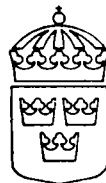

Riksdagens protokoll

1987/88:11

Protokoll
1987/88:11

21 oktober 1987

Debatter m. m.

Onsdagen den 21 oktober

Val av chefsjustitieombudsman	3
Val till Nordiska rådet	3
Tids- och ärendeplan	5
Allmänpolitisk debatt	6
Meddelande om interpellationer	
1987/88:64 av Elver Jonsson (fp) om åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen	172
1987/88:65 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) om Öresunds- delegationens förslag	172
Meddelande om frågor	
1987/88:79 av Ing-Marie Hansson (s) om skolledningen inom vuxenutbildningen	174
1987/88:80 av Bruno Poromaa (s) om sysselsättningen i östra Norrbotten	174

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 21 oktober

Val av chefsjustitieombudsman	3
Val av 20 medlemmar i Nordiska rådet	3
Val av 20 suppleanter i Nordiska rådet	3

Onsdagen den 21 oktober
Kl. 09.00

Val av chefsjustitieombudsman

Val till Nordiska rådet

1 § Val av chefsjustitieombudsman

Företogs val av chefsjustitieombudsman.

Anf. 1 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Chefsjustitieombudsmannen Per-Erik Nilsson har i skrivelse till kammaren den 23 juni 1987 anhållit om entledigande från uppdraget att vara chefsjustitieombudsman. Kammaren har vid plenum den 7 oktober 1987 bifallit Nilssons anhållan.

JO-delegationen har berett frågan om val av en ny chefsjustitieombudsman. Samråd har därvid ägt rum med de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

Såsom ordförande i JO-delegationen vill jag uttala vår tillfredsställelse med att det uppnåtts enighet i detta viktiga ärende. Denna enighet måste anses vara särskilt värdefull i den uppkomna situationen för det så betydelsefulla JO-ämbetet.

JO-delegationen föreslår enhälligt att riksdagen, för tiden från den 1 november 1987 till dess nytt val har genomförts under fjärde året därefter till chefsjustitieombudsman väljer ordföranden i arbetsdomstolen Claes Eklundh.

Anf. 2 TALMANNEN:

Valet av chefsjustitieombudsman avser tiden fr. o. m. den 1 november 1987 till dess nytt val har genomförts under fjärde året härefter. JO-delegationen har föreslagit att ordföranden i arbetsdomstolen Claes Eklundh väljs till chefsjustitieombudsman.

Kammaren utsåg – för tiden fr. o. m. den 1 november 1987 till dess nytt val genomfördes under fjärde året härefter – till

chefsjustitieombudsman

ordföranden i arbetsdomstolen Claes Eklundh

2 § Val till Nordiska rådet

Företogs val av 20 medlemmar och 20 suppleanter i Nordiska rådet.

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Val till Nordiska rådet

Anf. 3 TALMANNEN:

Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för valen av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet.

Sedan de gemensamma listorna upplästs av talmannen och godkänts av kammaren befanns följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på resp. listor, valda för tiden intill dess val nästa gång ägde rum:

medlemmar

Grethe Lundblad (s)
Lennart Andersson (s)
Carl Bildt (m)
Arne Gadd (s)
Bengt Westerberg (fp)
Karin Söder (c)
Lähja Exner (s)
Ingrid Sundberg (m)
Per Olof Håkansson (s)
Lena Öhrsvik (s)
Hans Petersson i Röstånga (fp)
Hans Nyhage (m)
Olle Östrand (s)
Gunnar Björk (c)
Barbro Nilsson (s)
Sten Svensson (m)
Lars Werner (vpk)
Berit Oscarsson (s)
Elver Jonsson (fp)
Wiggo Komstedt (m)

suppleanter

Kurt Ove Johansson (s)
Lars Ulander (s)
Arne Andersson i Ljung (m)
Yvonne Sandberg-Fries (s)
Ylva Annerstedt (fp)
Gunnel Jonäng (c)
Hans Pettersson i Helsingborg (s)
Siri Häggmark (m)
Karl-Erik Svartberg (s)
Anita Johansson (s)
Margareta Andréén (fp)
Filip Fridolfsson (m)
Sten-Ove Sundström (s)
Olof Johansson (c)
Ulla Johansson (s)
Birgitta Rydle (m)
Inga Lantz (vpk)

Jan Fransson (s)
Hugo Bergdahl (fp)
Rolf Dahlberg (m)

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Tids- och ärendepplan

3 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

4 § Upplästes följande inkomna skrivelser:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed vördsamt om tillstånd att vara frånvarande från riksdagsarbetet under tiden den 10 november–den 9 december 1987.

Anledningen till denna min begäran är att jag arbetar på en bok, som kräver vissa studiebesök i utlandet.

Från början avsåg jag att begära ledigt november månad, men statsrådet Anita Gradin kunde under hösten endast besvara en interpellation den 9 november, varför jag tvingats begära ledigt ovan angivna tidsperiod.

Lesjöfors den 16 oktober 1987

Lars De Geer

Till riksdagen

På grund av personliga angelägenheter, bl. a. flyttning, hemställer jag om ledighet under tiden den 14 november–den 14 december 1987 samt att ersättare inkallas under denna tid.

Stockholm den 14 oktober 1987

Viola Claesson

Dessa ansökningar bifölls av kammaren.

Talmannen anmälde att *Karin Östergren* (fp) och *Berit Larsson* (vpk) skulle tjänstgöra som ersättare för resp. Lars De Geer och Viola Claesson.

5 § Tids- och ärendepplan

Anf. 4 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats dels en tidsplan, dels en ärendepplan för kammarens sammanträden under tiden den 26 oktober–den 17 december 1987.

6 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1987/88:10 till arbetsmarknadsutskottet

1987/88:28 till finansutskottet

7 § **Allmänpolitisk debatt**

Anf. 5 CARL BILDT (m):

Herr talman! Vibrationerna från gårdagens debatt om det politiska ansvarets vara eller inte vara sitter väl fortfarande delvis kvar i kammarens väggar.

Denna kammare skall vara den politiska och den offentliga debattens fokus och centralpunkt. Det är här som vårt parlamentariska partisystem skall visa sin styrka och sin vitalitet.

Men det som hänt under de senaste veckorna har samtidigt visat hur svårt det faktiskt är att stärka den parlamentariska debatten.

Nyheten om den livstidsdömde spionen Berglings promenad bort från rättvisan blev känd onsdagen den 7 oktober. Dagen därpå – torsdagen den 8 oktober – begärde jag i en skrivelse till talmannen att en särskild debatt skulle ordnas i riksdagen under någon av de allra närmaste dagarna.

Men så blev det inte. Talmannen tolkar reglerna, vilket jag inte har någon invändning mot, så att enighet måste föreligga mellan alla partier, och genom att socialdemokraterna vägrade en snabb debatt, kom denna inte att äga rum förrän i går, tisdagen den 20 oktober, dvs. cirka två veckor efter den händelse som faktiskt skulle diskuteras.

Så här får det, enligt min mening, inte vara. Regeringspartiet skall inte på detta sätt kunna blockera oppositionens möjligheter att snabbt få till stånd en debatt i en aktuell fråga i parlamentet. Sverige torde vara det enda parlament i västvärlden där regeringen på detta sätt kan vägra och undvika snabba debatter.

Jag hoppas, herr talman, att det inträffade kan leda till en diskussion, som så småningom kan leda till en omprövning av dessa förhållanden. Skall denna kammare vara den politiska debattens centrum, krävs att vi också får en möjlighet att snabbt – omedelbart – föra debatten just här. Annars kommer den utveckling som vi redan har sett – där debatten förskjuts mot presskonferenser, utspel och mediefrämträdanden – att bli än mer tydlig. Det tror jag skulle försvaga svensk parlamentarism. Det borde långsiktigt inte ligga i något av våra riksdagspartiers intresse.

Herr talman! Under de senaste månaderna har utvecklingen av förbindelserna mellan öst och väst fångat vårt intresse. Jag tänker på betydelsen dels av det s. k. principavtalet mellan USA och Sovjetunionen om avskaffande av landbaserade medeldistansrobotar, dels av den östtyske parti- och statschefen Erich Honeckers besök i Västtyskland.

Den europeiska säkerhetens arkitektur kommer att förändras, skrev historikern Michael Stürmer i en kommentar i Frankfurter Allgemeine Zeitung i slutet av förra veckan.

På kort sikt tror jag att han har fel. Men på lång sikt kan det inte råda något tvivel om att han faktiskt har rätt.

När debattens vågor gick som högst vintern 1984 om NATO:s beslut att påbörja utplaceringen av medeldistansmissiler i Europa och olika företrädare för den västeuropeiska socialdemokratien varnade för "en ny istid" i Europa och fruktade det förödande kärnvapenkrigets snara utbrott, tillhörde jag dem som faktiskt predikade moderation och tillförsikt. Och i dag kan vi

konstatera att det var moderationsens och tillförsiktens, icke desperationens och svartsynens, röster som fick rätt i debatten.

Under ett decennium har Europa levt i skuggan av dessa robotstrider och missildebatter.

Det var i början av 1977 som Sovjetunionen började placera ut de moderna och träffsäkra s.k. SS 20-robotar som av olika västeuropeiska regeringar snart kom att uppfattas som ett nytt och mycket farligt hot. Sovjet sätter Västeuropa under ett nytt kärnvapentryck, hette det.

Det vädjades till Moskva om besinning och behärskning med dessa nya vapen. Men vädjandena var förgäves. Utplaceringen av det ena SS 20-batteriet efter det andra fortsatte, år efter år.

I slutet av 1979 såg sig NATO-staterna föranledda att fatta det som kom att kallas dubbelbeslutet. Å den ena sidan ville de ha förhandlingar med Sovjet om att få bort dessa vapen. Å den andra sade de att om detta inte skulle lyckas, skulle de själva i slutet av 1983 börja placera ut egna landbaserade medeldistansrobotar som ett svar på Sovjetunionens SS 20-robotar.

I slutet av 1981 kom USA:s president med ett mycket konkret och radikalt förslag, den s.k. nolloptionen. President Reagan ville ha bort alla landbaserade medeldistansrobotar över huvud taget, alla sovjetiska SS 20, alla amerikanska s.k. Pershing 2-robotar och landbaserade kryssningsrobotar.

Det var ett mycket radikalt förslag, som möttes med misstro i många kretsar. Från inte minst den europeiska fredsrörelsen hävdades att Reagan genom att ställa målet så högt som han gjorde i själva verket ville sabotera möjligheterna till en realistisk förhandlingslösning.

I dag har vi facit i hand. Nolloptionen från 1981 – kompletterad med ytterligare en nolla för vissa robotar med något kortare räckvidd – håller på att bli uppgörelsen 1987.

Det kan kännas svårt att erkänna, men faktum är att västalliansen och Ronald Reagan i denna fråga åstadkommit mer än vad stora delar av den europeiska fredsrörelsen ens vågade kräva. Det har sin betydelse för framtiden. Det visar att uthållighet ibland kan ge resultat. Det visar att principfasthet ger utdelning, och det visar att styrka ger bättre resultat än svaghet.

Vi går nu mot ett nytt toppmöte. Jag tillät mig att förutspå det i denna kammare redan i början av detta år. Det är ett toppmöte som kommer att bekräfta principavtalet, men som säkert också kommer att ange den fortsatta vägen för supermaktsdialogen, mot en uppgörelse som innebär en nedskärning – långt utöver bara den "frysning" Sverige har talat om – av de strategiska kärnvapenarsenalerna, mot en uppgörelse som jag hoppas också kan innefatta regionala konflikter, bl.a. kriget mellan Iran och Irak och den sovjetiska ockupationen av Afghanistan.

På sina håll talar man i dag om en ny avspänningsperiod. Men då tror jag att det finns anledning att höja ett varningens finger, icke minst mot bakgrund av att gårdagens domedagsprofeter ofta ser ut att bli morgondagens avspänningsevangelisterna.

Vindflöjeln är och förblir en dålig vägvisare när det gäller bedömningen av den internationella utvecklingens inriktning.

Michail Gorbatsjovs "perestrojka" är ett nödvändigt försök att modernise-

ra ett samhällssystem som stelnat så till den milda grad att Sovjetunionens själva supermaktstatus riskerar att komma i fara. Lyckas han, kan Sovjetunionen bestå eller t. o. m. vidareutvecklas som en stark och mäktig supermakt med alla de anspråk som detta medför. Lyckas han inte, kommer gapet till väst att fortsätta att öka och Sovjetunionen mer och mer att förfalla till ett övermilitariserat samhälle i allt tydligare nedgång.

"Glasnost" och "perestrojka" innebär en ny öppenhet i Sovjetunionen. Det hälsar vi med glädje. Det innebär också att nya små fönster öppnas för vissa av de människor som med sådant mod slagits för sina egna och sina bröders och systrars fundamentala rättigheter. Det hälsar vi med än större glädje.

"Glasnost" och "perestrojka" innebär dock inte att sovjetstatens grundläggande säkerhetskrav förändras eller att de eviga ryska säkerhetssträvandena i olika riktningar nu plötsligt har upphört.

Michael Stürmer skrev om den europeiska säkerhetens förändrade arkitektur. Och då handlade det långt mindre om att vi nu är på väg ut ur de europeiska missilkrisernas och missildebatternas decennium än om att vi är på väg in i ett skede då grundläggande frågor om framtiden i Central- och Östeuropa sannolikt måste ställas på nytt. Ty de statskal som sovjetmakten där byggt börjar att se allt tunnare ut – den nya samtyska medvetenhetens DDR, den allt djupare samhällskrisens Polen, det förstelnade partiväldets Tjeckoslovakien.

Där det förut talades om en "järntriangel" som bar upp sovjetmaktens framskjutna positioner i Europas hjärta, finns det i dag anledning att tala om de allt rostigare och allt instabilare konstruktionerna.

Dagens Europa är icke morgondagens. Det konstaterar vi alla när vi diskuterar det alltmer betydelsefulla västeuropeiska integrationsarbetet. Men det gäller i minst lika hög grad när vi försöker att följa vad som händer i Central- och Östeuropa.

Jag har i många år efterlyst en klarare svensk Europapolitik. Och i någon mån har jag blivit bönhörd under de allra senaste åren. Det pågår ett europeiskt uppvaknande i svensk utrikespolitik, och det gläder mig synnerligen. Men det vi sett får bara vara början.

Vår EG-politik måste få sin strategi. De vackra fraserna måste föras med innehåll och översättas i handling, förhandlingar och resultat. Ty kommer Sverige inte med i det alltmer betydelsefulla västeuropeiska samarbetet, riskerar vi att bli en stagnerande periferi till ett allt vitalare Europa. Det får inte inträffa.

Vi måste också få en klarare politik gentemot "det andra Europa", som utgår från att dessa stater måste förändras och att dessa nationer måste få nya möjligheter, om vi skall kunna bidra till att bygga en varaktig europeisk fred.

Herr talman! Bara för någon vecka sedan kunde Veckans Affärer på sitt omslag förkunna, som man uttryckte det, att "Happy Days Are Here Again" i svensk ekonomi. Det var då det. Sedan dess har vi dels upplevt osäkerheten under de allra senaste dagarna på den svenska och på de internationella aktiemarknaderna, dels kunnat ta del av främst konjunkturinstitutets prognos om den svenska ekonomins utveckling under 1987 och 1988.

Den s. k. tredje vägens ekonomiska politik syftade, som vi kommer ihåg,

till att varaktigt ta Sverige ur de bytesbalansproblem som vi haft sedan mitten av 1970-talet. Orsakerna till dessa problem känner vi till: den våldsamma kostnadsexplosionen i mitten av 1970-talet, de kraftiga förskjutningarna i världspriser på olika varor som medförde att priset på det vi sålde till andra länder sjönk kraftigt, medan priset på det vi köpte av andra länder steg lika kraftigt. Och resultatet vet vi också. År efter år gick nationen Sverige med stora och ibland växande underskott.

Det var dessa problem som den s. k. tredje vägens ekonomiska politik skulle ta oss ur – efter det att man avvisat den väg som vi föreslagit – genom att hösten 1982 lägga en jättedevalvering av den svenska kronan på 16 % ovanpå den stora devalvering med 10 % som hade gjorts året innan.

I början gick det bra. Det gör det nästan alltid med devalveringar. Att det t. o. m. gick mycket bra – för det gjorde det – berodde på att världskonomin samtidigt vände uppåt. Sverige lyftes av den uppåtgående världskonjunkturens flodvåg.

Men glädjen tog slut. Redan 1985 började kristecknen komma tillbaka. Och att det trots allt blev ett överskott gentemot omvärlden 1986 på ca 8 miljarder berodde enbart på att oljepriserna, dollarn och de internationella räntorna det året sjönk mycket kraftigt.

I år pekar alla tecken och alla prognoser på att det blir ett nollresultat för Sverige vad gäller bytesbalansen. Exporten utvecklas på många områden sämre än vad man hade anledning att förvänta sig, och importen blir betydligt mycket högre än vad det är möjligt för oss att långsiktigt bära.

För nästa år tror konjunkturinstitutet att det blir ett underskott på närmare 10 miljarder – detta trots att de antaganden om främst löneutvecklingen som konjunkturinstitutet gör i sina prognoser är mycket modesta.

Därmed, herr talman, är vi faktiskt på väg tillbaka till bytesbalansproblemen. Ett hyggligt överskott 1986, ett nollresultat 1987 och farhågor från regeringens eget konjunkturinstitut om ett stort underskott 1988 – vart utvecklingen i så fall är på väg är tyvärr alltför uppenbart.

Den tredje vägens ekonomiska politik är på väg att i en cirkelrörelse föra oss tillbaka till just de bytesbalansproblem som den skulle ta oss ur.

För oss alla borde det vara en viktig uppgift att förhindra att Sverige hamnar i en situation där stora och växande underskott i bytesbalansen gör att vi kommer att få allt svårare att klara de övriga målen för den ekonomiska politiken: den fulla sysselsättningen, den stabila kronkursen, den regionala balansen och mycket annat.

Jag hade väntat mig – och det tror jag gäller för övriga oppositionspartier också – att regeringen till denna höstriksdag skulle ha presenterat inte bara sina bedömningar utan också sina förslag till åtgärder. Så har nu inte blivit fallet. Allt vi har fått är en skrivelse med besked om att det inte blir något mera.

Ändå vet vi hur viktig inte minst avtalsrörelsen 1988 är för att klara den långsiktiga balansen. Och LO-chefen Stig Malm har genom olika uttalanden gjort klart att han inte ser några förutsättningar för att klara en rimlig avtalsrörelse med oförändrade skattesatser. Han har enligt min mening alldeles rätt i sin analys, även om han har fel beträffande sina förslag om bl. a. höjda arbetsgivaravgifter.

I januari i år föreslog vi moderater att en grund för avtalsrörelsen 1988 skulle läggas genom att dels den beslutade höjningen av arbetsgivaravgifterna med 1,3 % togs tillbaka, dels marginalskatterna sänktes med fyra fem procentenheter. Från framför allt folkpartiet lades fram förslag av i princip samma innehåll.

Vårt förslag framstår som än angelägnare hösten 1987 än vad det var våren 1987. Jag syftar då dels på den dystra prognos som konjunkturinstitutet har lagt fram och som jag nyss refererat, dels på de uttalanden som har gjorts av arbetsmarknadsparterna, bl. a. men inte enbart LO, om nödvändigheten av att faktiskt justera skattesatserna.

Regeringens linje – om den skall kunna tolkas – är tydligen att möta denna situation utan någon politik alls just nu. Det tror jag är äventyrligt. Det är att spela hasard med ekonomins möjligheter under 1988 och 1989, ty vad vi gör i dag, hösten 1987 – eller låter bli att göra i dag, hösten 1987 – är vad som påverkar våra möjligheter att klara just prisstabilitet, konkurrenskraft och sysselsättning under 1988 och 1989 och in i 1990.

Det är nu som vi måste agera för att klara problemen under kommande år. Agerar vi inte nu tar vi på oss ett ansvar som sträcker sig långt fram i tiden.

Jag är optimist om Sveriges framtidsmöjligheter. Jag tror att vi har bättre förutsättningar än de flesta andra länder att med ny teknik, nytt företagande och ny framtidstro kunna komma in i en period av stabil tillväxt och nya möjligheter.

Men det kräver på viktiga punkter en förändrad politik. Det kräver en annorlunda politik än vad den socialdemokrati som är så tydligt bunden vid gårdagens idéer kan åstadkomma.

Främst tänker jag på fyra områden.

För det första: Vi måste sänka skattetrycket. Under en socialdemokratisk regering som lovat oförändrat skattetryck har detta nu höjts från ca 50 % år 1982 till enligt prognoserna ca 56 % år 1988. Det är ett klart löftesbrott och en tydlig broms på Sveriges möjligheter att utvecklas.

Den utvecklingen måste vändas, och den uppgiften klarar aldrig en socialdemokratisk regering.

För det andra: Vi måste frigöra tjänstesektorn genom att avmonopolisera inte minst vården och omsorgen. Socialdemokraterna bromsar faktiskt ny vård och ny omsorg samt nya möjligheter för dem som i dag bara har den offentliga sektorn att välja på som arbetsgivare. Man har t. o. m. gått så långt att man genom den s. k. folkrörelsecutredningen nu föreslår nya förbud mot nya former av vård och omsorg.

Vi måste avmonopolisera och frigöra för att skapa möjligheter för t. ex. föräldrakooperativ i barnomsorgen eller enskilda vårdhem och ålderdomshem i äldreomsorgen. Den uppgiften klarar aldrig en socialdemokratisk regering därför att den inte vill.

För det tredje: Vi måste stärka skyddet av det enskilda ägandet. Socialdemokraterna anser att den politiska makten har rätt att bara ta av t. ex. pensionsspararnas pengar, vilket var fallet förra året. Och den som anser sig ha rätt att ta ett en viss dag, anser sig förmodligen också ha rätt att ta ett annat en annan dag.

Vi måste stärka skyddet av det personliga ägandet. Vi måste också vidga

ägandet – inte från de stora företagen till de stora institutionerna, inte från staten till fonderna, utan från stora företag, stora kommuner, stora staten och de stora fonderna till vanliga familjer och vanliga löntagare. Den uppgiften klarar heller aldrig en socialdemokratisk regering därför att den inte vill.

För det fjärde: Vi måste öppna upp Sverige mot Europa. Vi måste säkra ett så nära, omfattande och varaktigt deltagande för vårt Sverige i det europeiska samarbetet som över huvud taget är möjligt.

Den uppgiften kräver en vidsyn som jag tyvärr inte tror att socialdemokratin – trots en positiv utveckling under detta år – i det längre perspektivet är mäktig.

Att säkra utvecklingen för svensk välfärd är en uppgift både på kort och på något längre sikt. På kort sikt krävs de förändringar av skattepolitiken som jag har nämnt nyss – för att klara avtalsrörelsen 1988 och lägga grunden för ekonomin under de närmaste åren. På något längre sikt krävs en politik som tar sig an de fyra uppgifter som jag har nämnt. Det är en politik som vi moderater står för men som jag inte tror att socialdemokratin är mäktig.

Herr talman! Denna höst är icke minst de stora partimönstringarnas höst. Inför nästa års val och den valrörelse vi kommer in i lägger våra stora partier fast riktlinjerna för den politik de vill föra för Sverige om de får väljarnas förtroende.

Så skedde på den socialdemokratiska partikongressen i slutet av september. Så skedde på folkpartiets landsmöte i början av denna månad. Och så kommer att ske på den stora partistämman vi moderater inleder nere i Malmö nu på fredag.

Socialdemokraterna blickade bakåt. I fråga efter fråga innebar den socialdemokratiska kongressens beslut snarast ett återfall i 1960- och 1970-talens modeller och mönster. Politiska bedömare och andra som nära följde kongressen och dess förhandlingar föreföll eniga om att den markerade en förflyttning åt vänster av den socialdemokratiska politiken.

Det handlade om att stärka de offentliga monopolen, och det oavsett om det handlar om vården av barn eller rätten till eterens utrymme för fri radio och TV.

Det handlade om att de facto bereda vägen för fortsatta höjningar av skattetrycket. Trots att skattetrycket höjts från ca 50 till ca 55 % i dag tyckte kongressen inte alls att det behövdes några spärrar för ytterligare höjningar och därmed ytterligare löftesbrott.

Det handlade om att fortsätta marschen mot den s.k. ekonomiska demokrati som hitintills gett oss de berömda löntagarfonderna. Och nu skall nästa steg i denna process tas genom att delar av pensionspengarna i AP-fonderna skall användas på börsen för att bygga ut det kollektiva ägandet och den kollektiva makten. Därmed överges det löfte som Tage Erlander en gång gav, och delar av pensionstryggheten kastas in i aktiebörsernas alltmer svårberäknliga spel med miljarder.

På punkt efter punkt var det en politik som sökte sig tillbaka till gamla dogmer och lösningar.

Om friheten och behovet av frigörelse hördes inte mycket. Om valfriheten än mindre. Och den rättvisa som de dyrköpta affischpelarna, som vi har sett

uppsatta runt om i landet de senaste veckorna, berättat om är förbehållen dem som anpassat sig till den modell som denna gamla socialdemokrati erbjuder.

Jag tror att det var Hans Cavalli-Björkman som skrev, att man nog fick vara burhöna för att få ökad frihet genom den politik som kongressen lade fast – förvisso ett tillspetsat uttalande, men alls icke utan en kärna av sanning. För oss på den borgerliga sidan – folkpartiet, centern och vi moderater – blir uppgiften att forma ett slagkraftigt alternativ lättare ju tydligare socialdemokratin binder sig vid sina gamla föreställningar.

Och förutsättningarna är goda. Visst finns det punkter som kommer att skilja de beslut som fattades vid folkpartiets landsmöte från dem som jag tror kommer att fattas vid vår partistämma. Och samma sak kommer att kunna sägas när man gör en jämförelse med de beslut som fattades vid centerns riksstämma nere i Borgholm i somras. Underligt vore det annars.

Men det förändrar alls inte det faktum att jag tycker att vi faktiskt kommit en god bit på väg mot det som jag efterlyste i avslutningsdebatten i denna kammare i våras, nämligen ett bättre fungerande borgerligt samarbete. Och då talar jag om ett samarbete där sakfrågorna betyder mer än symbolgesterna.

För oss moderater är uppgiften att försöka staka ut kursen för de kommande åren viktig. Vi kommer att mötas där nere i Malmö som det parti som är den klaraste företrädaren för de idéer och de visioner som världen över håller på att lägga grunden för en ny era av möjligheter och utveckling.

För oss är det viktigt att visa hur välfärden kan utvecklas och göras bättre genom att enskilda ges större valfrihet i livets alla skiftningar. Det är här som de verkligt spännande och betydelsefulla sociala reformprojekten för resten av detta sekel ligger – och det är vi moderater som står för dem.

För oss är det viktigt att försöka att återupprätta en skola och en utbildning som ger kunskaper med kvalitet. Att det kräver bl. a. bra böcker och rejäla betyg borde vara en självklarhet. Få saker är viktigare i den övergång från det som kallas industri- till det som kallas informationssamhälle än att ge framför allt den kommande generationen rejäla, gedigna, kvalitetsmässigt solida kunskaper.

För oss är det också viktigt att återupprätta förtroendet för rättsstaten. Om det talade jag i går, även om intresset för debatt om sakfrågor då föreföll skäligen begränsat. Kriminalvården, polisen, rättsväsendet – det finns mycket som måste göras för att återupprätta förtroendet. Jag hoppas att den nya justitieministern är beredd att fri från alla det förflutnas fördomar och strider också pröva de olika förslag vi moderater lagt fram.

För oss moderater är också arbetet med att skydda vår natur och trygga vår miljö allt viktigare. Men vi tror inte att det gynnas av att man säger nej till ny teknik och nej till den tillväxt som ger oss denna nya teknik. Med miljöavgifter, med respekt för enskilt ansvarstagande, med europeiskt samarbete och med skärpta krav på olika utsläpp kan vi fortsätta arbetet med att förbättra vår miljö. Få saker är viktigare.

För oss förblir också den yttre säkerheten viktig. Att förhindra att styrkan i det försvar som är neutralitetslinjens yttersta värn inte faller ytterligare. Att värna våra gränser med alla till buds stående medel.

För oss är omvärlden alltmer betydelsefull. Sveriges framtid ligger i ett allt närmare samarbete på samhällslivets alla områden med andra nationer. Där kommer vi moderater att ange vägarna.

Vi vill, herr talman, ge Sverige nya vägar och nya visioner samt visa vägarna in i vad jag är övertygad om kan bli en ny värld och ett bättre samhälle.

Möjligheterna finns – och de är stora. Men möjligheter kan försittas. Att förhindra att Sverige försitter möjligheterna, det är vår viktigaste uppgift.

Anf. 6 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Till dramatiken under de senaste dagarna hör inte bara justitieministerns avgång i Sverige utan också det kraftiga raset på aktiebörser runt om i världen. För första gången på flera år får vi en illustration till att aktiesparande faktiskt är riskvilligt sparande. Även om en nedgång på börsen aldrig är önskvärd kan detta ändå vara en nyttig påminnelse både för nya aktiesparare och för många som har riktat en onyanserad kritik mot aktiesparandet.

Börsnedgången har sitt ursprung i USA och i obalanserna i den amerikanska ekonomin. Den amerikanske finansministerns snabbt avbrutna visit i Sverige visar en del av dramatiken i skeendet. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser om hur detta kommer att påverka världsekonomin. Alldeles oavsett denna utveckling finns det emellertid, mitt i den svenska högkonjunkturen, varningssignaler som vi har anledning att ta på allvar.

Regeringen har i sin skrivelse till riksdagen i förra veckan om den ekonomiska utvecklingen påvisat hur angeläget det är att lönekostnadsökningarna nästa år begränsas till omkring 3 %. Det skulle ge snabbare tillväxt, lägre arbetslöshet och inflation, bättre konkurrenskraft och därmed ökad export och bättre balans i utrikesbetalningarna.

Samtidigt är det uppenbart att det med de förutsättningar som gäller för nästa års avtalsrörelse nästan är omöjligt att tänka sig att lönekostnadsökningarna skall stanna på 3 %. Redan den beslutade höjningen av arbetsgivaravgifterna tar en tredjedel av det utrymme som anspråk och lämnar 2 % för parterna att förhandla om och för löneglidning.

Enligt folkpartiets uppfattning måste förutsättningarna förändras om det skall finnas åtminstone en teoretisk möjlighet att nå ett så lågt avtal som både regeringen och vi anser önskvärt. Om det skall kunna bli låga nominella löneökningar men ändå en viss reallöneökning efter skatt för löntagarna krävs dels att höjningen av arbetsgivaravgifterna inte genomförs, dels att marginalsatserna sänks.

Vi framförde det förslaget i våras. Det avvisades då av riksdagsmajoriteten. Men utvecklingen sedan dess och bedömningar som nu kan göras inför nästa års avtalsrörelse understryker betydelsen av att det genomförs och att det görs nu.

Det var mot den bakgrunden – och sedan vi, från finansdepartementet, fått klart för oss att regeringen inte hade för avsikt att lägga fram något förslag i höst – som vi på riksmötets första dag lade fram en motion med detta innehåll. Riksdagsordningen ger som bekant möjlighet att motionera "med anledning av händelse av större vikt". Det är med den allra största förvåning

vi har mottagit beskedet att talmannen efter samråd med förste och tredje vice talmännen – och jag förmodar att de i sin tur har haft diskussioner med resp. partiledningar – vägrat att remittera motionen.

Den märkliga bedömning som gjorts är alltså att ingenting har hänt som nu skulle ge motionsrätt. I riksdagen verkar det faktiskt bara vara vi i folkpartiet som tar regeringens ord och mål på allvar. Andra, inkl. socialdemokraterna själva, tar tydligen regeringens mål för löne- och prisutvecklingen mer som ett skämt.

Jag vill fråga statsministern: Är det statsministerns bedömning att det med rådande förutsättningar inför nästa års avtalsrörelse finns några som helst realistiska möjligheter att lönekostnadsökningarna kommer att stanna på 3 %? Om svaret är nej: Vad tänker regeringen göra åt det?

Herr talman! Utvecklingen under de senaste åren har lett till ett successivt höjt skattetryck. Om man ser på de totala skatterna uttryckta som andel av bruttonationalprodukten, så har den stigit från ca 50 % 1985 till över 55 % i år och, enligt konjunkturinstitutets bedömning, till drygt 56 % nästa år.

På tre år, mellan 1985 och 1988, beräknar konjunkturinstitutet att de direkta hushållsskatterna, uttryckta som andel av bruttonationalprodukten, höjs med närmare 2 procentenheter eller med nästan 20 miljarder kronor.

Regeringen har under flera år, i varje fall sedan valet 1985, sagt att skattetrycket inte bör höjas. Just 1985 uppgick skattetrycket alltså till ca 50 %, och i år är det över 55 %. Vid den socialdemokratiska kongressen menade statsministern att det framöver i varje fall skulle bli svårt att fortsätta att höja skatterna.

Jag måste mot bakgrund av Ingvar Carlssons uttalanden om oförändrat skattetryck fråga honom: Vad betyder det? Gäller löftet från 1985 om att skattetrycket skall ligga kvar på 50 %? Eller betyder oförändrat skattetryck dagens 55 %? Eller betyder den socialdemokratiska kongressens uttalande om att det kan bli svårt att höja skattetrycket att det är fritt fram bara dessa svårigheter kan övervinnas? Regeringen har ju under senare år verkligen visat prov på sin förmåga att övervinna just de svårigheterna.

Vi är från folkpartiets sida beredda att försvara höga skatter. De behövs för att klara välfärden. Men när vi säger att vi har nått skattetakets så menar vi det också. Vi kan inte bara fortsätta att höja taket år efter år som socialdemokraterna gör. Nu är det dags att vända den utvecklingen. Och det första steget bör tas redan nästa år med lägre marginalsatser.

Herr talman! I somras presenterade socialstyrelsen en rapport som heter Att bo på institution. Den visar en verklighet som vi i folkpartiet länge arbetat på att förändra:

Närmare 130 000 människor i Sverige lever på institutioner.

Bara hälften av dem har ett eget rum. Var fjärde bor i trebäddsrum eller större.

De flesta har inga egna möbler i rummet.

Bara en bråkdel kan välja när och vad de vill äta.

Mer än var fjärde läggs i säng före kl. 7 på kvällen, mer än var tionde före kl. 5.

Rapporten pekar på en skriande orättvisa: Människor som redan genom sitt institutionsboende har sin frihet kraftigt beskuren får inte ens fatta enkla beslut om sin egen tillvaro. Andra bestämmer om deras liv på ett sätt som för alla oss andra vore otänkbart.

Vad som finns bakom den här rapporten är en del av vad vi kallar det glömda Sverige. Sverige är en välfärdsstat, men mitt ibland oss lever människor vid sidan av, människor som hamnat i skuggan, som glöms bort när beslut fattas och resurser fördelas.

Ett annat exempel på dessa avsidestagna är många familjer med handikappade barn. När en arbetsgrupp i folkpartiet i somras presenterade en rapport om dem var vittnesmålen många: om svårigheter att få familjens rättigheter tillgodosedda, om knappa ekonomiska resurser, om ovilja från myndigheternas sida att anpassa lösningarna till familjens konkreta situation, om strider för att få hjälpmedel, om svårigheter att få avlösning.

Som medborgare, medmänniska och liberal tycker jag det är en av våra mest angelägna uppgifter att gemensamt se till att dessa tappra och starka familjer får allt stöd för att klara sina uppgifter. Det smärtar mig oerhört när jag gång efter annan får erfara att vi misslyckas med detta.

Det är nog bra, tänker nu en del, att folkpartiet engagerar sig för dessa grupper, men vem är emot? Alla vill väl att de avsidestagna, de glömda, skall få det bättre.

Tyvärr har vi motståndare, men våra motståndare för sällan striden med blanka vapen. I tysthet gör de andra prioriteringar. De tycker att allt annat är så mycket viktigare att det glömda Sverige får vänta.

Allt som är önskvärt rymms naturligtvis inte i statens budget. I det läget har vi i folkpartiet velat satsa på bättre stöd till familjer med handikappade barn och på en snabbare förändring av långvården, så att alla skall få rätt till eget rum senast i mitten av 1990-talet. Regeringen har i stället prioriterat en förbättring av delpensionen.

Det är typisk borgerlig politik att ställa dessa saker mot varandra, sade Ingvar Carlsson till mig när vi debatterade i Eskilstuna i våras. Må så vara. Men när vårriksdagen var slut och alla beslut var fattade hade delpensionen höjts men våra förslag avvisats.

Ingvar Carlsson och hans partivänner får ursäkta, men just så ser det glömda Sveriges fiender ut: som en regering som inte har kraft att prioritera så att i första hand de avsidestagna får bättre stöd.

Herr talman! Det finns flera tecken på en skärpning av den svenska flyktingpolitiken. Då tänker jag inte bara på signalerna från Sjöbo. Jag noterar också den attityd som kommit till uttryck i invandrarverkets petita. Där framhålls att flyktinginvandringen måste anpassas till kommunernas sammanlagda flyktingmottagande. Det skall, enligt verket, åstadkommas genom bl.a. "ökad gränskontroll och åtgärder mot passlöshet".

Resonemangets förs som om det var i Sverige vi bestämde hur många flyktingar det skall finnas i världen. Och som om vi skulle säga till dem som flyr från förtryck och förföljelse: Se till att ni har passen i ordning innan ni ger er av! Hur naiva får svenska myndigheter och politiker vara?

Det måste bli ett slut på den naiviteten, aningslösheten och inskränktheten som vi ser alltför många prov på. Sverige är ett av jordens rikaste länder. Vilka, om

inte vi, skall ha råd att ge människor på flykt en ny livschans?

Visst har vi problem och besvärligheter att tampas med. Men vi måste sätta dem i relation till de problem och besvärligheter som andra människor på jorden möter.

Visst är det svårt med bostadsbrist, men den kan aldrig vara ett skäl att skicka tillbaka en människa till tortyr. Vissst kan det kosta att ge dem som kommer till Sverige svenskundervisning, men det är ett överkomligt pris jämfört med det mänskliga lidande som följer i förtryckets spår. Vissst finns det mycken ofärd i det svenska samhället, men den kan aldrig motivera att vi tvingar människor att återvända till en plats där de riskerar att förlora livet.

Detta är grundläggande insikter som vi alla i denna kammare har ansvar att föra ut till medborgarna i vårt land.

”Alla, inte bara några, ska kunna välja sjukhus, vårdcentral och läkare!”

Så står det på stora affischer som socialdemokraterna satt upp runt om i Sverige.

Kan det verkligen vara sant, måste man fråga sig, att socialdemokraterna äntligen har insett behovet av ökad valfrihet inom den sociala sektorn, att det är medborgarna – och inte politikerna – som skall avgöra vilken form av vård, omsorg och utbildning som passar den enskilde bäst? Nej, tyvärr är det inte så väl.

Då socialdemokraterna säger att den enskilde skall ha rätt att välja läkare eller daghem, försöker de antyda att i socialdemokratins Sverige finns den valfriheten medan det i ett borgerligt styrt Sverige är plånboken som avgör vilken valfrihet man har.

I själva verket förhåller det sig precis tvärtom. I socialdemokratins Sverige kan bara den som har gott om pengar skicka barnen till privatskola, anlita privat sjukvård som står utanför sjukförsäkringen eller välja ett helt privat barnomsorgsalternativ. Men det är just det vi i folkpartiet vill ändra på. Vi vill ge större valfrihet åt alla oavsett inkomst.

För att det skall fungera måste finansieringen huvudsakligen ske genom skatter, socialförsäkringar eller motsvarande.

Ingvar Carlsson vet att det är så här vi ser saken. Men när han talade inför den socialdemokratiska partikongressen nyligen sade han att ”den amerikanska sjukvården framhålls – – – som ett föredöme”. Därmed vill han naturligtvis framkalla en känsla hos lyssnarna att det skulle finnas de i Sverige som vill ha ett system med helt privatfinansierad och starkt segregerad sjukvård. Ingen företrädare för de partier som finns här i kammaren förordar såvitt jag vet ett sådant system. Jag vill därför fråga statsministern: Vad eller vem syftade han på i sitt kongresstal?

Ingvar Carlsson påstod också att det finns debattörer i USA som framfört tanken på sjukvård som ”en medborgerlig rättighet – en tanke”, fortsatte Ingvar Carlsson, ”som väckte ett ramaskri i borgerliga kretsar, när jag framförde den på LO-kongressen i fjol”. Låt mig också fråga Ingvar Carlsson: Vem i borgerliga kretsar har upphävt ett ramaskri när någon velat betrakta sjukvården som en medborgerlig rättighet?

Ingvar Carlsson är på många sätt en förträfflig person, men han har en sällsynt förmåga att i anföranden inför sina egna kasta ur sig påståenden om sina meningsmotståndare som helt saknar täckning. Det vore skönt om

Ingvar Carlsson kunde upphöra med den typen av pajkastning. Den bidrar inte till att skapa respekt för politiker och politisk debatt.

Vad debatten om den sociala servicen handlar om är inte huruvida vi är för eller emot den offentliga sektorn eller de offentliganställda. Debatten handlar om ifall enskilda alternativ inom vård, omsorg och utbildning skall stimuleras eller motarbetas.

I enskild regi kan en annorlunda verksamhet prövas. Det har ofta skett på skolans och sjukvårdens områden. Verksamheten drivs i en form som lockar fram många människors engagemang och ansvarskänsla. Det lilla företaget erbjuder i det avseendet ofta en unik miljö.

För mig som vuxit upp i ett litet företag är detta självklart. För dem som har en annan bakgrund verkar det ofta alldeles obegripligt. Varför kan inte samma sak organiseras fram inom den offentliga sektorn? frågar de med äkta förvåning.

Statsministern kanske minns att jag i vår debatt i våras berättade om två förskollärare i Malmö som startat daghemmet Lyckan och om Emma, Sebastian, Andreas och alla de andra ungarna som trivs på det dagiset. Lyckan är ett av de 70 dagis som hotas av nedläggning om den nyligen framlagda folkrörelseutredningen får som den vill. När utredningens betänkande publicerats skrev de bägge förskollärarna till mig och berättade varför de vill fortsätta som hittills. Jag citerar ur deras brev:

”Som Lyckan drivs i dag sitter vi i styrelsen och har full insyn i verksamheten. I stället vill man ombilda förskolan till ett föräldrakooperativ där vi som anställda helt utestängs från föreningen och styrelsen. Detta skulle innebära att vi som en gång startade verksamheten och byggde upp den med våra ideal, mål och riktlinjer inte längre ska få påverka detta. Det känns i detta läge meningslöst att med glädje ha lagt ner 100-tals timmar av obetalt arbete för att göra detta till ett drömdagis när det sedan bara ska tas ifrån oss.”

Det är för mig fullständigt obegripligt varför det skulle vara förbjudet för några förskollärare att starta och driva ett dagis. Bara om den barnomsorg de erbjuder är bra kommer föräldrar att utnyttja deras tjänster.

Carina Hansson och Britt-Mari Nilsson – det är ju så de heter – visar i sitt brev en del av hemligheten med enskild verksamhet. Hos Britt-Mari och Carina lockar den fram ett engagemang, en arbetsvilja och en kreativitet, som hos just dem kanske aldrig får samma chans att blomma ut om de är anställda.

Men alla är inte födda till företagare. Andra trivs bättre med att vara anställda. Det finns säkert fler vars bästa sidor kommer till sin rätt i just den rollen. Därför behövs både–och, både företagare och anställda, också bland dem som är verksamma inom den sociala sektorn. För både konsumenter och producenter är det bättre med mångfald än med monopol.

Jag har många gånger tagit upp enskilda fall för att illustrera tankegångar och effekter av politiska beslut. Ingvar Carlsson och andra socialdemokrater brukar kritisera mig och säga att detta är osakligt. Jag har svårt att förstå den kritiken. Det måste vara viktigt att se vilka effekter de politiska principerna har i verkligheten.

Samtidigt kan jag förstå att det är lättare för socialdemokraterna att slunga

ut allmänna förkastelsedomar över profithungriga företagare och kommersiella intressen än att se sådana människor som Carina Hansson och Britt-Mari Nilsson i ögonen och säga: "Vi tror att ni struntar i hur barnen på Lyckan har det. Ni är bara intresserade av feta bankkonton."

Problemet med de konkreta exemplen, Ingvar Carlsson, är att de inte passar in i er retorik. Och som så ofta för socialister: När kartan inte stämmer överens med verkligheten är det kartan som gäller.

Socialdemokraternas strävan efter offentliga monopol på det sociala området är bara ett led i arbetet på att förverkliga det socialistiska samhället. I det samhället skall det finnas många olika företagsformer men inga enskilt ägda företag. Där skall politiker ha ett avgörande inflytande över produktionsinriktning, investeringarna, priserna och kanske också affärstiderna. Där skall den politiska sfären, eller demokratins verkningsskrets som Ingvar Carlsson föredrar att kalla det, vidgas på bekostnad av den personliga sfären och marknaden. Där skall friheten att välja inskränkas till att gälla politiskt godkända alternativ. Där skall, som jag noterade i gårdagens debatt, ansvaret delas av alla och kännas av ingen.

I rapporten Den röda tråden har vi visat hur socialdemokraterna under sin snart hundraåriga historia hela tiden eftersträvat mer av socialism. Samtidigt har man ogärna fört debatten om de långsiktiga målen öppet. Det är som Gunnar Sträng en gång sade: "Steg för steg skall man socialisera detta samhälle. Men man skall inte basunera ut detta på gator och torg där det så lätt kan misstolkas."

Den här försiktigheten hos socialdemokraterna framtvings av ett starkt motstånd inte bara från de borgerliga partierna utan också från en majoritet av väljarna. De vill inte ha socialism. Men det vill socialdemokraterna. Och, som partisekreteraren Bo Toresson uttryckt det, ingen socialdemokrat tycker att övergången till det socialistiska samhället går tillräckligt snabbt.

Men även om marschtakten varierar är marschriktningen hela tiden densamma. Socialismen är målet. Det förenar socialdemokraterna med kommunisterna. Skillnaden mellan dem är inte att socialdemokraterna skulle vara mindre socialistiska. Skillnaden handlar mer om medel än om mål. Kommunisterna är väl fortfarande litet mer revolutionära och vill gå snabbare fram. Men socialdemokraterna vill genom stegvisa förändringar successivt genomföra en fullständig omvandling av samhället. Därmed blir också socialdemokraterna revolutionära, även om deras revolution tar litet längre tid än den kommunistiska.

Under de år som gått sedan regeringsskiftet har många ytterligare steg tagits mot det socialistiska samhället. Kollektiva löntagarfonder, försök att stoppa andel-i-vinst-system, försämrade villkor för enskilt aktieäggande, starkare grepp över bankerna, inskränkningar i näringsfriheten m.m. Och oförtrutet trampar socialdemokraterna vidare: tillsammans med LO skall man nu utreda vad som skall komma efter löntagarfonderna.

Erfarenheterna är att socialdemokraterna ogärna vill ha debatt om sina förslag. 1982 ville man inte diskutera löntagarfonder därför att de först skulle utredas. 1985 ville man inte diskutera dem för då var de genomförda. Nu närmar sig 1988 års val och socialdemokraterna säger att man skall gå vidare. Jag vill fråga Ingvar Carlsson: med vad?

Eller skall samma sak upprepas igen? Ingen debatt nu, för nu skall det utredas. Och om ni vinner nästa val blir det ingen debatt heller 1991, för då är nästa steg redan genomfört. Det är inte bara vi som vill veta hur era planer ser ut. Väljarna vill det. Det vore därför tacknämligt om Ingvar Carlsson kunde lätta på förlåten och ge väljarna en ärlig chans att ta ställning.

Herr talman! Det finns ett alternativ till den fortsatta marschen in i ett socialistiskt samhälle. På den punkten är de borgerliga partierna överens, och där ger vi ett klart och entydigt besked. En röst på något av de borgerliga partierna innebär ett stöd för marknadsekonomin, för decentraliserat beslutsfattande, för avveckling av löntagarfonderna, för uppmuntran av system som ger de anställda del i företagets vinster, för bättre skydd av den personliga äganderätten, för ökad valfrihet för barnfamiljer genom införande av vårdnadsbidrag och för ökad mångfald inom t.ex. skola, sjukvård och omsorg.

Socialdemokraterna har under lång tid satt sin prägel på utvecklingen i Sverige. Ett samhälle som vore mer präglad av liberala värderingar skulle på många sätt se annorlunda ut. Låt mig ge ytterligare några exempel på det.

Det finns hos socialdemokraterna en bristande respekt för vad rättssäkerheten kräver. Vi har sett många exempel på det under senare år: Heurgrenkommissionens rapporter och de propositioner dessa har lett fram till, pensionskatten, som var ett klart kringgående av förbudet mot retroaktiv skatt, vägran att låta enskilda som vinner en skatteprocess mot staten få ersättning för rättegångskostnaderna och vägran att ge skadestånd till företagare som felaktigt anklagats för ekonomiska brott och vars företag gått under.

En ny regering måste lägga om kursen och sätta rättssäkerheten i högsätet.

Det finns hos socialdemokraterna en bristande respekt för enskilda företagare. Jag har redan givit exempel på det från den sociala tjänstesektorn.

En ny regering måste lägga om kursen och visa entreprenörer den uppskattning de är värda och behöver för att kunna skapa mer.

Det finns hos socialdemokraterna en bristande förståelse för värdet av ekonomiska morötter – utom möjligen när det gäller lotterier. Att risktagande, arbete, studier och företagande skall ha utsikter att ge utdelning har man mycket liten känsla för.

En ny regering måste lägga om kurs och visa att det inte bara är i lotterier som en vinst skall kunna vara ett lockbete. Marginalskatterna måste sänkas, skatten på arbetande kapital i småföretag tas bort.

Det finns hos socialdemokraterna en förmyndarattityd, en inställning att de vet bäst, också hur enskilda människor skall ha det. Argumenten i debatten om offentliga monopol eller mångfald visar vad det handlar om. De nu allt vanligare kollektiva saksförsäkringarna är ett annat exempel, och den aviserade översynen av affärstidslagen ännu ett.

En ny regering måste lägga om kurs och visa att den förstår att vanliga människor är lika kloka som politiker och väl förstår vad som är bäst för dem själva.

Det finns hos socialdemokraterna en benägenhet att gynna de egna. HSB och Riksbyggen särbehandlas bland bostadsrättsföreningarna. Hyresgäströrelsen har en särställning i lagen. LO kan alltid räkna med att få sina krav väl tillgodosedda, oavsett om det handlar om valpskatt eller folkhögskolor.

Folkrörelser är i socialdemokratisk terminologi ofta detsamma som arbetarrörelsen.

En ny regering måste lägga om kurs – inte så att socialdemokratin närstående organisationer skall behandlas sämre än andra, men så att de behandlas lika. Liberal jämlikhet är jämlikhet för alla, inte bara för socialdemokrater.

Herr talman! Socialdemokraterna vill gärna göra gällande att debatten om vilken regering vi skall ha efter nästa val handlar om kompetens eller inkompetens, tur eller otur, splittring eller enighet. Men allt detta kan vi komma att få se prov på, oavsett vilken regering vi har. Vad valet i verkligheten handlar om är huruvida vi skall få ett mer socialistiskt eller ett mer liberalt samhälle.

Det är för att genomföra förändringar i riktning mot ett mer liberalt samhälle, ett samhälle som präglas av socialt ansvar för de avsidestagna, en generös och human flyktingpolitik, en vital marknadsekonomi, ett spritt ägande, mångfald och valfrihet, rättssäkerhet, näringsfrihet och jämlikhet som vi söker väljarnas stöd i nästa års val.

Anf. 7 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! De senaste dagarnas berg- och dalbana på världens börser har varit dramatisk. Stockholmsbörsen har hängt med i svängarna, låt vara med mindre intensitet. Det bekräftar åter vårt stora internationella beroende.

1970-talets oljeprischocker – kombinerade med en exempellöst slapp kostnadsutveckling, främst 1974/75 – borde ha lärt oss, men så är det nog inte. I varje fall fortsätter finansminister Kjell-Olof Feldt att förändra historien. På partikongressen talade han om en beslutsam satsning på att hävda Sveriges konkurrenskraft. I klartext syftar detta på devalveringspolitiken, som har pågått och pågår för att vi skall klara vår konkurrenskraft mot omvärlden.

Samtidigt har skattetrycket drivits upp från 50,1 % till 55–56 % bara sedan 1985 trots löften om oförändrad skattenivå. Det är som om vi fått en skatt till av samma storleksordning som den statliga inkomstsikten.

Pensionärerna har fått betala devalveringens effekter med otillräcklig kompensation. Enskilda ministrars ord gäller inte, har finansministern sagt om dåvarande socialministrarnas löften om kompensation till pensionärerna. Som om det inte räckte har Kjell-Olof Feldt själv brutit löftet om skattenivån.

Fördelningen i samhället har inte blivit mer rättvis. Koncentrationskrafterna har stärkts och de regionala obalanserna ökat, och därför står Sverige inför stora problem i den kommande avtalsrörelsen.

Herr talman! Mardrömmen börjar ta form, skrev ett par atmosfärforskare i Dagens Nyheter häromdagen. "Efter en mörk och kall vinter kommer solen tillbaka i mars. Men i Stockholm och Oslo vänder ingen ansiktet upp mot solen. De som är utomhus bär skydd för ögon och ansikte."

Artikeln handlar om ozonlagret, som håller på att frätas sönder av kemiska medel, freoner och annat. Över de folktomma isvidderna i Antarktis har redan ett "hål" bildats i ozonskiktet. Den skadliga ultraviolettera strålningen

kan utan hinder tränga ner och bränna sönder livets byggstenar. Om samma hål uppstår på norra halvklotet drabbas vi i Skandinavien. Det är en tyst dramatik under utveckling, inte tydlig som aktiebörserna, men livsavgörande.

De senaste åren har vi gång på gång blivit påmind om hur miljöförstörelsen inte känner några gränser. Förra hösten handlade det om cesium och strontium från Tjernobyl i älgkött, renkött, bär och svamp, och det gör det fortfarande. På 70-talet fick vi insikt om att tusentals sjöar drabbats av försurning. Våra skogar var dessutom allvarligt hotade. Då gällde insikten ett fåtal, i dag gäller den många.

Alla känner vi oron för vår miljö och vår natur. Men kan vi lita på att allt som är möjligt görs för att möta framtidshoten?

För några veckor sedan fick ASEA i Västerås tillstånd av länsstyrelsen att tiodubbla utsläppet av freon till 2 ton. Det blev en liten folkstorm mot detta. I går fick vi veta att Gambro i Lund hittills i år har släppt ut 46 ton freon – och naturvårdsenheten visste inte om det! I dag hör vi att ett par småländska företag har freonutsläpp på över 300 ton per år.

Birgitta Dahl talar mycket om freon, men ute på fältet handlar det om ökade utsläpp. De miljövårdande myndigheterna tycks inte ha läget under kontroll.

Det går inte att ha en miljöpolitik för middagstal och en annan för vardagsbruk. Den ymniga retoriken måste motsvaras av praktiska åtgärder.

Här i riksdagen kommer vi inte att få ett enda förslag på miljövårdens område under hösten – enligt propositionsförteckningen. Var finns de nya och radikala greppen?

Vi får inte ens förslag på de områden där riksdagen enhälligt har begärt åtgärder. Hur går det t. ex. med den internationella luftvårdsfond som centern föreslagit och som riksdagen beslutade om 1985? När kommer förslaget? I vårt södra grannland Polen är miljöskadorna gigantiska. Snabba åtgärder måste till för att rena svavelutsläppen och rädda skogar och kulturskatter. Att t. ex. hjälpa Polen med krediter för miljövård är ett sätt att värja också oss själva för det svavel som blåser hit.

Birgitta Dahl har valt ut ett enda koncentrationsområde, Hisingen, för speciella insatser. Miljöproblemen på Hisingen är stora och skall förstås angripas. Men vad har vi stockholmare gjort för ont, som har lika dålig luft och som dessutom skall få ett kolkraftverk mitt i staden? Tillståndet till Värtanverket är ett av de värsta plumparna i det nya miljö- och energidepartementets protokoll hittills. Här – om någonstans – borde givna tillstånd omprövas. Men med statsministern i spetsen driver regeringen fram oprövad teknik med kol som bränsle mitt inne i storstadens bebyggelse.

I Malmö satsar man på att bygga en bilfabrik mitt inne i staden och dessutom en bro som ökar biltrafiken och utsläppen av försurande kväveoxider. Centerpartiet bekämpar den sortens omvänd miljöpolitik och gigantomani.

Också på energiområdet har regeringen utvecklat en icke-politik. Under fem års tid har socialdemokraterna samlat sig för att göra en plan för avveckling av kärnkraften. Varje gång de skall komma till skott kommer ett nytt uppskov. Det enda den socialdemokratiska regeringen har lyckats

avveckla är den satsning på hushållning och förnybara energikällor som tidigare centerledda regeringar gjorde.

Stödet till energihushållning i bebyggelse har slopats. Stödet till kommunal energirådgivning har slopats. Stödet till anläggningar för alternativ energi-produktion – små vattenkraftverk, solenergi och biobränsleanläggningar – har slopats. Stödet till energiforskning och -utveckling har minskats. Introduktionen av naturgas har förhalats.

Allt detta borde vara genant för regeringen.

Miljöpolitiken blir trovärdig bara om den knyts samman till en helhetssyn. Industripolitik, trafikpolitik, regionalpolitik, jordbrukspolitik – allt måste inordnas i ett miljösammanhang. Dagens hotbilder måste tas på allvar – då kan också morgondagens möjligheter ge framtidstro.

De mest traditionella ekonomerna försöker, fortfarande, hålla isär ekonomi och ekologi. Jag kan bara säga: De kommer inte att lyckas. Miljöförstöring handlar – tyvärr – om för stora belopp för att någon skall kunna bortse från de långsiktiga kostnadskonsekvenserna. Det finns inga fria nyttigheter. Därför krävs att det sätts ett pris på miljön under tillståndsgrensarna. När kommer regeringen med förslag om miljöavgifter? Det gäller inte om vi får betala; det är bara en fråga om vem som skall betala och när. Centerpartiet vill inte lasta över på barn och barnbarn kostnaderna för vår generations lättsinne.

Herr talman! Närmare 130 000 människor står i kö för bostad i Stockholmsområdet. Med en meters lucka mellan var och en ringlar kön från Stockholms norra förorter, förbi Märsta och den nya datastaden som börjar växa upp vid Arlanda, över Uppsalaslättnens jordbruksmark, förbi Uppsala, Tierp och Älvkarleby, över Dalälven och Norrlandsgränsen, in i Gästrikland. Där står nu en av de unga kvinnor som flyttat från Pajalas arbetslöshet till arbete – men inte bostad – i Stockholm.

Häromdagen redovisades ett aktuellt pris för en bostadsrättslägenhet på Östermalm i Stockholm. En lägenhet hade inköpts för drygt 8 milj. kr. och delats i två lägenheter, som nu sålts för sammanlagt drygt 10 milj. kr.

De nyliberala säger att detta är ett exempel på en fungerande marknad. Jag säger att det är ett exempel på ett sjukt samhälle.

Prisutvecklingen på bostadsmarknaden i Stockholmsområdet och andra storstadsområden är resultat av den enorma inflyttning som skett till Stockholmsområdet sedan socialdemokraterna övertog regeringsmakten efter 1982 års val.

Det finns ett klart samband mellan storstadsungdomarnas desperation inför en havererad bostadsmarknad och befolkningsminskningen i många län.

I regeringsförklaringen talas om att "tendenserna till ökade regionala obalanser motverkas". Jag frågar: Är det tendenser till regional obalans när tiotusentals människor, mest unga, tvingas flytta till storstäderna och stora delar av landet har svåra sysselsättningsproblem? Är det tendenser till regional obalans när ungdomar i storstäderna tvingas betala en halv miljon i insats för sin första lägenhet?

Är det inte en regionalpolitisk katastrof som håller på att utvecklas? I bilagan till långtidsutredningen förutses 13 län i Sverige få vikande befolk-

ningsutveckling eller minskad befolkning fram till 1995. Är det "tendenser" till regional obalans?

I regeringsförklaringen sägs vidare att "infrastrukturen i de utsatta regionerna" kommer att förbättras. Jag vill fråga statsministern: Vad ligger bakom detta uttryck?

Faktum är att statens järnvägar under året presenterat en utredning som kommunikationsdepartementet sänt på remiss. I utredningen övervägs om inte 230 mil järnväg bör avvecklas. I en första omgång erbjuds pressade kommuner och landsting att ta över finansieringen. Faktum är vidare att de statliga väganlagen planeras bli kraftigt nedskurna. För den kommande tioårsperioden är nedskärningen i de "utsatta" regionerna mellan 50 och 70 %. Dessa län, som verkligen behöver en förbättrad infrastruktur med goda kommunikationer, har att se fram emot mindre än hälften av de statliga vägpengarna under den kommande tioårsperioden, jämfört med de senaste tio åren.

Nej, regeringens politik förstärker den regionala obalansen i stället för att motverka den.

Skogslänen har sedan den 1 januari 1983 fram till nu avfolkats så att befolkningen minskat med drygt 21 000 personer. För att nå de regionalpolitiska mål som socialdemokraterna själva satte upp 1982 skulle skogslänen behöva en folkökning med ca 40 000 personer under de två år som återstår till 1990. I Storstockholm har befolkningen redan överskridit 1,6 miljoner. Om nuvarande trend fortsätter kommer befolkningen i Stockholms län att uppgå till 1 640 000 människor år 1990. Det är 60 000 fler jämfört med vad det socialdemokratiska partiet såg som lämpligt 1982. På tio år kommer Stockholms läns befolkning att ha ökat med 120 000 personer. Det motsvarar hela Norrköping, Sveriges femte största kommun.

Mot denna utveckling ställer centern kravet på regional balans. Likvärdiga levnadsförhållanden i hela landet är vårt mål. Det betyder levande, lokala samhällen med modern teknik, okonventionella lösningar och nya – eller beprövade – satsningar varhelst människor vill bo och verka.

Detta kräver utvecklingsmöjligheter i hela landet:

- Bostäder till rimliga kostnader åt ungdomarna i storstäderna.
- Utbyggt kommunikationsnät med bl. a. vägar, järnvägar och datanät över hela landet.
- Utbyggnad av högskolorna i varje län och med en växande andel fasta forskningsresurser.
- Aktiv näringspolitik för nyföretagande och småföretagande.
- Regionalpolitiska styrmedel för att hejda överhettning och orimlig kostnadsutveckling i storstadsområdena.

Detta fordrar av oss att vi, i varje situation, har vägvalet klart för oss.

Tveklöst ställer hela centerrörelsen upp till försvar för de 1 483 pastorsexpeditioner som i dag svarar för folkbokföringen. Vi vill behålla smidig och snabb service och en, på alla sätt, väl fungerande organisation som dessutom ger 1 500 arbetstillfällen. Vi vet att vi har de många människorna med oss när vi ställer frågorna till folkpartiet och socialdemokraterna: Vilket är egentli-

gen motivet bakom ert förslag till centralisering av folkbokföringen? Vad är det ni, på sikt, vill uppnå?

Herr talman! En av de fördelningspolitiskt mest angelägna uppgifterna i vårt land i dag är att sänka skatten på maten. Genom en sänkt moms på baslivsmedel får både barnfamiljer och andra bättre förutsättningar att få inkomster och utgifter att gå ihop. Det är inte rimligt att den nödvändiga basmaten skall beskattas lika hårt som video och annan hemelektronik eller andra kapitalvaror som inte är nödvändighetsvaror. Många länder i Europa har sedan länge lägre beskattning av livsmedel än av andra varor. Differentiering av momsen med sänkt skatt på maten, som i stor utsträckning är inhemsk produktion, och högre moms nivå för kapitalvaror, som ofta är importerade varor, verkar dessutom rätt ur stabiliseringspolitisk synpunkt. Relativt sett minskar påfrestningen på bytesbalansen. Fördelningspolitiskt ökar barnfamiljernas och andra gruppers möjligheter att köpa nödvändiga baslivsmedel, om man konstruerar omfördelningen inom momssystemet på rätt sätt.

Centerpartiets stämma i Borgholm i somras uttalade sig enhälligt för sänkt skatt på maten. Från centern inbjuder vi nu övriga partier till snabb uppgörelse om differentiering av momsen. Vi vet från en rad undersökningar att få förslag har ett så starkt stöd från allmänheten som en omfördelning av momsen, med lägsta moms nivå för baslivsmedel.

Sänkt skatt på maten skulle också underlätta kommande avtalsrörelse. Förbundsordföranden i Statsanställdas förbund, Curt Persson, skrev i söndags en artikel i Dagens Nyheter om behovet av att växla ner löne- och inflationstrycket till rimligare nivåer. Han skrev bl. a.: "För att inte de sämst ställda skall behöva betala skattesänkningen (när man 'byter' skattesänkningar) krävs nya grepp. En tänkbar åtgärd som skulle hjälpa alla men främst de lågavlönade och alla barnfamiljer är också en sänkning av momsen på mat. Det allra bästa vore i så fall att sänka momsen på våra baslivsmedel rejält."

Finansminister Kjell-Olof Feldt och regeringen valde att lägga frågan om differentiering av momsen utanför direktiven till utredningen om indirekta skatter. Vi kan nu, om viljan finns i övriga partier, snabbt samla oss till en uppgörelse med fördelningspolitisk profil och stabiliseringspolitisk betydelse, som underlättar kommande avtalsrörelser. Frågan är om viljan finns. Dagens debatt är ett lämpligt tillfälle att ge svar.

Barnens villkor nu avgör deras förutsättningar att som morgondagens vuxna forma sitt samhälle.

Centerpartiets initiativ till vårdnadsersättning för småbarnsfamiljer bidrar till att göra barnomsorgen komplett, i varje fall mer komplett än i dag. Tillsammans med bra daghem och familjedaghem vill vi ge mer tid för familjerna att vara tillsammans. Vårdnadsersättningen skapar rättvisa mellan barn, den ger föräldrar kompensation för förkortad arbetstid och den är en efterfrågad ersättning till de familjer som väljer att själva klara hela barnomsorgen.

Freda skolan från Feldtska yxhugg och motorsågar, hävdar vi centerpartister. Använd de resurser som nu frigörs till att satsa på kvalitet i grund- och gymnasieskolan i stället för att minska anslagen, för det är bara en tillfällig

minskning av ungdomskullarna det handlar om. Den 24 april i år röstade en majoritet här i riksdagen ned centerförslaget om 25 milj. kr. i stimulansbidrag till inköp av egna läromedel, så att våra ungdomar skulle kunna få behålla och ha egna böcker med sig från skolan. Vi uppskattar den uppslutning som har skett under senare tid kring det här förslaget, såväl från folkpartiet i våras som numera också från statsministern. Jag uppfattar gjorda uttalanden som strängt förpliktande och räknar med att Sveriges alla elever nästa läsår skall kunna avläsa resultatet av de nya tongångarna i skoldebatten.

Centerprogrammet för en bra skola är välkänt. Låt mig bara med hjälp av några rubriker ange dess innehåll:

- mindre klasser
- möjlighet att bevara också mindre skolor
- egna läroböcker
- rusta upp skolorna
- skolmåltider med kvalitet
- kvalitet i lärarutbildningen.

I krontal räknat skulle centerpartiets skol- och utbildningspolitik, för innevarande budgetår, betyda 768 milj. kr. mer än vad socialdemokraterna och vpk till slut gjorde upp om i våras. Utan vpk:s nagel i ögat hade regeringens budgetförslag gått ograverat genom riksdagen. Då hade skillnaden mellan centerpartiets och socialdemokratins ambitioner för skolan varit över 1 miljard kronor.

Herr talman! God hälso- och sjukvård är en annan angelägen uppgift inom den offentliga verksamheten. Alla människor skall kunna känna trygghet och ha rätt till god omvårdnad vid ålderdom och sjukdom. Familjer med handikappade skall ha rätt till samhällets stöd. Det finns också stora kvarstående behov att ge omsorgens patienter möjlighet till eget boende och sysselsättning.

Från 1983 har staten genom omläggning av skatte- och avgiftssystem tagit ifrån sjukvårdens huvudmän, landstingen, 10 miljarder kronor. Det skall jämföras med 70 milj. kr. i statsbidrag för att korta köerna inom vården.

Från centerpartiet menar vi att nedskärningarna i vården på många håll gått för långt. Vårdköerna är orimligt långa.

Sjukvården står och faller med tillgången på kompetent vårdpersonal. Det är oroande att så få nu söker sig till vårdutbildningarna. Därför måste såväl löne- som utbildningsförmåner förbättras för den yrkeskategorin.

Vår flyktingpolitik måste präglas av solidaritet. Sverige måste ta sin del av ansvaret för världens miljoner förföljda, förtryckta, fördrivna flyktingar. Naturligtvis finns det en gräns för vad vi kan klara. Det gäller också kommunerna. Men ansvaret är gemensamt, solidariteten gäller också mellan våra kommuner. Ett nittiotal centerledda kommuner har solidariskt slutit avtal om mottagning av flyktingar i vårt land. Sjöbo är ett beklagligt undantag, men desto mer uppmärksammat.

Centerpartiet accepterar inte kommunal folkomröstning om mänsklig solidaritet, än mindre om åtgärden begränsar möjligheterna att genomföra en i en demokratisk ordning beslutad nationell politik.

Det är nu extra viktigt att regeringen gör allt för att korta handläggningstiderna i asylärenden så att flyktingarna snabbt och smidigt slussas ut i samhället. Sysslösa flyktingar som väntar månadsvis i förläggningar motverkar allmänhetens förståelse för vår flyktingpolitik.

Herr talman! Den internationella fredsopinionen har varit stark under 80-talet. Det folkliga motståndet runt om i världen har märkts ända in i Kreml och Vita huset. Med viss tillförsikt kan vi se på det intresse som stormakterna numera visar för nedrustningsområdet.

Principöverenskommelsen som träffats mellan USA och Sovjet innebär att Sovjetunionen drar bort kärnstridsspetsar, som varit riktade mot Västeuropa och östra Asien. NATO drar bort amerikanska kärnstridsspetsar från Europa. Båda sidor kommer fortfarande att ha kärnvapen kvar i sådan mängd att man kan utplåna livet på jorden flera gånger om. Men avtalet är ändå hoppfullt som ett första steg på väg mot kärnvapennedrustning och fred. Det är nu oerhört angeläget att bortdragandet av kort- och medeldistansvapnen från Europa inte leder till ökad spänning och risk för konfrontation i norra Skandinavien och Nordatlanten.

Vi behöver gå vidare i hela det nordiska samarbetet. Det finns fortfarande alltför många hinder för medborgarna och för näringslivet i Norden. Vi behöver *avvecklingsplaner* för dessa hinder och *utvecklingsplaner* för kultursamarbetet och det ekonomiska samarbetet. Det borde vara intressant att vidareutveckla t. ex. TV-samarbetet i Norden. Vi måste också effektivisera det samarbete som finns om havsmiljön i Östersjön, Kattegatt, Skagerrak och Nordsjön och som i dag är alltför splittrat på olika konventioner och samarbetsformer för att det skall bli framgångsrikt.

Sverige skall som neutral stat inte vara medlem av EG. Men alla länder i Norden har mycket att vinna på en avveckling av handelshinder i Europa. Vi har också mycket att vinna på ett närmare kultursamarbete.

I kontakten med EG bör de nordiska länderna samarbeta. Det finns områden där vi har kommit långt i vår samhällsutveckling och där vi i Europasamarbetet inte får göra avkall på våra krav. Det gäller den fulla sysselsättningen och miljöambitionerna, inte minst arbetsmiljön. Det gäller både vår *regionala utveckling i förhållande till Centraleuropa* och våra krav på regional balans inom vårt eget land.

De nordiska länderna bör nu tillsammans studera förutsättningarna för och ambitionerna i ett vidgat europeiskt integrationssamarbete. Det kan delvis ske inom ramen för EFTA-samarbetet, där också Schweiz och Österrike deltar. En gemensam nordisk studie bör främst ta upp integrationsfrågorna men också kultursamarbetet. Där bör preciseras miljöambitioner, arbetsmiljöförutsättningar samt sociala och regionala förutsättningar i ett nordiskt perspektiv.

En nordisk studie som jag här föreslår skall inte behandla säkerhetspolitiska frågor. Arbetet måste tvärtom bedrivas med största respekt för att de nordiska länderna valt säkerhetspolitiskt olika lösningar.

Herr talman! Efter många års envis opinionsbildning kommer miljökraven att bli ett mål också i Sveriges biståndspolitik. Det ser vi som en centerframgång. Samtidigt sker en omsvängning i samma riktning inom internationella biståndsorgan av typ Världsbanken. Sverige måste ta till vara denna

förändring i den internationella biståndsverksamheten.

Svenska biståndsarbetare, ofta ungdomar, är verksamma i många olika utvecklingsländer och miljöer. I konflikternas Angola har en svensk biståndsarbetare fått sätta livet till. När Sydafrikastödda UNITA nu försöker med utpressning, har man redan avslöjat sitt förakt för människoliv. Sverige måste fortsätta att med kraft begära de två fångna svenskarnas frigivning. Alla tillgängliga kanaler måste användas för att nå det syftet. Alla möjligheter att få direktkontakt med de fångna svenskarna måste prövas.

Herr talman! Centerpartiet har en helhetssyn på människa och miljö. Ekonomi och ekologi hör obönhörligt samman.

Centerpartiet vill skapa regional balans. Likvärdiga levnadsförhållanden i hela landet är vårt mål.

Centerpartiet vill skapa rättvisa. Det innebär bra hälso- och sjukvård, trygghet för våra äldre, generös flyktingpolitik. Det betyder bl. a. bra barnomsorg, bra skolor och förstärkt studiestöd. Vi vill sänka skatten på maten, men vi är beredda att höja den på andra mindre nödvändiga varor. Vi vill bevara grundavdraget i beskattningen.

Centerpartiet vill skapa förutsättningar för utveckling och satsa på de många som arbetar i mindre och medelstora företag och på egenföretagare i jordbruk och annan verksamhet. Vi vet att det i internationaliseringens tidevarv inte är så lätt för hemmamarknaden, dvs. våra egna företag i vårt eget land – ofta de mindre och de medelstora – att utan svåra konsekvenser frigöra sig från den nationella ekonomin. Vi har fallet ASEA–Brown Boveri i färskt minne.

Centerpartiet vill stärka det nordiska samarbetet och ta ett internationellt ansvar. Denna inriktning, ärade kammarledamöter, anser vi också vara en god grund för en ny regeringspolitik.

Anf. 8 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! För några veckor sedan togs i Angola fyra svenska biståndsarbetare till fånga av UNITA. En av dem lyckades undkomma. En annan har återfunnits begravd.

Dessa av den svenska riksdagen och regeringen utsända biståndsarbetare togs därtill till fånga, medan biståndsminister Lena Hjelm-Wallén var på besök i Angola. Var och en måste inse att detta är en politisk provokation och ett försök till politisk utpressning, ett försök av den av USA och Sydafrika understödda UNITA-gerillan att pressa Sverige till att om inte uppge så ändå minska biståndet till Angola. Mot detta måste man protestera, och det har en samlad opinion i Sverige gjort.

Därför blev naturligtvis förvåningen stor när det i förra veckan visade sig att en företrädare för UNITA besökte vårt land på inbjudan av moderaternas studentförbund. Även om inbjudan gjorts i ett tidigare skede vittnar den om ett sällsynt dåligt omdöme och en otrolig politisk smaklöshet.

Jag tycker att det är befogat och på sin plats att Carl Bildt som ordförande för moderaterna i Sverige här och nu tar avstånd från UNITA-gerillans terrormetoder och högerstudenternas politiska smaklöshet.

Vi menar att alla ansträngningar måste inriktas på att de tillfångatagna biståndsarbetarna frigges. För det ändamålet måste regeringen så långt som

möjligt ha fria händer att agera, också med s. k. tyst diplomati. Men på en punkt måste total klarhet råda: nämligen att vårt lands biståndspolitik, dvs. valet av länder vi väljer att stödja och formerna för vårt stöd, avgörs av oss själva. Vi måste bestämt avvisa UNITA-gerillans försök att framtvinga en ändring av vårt lands biståndspolitik! Just därför var högerstudenternas inbjudan av en företrädare för UNITA ytterligt omdömeslös och just därför skulle ett entydigt avståndstagande uttalat av Carl Bildt vara välgörande.

Herr talman! Det råder i vårt land en total politisk uppslutning kring målsättningen att skapa en nordisk kärnvapenfri zon, som ett steg på väg mot ett kärnvapenfritt Europa och en värld fri från kärnvapen. Riksdagen har enhälligt uttalat detta vid ett flertal tillfällen.

Dessa upprepade beslut förpliktigar oss alla att arbeta mot en spridning av kärnvapen, för nedrustning och en avveckling av de kärnvapenarsenaler som finns. En nordisk kärnvapenfri zon måste inrättas av de nordiska länderna gemensamt – och ett sådant arbete pågår också. Ett kärnvapenfritt Sverige åstadkommer vi själva på egen hand.

Men bara ett par kvarter härifrån, mitt i Stockholm, låg under helgen det amerikanska örlogsfartyget US Hayler – sannolikt utrustat med kärnvapen. När Sverige inbjuder till flottbesök eller – vilket väl oftast är fallet – svarar positivt på en förfrågan om att få avlägga ett flottbesök, utgår instruktioner om att Sverige förutsätter att de besökande fartygen inte medför kärnvapen. Men samtidigt vet vi alla – eller i varje fall de flesta – att de besökande fartygen oftast avlägger besök i samband med övningar och att fartygen då är utrustade med kärnvapen.

Med all rätt upprörs många människor i vårt land över detta. I Göteborg har kommunen sagt nej till främmande flottbesök, om man inte kan få garantier om att de gästande fartygen är fria från kärnvapen.

Frågan var uppe på den socialdemokratiska partikongressen, och här i riksdagen har motioner väckts – från vpk och enskilda folkpartister – om att enbart ta emot främmande flottbesök, om sådana garantier ges. Varför? Jo, därför att det strider mot målsättningen om en nordisk kärnvapenfri zon att släppa in kärnvapenbestyckade fartyg ända in i Stockholms stadskärna. Att ge efter för oviljan från stormakternas sida att ge klara besked är att ge efter för kärnvapenmakternas vilja att härska över alla länder som inte har kärnvapen.

I riksdagens utrikesutskott behandlas nu motioner med krav på garantier om kärnvapenfria flottbesök. Med krav på kärnvapenfrihet skulle vi ju i praktiken ta ett första konkret steg på väg mot en nordisk kärnvapenfri zon. Riksdagens eget mål skulle vara på väg att förverkligas.

Herr talman! Låt mig i det här sammanhanget också få säga några ord om nedrustningsarbetet i stort. Vi fick ju en föreläsning av Carl Bildt om detta i morse. Principöverenskommelsen mellan USA och Sovjetunionien om att avveckla sina kort- och medeldistansmissiler i Europa är ett viktigt genombrott. Jag tror vi måste konstatera detta. Överenskommelsen öppnar möjligheter för ett första avtal om en faktisk minskning av kärnvapenarsenalerna. Förut har vi i viss mån haft en kontrollerad upprustning, men det här skulle vara första gången man gick andra vägen.

Samtidigt är vi på det klara med att ett sådant avtal enbart berör 2–3 % av

världens alla kärnvapen. Men det vore ett genombrott och en stor framgång för den internationella freds rörelsen, om detta första steg blev verklighet. Det skulle öppna oanade möjligheter för en fortsatt nedrustning med målsättningen en helt kärnvapenfri värld.

Vårt land måste efter bästa förmåga bidra till en sådan utveckling. Därför borde också den svenska regeringen inte bara i ord utan även i handling ta fasta på Gorbatsjovs nyligen framförda nordiska avspännings- och nedrustningsinbiter.

Alla freds- och nedrustningsinitiativ och förslag måste prövas och tas till vara. Och även vårt land måste ge bidrag till nedrustningsarbetet. Den vanvettiga militära kapprustningen måste brytas och här kan Sverige konkret – om än i smått – bidra genom att upphöra med vapenexporten!

Herr talman! Över till en annan fråga. Det har varit en dramatisk vecka. Justitieministern och kriminalvårdsstyrelsens generaldirektör har avgått efter en viss s. k. turbulens i den s. k. Berglingaffären. Här om dagen bombade USA två iranska oljeplattformar. På världens aktiemarknader har kurserna fallit mer än de gjorde t. o. m. under börskraschen 1929.

Som en gräsbrand spred sig kursfallet från land till land, från den ena kontinenten till den andra. Dansen kring guldkalven stannade, i varje fall ett tag. Paniken bredde ut sig i börstemplen. Aktieprästerna försökte förgäves lugna den skrämde församlingen. Nu går tydligen kurserna upp igen, och som vanligt kommer det säkert att visa sig att småspararna har förlorat.

Det stora flertalet människor i vårt land, som inte deltar i den primitiva och oftast cyniska spekulationskarusellen, står naturligtvis frågande inför hela denna spekulationshysteri. Det är människor som sliter och släpar och som ofta tvingas arbeta övertid och som får vrida och vända på pengarna, som ändå inte vill räcka till. Det är människor som i och för sig inte lever i armod, som inte är fattiga, men som naturligtvis tycker att det är märkligt att vissa på en eftermiddag kan spela ihop pengar som det skulle krävas flera år för dem själva att arbeta ihop.

För mindre än ett år sedan, i januari, lade regeringen fram sitt budgetförslag till riksdagen. Man konstaterade förnöjt att budgetunderskottet var hälften så stort som det var när den socialdemokratiska regeringen övertog regeringsansvaret 1982. Det hade minskat från 86 till 40 miljarder kronor.

Men regeringen förklarade ändå att läget alltjämt var allvarligt. Det fanns inte resurser för några omfattande reformer, utan det krävdes fortfarande en stram ekonomisk politik. Regeringen lade fram förslag till nedskärningar på 4 miljarder kronor brutto, bl. a. genom sänkta bidrag till kommunerna och skolorna. Ja, läget var t. o. m. så dåligt att regeringen ansåg sig tvingad till att avskaffa pensionärernas avgiftsfria sjukhusår.

Löntagarna, som redan tidigare drabbats av andra sparpaket och nedskärningar, som fått se sina reallöner bli urholkade samtidigt som börshajar, spekulanter och vad de nu kallas för gjort snabba klipp, uppmanades att ställa upp på att sanera samhällsekonomin och hålla igen på sina lönekrav. Regeringen uppträder på samma sätt i dag och manar löntagarna till återhållsamhet. Naturligtvis, och på nytt, betar sig de borgerliga representanterna som en doa-kör åt regeringen när det gäller att få löntagarna att hålla igen på sina lönekrav. Menar verkligen regeringen och de tre borgerliga

partierna att problemet under de senaste tre åren har varit att löntagarnas reallöner har ökat för mycket? Är detta det stora problemet?

Nu fick regeringen med hjälp av de borgerliga partierna igenom sitt budgetförslag och förslag till nedskärningar så när som på skolans område, där vi i vpk tillsammans med lärare, elever och föräldrar lyckades tvinga regeringen till reträtt och t. o. m. till att höja vissa anslag.

I dag är budgetläget ett helt annat. Budgetunderskottet blev inte 40 miljarder, som regeringen trodde. Nu handlar det om 10–15 miljarder, och inte ens Carl Bildt, Bengt Westerberg eller Kjell-Olof Feldt kräver fler sociala nedskärningar. Men regeringen fortsätter att utmana landets löntagare med hot och förmaningar inför den förestående avtalsrörelsen.

Regeringen berömmar själv sin egen politik och visar att budgetunderskottet, inflationen och arbetslösheten har minskat. Det är sant, men det är samtidigt en viss skönmålning, därför att det är ett hårt urval av fakta om de gångna sex årens utveckling. Det finns också andra fakta. Det går att teckna en annan bild än den regeringen tecknar: fortsatt arbetslöshet, ökade ekonomiska och sociala klyftor, regional utarmning, social nedrustning, bostadsbrist i framför allt tätorterna, brist på daghemsplatser och förslumning av skolan.

Vi behöver bara se oss om i samhället för att dagligen stöta på olika konsekvenser av de senaste årens sociala nedskärningar. Se på sjukhusen, där köerna och väntetiderna ofta är olidligt långa inte bara för höftleds- och starroperationer, trots att personalen kanske sliter mer än någonsin. Se på barnomsorgen där utvecklingen går bakåt och där man stänger daghem på grund av brist på resurser och på grund av personalbrist. Se på skolorna där nedskärningarna har gått så långt att man i vissa kommuner t. o. m. börjat spara in pengar på skolmaten. Se på bostadsmarknaden där köerna av bostadslösa ungdomar växer oavbrutet, samtidigt som priserna och spekulationerna blir alltmer groteska i framför allt storstäderna.

Detta är resultatet av både borgerliga och socialdemokratiska regeringars besparingar och nedskärningar under de senaste tio åren.

Bakom de statistiska uppgifterna om det minskade budgetunderskottet döljer sig allvarliga sociala konsekvenser. Besparingarna och nedskärningarna har haft ett pris, ett pris som säkert alla har varit på det klara med och som i vårt fall inneburit att vi har protesterat och lagt fram helt andra förslag till besparingar och budgetförstärkningar.

Den ekonomiska uppgången och de förbättrade statsfinanserna har som sagt förändrat de ekonomiska och politiska förutsättningarna. Nu handlar inte diskussionen längre om huruvida det skall sparas utan var det skall sparas. Det saknas ingalunda förslag från olika håll.

Folkpartiet och moderaterna bjuder över varandra i förslag till marginalskattesänkningar, och moderaterna är som alltid värst.

På den socialdemokratiska partikongressen flaggade Ingvar Carlsson för att sparpaketens tid nu var förbi. Tre områden skulle prioriteras och bli föremål för satsningar: barnomsorgen, skolan och vården av gamla och sjuka. Jag tror att både kongressen och utomstående uppfattade detta som ett konkret löfte från partiledningen och regeringen. Detta löfte ställer sig vpk bakom, om det nu är ett löfte. Vi vill ge dessa satsningar vårt

oreserverade stöd. Vi har länge förordat sådana satsningar och välkomnar därför Ingvar Carlssons löften och partikongressens beslut.

Det har också avgetts andra löften som får ses som vallöften. Jag tänker närmast på Birgit Friggebos och folkpartiets löfte häromdagen, som mer eller mindre innebar extra stora hyreshöjningar, utöver dem som drabbar alla, framför allt för de människor som bor i storstädernas stadskärnor.

Jag tror inte att det här var ett särskilt bra förslag från Birgit Friggebo och folkpartiet. Det förvånar mig att Birgit Friggebo, som i andra sammanhang väl har visat sig förstå bostadspolitikens problem, ställer sig bakom ett så reaktionärt förslag. Detta folkpartiets vallöfte innebär att man tvingar låginkomsttagare och pensionärer ut ur stadskärnorna. Kvar kommer till sist att bli en utvald elit, människor med höga inkomster och stora förmögenheter. Det är märkligt att folkpartiet, samtidigt som man från andra håll vill sätta stopp för den groteska bostadsspekulationen, lägger fram ett förslag som ger denna ny fart.

De borgerliga partierna bjuder över varandra i ekonomiska förmåner. Moderaterna vill sänka skatterna med 40 miljarder. Centerpartiet vill inte sänka skatterna med lika mycket men vill införa ett vårdnadsbidrag. Folkpartiet vill som sagt litet av varje. Vad socialdemokraterna vill – det är ungefär som för 100 år sedan – är en aning oklart för att uttrycka sig milt.

Momsen på maten har diskuterats, och det är en intressant fråga. Benägenheten att diskutera den frågan här i kammaren har inte alltid varit så stor. Olika undersökningar visar att nio av tio människor i vårt land tycker att momsen på mat är för hög. En majoritet av de socialdemokratiska, centerpartistiska och folkpartistiska väljarna, ja t. o. m., Carl Bildt, en majoritet av moderaternas väljare, tycker att det är viktigare att sänka momsen på maten än att sänka marginalskatterna.

Det är märkligt att de andra partierna tar så lätt på den här frågan, att man avstår från att bry sig om vad folk tycker och tänker. Man vägrar över huvud taget att diskutera frågan.

Länge var huvudlinjen från motståndarna till en sänkning av momsen på maten att det inte gick att sänka den. Men när det blev känt att flertalet länder i Europa hade lägre matmoms än Sverige övergav man det argumentet. I stället framförde man argumentet att det var ett dåligt sätt att stödja barnfamiljerna och att det fanns bättre metoder, t. ex. att höja barnbidragen. Men det är inte bara barnfamiljer som äter mat och som tyngs av höga matpriser. Även pensionärer och lågavlönade skulle direkt gynnas av en sänkt eller slopad matmoms.

Vi har sagt från vårt parti att vi vill sänka momsen på maten, för vi anser att maten är för dyr – den tar för stor del av vanliga människors inkomst – och att matpriserna har ökat mer i Sverige än i flertalet andra länder i Västeuropa.

Vi har drivit den frågan i snart 20 år, och vi har fått ett allt starkare stöd. Nu har centern ställt sig bakom kravet på sänkt och slopad matmoms. Det tycker jag är bra. Olof Johansson talar värtaligt om vad slopande av matmomsen skulle betyda. Centern har inbjudit de övriga partierna till en snabb överenskommelse i frågan, och vi har redan tackat ja.

Vi tycker att det vore bra, om det kunde träffas en sådan överenskommelse. Men det slår mig: Tänk, Olof Johansson, om ni hade inbjudit till detta på

den tiden när ni satt i regeringsställning och hade statsministerposten, vilka stora och snabba möjligheter vi hade haft då att få bort momsens på maten! Men det är i och för sig bättre sent än aldrig.

Jag har också sett att Arbetets chefredaktör har förordat sänkning av momsens på maten. Det visar, menar jag, att det gamla motståndet sakta men säkert håller på att brytas ner.

Herr talman! Miljöfrågorna har kommit att spela en alltmer framträdande roll, både i och utanför riksdagen. Det är bra, mycket bra. Men det är svårt att frigöra sig från misstanken att detta tal om miljö i vissa partier mer är en rädsla för att tappa röster till miljöpartiet än ett utslag av ett nytt miljömedvetande.

Nästan alla partier talar väl om Greenpeace och om behovet av radikala miljöåtgärder, men de vidhåller samtidigt sin gamla syn på miljövärden och miljöpolitiken.

Inför och under den socialdemokratiska partikongressen hördes nya signaler. De riktlinjer som förelades kongressen visar, menar jag, att det finns en ärlig vilja hos socialdemokratin att inte längre framstå som ett betongparti. Men det intrycket förtas litet grand – rätt mycket för resten – av att man samtidigt håller fast vid ScanLink och Öresundsbron, och beslutet att anlägga en motorväg vid Ljungskile kvarstår.

Kongressens beslut blev nu att Öresundsbron och i praktiken frågan om ScanLink skall bli föremål för ett brett rådslag. Men egentligen borde också arbetena med motorvägen vid Ljungskile avbrytas i avvaktan på detta rådslag.

I dag, just nu, kämpar lokalbefolkningen mot motorvägsbygget och för miljöintressena. Bästa sättet att visa allvaret i regeringens miljöengagemang vore därför att medverka till att motorvägsbygget skjuts upp.

Socialdemokraterna har bordlagt frågan om ScanLink och frågan om en Öresundsbro. Men vad säger de borgerliga partierna? Vi vet var centern står, men vad säger moderater och folkpartister om ScanLink och Öresundsbron? Även ni försöker ju framstå som miljövänner. Men var står ni i dessa konkreta miljöfrågor?

Vilken grundsyn vi än må ha, om den är konservativ, liberal eller socialistisk, måste vi inse att värnet om vår livsmiljö faktiskt kräver politiska och ideologiska omprövningar i vissa fall. Industrins utsläpp kräver inte bara radikala lagändringar utan också radikala omläggningar av planering, produktion och tänkande. Inte minst måste dagens kortsiktiga vinstintressen försvinna, därför att det är det kanske allra största hotet mot hela vår livsmiljö.

En miljövänligare produktion, reningsåtgärder och rent av nedläggning av vissa miljöfarliga processer eller upphörande av viss produktion går helt på tvärs med kapitalets och näringslivets tänkande i dag. För Gyllenhammar, Nicolin, Werthén & Co är miljöhänsyn och miljövärd onödiga utgifter som minskar vinsten.

Jag skall ge ett exempel, som Olof Johansson har varit inne på i dag. I Lund finns företaget Gambro, ett företag som bl. a. tillverkar dialysapparater. I produktionen används etyloxid i förening med freon, för att sterilisera membran i dialysapparaterna. Till saken hör att företaget släpper ut över 50

ton freoner per år – 20 gånger mer än ASEA gör i Västerås, och det är för mycket bara det.

Det är sedan länge känt att etyloxid inverkar på människans gener och kan framkalla leukemi. I Japan är därför gränsvärdet satt till 0 och i USA till 1 ppm och det kommer att sänkas till 0,1 ppm. I Sverige är gränsvärdet 5 ppm, dvs. fem gånger så högt som i USA.

Nu invänder kanske någon att vi måste acceptera användningen av både etyloxid och freoner för att få tillgång till effektiva dialysapparater. Det skulle kunna vara ett argument, om det inte fanns några andra dialysmetoder. Det finns helt andra metoder, men de är dyrare, och framför allt ger de inte lika stora vinster. Därför – bara därför – fortsätter företaget med sin nuvarande produktion, där den cancerframkallande etyloxiden och den för ozonskiktet så förödande freongasen används.

Till detta kommer att 100 meter från fabriken i Lund ligger ett daghem. Barnen på daghemmet löper naturligtvis stor risk att drabbas av leukemi.

Detta är, menar jag, ett exempel på att värnet om vår natur och livsmiljö inte bara är en fråga om vad slags miljöpolitik som bedrivs utan också en fråga om hur hela vårt samhälle fungerar i dag, en fråga om ekonomin, om industrin, om hur vi värderar ren luft, levande sjöar och vattendrag.

Kapitalismen – eller marknadsekonomin, som andra föredrar att säga – ger inte plats för sådana hänsyn, därför att där räknas allt bara i pengar. Miljövård kostar pengar. Ren luft kan inte exploateras.

Till sist, herr talman! Det är inte bara statens finanser som förbättrats, utan det finns också mycket gott om pengar i näringslivet. Det saknas heller inte brister och behov att tillgodose i samhället.

Vi behöver skapa fler arbeten. Vi behöver bygga bostäder, daghem och skolor. Vi behöver angripa nyfattigdomen. Vi skall avveckla kärnkraften och värna om vår miljö och våra livsvillkor. Bristerna inom den offentliga sektorn måste angripas. De långa väntetiderna måste kortas och villkoren för de anställda måste förbättras.

På allt fler samhällsområden skärps frågeställningarna. Det blir allt tydligare för allt fler att kapitalismen – eller marknadsekonomin – utgör ett hot mot våra livsvillkor och våra förutsättningar för ett rikt och meningsfullt liv.

Därför hävdar vi kommunister att politiken i vårt land måste få en ny inriktning, där en huvudförutsättning är att storfinansens makt och ägande bryts. Transnationaliseringen måste bekämpas. Sveriges självständighet måste försvaras. Därför säger vi nej till EG.

Det behövs en radikal demokratisering av hela vårt land. Landets arbetare och tjänstemän måste få ett utvidgat inflytande över sina arbetsplatser och arbetsvillkor. Kort sagt: Sverige behöver en helt ny politik, en socialistiskt inriktad politik, som spränger det nuvarande systemets ramar och som bryter väg för ett demokratiskt och socialistiskt Sverige.

Anf. 9 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! I måndags greps flera stora aktiemarknader av panik. Kursrasen på New York-börsen drog med sig resten av världens större börser, inkl. Stockholmsbörsen.

Raset på Stockholmsbörsen motiveras inte i första hand av problem i den svenska ekonomin. Svenskt näringsliv går bra. Förklaringarna, som främst står att finna utanför vårt lands gränser, är flera och sammansatta: den snabba ränteuppgången, förväntningarna att dollarn skall falla igen, oron över de fundamentala obalanserna i den amerikanska ekonomin, de orealistiska nivåer som börskurserna skruvats upp till de senaste åren.

Det grundläggande problemet är naturligtvis det oerhört stora underskottet i den amerikanska ekonomin, som har sin utgångspunkt i löften om att man skulle sänka skatten, vilket man gjorde. Men det behövdes inte en finansiering, därför att med sänkta skatter skulle folk arbeta mera och då skulle inkomsterna öka, och så skulle man få en sorts självfinansiering av skattesänkningen. Naturligtvis ledde det – som vi socialdemokrater hela tiden har sagt i den inhemska debatten – till ett galopperande budgetunderskott. Och nu har bubblan spruckit.

Det är precis samma teori som har väglett moderata samlingspartiets ekonomiska och skattemässiga politik. Efter en tid av tillnyktring, då Bengt Westerberg varnade för en sådan politik, anslöt sig det folkpartistiska landsmötet till den teorin igen. Man hade otur. Det var synd om Bengt Westerberg, för han kunde inte ana att den här händelseutvecklingen skulle komma. Men nu sitter han där också i samma teori.

Det var dessutom i praktiken en sådan ansvarslös politik som ledde till att vi 1982 också i Sverige hade ett budgetunderskott på 90 miljarder kronor. Det kunde inte orsaka någon internationell katastrof, för Sverige som land är för litet för det, men det höll på att bli en nationell katastrof.

Herr talman! Jag vill på den här punkten dra tre slutsatser.

För det första: Tänk om vi i dag hade varit i detta svaga statsfinansiella läge med ett underskott på 90 miljarder och den internationella krisen hade sköljt in över oss!

För det andra skulle jag med hänsyn till det som har hänt och i landets intresse vilja uppmana moderaterna och folkpartiet att nu överge den här teorin om att man kan finansiera skattesänkningar på det här självfinansierande sättet. Det går inte. Sluta med det! Om ni skulle göra praktisk politik av detta, skulle ni driva ut landet i nationell katastrof. Och jag vill direkt fråga er: Har ni lärt er någonting av de senaste dagarnas händelser på den här punkten?

Jag skall kanske tillägga att jag hörde att president Reagan i morse uttalade att han var beredd att överväga skattehöjning med hänsyn till det som har inträffat. Jag inbillar mig inte ett ögonblick att de samtal jag hade med president Reagan har lett till den här insikten, men verkligheten har lett till att han omprövar sin uppfattning. Kan verkligheten också påverka herrar Bildt och Westerberg på den punkten?

Den tredje kommentaren ger mig uppriktigt sagt vissa lustkänslor; jag utstrålar kanske inte sådana så ofta: Det är väl tur att vi har löntagarfonder och fjärde AP-fonden som i en sådan här situation utgör ett stabiliserande element i svensk ekonomi!

Det är inte orealistiskt att den typ av händelser som vi nu bevittnar kan leda till störningar i den internationella ekonomin, störningar som också kan drabba vårt land. Regeringen följer därför den internationella och den

svenska ekonomiska utvecklingen uppmärksamt.

Jag tror att det är viktigt att hålla huvudet kallt. I en situation med ökad oro på de finansiella marknaderna måste vi ovillkorligen fortsätta att driva en målmedveten och ansvarsfull ekonomisk politik; en politik som innebär att vi inte ytterligare sätter landet i skuld, att vi skapar resurserna innan vi använder dem, att vi bygger vidare på välfärden utan att låna till den.

I grunden har vi anledning att känna tillförsikt. Den svenska ekonomin är i dag långt starkare än för bara fem år sedan. Men vi får inte glömma hur illa ställt det var då: den stigande arbetslösheten, den bristande investeringsviljan, larmrapporterna om att stora delar av landet höll på att utarmas, det skenande budgetunderskottet, den tioprocentiga inflationen, bilden av att Sverige höll på att bli en andra rangens industrination.

Förre moderatledaren Ulf Adelson minns med stöd av sina anteckningar. Det kan man läsa om i en bok han nyligen har publicerat. Ulf Adelson hade vänligheten att skicka mig denna bok. Jag har inte hunnit tacka för den ännu, men det beror på att jag bara har hunnit läsa ungefär fram till den 27 november 1982. Den dagen skrev Ulf Adelson i sin dagbok:

”Sverige går mot en katastrof efter vad jag kan förstå ganska fort. Bara det här året ökar statsskulderäntorna till 45 miljarder kronor och nästa år till 60 miljarder. Hur mycket vi än sparar kommer vi inte i balans. Det är mer bekymmersamt än man kan föreställa sig — — —. Jag tror att vi har kommit förbi point of no return och jag skulle inte satsa ett öre på Sverige om jag vore utländsk bankir.”

Inte ett öre skulle moderatledaren satsa på Sverige, om han vore utländsk bankir, efter sex borgerliga år. Det är inget dåligt underbetyg. Om det är något annat skall jag inte uttala mig om; det finns starkare uttryck.

Men svenska folket trodde på Sverige. Därför satsade man på socialdemokratin, för man sade sig att det partiet nog ändå har en chans att reda ut det här. Vi som fick ta över ansvaret tyckte också att läget var bekymmersamt. Men vi trodde på Sverige och var beredda att satsa allt på att ta landet ur krisen.

Vi kan faktiskt se svenska folket i ögonen och säga: Nu har vi bringat ordning i statens finanser utan att ta till de drastiska nedskärningar av den generella välfärden som Bengt Westerberg menade var helt nödvändiga och som han argumenterade för i en bok år 1983 med titeln Minus 100 miljarder. Det sade någonting om vad han tänkte på. På sitt speciella, pedagogiska sätt beskriver Bengt Westerberg varför det är så farligt att låta budgetunderskottet öka. Det driver upp räntan, priserna stiger, bytesbalansen försämras, investeringarna faller, tillväxten hämmas, kostnaderna för det vi konsumerar i dag vältras över på kommande generationer.

Det är en alldeles riktig beskrivning. Men vad gör då Bengt Westerberg, så snart vi fått kontroll över budgetunderskottet?

Jo, bläcket har inte hunnit torka i riksrevisionsverkets budgetbalanssiffror, förrän folkpartiet vid sitt landsmöte dels lovar skattesänkningar, dels lovar en rad reformer, som fördubblat bistånd, en generösare flyktingpolitik, mer resurser till sjukvården, en reformering av skolan, förbättringar för långtids-sjuka och handikappade.

Det är utmärkt att folkpartiet slår vakt om det svenska biståndet, om

flyktingmottagningen, sjukvården, skolan, de äldre och de handikappade. Men då kan man inte samtidigt utlova stora skattesänkningar och säga att man skall regera ihop med moderaterna, som lovar tiotals miljarder i skattesänkning.

Vi behöver en förändring av skattesystemet. Vi socialdemokrater har presenterat vår strategi för hur detta skall gå till. Vi har påbörjat en reformering som gör systemet enklare och rättvisare. Arbeta och sparande skall uppmuntras. Spekulation och förmögenhetsuppbyggnad på kredit skall hejdas. Just i dessa dagar har vi sett hur viktigt detta är. Kryphål och smarta transaktioner för att slippa betala skatt skall bort. Kommunalskatterna skall bli rättvisare.

Men en socialdemokratisk regering kommer aldrig att sälja ut välfärden för att betala sänkta skatter. Vi går inte med på att försämra pensionerna eller barnbidragen. Vi kommer inte att upphöra med att bygga daghemsplatser. Vi accepterar inte en försämring av sjukvården. Vi kan inte tänka oss att dra ned på servicen till de gamla.

Vi kommer att fortsätta den ekonomiska politik som nu återupprättat Sveriges anseende. Ansvar och rättvisa kommer också fortsättningsvis att vara rättesnören i den socialdemokratiska politiken.

Herr talman! Vi har fått ordning på Sveriges ekonomi – och detta utan att vi dragit på oss den massarbetslöshet på 10–12 % som många andra europeiska länder nu sitter fast i. I Sverige har människor arbete – inte bara i Stockholm utan runt om i landet. 1983 hade nio län en arbetslöshet som översteg 5 %. I dag är det bara ett län, och det är Norrbotten, som fortfarande har stora bekymmer.

Fortfarande finns det dock regionala obalanser, som kräver en fortsatt offensiv regionalpolitik. Därför kommer regeringen att föreslå ytterligare åtgärder i västra Bergslagen, Norrbotten och Norrlands inland. Jag hoppas att vi kan få stöd för dem här i riksdagen. Jag tror inte att de som bor i skogslänen har glömt att moderaterna, folkpartiet och centern – med stöd av vpk – röstade ner regeringens förslag i våras om att satsa ytterligare 300 milj. kr. i dessa län på utbildning, kommunikationer, teknikutveckling och annat som stärker deras utvecklingsmöjligheter. För stunden kändes det kanske bra för dessa partier att tillfoga regeringen ett nederlag, men något långsiktigt regionalpolitiskt ansvar vittnar det inte om. De verkliga förlorarna är människorna i dessa glesbygder.

Det som nu händer, den stora oron i världens finansiella centra, ger oss anledning att besinna att vi aldrig får bli övermodiga. Vi får inte glömma hur fort en god ekonomi kan raseras. Budgetpolitiken måste också de närmaste åren vara stram. Vi måste fortsätta att bekämpa inflationen, så att den håller sig i nivå med våra konkurrentländer. Det förutsätter måttliga lönekostnadsökningar. Under inga omständigheter får vi frestas att förbruka mer än vi producerar. Då kommer vi snart tillbaka till 80-talets håglöshet. Eftersom Bengt Westerberg särskilt berörde denna viktiga fråga, vill jag hänvisa till att Kjell-Olof Feldt kommer att utveckla detta problem närmare.

En god ekonomi är grunden för att vi skall kunna se fram emot reallöneökningar också de kommande åren. Den är förutsättningen för att vi skall kunna bevilja oss kortare arbetstider. Den är basen för vår välfärd, för

barnbidraget, pensionerna och sjukförsäkringen. Den ger möjligheter att höja kvaliteten i skolan, vården och omsorgen.

En god ekonomi ger oss resurser att förbättra miljön. Vi socialdemokrater har nyligen på vår kongress bestämt oss för hur vi vill driva miljöfrågorna de kommande åren. Vi är beredda att både angripa existerande miljöproblem och förebygga att nya uppstår. Under innevarande riksdagsår skall vi ta nya krafttag mot luftföroreningar, försurning och gamla giftupplag. Vi skall gå vidare för att rena hav, sjöar och vattendrag. Vi kommer att göra särskilda satsningar, där föroreningarna är som värst och börjar, Olof Johansson, med luften över Hisingen och vattnet i Dalälven.

Vi tror att man måste vara så konkret och tydlig. De kommande åren skall vi med våra egna sinnen kunna se och känna att luften på gatorna blir renare, att sjöar och havsvikar får nytt, friskt liv igen, att maten smakar bra och är giftfri och att skogen växer som den skall. Och vi är beredda att ta fram de resurser som behövs, bl. a. genom att ge investeringsfonderna en kraftfull miljöprofil.

Vi har visat vad vi vill i miljöfrågorna. Nu återstår det att se om de borgerliga kan tala om vad de vill göra. Hittills har de tre partierna mest ägnat sig åt att försöka beskriva hur dålig den socialdemokratiska miljöpolitiken är. Anklagelserna har flödat – även i dag – över allt vi inte har gjort och över att vi inte haft ett uppriktigt engagemang för miljön. Jag kan, uppriktigt sagt, inte finna något värde i att man fränkänner sina politiska motståndare ett engagemang för en bättre miljö. Jag tror för min del att både moderater, folkpartister och centerpartister vill ha en bra miljö – precis som vi socialdemokrater vill.

Det är inte er vilja eller ert engagemang jag ifrågasätter, men jag ställer mig tveksam till om ni har förmåga att i en regering gemensamt driva en framgångsrik miljöpolitik. Under er förra regeringstid minskade anslagen till miljövärdet, inte på grund av illvilja eller ointresse utan därför att ni förödde landets ekonomi så att det inte fanns pengar. Under den förra borgerliga regeringsperioden sprack två regeringar för att ni inte kunde komma överens om kärnkraften.

Vi har i vårt land ett riksdagsbeslut som säger att kärnkraften skall vara helt avvecklad senast år 2010. Vi socialdemokrater menar att ju tidigare vi kan börja ta de första reaktorerna ur drift, desto lugnare kan vi genomföra avvecklingen. Regeringen kommer därför under våren, i god tid inför valet, att lägga fram början till ett avvecklingsprogram. Och vi har redan tidigare talat om att vår bedömning är att vi, med hjälp av ny teknik och med hushållning, skall kunna ta den första kärnkraftsreaktorn ur drift senast 1995 och den andra senast 1996.

Något sådant besked har vi inte fått från de borgerliga partierna. När Olof Johansson, Bengt Westerberg, och Per Unckel deltog i TV-programmet "Öppet forum" för några veckor sedan, kunde ingen av de tre partiföreträdarna ge den minsta antydning om när de första reaktorerna skulle kunna börja tas ur drift med en borgerlig regering.

Bengt Westerberg sammanfattade den virriga debatten i programmet så här: "I många frågor är vi överens. I andra frågor är vi inte det, och då har vi rätt att gå ut och driva vår linje, och sen har väljarna i vårt fall en unik chans

att tala om var tyngdpunkten skall ligga. Tycker man att moderaternas energipolitik – där vi inte sätter ett bortre parentestecken – är den bästa, då röstar man på det. Tycker man att den energipolitik riksdagen lagt fast är den bästa, då kan man rösta på folkpartiet” – det var inom parentes sagt finurligt formulerat – ”och vill man ha en snabbavveckling röstar man på centern.”

Men så fungerar det ju inte, herr talman. Hur skall tyngdpunkten kunna fördelas på en så ostadig gungbräda, utan att någon trillar av? Kommer Olof Johansson verkligen att acceptera att bli hängande där uppe i luften, om brädan tippas över åt det moderata hållet? Hoppas han av då? Jag förstår naturligtvis att Bengt Westerberg har tänkt sig att sitta trygg på mitten. Men om folk nu lägger tyngdpunkten på moderaterna, och Bengt Westerberg rutschar ned i knät på Carl Bildt, hur går det då med den energipolitik riksdagen lagt fast? Jag kan inte se annat än att ni kommer att stå där igen, lika splittrade och lika handlingsförlamade som förra gången.

Jag vill också ta upp en sak i mitt anförande i en replik till Bengt Westerberg, eftersom han sade: I anföranden inför sina egna kastar Ingvar Carlsson ur sig påståenden om sina meningsmotståndare som helt saknar täckning. Han avsåg då sjukvårdsfrågorna och min jämförelse med förhållandena i USA. Jag vill säga följande med anledning av detta.

För socialdemokratin har det alltid varit viktigt att för väljarna redovisa riktlinjerna för vår politik. De riktlinjerna drar vi upp vid våra kongresser ett år före valet.

Det gjorde vi också vid den senaste partikongressen i Folkets hus här i Stockholm för några veckor sedan. När vi har kongress ägnar vi oss faktiskt inte åt att kritisera våra motståndare. Då använder vi vår tid och vår kraft åt att utforma vår politik. Jag tar svenska massmedia som bevis för att så var fallet. Det var utomordentligt sällsynt att vi över huvud taget berörde de borgerliga. Gör en jämförelse, Bengt Westerberg, med er egen kongress! Och studera moderaternas kongressmaterial för deras kongress i Malmö! Lyssna gärna på den kongressen och räkna efter hur många gånger ordet socialdemokrater i skällsammanhang kommer upp. Jag tror att det ger en tankeställare.

Bengt Westerberg sade här i dag att socialdemokraterna har samma mål som kommunismen. Bengt Westerberg har tidigare – och det har han blivit hårt kritiserad för även i borgerlig press – sagt att socialdemokraterna vill ha en kommandostat.

Bryr sig Bengt Westerberg inte om demokratin i politiken? Det är faktiskt den som skiljer socialdemokratin och kommunismen åt. Det är i detta land socialdemokratin och fackföreningsrörelsen som på arbetsplats efter arbetsplats bekämpat kommunismen och sett till att den nu ligger och pendlar kring 4-procentsgränsen i svensk parlamentarism. Vi tar, Bengt Westerberg, icke åt oss någon som helst kritik för att vi skulle varit mjuka mot kommunismen. Hade folkpartiet i praktiken gjort samma insatser som socialdemokratin, så kunde ni också ha varit stolta. Teoretiskt har jag inget att anföra mot er, men i praktiken är det svensk socialdemokrati som har bekämpat svensk kommunism.

Jag anser att detta var ett grovt övertramp av Bengt Westerberg i debatten.

Men jag skall gärna redan i mitt inledningsanförande ta upp en diskussion om socialismen.

Låt oss se på fakta.

År 1976 hade den statliga företagssektorn 112 000 anställda. Då har jag inte räknat in affärsverken. År 1982 var motsvarande siffra 163 000, en ökning under de borgerliga åren av denna statliga sektor med 51 000 anställda eller nära 50 %. År 1986 var antalet efter fyra socialdemokratiska år 148 000, en minskning om än liten.

Vi har i själva verket släppt in privat kapital i de statliga företagen, i PK-banken, i SSAB och i Procordia. Vi har sålt statens del av Södra Skogsägarna under de socialdemokratiska åren.

Under er regeringstid minskade sysselsättningen i det privata näringslivet, som ni då ville befordra, med 175 000 anställda. Under vår regeringstid har den privata sektorn ökat sin sysselsättning med 80 000 anställda. Den socialdemokratiska politiken har ju befordrat den privata industrin på det här sättet.

För att ta sjukvården så minskade under den tid då moderaterna och folkpartiet hade ansvaret för sjukvårdsministerposten antalet privatpraktiserande läkare från 700 till 590. Nu har vi återställt antalet till 700. Det är ju sanningen också när det gäller den privata vården och omsorgen, som Bengt Westerberg har uttalat sig så positivt om.

När det gäller hushållsskatterna sade Bengt Westerberg att det är förfärligt att de ökat med 2 %. Ja, det är riktigt att vi genom den förbättring av inkomsterna som åstadkommits har haft en uppgång i hushållsskatterna. Men hushållens reala disponibla inkomst har under samma tid ökat med 36 miljarder kronor. Det är en klar förbättring, och det känner varje enskild människa i sin egen portmonnä.

Detta är sanningen om den borgerliga propagandan och inte minst, Bengt Westerberg, om den förfärliga socialiseringen.

När jag växlande några ord med mina medarbetare innan jag gick upp i talarstolen sade de: Nu lägger du hela flanken öppen mot Lars Werner. Han kan ju angripa dig direkt för det här. Ja, visst kan Lars Werner det, men Lars Werner behöver den repliken, så jag bjuder på den.

Eftersom det går bättre för Sverige, kan vi nu åter fundera på vad vi offensivt vill satsa på. Vi kan inte göra allt vi skulle vilja, det inser vi. Vi måste prioritera. Och det var också alldeles klart vad ombuden utifrån landet vid vår kongress tyckte.

Vi skall satsa på skolan, sjukvården, omsorgen om barn och gamla och på en utbyggd föräldraförsäkring. Detta skall komma i första hand.

Men det räcker inte att veta vad man vill. Man måste också känna ansvaret att förverkliga det man utlovar, om man får väljarnas förtroende att regera landet.

Resultaten under de senaste fem åren talar för sig själva, inte minst om man jämför med de sex borgerliga åren. Det finns naturligtvis flera förklaringar till det – det skall jag erkänna. Vi är ett parti, inte tre. Det gör det lättare. Vi är en demokratisk folkrörelse, som vet vad vi vill och vad vi står för.

Men att det finns tre borgerliga partier hindrar inte att vi, ju närmare valet

vi kommer, måste kräva något slags redovisning också från den borgerliga sidan. Det räcker inte att angripa socialdemokraterna, som ni har gjort i dag. Det räcker inte att tala om att ni vill avskaffa kollektivanslutningen – den har vi upplysningsvis redan beslutat att avskaffa – eller att ni är emot löntagarfonderna och engångsskatten. Engångsskatten lär ni ju dessutom inte ens vara överens om att avskaffa längre.

I regeringsförklaringen redovisade jag för fjorton dagar sedan den socialdemokratiska politiken. Därför ställer jag nu följande fråga till er:

Vilket slags Sverige skulle vi få med en borgerlig regering? Är det inte rimligt att väljarna får någon sorts besked på den punkten?

Hur blir det med tryggheten, sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och ATP?

Hur blir det med skatterna? Skall höginkomsttagarna få jättelika skattesänkningar, som moderaterna och kanske folkpartiet vill, eller skall det bli låtnader för låginkomsttagarna, som centern lovar?

Hur blir det med den kommunala skatteutjämningen? Får centern något som helst gehör för ökad rättvisa på den punkten?

Skall bojkotten mot Sydafrika fortsätta, eller skall vi gå den Bildtska vägen när det gäller Sydafrika?

Blir det regionalpolitik enligt centerns modell, eller en storsatsning på Storstockholm, som moderaterna vill? Eller blir det som Bengt Westerberg sade i en TT-intervju nyligen om folk som bor i Norrlands inland: "För de flesta finns det ingen annan lösning än att flytta till Pajala, Kiruna eller Luleå."

Olof Johansson ondgjorde sig med all rätt över de långa bostadsköerna i Stockholm. Får jag då erinra om att bostadspolitik är en kommunal fråga och att det råder borgerlig majoritet i Stockholm. Olof Johansson tillhör själv centern i Stockholm, så var så god och gör något praktiskt av de goda förutsättningar på bostadspolitikens område som vi har skapat på riksplanet. Hur i all sin dår skall ni klara er regionalpolitiskt genom att bromsa upp inflyttningen till Storstockholm, när moderaterna säger att man skall satsa mer på Storstockholm?

Får folkpartiet gehör för satsningarna på sjukvården, eller blir moderaternas löften om skattesänkningar viktigare?

Har den centerpartistiska tidningen Skånska Dagbladet rätt, när man för en vecka sedan skrev om folkpartiets politik "att åtskilligt inte är acceptabelt utifrån decentralistisk och centerpolitisk utgångspunkt".

Tidningen nämnde en rad frågor där det, som man uttrycker det, för centern "finns all anledning att hysa oro för folkpartiets och Bengt Westerbergs hållning" – marginalskatterna, matmomsen, kommunalskatten, miljöpolitiken, regionalpolitiken och jordbrukspolitiken. Finns mitten-samverkan över huvud taget längre?

Jag tycker att vi har anledning att ställa dessa frågor. Efter 44 år av socialdemokratiskt styre fick ni chansen 1976 att ta ansvar för Sverige. Det gick ju, som alla vet, inte särskilt bra. Nästa gång blir det annorlunda, säger ni. Om det inte går att komma överens i de viktiga frågorna nu, när det fortfarande kan ske i lugn och ro, hur skall det då vara möjligt snabbt efter valet, när ni bara har några veckor på er att komma överens?

Eller är det faktiskt så, som den borgerliga Norrtelje Tidning tycker, att man skall vara försiktig med att avslöja vad man vill? Tidningen varnar de tre borgerliga partierna för att lägga fram "mer eller mindre genomtänkta regeringsprogram som socialdemokraterna kan få störst glädje av".

Inte ens borgerliga tidningar har tydligen särskilt stora förhoppningar om vad borgerlig politik skulle innebära. Jag måste säga till Olof Johansson, till Bengt Westerberg och till Carl Bildt att jag nog kommer att fortsätta fram till valdagen i september med att ställa de frågor som jag har ställt här. Jag tycker att det i en demokrati är viktigt att människor vet vad en röst i valet verkligen kommer att innebära för deras vardag.

Anf. 10 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Statsministern har en retorisk förkärlek för bombasmer, som lämpar sig mer eller mindre väl för olika tillfällen. Bombasmer lämpar sig just nu ganska illa när man talar om den internationella ekonomin och situationen på de internationella finansmarknaderna.

Statsministern sade, om jag uppfattade det rätt i hastigheten – jag är inte säker på att han själv uppfattade det i hastigheten – att den amerikanska ekonomin nu kännetecknas av galopperande underskott, att bubblan har spruckit och att det är en ansvarslös politik som förs i Förenta Staterna. Låt mig säga att detta i just denna situation är ansvarlösa ord. Det är ett faktum att den amerikanska ekonomin har haft 57 månader av kontinuerlig uppgång. Det är den längsta uppgångsperiod som den amerikanska ekonomin, vilken i mycket är motorn i den internationella ekonomin, har haft under detta sekel. Det har lyft världen, inkl. Sverige. I konjunkturinstitutets bedömning av den amerikanska ekonomin framöver talas det om minskande underskott, en stabil tillväxt och en i allt väsentligt god situation. Man skall under sådana förhållanden inte stå här och med bombasmer hålla fotogen på en orosbrasa som är tillräckligt allvarlig ändå.

Sedan gick statsministern raskt vidare och sade att borgerlig politik skulle innebära nationell katastrof för Sverige. Jag väntade ett tag och trodde att vi skulle få höra att även freden var hotad av borgerligheten.

Jag skall inte ägna mig åt att rätta statsministern på olika konkreta punkter. Han hade litet fel om vad borgerliga regeringar hade spruckit på, han hade litet dålig uppfattning om politiska förhållanden i Stockholms stadshus, osv. Jag tror att det noteras av andra.

Statsministern ställde elva frågor till oss. Jag kan inte klara av att besvara dem. Huvuddelen var av retorisk karaktär. Han frågade mig t. ex. vad som skall hända med ATP. Låt mig säga att jag inte vet vad socialdemokraterna skall göra med ATP. Jag vet bara en sak: socialdemokraterna har kommit till oss och frågat oss, om vi vill vara i en parlamentarisk utredning som kallas pensionsberedningen och som bl. a. handlar om vad man skall göra för att klara ATP-systemets framtid. Vad socialdemokraterna kommer att föreslå i den utredningen vet jag inte, men jag vet att socialdemokraterna har varit utomordentligt angelägna om vårt stöd och vår hjälp för olika konkreta förslag.

Jag vill fråga statsministern: Innebär detta att ATP nu skall dras in i valrörelsen och att den här typen av frågor skall ställas där? Skall

pensionsberedningen upplösas, och skall vi ta strid om detta, så att ni öppet i debatten skall kunna redovisa vad ni vill göra med ATP? Skall vi inte vara bundna av de överenskommelser som kan ha ingåtts på olika delsektorer? Jag vore faktiskt tacksam för ett besked på den punkten. Det saknar inte intresse för oss just nu.

I övrigt vill jag bara notera att statsministern är bra på att ställa frågor, men närmast exempellöst dålig på att svara på sådana. Jag har sedan slutet av augusti ställt två frågor till honom i flera anföranden och delvis även i brev. Den första har varit: Kan statsministern ge ett klart besked om att fondlöneskatten och fondvinstskatten skall avskaffas 1990 eller ej? Vi har inte fått något svar.

Den andra frågan har rört den s. k. folkrörelseutredningens betänkande: Vad anser socialdemokraterna om den utredningens förslag till de facto en ny förbudslag mot nya initiativ och nya satsningar när det gäller enskild barnvård och vård av äldre? Jag har inte fått något svar på det heller.

Jag tillbringade några timmar i denna kammare i går och ställde då bara två frågor till statsministern. Han svarade icke på någon av dem. Han inte ens antydde en vilja till svar. Han flyr ständigt in i bombasmernas retoriska värld. Jag ställde avsiktligt ingen fråga i mitt anförande, för man blir med tiden litet pessimistisk angående möjligheterna att få några svar.

Jag tror att Bengt Westerberg nyss ställde en enda fråga, och jag tycker att den är viktig. Låt oss begränsa våra krav på statsministern i dag till att han skall utnyttja alla de minuter han har rätt till för att ge svar åtminstone på den frågan och på den fråga som jag ställde om ATP.

Bengt Westerbergs fråga var: Vad skall det bli av skattetrycket? När man nu talar om ett oförändrat skattetryck är det då 50 %, 55 % eller 56 % som är utgångspunkten? Man lovade oförändrat 50 %, och vi är i dag uppe vid 55 %. Man har brutit ett löfte och utställer nu ett nytt, men utan att tala om vad detta löfte egentligen innebär.

Låt mig understryka att om det skulle komma att föras en ekonomisk politik i vårt land under de kommande åren som innebär att vi skulle fortsätta med den nästan exempellösa skattehöjningstakt som vi har haft under de senaste tre till fyra åren, finns det skäl för ekonomiska bedömare att kanske använda en liten del av den krisretorik som statsministern använde när han ansvarslöst skulle försöka nedvärdera andra länders betydligt solidare ekonomi.

Anf. 11 BENGTT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall ta upp så många som möjligt av de frågor som statsministern ställde och utgår från att han utnyttjar sina repliker till att besvara mina.

Låt mig börja med skatterna. Det är riktigt att folkpartiet tycker att det finns stora behov inom sjukvården, inom omsorgen, när det gäller flyktingpolitiken och av ökning av u-landsbiståndet. Just därför lovar vi inga stora skattesänkningar. Ingvar Carlsson har fel på den punkten. Däremot har vi i likhet med Ingvar Carlsson sagt att vi tycker att man har slagit i skattetaket och att man nu inte skall fortsätta skattehöjningspolitiken. Vi vill i stället att utvecklingen skall vändas och att fortsatta skattehöjningar skall undvikas.

Även jag vill upprepa den fråga som Carl Bildt instämde i: Vad betyder Ingvar Carlssons löfte om oförändrad skatt? Säg nu inte att Kjell-Olof Feldt skall besvara den frågan senare i eftermiddag! Vi vill veta vad Ingvar Carlsson tycker och menar i denna speciella fråga.

Jag tycker dessutom att det vore intressant att få ett svar även från Ingvar Carlsson när det gäller avtalsrörelsen – vilka möjligheter det finns att få ett avtal på 3 % nästa år, som socialdemokraterna har sagt är önskvärt. Det blir en alldeles hopplös debatt om Ingvar Carlsson hela tiden skall bolla över alla svåra frågor till Kjell-Olof Feldt, även om jag inte skall förneka att han i många fall är bättre skickad att besvara dem.

Så till regionalpolitiken. Ingvar Carlsson säger att vi prutade på regeringens och Thage G Petersons förslag när sanningen är den motsatta. Det var ju faktiskt så att majoriteten i kammaren fattade beslut som innebar mer pengar än dem som Thage G Peterson och regeringen ville anslå till regionalpolitiken. Skillnaden var att Thage G Peterson ville ha pengarna för sig själv i departementet för att på sina resor runt om i landet dela ut dem till olika ändamål, medan majoriteten i kammaren menade att de som är ute i regionerna och sysslar med regionalpolitik ute på fältet är bättre skickade att avgöra hur dessa pengar skall användas. Det var därför som pengarna fördelades ut på länsanslagen till länsstyrelserna i stället för att bli kvar inom departementet. Dessutom har kammarens majoritet begärt att regeringen skall komma tillbaka med konkreta förslag på hur infrastrukturen skall kunna byggas ut, och då kommer kammaren självfallet att ställa mer pengar till förfogande när så behövs.

När det gäller regionalpolitiken citerade Ingvar Carlsson en TT-intervju, men han glömde att citera den fråga som ställdes, nämligen vad vi har för hjälp till de människor som blir arbetslösa när gruvan i Svappavaara läggs ned. Då sade jag, uppriktigt som jag är, att för många av dem finns det inget annat alternativ än att flytta till Kiruna, Pajala eller Luleå. Men det kunde ju vara intressant, eftersom Ingvar Carlsson polemiserar mot denna ståndpunkt, om Ingvar Carlsson redovisade vilka åtgärder socialdemokraterna tänker vidta för att garantera att alla som har jobbat i gruvan i Svappavaara skall kunna bo kvar i Svappavaara.

Ingvar Carlsson påstod att han på den socialdemokratiska kongressen hade talat enbart om socialdemokraternas politik och inte nämnt de borgerliga. Jag läste i mitt inledningsanförande upp ett citat, i vilket Ingvar Carlsson påstår att det i borgerliga kretsar hade varit någon som hade väckt ett ramaskri, när Ingvar Carlsson skulle ha talat om att sjukvården var att betrakta som en medborgerlig rättighet. Nu var det inte direkt det som han sade i sitt tal, men jag vill ändå fråga: I vilka borgerliga kretsar har detta väckt ett ramaskri? Vem är det som har skrikit? Det skulle vara oerhört intressant att få veta.

I samma tal på socialdemokraternas kongress påstod Ingvar Carlsson att de borgerliga partierna här hemma i Sverige applåderade en politik, som ledde till att fler människor blev arbetslösa ute i Europa. Vem applåderade, Ingvar Carlsson? Peka ut den person, det parti eller den grupp som har applåderat en sådan politik. På LO-kongressen, i det kända medborgarrätts-talet, påstod Ingvar Carlsson att hans politiska motståndare – jag förmodar

att han då syftade på oss – inte var med på att beskatta avkastningen på ägandet. Så fort det blev aktuellt skulle vi enligt honom ropa stopp och belägg. Ingvar Carlsson påstod också att vi skulle mena att det är de som har pengar som skall bestämma spelreglerna för sparandet – inte medborgarna. Kan Ingvar Carlsson med ett enda citat belägga att någon representant för de borgerliga partierna har påstått något sådant?

När jag citerar och påstår saker om socialdemokraterna, är jag ganska noggrann med vilka ord jag väljer. När jag beskrev socialdemokratiens förhållande till kommunismen, använde jag mig därför av en liten handbok som Ingvar Carlsson gav ut häromåret och som heter Vad är socialdemokrati? De ord som jag valde sammanföll nästan till 100 % med vad Ingvar Carlsson själv har skrivit i denna bok. Låt mig läsa upp ett litet stycke.

”Reformism eller revolution?” frågar Ingvar Carlsson.

”Frågan handlar om på vilket sätt vi vill förverkliga det socialistiska samhället. Däremot handlar den *inte* om vem som är mest ’socialistisk’.

Revolutionären vill, enkelt uttryckt, först gripa den totala makten i samhället. Först därefter vill han börja samhällsomvandlingen. — Reformisten är beredd att börja arbetet med att förändra samhället trots att kapitalägaren har kvar en del inflytande i samhället. Och reformisten räknar med att dessa stegvisa förändringar så småningom skall leda fram till en fullständig omvandling av samhället. På så sätt är också reformisten revolutionär. Reformismen brukar betraktas som det fredliga sättet att genomföra socialismen. Revolutionen däremot förutsätts kräva någon form av våld.”

Det var precis detta som jag framförde i mitt anförande. Denna skrift plus många andra uttalanden och skrifter från socialdemokratin visar att det socialistiska samhället är socialdemokratiens mål. Det är därför vi menar att vi bör få en debatt om denna sak, och det är detta valet 1988 gäller.

Anf. 12 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson var mycket roligare i dag än i går. Däremot finns det också en likhet som jag måste ta upp, och det gäller minnet. Ingvar Carlsson har ett förfärligt dåligt historieminne. Först skall jag för säkerhets skull ta upp närminnet.

I går kväll fördes en debatt här i kammaren – jag kan förstå om Ingvar Carlsson inte kan lyssna på allt – då Börje Hörnlund erbjöd Thage G Peterson i den socialdemokratiska regeringen 500 milj. kr. i ökade insatser för regionalpolitiska åtgärder i stället för de 300 milj. kr. på tre år som socialdemokraterna kom springande med i våras. Detta är bara en upplysning. I övrigt kan jag instämma i Bengt Westerbergs beskrivning av situationen.

När det gäller historieminnet undrar man ibland om vi lever i samma sekel. Jag förstår om Ingvar Carlsson var dränkt i arbete under oppositionsåren, men så fullkomligt kan han ju inte ha missat de sex år då det fanns en annan regering i det här landet. Värre är det att han fullständigt har glömt bort det som var en av de grundläggande anledningarna till den ekonomiska krisen i Sverige – att de socialdemokratiska regeringarna dessförinnan hade gjort oss så beroende av oljeimport att vi fick en oljenota som ökade från 3 miljarder

om året till 30 miljarder om året. Detta var ju själva grunden till hela den ekonomiska krisen internationellt och därefter i det svenska näringslivet. Ändå talar Ingvar Carlsson om hur borgarna förstörde ekonomin. Jag måste säga att det är samma lättsinne som gör sig gällande i hans i och för sig ganska roliga demagogi här på slutet när han talar om regeringsalternativ. Men varför dessa stenar i glashus? Det handlar väl om socialdemokraterna likaväl, eftersom socialdemokraterna inte har majoritet, och det inte finns någon prognos som pekar på att socialdemokraterna skulle få egen majoritet. Socialdemokraterna måste luta sig mot kommunisterna eller något annat parti när de regerar. Detta har ni fått erfara under denna period. Dessutom: Varför skall man ha andra regler i Sverige än man har i andra länder? Vi hade nyss besök här i Sverige av Harri Holkeri. Även Ingvar Carlsson träffade honom. Man kan fråga sig om det var någon som kom med ett gemensamt program för socialdemokraterna och samlingspartiet i Finland innan de bildade regering. Ingvar Carlsson kanske känner till om det fanns ett sådant dokument, vilket i så fall aldrig har redovisats. Det skulle vara en stor sensation, i alla fall för centerpartisterna i Finland, att få veta det. Jag tycker inte ätt man skall ställa andra krav i Sverige än man kan leva upp till i broderpartier i andra länder.

När det gäller bostadskön har Ingvar Carlsson gjort en missuppfattning. Dessutom behöver han orientera sig en del om Stockholmspolitiken – men det är en annan sak. 120 000 människor – lika många människor som bor i Norrköping – flyttar under tio år in till Stockholms län. Ingvar Carlsson resonerar som om detta inte hade någon betydelse för bostadsköns längd. Självfallet har det det. Så många barn föds inte i Stockholm att de skapar hela denna kö på närmare 130 000 personer. Det är nästan en fysisk omöjlighet med dagens nativitet i Sverige. Det här handlar om människor som har flyttat hit, och eftersom de har flyttat hit har de hamnat sist i bostadskön. Om personerna i kön står med ungefär en meters mellanrum hamnar kön ända uppe på andra sidan gränsen till Gästrikland. På tal om Gästrikland: Jag fick nyss ett brev från Gästrikland om kommunal skatteutjämning. Brevet var undertecknat av socialdemokrater och centerpartister, kommunala förtroendevalda. Dessa hade mycket hård kritik mot den kommunala skatteutjämningen, som riksdagen beslutade om i våras. Ingvar Carlsson kommer naturligtvis ihåg – jag måste fråga – att det var socialdemokrater och folkpartiet som skapade den majoritet för kommunal skatteutjämning som så småningom bildades här i riksdagen? Det var inte vi. Det var den som socialdemokrater och centerpartister i Gävleborg med gott omdöme fördömde i mycket starka ordalag.

Sedan beträffande miljöpolitiken. Jag har inte heller angripit er goda vilja. Ingen skulle vara gladare än jag om jag kunde gratulera regeringen till en radikal miljöpolitik och en energipolitik där man åtminstone levde upp till vad riksdagen har beslutat. Kan statsministern förneka att storstädernas miljöer försämrats bl. a. genom aktiva åtgärder från regeringens sida? Kolkraftverket i Värtan är bara ett exempel. Kan statsministern förneka att kontrollen av freonutsläppen, som vi får veta om dagligdags, inte fungerar, att riksdagsbeslutet om en internationell luftvårdsfond inte har fullföljts – sådant beslut fattades 1985 –, att frågan om E 6 i Ljungskile leder till

konfrontation med miljövännerna, att Öresundsbron enligt den socialdemokratiska partiledningen skall vara en bil- och järnvägsbro där befolkningskoncentrationen i regionen är som störst på både den danska och den svenska sidan? Som lök på laxen kommer så Stig Malm och vill ha folkomröstning om rikspolitiska frågor med anledning av en älvutbyggnad. Vi har nog med rikspolitiska kommunala folkomröstningar!

Anf. 13 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson lät provocera sig av Bengt Westerberg. Han drog i sitt anförande upp en egendomlig linje mellan arbetarrörelsens två partier. Det är demokratin som skiljer oss åt, sade Ingvar Carlsson. Fel, Carlsson, det är ju socialismen som skiljer oss åt, vilket också framgick av Carlssons lovsång till satsningar på det privata näringslivet. Inte bygger väl, Ingvar Carlsson, den socialdemokratiska regeringen på en arbetarmajoritet i riksdagen där en del inte är demokratisk. I så fall blir det intressant framöver att överväga om vi i framtiden skall ha diskussioner om uppgörelser.

Carl Bildt kritiserar ofta andra för att vara dåliga på att svara på frågor. Jag ställde en direkt fråga till Carl Bildt om UNITA:s övergrepp mot svenska biståndsarbetare och UNITA:s försök till utpressning i fråga om den svenska regeringens biståndspolitik. Samma inställning till svenskt bistånd till Angola som UNITA har kommer till uttryck i en moderat motion till riksdagen från Birger Hagård, Gullan Lindblad och Göran Allmér. Jag vill komplettera min fråga till Bildt: Står Carl Bildt bakom denna motion? Om han gör det, blir det uteblivna svaret på den första frågan om omdömeslösheten hos Moderata studentförbundet att bjuda in en representant för UNITA mycket lättbegripligare.

Det Bengt Westerberg sade om flyktingfrågorna kan jag helt och hållet instämma i. Olof Johansson tog i det sammanhanget upp moderaters och centerpartisters agerande i Sjöbo på ett sätt som jag tycker hedrar centerns partiledning och Olof Johansson. Där vill jag återkomma till Carl Bildt. Var står moderata samlingspartiet och Carl Bildt i denna centrala fråga? Delar Carl Bildt den uppfattning som flertalet ledande moderater har om att ta emot flyktingar i Sjöbo? Det vore intressant för många att i dessa dagar få ta del av Carl Bildts svar.

Får jag sedan gå över till en annan fråga som jag ställde till flera. Det gäller matmomsen. Jag vill diskutera den frågan också med Carl Bildt. Carl Bildt och jag är säkert medvetna om att den överväldigande majoriteten av svenska folket vill sänka eller slopa momsen på maten. Undersökningarna visar att t. o. m. moderaternas väljare tycker att det är ett bra förslag, som det är viktigare att genomföra än en marginalsattesänkning. Jag skulle vilja veta: Vad svarar Carl Bildt sina väljare när de frågar varför moderata samlingspartiet inte vill vara med att slopa momsen på maten? Tidigare har man hävdat att det blir för dyrt, men samtidigt föreslår man skattesänkningar på 40 miljarder kronor som i första hand kommer höginkomsttagarna till del. Jag tycker det vore bra om vi fick svar dels på frågan om Moderata studentförbundet och Unita, dels på hur Carl Bildt och moderaterna ser på flyktingfrågorna i Sjöbo, dels på vad Carl Bildt svarar sina väljare som vill sänka matmomsen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Allmänpolitisk debatt

Anf. 14 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Fru talman! Debatten inleddes kl. 9.00 i dag. Efter fyra oppositionstalare, kl. 11.10, fick jag enligt gällande debattregler 30 minuter på mig för att redovisa socialdemokraternas politik. Jag lämnade faktiskt utrymme för att redan i min inledning svara på fyra fem frågor. Det är ungefär så mycket jag förmår. Jag kan tyvärr inte lägga min inledning helt åt sidan för att svara på en mängd frågor – jag skar ändå ner den ganska kraftigt. Jag skall nu fortsätta att svara på frågor.

Jag anser, Carl Bildt, att det är en nationell katastrof när budgetunderskottet går upp mot 90 000 milj. kr. Det är tur att vi vände den utvecklingen. Jag ställde min fråga om ATP mot bakgrund av de konkreta förslag som den borgerliga regeringen mellan 1976 och 1982 lade fram om att man i realiteten kraftigt skulle urholka ATP-systemet. Om Carl Bildt säger att en ny borgerlig regering inte kommer att göra det, då skall jag inte fortsätta att föra den diskussionen. Jag vill bara skapa klarhet i denna för landets pensionärer så oerhört viktiga fråga. Många på den borgerliga sidan har uttalat sig positivt om att de nu har fått klart besked: Löntagarfonderna var steget. Det kan inte ha undgått Carl Bildt. I en TT-intervju gavs alldeles glasklart de besked som Carl Bildt efterlyser. Därför tyckte jag det var onödigt att jag skulle upprepa dessa under min korta taletid i dag. Men nu har alltså Carl Bildt återigen fått ett besked.

Jag förklarade varför skattekvoten kommer att stiga. Genom att vi fick ökade inkomster steg också skatten. Den ligger något över den vi hade när socialdemokraterna tillträdde 1982. Den låg då på 51,5 %. Den riktpunkten skall vi alltså ha. Sedan kommer den med hänsyn till konjunkturen att gå upp och ner. Detta är också ett svar till Bengt Westerberg.

Får jag göra en kort kommentar till Carl Bildts avsnitt om kärnvapnen. Carl Bildt uttryckte att styrka ger bättre resultat än svaghet. Hans budskap var att det helt och hållet var USA:s förtjänst att en uppgörelse nu kunnat träffas. Fredsrörelser och människors oro som en faktor fördes åt sidan, även om jag tror att dessa har stor betydelse. Den europeiska socialdemokratin har ingenting utträttat. Gorbatsjovs initiativ har ingenting betytt. Carl Bildt förklarade för oss alla precis hur det har gått till – han hade hela vetskapen. Jag tycker det kanske säger mera om Carl Bildt som politiker än om det mycket komplicerade händelseförlopp som vi upplevt.

Till Bengt Westerberg vill jag beträffande mitt uttalande om applåderna till arbetslösheten säga: Jag avser, för att tala klartext, Lars Tobisson och hans uttalande om fru Thatchers politik. Där fanns dessutom ord som att man skulle kunna tämja facket. Jag anser att det var ett mycket allvarligt uttalande. Eftersom Bengt Westerberg krävde att jag direkt skulle peka ut berörd politiker, gör jag det.

Jag tror, Bengt Westerberg, att var och en som läser min bok om den socialdemokratiska ideologin har alldeles klart för sig vilken vikt jag fäster vid den politiska demokratin. Jag har dessutom på senare tid utvecklat detta i en rad intervjuer. Då tycker jag att Bengt Westerbergs inlägg syftade till en

insinuation om att vi på den punkten hade samma mål som kommunismen. Om Bengt Westerbergs avsikt inte var denna utan att föra en annan debatt, då accepterar jag det. Men jag tycker att Bengt Westerberg nästa gång då skulle uttala sig tydligare och inte använda ord som "kommandostat". Där låg min misstänksamhet, Bengt Westerberg.

Flyktingpolitiken har skärpts, säger Bengt Westerberg. Jag kan inte hålla med om det. År 1986 hade vi 17 000 flyktingar som kom till vårt land. Enbart de tre första månaderna i år har vi 15 000. Vi står här inför oerhört stora problem.

De uttalanden som Bengt Westerberg gör i positiv mening om flyktingpolitiken tycker jag i och för sig är bra, men jag tycker inte att det är ett riktigt påstående att vi har skärpt politiken på den här punkten.

Olof Johansson frågade varför vi skall ändra folkbokföringssystemet. Låt mig då nämna ett mycket enkelt skäl. De invandrare som kommer till vårt land tvingas – trots att de har en helt annan religion – gå till svenska statskyrkan för att folkbokföra sig. Många invandrare har kommit till mig och sagt: Detta tycker vi är stötande – det är inte riktig religionsfrihet. Jag har tagit starkt intryck av detta, och det har för mig varit ett av argumenten.

Jag skall kanske också säga något till Bengt Westerberg beträffande Norrlands inland. Jag har TT-uttalandet framför mig. Det är sant att ordet "Svappavaara" finns nämnt. Men det finns formuleringar som jag tydligt tolkar så att det gäller hela Norrlands inland. Men återigen: Jag vet att journalister kan missförstå, och om Bengt Westerberg säger att han avsåg enbart Svappavaara, då godtar jag det. I så fall kan jag säga: För en speciell ort där man har en verksamhet kan vissa människor få flytta. Då har vi klarat ut det missförståndet. Jag har läst TT-uttalandet på annat sätt.

Till slut vill jag vända mig med en fråga till Olof Johansson. Samtidigt vill jag påminna om att jag nu har försökt svara på ett stort antal frågor. Jag ställde några frågor själv, och det skulle vara något intressant om ni ville kommentera min huvudfråga om det borgerliga regeringsalternativet.

Med Olof Johansson vill jag ta upp affärsverken. En socialdemokratisk regering kommer att utveckla affärsverken, modernisera dem och förbättra servicen. Vi är öppna för förslag till förändringar som gör de statliga verken ännu bättre. Men låt mig slå fast att något slags utförsäljning av folkets telefoner eller folkets järnväg, det kan det aldrig bli fråga om. En socialdemokratisk regering kommer inte att medverka till något som liknar systemet i Storbritannien eller i USA, vare sig det gäller teleområdet eller något annat affärsverksområde.

Med hänsyn till det kaos som nu har rått på aktiemarknaden under de senaste dagarna tycker jag att det finns ännu starkare skäl för att dessa områden inte skall vara föremål för spekulation. Alla svenskar – var i landet man än bor – skall ha rätt till grundläggande service. Oavsett om man bor i glesbygd eller i storstad skall det finnas post- och teleservice till låga avgifter. Den typen av service skall samhället stå för.

Därför måste jag fråga centern: Hur skall vi uppnå de regionalpolitiska målen om post och tele skall läggas i privatkapitalets händer, om enbart vinsten skall bestämma vem som skall få service? Detta är, vad jag förstår, något som moderaterna och folkpartisterna i Stockholm har hittat på.

En alldeles speciell fråga är: Hur skall vi kunna avveckla kärnkraften om Vattenfall privatiseras? Som jag ser det måste Vattenfall vara ett av de viktigaste instrumenten för att klara en så oerhört stor omställning av vårt energisystem.

Olof Johansson har tackat nej till att besöka moderaternas partistämma, har jag läst i tidningarna. Jag vet inte om det ligger något symboliskt i detta – att centern håller på att bryta sig ur det borgerliga samarbetet – och att man skall tolka det hela så att Olof Johansson inte vill gå på något förlovningskaffe och därför tackar nej.

Iså fall kanske detta kan leda till en större öppenhet i svensk politik och att vi i sådana stora och viktiga frågor som regionalpolitiken, skatteutjämningen och vaktslåendet om viktiga samhällsinstitutioner och verk som dem jag räknat upp, skulle kunna få en bred och stabil majoritet, så att vi bl. a. kan avvisa alla tankar på att det bortre parentestecknet kring kärnkraften skall tas bort.

Jag menar att det i den här situationen finns möjligheter till en något större öppenhet så att vi skulle kunna lösa sakfrågor. Det kommer ändå att finnas rätt mycket som vi fortsatt kan strida om politiskt.

Anf. 15 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Först ett kort svar till Lars Werner, som ställde en fråga som framför allt rörde – om jag uppfattade det rätt – vår inställning till Unita: Vår inställning framgår nog med all önskvärd tydlighet av de partimotioner som vi har medverkat i under senare år – de handlar bl. a. om biståndet till Angola – och av de betänkanden från utrikesutskottet under senare år som vi också medverkat i.

Sedan vill jag säga: Jag tänker inte lura mig in i någon retorisk slagväxling om karaktären av olika stridande rörelser i Angola. Situationen där nere är mycket besvärlig. En svensk är död, två är tillfångatagna, och vi har inte lyckats få några klara besked om vad som hänt med dem. Deras öde är därför ovisst, och jag tror att vi alla i det här läget bör vara medvetna om att också ord har sin betydelse. Jag tror att om det hade talats något mindre beträffande de här rörelserna tidigare, då hade det kanske varit lättare att lösa den situation som vi har i dag för två svenska medborgare där nere. Jag avser inte att ytterligare förvärra en redan besvärlig situation. Det jag anser bör göras har jag vid ett sammanträde sagt i förtroende till utrikesministern, och det får stanna med det för ögonblicket.

Statsministern klättrade ner från bombasmernas höjder och försökte för en gångs skull svara på litet frågor. Det var tacknämligt. Vad gäller det sista han sade till Olof Johansson, där han försökte göra polemik av detta med att man skulle sälja folkets telefoner, vill jag bara säga: Folkets telefoner är i väsentlig bemärkelse redan sålda. Vi hade ett telefonmonopol som ganska länge försvarades med stor kraft av socialdemokraterna, eftersom det var folkets bolag som skulle svara för alla telefoner. Det telefonmonopolet är tack och lov avskaffat. I dag kan man fritt sälja och köpa apparater. Det var en socialdemokratisk regering som avskaffade monopolet på folkets telefoner, och det tycker jag var bra. Det blev bättre och billigare på det sättet.

Statsministern talar oupphörligen om 90 miljarder i budgetunderskott.

Det var en socialdemokratisk politik som förde oss upp till 90 miljarder i budgetunderskott. Det handlade om de mycket stora påplussningarna i utgifter som socialdemokraterna gjorde hösten 1982 för att uppfylla de vallöften som vi av böcker och skildringar vet att Ingvar Carlsson var motståndare till att man skulle utställa, därför att han ansåg att de var ansvarslösa. Det var detta som gav oss 90 miljarder i budgetunderskott – ingen borgerlig regering förde oss så långt upp.

Kort om ATP: Det Ingvar Carlsson sade var mycket svävande. Han gick tillbaka till de borgerliga åren och hemföll åter till myter. Jag vill i största allvar säga igen: Ni har bett oss sitta i en pensionsberedning för att hjälpa till med att lösa de allt större problem som finns inom ATP-systemet och som bl. a. finansdepartementets egen långtidsutredning med all önskvärd tydlighet har visat på. Vi är gärna med i detta arbete. Detta är viktigt, för vi måste vara eniga om att slå vakt om pensionssystemet. Men skall vi vara eniga om detta och arbeta gemensamt, skall vi inte bedriva denna form av tämligen så billig polemik.

Ingvar Carlsson säger att han i en TT-intervju har svarat på mina frågor om fondlöneskatten och fondvinstskatten. Det är fel. Vad han har sagt till TT är att löntagarfonderna inte kommer att tillföras mera pengar efter år 1990. Det är ett bra besked i sig, men det var inte detta jag frågade om. Jag frågade om fondlöneskatten och fondvinstskatten kommer att vara kvar eller ej, för det är fullt möjligt att ha skatterna kvar och tillföra dessa medel till någon annan, ännu icke publicerad fondkonstruktion eller liknande. Det var detta min fråga avsåg. Jag är alldeles övertygad om att Ingvar Carlsson har förstått frågan. Att han inte har svarat på den beror väl antagligen på att han inte vill. Det vore bra om han ville ge det svaret nu och säga att fondlöneskatten och fondvinstskatten kommer att avskaffas.

Helst kort om den internationella situationen. Socialdemokraterna varnade år 1983 för att Europa gick mot en ny istid. Jag ställer bara frågan: Var det rätt eller fel? Ibland är det bra att titta tillbaka, att se i facit. Vad var retoriken egentligen värd?

Så till frågan om skattetrycket, där Bengt Westerberg ställde en fråga som jag instämmer i. Socialdemokraterna har försökt att reda ut hur det var. Ni började med ett skattetryck på 50 %. Ni sade att det inte skulle höjas. Ni har höjt det till 55 % och det ser ut att bli 56 %. Nu ger statsministern beskedet att riktmärket när man talar om oförändrat skattetryck är 50 eller 51 %. Det är ett intressant besked. Det innebär, om man skall ta det på orden, att vi nu kan påräkna Ingvar Carlssons stöd för det program som vi moderater har lagt fram och som går ut på att vi skall sänka skattetrycket med ca 1 procentenhet av BNP per år – ett radikalt, ambitiöst och omfattande skattesänkingsprogram.

Anf. 16 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Ingvar Carlssons lilla försök i inledningen till påhopp om Svappavaara var taffligt. Men jag tycker att det var skickligt av honom att vara karl nog att be om ursäkt. Jag godtar självfallet denna ursäkt.

Skälet till att det kommer fler flyktingar till Sverige är ju inte att vi har blivit mer generösa utan att flyktingsituationen i världen har förvärrats. Det finns

många fler människor på flykt, och det är därför det kommer fler hit. Vi kan inte här i Sverige sitta och besluta om hur många flyktingar som skall finnas i världen och om hur många som kommer att söka sig till Sverige. Jag pekade på ett tecken på en skärpning. Det är invandrarverkets petita, där man öppet säger att vi inte kan fortsätta att ta emot så många flyktingar som vi har gjort under senare år, därför att kommunerna inte har den mottagningskapacitet som krävs.

I en situation med många flyktingar i världen och många som kommer hit får vi i så fall bygga ut kapaciteten i stället för att skärpa flyktingpolitiken. Bakom invandrarverkets petita står bl. a. den socialdemokratiska representanten Hans Göran Franck. Den enda reservanten är Karl-Erik Strömberg, folkpartiet. Jag hoppas att regeringen i budgetpropositionen kommer att gå på Karl-Erik Strömbergs linje och säga nej till Hans Göran Franck.

Jag har givit Ingvar Carlsson ett antal citat från tal som han har hållit, bl. a. på den socialdemokratiska partikongressen, där han har pekats ut de borgerliga partierna för att hysa vissa bestämda åsikter. Ingvar Carlsson har t.ex. sagt att representanter för borgerliga partier har uppgivit ramaskrin inför tanken på att sjukvården skulle vara en medborgerlig rättighet. Jag har inte fått svar på vem Ingvar Carlsson tänkte på. Vidare har Ingvar Carlsson sagt att de borgerliga partierna har applåderat en politik som leder till arbetslöshet. Nu visar det sig att han avsåg Lars Tobisson. Får jag då upplysa Ingvar Carlsson om att Tobisson i varje fall inte företräder folkpartiet om han gör sådana uttalanden, och han uttalar sig inte heller för vårt partis räkning. Jag tror att han faktiskt inte heller uttalar sig för moderaternas eller centerpartiets räkning – om han nu verkligen har sagt så.

Ingvar Carlsson har påstått att hans meningsmotståndare – jag förmodar att vi räknas till dem – har sagt att det inte skall förkomma någon skatt på kapitalavkastning. Vem, Ingvar Carlsson, har sagt detta? Statsminister Ingvar Carlsson har vidare påstått att vi anser att det är de som har pengar som skall bestämma spelreglerna för sparandet i samhället. Vem, Ingvar Carlsson, har sagt detta? Om inte Ingvar Carlsson från denna talarstol kan upplysa oss om vilka personer som han polemiserar emot, så kräver jag att han upphör med denna typ av helt löst grundade påståenden om vad vi tycker. Jag anser att det är ett uttryck för dålig demagogi från Ingvar Carlssons sida.

Det var bra att vi fick beskedet om vad oförändrad skatt innebär. Jag är något oklar över när skattetrycket var 51,5 % och varför det skulle vara oförändrat på just den nivån. Både 1982 och 1985 var ju skattetrycket mindre än 51,5 %. Men under alla förhållanden innebär detta besked att skattetrycket i år och nästa år kommer att vara betydligt högre. Skall vi ha detta oförändrade skattetryck som vårt gemensamma mål, innebär det att vi måste börja sänka skatterna i stället för att fortsätta att höja dem. Och det är precis vad vi från folkpartiet har sagt. Därför blir min fråga till Ingvar Carlsson hur han kan stå i talarstolen och påstå att vi nästan skall demontera välfärdsstaten, när vi bara vill komma ner till det skattetryck som Ingvar Carlsson själv anser vara målet. Vill Ingvar Carlsson också demontera välfärdsstaten, eller var möjligen också detta påstående en överdrift i polemikens hetta?

Fortfarande hänger ett antal frågor i luften. Jag har frågat statsminister

Ingvar Carlsson om det är hans bedömning att det med nu rådande förutsättningar är möjligt att genomföra en avtalsrörelse med endast 3 % löneökningar nästa år eller om det krävs åtgärder och vilka de i så fall är. Jag har vidare frågat Ingvar Carlsson vad socialdemokraterna tänker göra efter löntagarfonderna. Det enda besked vi har fått är att man skall föra en diskussion och att man under nästa period förmodligen skall fatta ett beslut. Men både vi och väljarna vill *före* valet veta vad det är för någonting man har i tankarna. Kan inte Ingvar Carlsson antyda vad det är för någonting man funderar på?

Det finns även en fråga som hänger i luften sedan gårdagens debatt. Jag frågade upprepade gånger Ingvar Carlsson om han tyckte att det var bra att kriminalvårdsstyrelsen fattade beslut om kollektiv bestraffning av Sveriges fångar. Eller var det inte bra? Kanske kan vi få svar på den frågan i dag.

Jag har aldrig påstått att socialdemokraterna inte skulle vara demokrater. I det tal där jag nämnde kommandostaten, något som Ingvar Carlsson har återkommit till flera gånger, så underströk jag tvärtom att socialdemokratin har varit ett värn för demokratin ända sedan man övergav vissa mera revolutionära planer som fanns under 1910-talet. Jag har aldrig vikit från den uppfattningen. Jag har inte sett någon anledning att göra det. Vad jag påstår är att socialdemokraterna i lika hög grad som kommunisterna eftersträvar ett socialistiskt samhälle. Och det var på den punkten som jag citerade Ingvar Carlssons skrift. Vad den politiska debatten inför ett val i huvudsak skall handla om är huruvida vi skall ha mer socialism, om vi skall fortsätta att ta dessa små steg som vi har tagit så många av åren 1982–1987 – och där vi ser många fler steg framför oss – eller om vi skall avbryta marschen in i det socialistiska samhället och i stället satsa på ett mera liberalt samhälle. Ett sådant mer liberalt samhälle skulle bl. a. innebära att vi bröt upp de offentliga monopolen och tillät enskilda lärare, förskollärare och andra att starta verksamheter, så att utbudet skulle kunna ökas och mångfalden göras större. Inte för att det är något fel på den offentliga verksamheten, men den behöver för den skull inte vara ensam om att bjuda ut denna typ av tjänster. Jag kan fortfarande inte begripa vad det är för fel i att några enskilda förskollärare, som vill starta ett daghem och erbjuda en bra service, inte skall få göra det. Inte heller den frågan har Ingvar Carlsson svarat på.

Anf. 17 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det var bra att vi fick en del besked om skattenivån. Nu får vi se vad Kjell-Olof Feldt säger i den kommande debatten. Men det är ju alldeles självklart att man måste se den enormt snabba utvecklingen av skatterna som andel av BNP som en varningssignal, och göra någonting åt det. Annars kommer den andelen att fortsätta att öka.

Vi har inte föreslagit någon utförsäljning av de verk som har regionalpolitiska uppgifter och ett regionalpolitiskt ansvar. Det gäller såväl statens järnvägar som televerket och posten. Däremot finns det en del utväxter vid sidan av dessa verk som har kommit till under senare år, och man måste naturligtvis granska om de har den här typen av regionalpolitiskt ansvar.

Det framgår mycket klart av den rapport som vi har lagt fram, att vi inte tänker angripa dessa verk. Men vi anser naturligtvis att posten skall dela ut

brev. Ibland ifrågasätts det ju. Och televerkets mål skall naturligtvis vara att vi skall ha lika taxor i hela landet – ett rundare Sverige helt enkelt. Jag tycker också att det är riktigt att säga att det inte kan vara förenligt med en likvärdig service i hela landet att lägga ner 230 mil järnväg, och det dessutom innan man har bestämt sig för den långsiktiga utvecklingen för statens järnvägar i vårt land, dvs. vilka resurser SJ skall ha, vilka investeringar som skall göras, vilken taxepolitik som skall följas, osv. Det vore att ta saker och ting i fel ordning. När det gäller televerket finns det dessutom betydande erfarenheter från Storbritannien som inte är särskilt glänsande – vad som hände när man privatiserade motsvarande verk där.

I fråga om folkbokföringen har jag respekt för statsministerns personliga uppfattning att invandrare i vissa fall kan uppleva det som stötande att gå till en pastorsexpedition. Men det är ju en expedition som vilken som helst annan. Jag har i varje fall inte upplevt den kritiken från invandrare, och jag har ändå tagit upp de här frågorna. Frikyrkorådet däremot, som ju också har andra syften och synpunkter när det gäller att skilja stat och kyrka, har protesterat i detta sammanhang. Men i kyrkomötet har en majoritet ansett att folkbokföringen skall finnas kvar i svenska kyrkan. Därför är det litet obegripligt att man är beredd att ta på sig en kostnad budgetårsvis på omkring en kvarts miljard kronor för att ta över en verksamhet som de allra flesta anser ha fungerat på ett utomordentligt sätt i vårt land genom decennier – ja, genom sekler.

Ingvar Carlsson begär svar på frågorna om regering och annat. Jag har redan kommenterat detta. Mitt svar är i korthet: Kasta inte sten i glashus! Begär inte mer av oss i Sveriges flerpartisystem än man t. ex. lever upp till i vårt grannland Finland när det gäller att bilda regeringar!

Sedan vill jag gärna instämma i vad Carl Bildt sade här i sin inledning, att för oss går sakpolitik före symbolhandlingar. Det försöker vi leva upp till, för vi vet av erfarenhet – det tror jag gäller Carl Bildt och Bengt Westerberg, och det gäller i hög grad mig, som har deltagit i regeringsarbetet tidigare – att det är de sakliga ståndpunkterna som det till slut handlar om. Det är därför som vi också har gemensamma arbetsgrupper på skilda områden – och de skall lägga fram konkreta förslag.

Ett par saker som blev kvar från tidigare replikomgångar:

Ingvar Carlsson tycker att fonderna skulle vara ett stabiliserande element. Vad man möjligen kan säga om dem är att de utgör ett stagnerande element. Dessutom vet vi nu av analyser att de är i hög grad koncentrationsfrämjande. Avgifter tas ut, så samlas de bl. a. med anknytning till företag kopplade till Stockholmsbörsen, och så har de medverkat till den uppdrivning av kurserna som vi har haft där. De har alltså i hög grad varit medskyldiga till att kursuppgången har varit så stor att rekylen blev oundviklig också på den svenska börsen.

Ett annat uttalande som Ingvar Carlsson gjorde, att vi skulle ha satsat mindre på miljöpolitiken under vår tid i regeringen, bygger på felaktiga uppgifter. Möjligen kan det ligga något i uttalandet om man ser det hela bara som en snäv sektorpolitik i fråga om ett och annat anslag. Men jag tog upp flera exempel på att vi satsat på att stimulera hushållning med energi. Det är bland de bästa miljöpolitiska insatser man kan göra. På det området anslogs

miljardbelopp under vår tid i regeringen – för att förebygga miljöskador, för att satsa på rätt sorts energi, för att satsa på miljövänlig energi. Och det var betydligt större resurser än vad socialdemokraterna använder i dag – för ni har ju i stort sett avvecklat alla de här stöden, som jag sade i mitt inledningsanförande. Det vore bra om vi kunde få en bekräftelse på att så är fallet, när statsministern svarar.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag ställde ett par frågor till Carl Bildt. En av frågorna gällde hans syn på moderata studentförbundets omdömeslöshet att inbjuda en representant från UNITA. Han säger att han inte vill förvärra någonting; det har sagts för mycket, det har använts för många ord. Jag utgår från att ingen här i kammaren vill diskutera den här frågan utifrån förutsättningen att det skulle förvärra någonting. Men även faktiska handlingar kan ju förvärra en situation. Vi får väl tills vidare godta att Carl Bildt i förtroende har talat med utrikesministern – och förhoppningsvis erkänt att det var omdömeslöst att inbjuda en representant från UNITA till hans studentförbund.

Men, Carl Bildt, när det gäller moderaterna och Sjöbo och flyktingpolitiken behöver vi väl inte tala i förtroende, då kan vi väl tala öppet. Och jag saknar fortfarande ett besked om hur Carl Bildt ser på moderaterna och flyktingpolitiken i Sjöbo.

Den här debatten har ju handlat om hur bra det går för Sverige. Nu kräver ingen sparpaket längre, nu talas det om skattesänkningar. Statens förbättrade finanser vill de borgerliga partierna använda till att sänka marginalskatterna. Vi vill använda de pengarna till att rätta till de brister och tillgodose de behov som är en följd av de många årens nedskärningar, den sociala nedrustning som har skett i kommunerna. Vi anser att resurserna i första hand skall användas till de svaga som har drabbats ute i landet. För oss är det viktigare att bygga ut och förbättra barnomsorgen, sänka momsens på maten, skapa nya arbeten, bygga bostäder, avveckla kärnkraften och värna om miljön.

Vi tycker också att det nu är dags att infria löftet till landets pensionärer. Jag vet att den här frågan har diskuterats inom socialdemokratin. Det har getts olika besked. Men jag tycker att det vore bra om vi kunde få ett besked från statsministern om när löftet till pensionärerna skall infrias. Jag tror också att det vore bra att få ett besked från de borgerliga partierna. Partiledarna har inte någon taletid nu, men det är flera andra som skall tala. Hur ser ni på den frågan? Nu hävdas det att landets löntagare har fått del av den ekonomiska uppgången. Det har inte landets pensionärer fått fullt ut. Är det rimligt att de skall behöva vänta? Jag tycker alltså att de borgerliga partierna också är skyldiga att ge ett svar.

Får jag till sist bara säga att hela diskussionen om den tredje vägens politik har inneburit att kommunernas ekonomi har försvagats. Och vilka är det då som drabbas? Jo, det är de från början missgynnade som har fått dra det tyngsta lasset. Hela den här politiken har skapat fördelningspolitiska

spänningar som väl ingen kan förneka. För stora grupper har den inneburit bördor under de här åren, men för spekulanter och andra har den inneburit miljonvinster. Det är den frågan som vi vill diskutera med socialdemokraterna, för vi är djupt oense om hur man skall komma till rätta med de här spänningarna.

Anf. 19 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag har också observerat att Bengt Westerberg har fått uppmaningar från olika håll att skärpa till sig när det gäller oppositionspolitiken. Det har i dagens debatt tagit sig det uttrycket att han har bombarderat mig med frågor. Bara i sin sista replik på sex minuter tror jag han hann med ett tiotal frågor. Han ägnade väldigt litet utrymme åt att på något sätt försöka ta upp en debatt på de sakområden som jag anser är väsentliga, såsom vilken borgerlig politik som skulle komma att föras. Då är det stor risk att debatten inte blir särskilt meningsfull.

Tidigare använde Bengt Westerberg huvuddelen, eller åtminstone en mycket stor del, av sina tal åt enskilda exempel. Jag vill påminna om att jag i efterhand kunde kontrollera uppgifter om flyktingförläggningen i Säfte och om Eskilstunaföretaget Hadak. De uppgifter som Bengt Westerberg lämnade och som jag inte kunde kontrollera under debattens gång visade sig inte stämma. De gav inte en riktig bild. Då blir det naturligtvis också en konstig debatt.

Mot de slagord som Bengt Westerberg faktiskt använde sig av ideologiskt, uttryck som "de små stegens tyranni"; har jag i debatten gett klara, konkreta siffror från de viktigaste samhällsområdena om vad som hände under den borgerliga tiden och vad som har hänt under den socialdemokratiska tiden. I vissa avseenden framstår faktiskt Gösta Bohman närmast som den störste socialiseringsgenomföraren sedan Karl XI, medan vi har sett till att den privata sektorn frodas och utökas därför att vi vet att många människor lever av den. Det har varit en traditionell socialdemokratisk politik. Jag har faktiskt gett Bengt Westerberg konkreta sifferuppgifter på hur vi omsätter vår ideologi i praktisk handling. Jag känner mig inte ett dugg orolig, för detta upplever människor. Alla de som lyssnar på oss nu vet att det förhåller sig på det sättet och att det är därför Sverige är ett bra land att leva och bo i, Bengt Westerberg.

Beträffande flyktingpolitiken är det stora problemet nu att få kommunerna att ta emot fler flyktingar. Det är den viktigaste åtgärden. Där skulle vi kunna hjälpas åt, Bengt Westerberg, att övertala våra kommunala företrädare att anstränga sig ännu mer. Vid en objektiv jämförelse tror jag faktiskt inte att de socialdemokratiskt styrda kommunerna generellt behöver skämmas för sig – tvärtom tillhör de enligt vad jag hörde i ett program häromdagen dem som verkligen ställer upp.

Jag tyckte också det var fel att angripa Hans Göran Franck. Hans Göran Franck och jag har haft många duster, men säg inte annat än att Hans Göran Franck har det största engagemang för flyktingfrågorna! Han är en av de enskilda människor i det här landet som har gjort mest för flyktingar. Det där var icke ett särskilt snyggt påhopp, men Hans Göran Franck kan säkert försvara sig själv senare i debatten.

Jag uppfattar inte Lars Tobisson som en ointressant person på det sätt som Bengt Westerberg gör. Jag vet att han sedan länge är moderaternas förste vice ordförande. Han skulle med all säkerhet komma att utöva ett betydande inflytande i en borgerlig regering. Jag kan därför inte nonchalera honom. Så länge ni säger att ni tänker bilda regering kommer jag att då och då tala om borgerliga företrädare. Den dag ni säger att ni inte har för avsikt att sträva efter en borgerlig trepartiregering skall jag dela upp er, men så länge Bengt Westerberg själv talar om en borgerlig regering kommer jag att fortsätta tala om borgerliga företrädare, det får faktiskt Bengt Westerberg stå ut med.

Ja, Bengt Westerberg har även i den här repliken fått en oproportionerligt stor del av mitt utrymme i förhållande till de andra partiledarna. Så till vida har hans taktik alltså varit framgångsrik – gratulerar, Bengt Westerberg!

Låt mig dock säga två ord till Carl Bildt. Han brukar i normala fall få desto större utrymme, så även under gårdagen.

Jag har varit ytterligt återhållsam när det gäller UNITA. Carl Bildt sade sig också ha den uppfattningen. Det vore bra om Carl Bildt såg till att grupper som han har god kontakt med skaffar sig samma insikt. Vi får återkomma till den debatten vid ett annat och lämpligare tillfälle – jag har en del saker att säga, det kan jag försäkra.

Jag har gett besked, både här och tidigare, att vi inte skall ha någon fortsättning på löntagarfonderna. Självfallet skall vi då inte ha en skatt som tillför fonderna pengar, eftersom de inte skall öka. Precis på det sättet har dessutom Kjell-Olof Feldt i Expressen svarat 4 oktober-kommittén på vårt partis vägnar. Jag kan inte förstå varför tid skall upptas i denna kammare och i denna stund med detta. Nu har Carl Bildt trots allt fått svar även från mig, men i vårt parti är det så att partiets ledande företrädare står för samma uppfattning. Det är kanske en sensation för de borgerliga, men så är det faktiskt inom socialdemokratin.

Jag vill också säga några ord om Carl Bildts inledning. Där sade han att socialdemokraterna här i riksdagen ville blockera oppositionens möjligheter att snabbt få till stånd en debatt i en aktuell fråga, nämligen Berglingaffären. Redan den 7 oktober hade vi gett justitiekanslern i uppdrag att utreda vad som hade hänt. Det formella beslutet togs visserligen i regeringssammanträdet den 8 oktober, men JK fick uppdraget dagen innan. Den 8 oktober fick jag brevet av Carl Bildt. Där står följande:

”Jag förutsätter att den särskilda debatten kan inledas med en redogörelse för regeringens bedömning av omständigheterna kring och ansvaret för den livstidsdömde spionens flykt. Denna redogörelse kan sedan ligga till grund för en vidare debatt om det politiska ansvaret för och de politiska konsekvenserna av det inträffade.”

Det var precis det uppdraget justitiekanslern hade fått. Menar inte Carl Bildt ett ord av det han säger i sin skrivelse? Han säger att debatten skulle föras innan JK har lämnat sitt betänkande. Vi skulle alltså inte ha haft tillgång till det när vi förde debatten. Vilken debatt hade det blivit?

Och vad är det för en blockering Carl Bildt talar om? Han hade varit nöjd om debatten hade ägt rum på fredagen i förra veckan, alltså bara några dagar innan den nu kom att äga rum. Det var skillnaden mellan en vital demokrati och en blockering av parlamentarisk demokrati!

Herr talman! Jag har så oerhört svårt att förstå varför det skall göras partipolitik av allting numera. Även de mest tragiska händelser i detta land finns det personer som vill göra partipolitik av, som inte kan se att det finns vissa saker som förenar oss. Att så skall vara fallet har jag oerhört svårt för.

Jag tycker att sådana här frågor borde kunna analyseras med något större kyla och utan partipolitiska biavsikter. Vi borde kunna tänka på landets bästa och på den framtida politiken. I sådana avseenden tycker jag faktiskt att det brister när man efter den genomgång vi hade under gårdagen inleder dagens debatt på det sätt som Carl Bildt gjorde.

Om Carl Bildt klagar över att jag tar upp detta nu, vill jag säga följande. Jag har rätt till två repliker. Jag har svarat på fråga efter fråga. Jag ansåg icke att Carl Bildts påhopp i inledningen kunde få stå oemotsagt. Därför har jag, herr talman, i en av de två repliker jag har tillgång till svarat på detta påhopp från Carl Bildts sida.

Tredje vice talmannen anmälde att Carl Bildt, Bengt Westerberg, Lars Werner och Olof Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 20 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Först några ord till statsministern. Skulle Lars Tobisson och vi andra moderater applådera en högre arbetslöshet, som statsministern vill låta påskina, skulle vi också applådera regeringens brist i dag på allt vad ekonomisk politik heter. Då skulle vi applådera de obalanser som den svenska ekonomin dess värre synes gå in i och som vi vill göra allt för att motverka.

Svensk ekonomi är nämligen, herr talman, på väg in i nya allvarliga balansproblem. Trots nedskrivningen av den svenska kronan, trots en näst intill rekordlång internationell högkonjunktur, trots halverad oljenota tvingas ändå Sverige be utländska bankirer om hjälp om ingenting görs. Inflationstakten är på nytt oroande mycket högre än i våra viktigaste konkurrentländer och kommer att förbli det om vi inte gör något. Regeringen räknar i sin skrivelse till riksdagen med två alternativ i fråga om lönekostnadsökningar, 3 och 6 %. Det högre alternativet, 6 %, kan jämföras med årets ca 7 % trots att 1987 förväntades innebära ett trendbrott till förmån för just låga lönekostnadsökningar.

Hamnar vi på 6 % under kommande år uppstår djupt oroande konsekvenser för just sysselsättning, tillväxt och upplåningsbehov. Klar tendens till ökade obalanser, som regeringen försiktigt uttrycker det i sin skrivelse till riksdagen. Men av skrivelsen framkommer inte med ett ord vad regeringen tänker göra för att undvika dessa för Sverige så utomordentligt allvarliga "ökade obalanser". Och regeringens hela handlande hittills har också byggt på 3 % i lönekostnadsökning. Slår det fel, innebär det en felaktig grund för regeringens hela ekonomiska politik.

Vad avser regeringen att göra? Naturligtvis räcker det inte att bara sitta med armarna i kors och hoppas att lönekostnadsökningarna skall halveras av sig själva. För det är väl ändå inte valpskatten som skall lösa problemen, finansministern? Och vad avser regeringen att göra för att komma till rätta

med den på många håll alltmer besvärande bristen på yrkeskunnig arbetskraft? Eller för att öka hushållens rekordlåga sparande?

Svensk ekonomi står inför en valsituation.

Det ena alternativet är att socialdemokraterna fortsätter med sin passiva politik, vars främsta inslag är fromma förhoppningar, skattehöjningar och åter skattehöjningar. Sedan regeringen trädde till har skattetrycket stigit från ca 50 till 55–56 %. Det betyder bortåt 20 000 kr. i skattehöjningar för ett vanligt hushåll. Inte undra på då att många hushåll har svårt att leva på sin lön och att kraven på löneökningar stiger och att Dalaupprop formuleras.

Det andra alternativet är en politik, som går ut på att stärka i stället för att försvaga hushållen, låta dem få behålla mer av sina inkomster, ersätta statligt tvångssparande med ökat personligt sparande, ta bort monopolen och i stället vidga människornas valfrihet i fråga om boende, barnomsorg, sjukvård och utbildning.

Höga skatter framställs ofta som en gärd av solidaritet, medan de som arbetar för lägre skatter framställs som den råa egoismens företrädare. Men hur är det i verkligheten med den saken, finansministern? När det totala skattetrycket var lågt betalades skatten framför allt av dem som tjänade mycket. I takt med att skattetrycket ökat har det allt hårdare drabbat just hushåll med svag betalningsförmåga. Många av de kraftigaste skattehöjningarna som Kjell-Olof Feldt själv har genomdrivit är påtagliga bevis för detta. Det gäller moms-, el-, olje- och bensinskattehöjningarna, som ofta har påverkat barnfamiljerna och inkomstsvaga hushåll förhållandevis hårdast. Det gäller det borttagna förvärsavdraget, som enbart drabbar barnfamiljer. Det gäller de betydande höjningarna av arbetsgivaravgifterna, som också slår relativt sett hårdare för låg- än för höginkomsttagare.

Till yttermera visso, herr talman, har skatterna ofta använts för ändamål som förstärker de inkomstskillnader som redan finns mellan olika hushåll och olika kommuner. Tunga utgifter för t. ex. barnomsorg, vuxenutbildning, fritid och kultur kommer främst de redan bättre ställda till godo. Det kan man få klara belägg för i finansdepartementets egna EFO-utredningar.

De samma gäller i högsta grad den utbyggnad av föräldraförsäkringen som den socialdemokratiska partikongressen har ställt sig bakom. De sämst ställda skulle få en åttondel i föräldraförsäkring i förhållande till de bäst ställda. Det gäller också tunga delar av de specialdestinerade statsbidragen till kommunerna. Men alla, såväl svaga hushåll och svaga kommuner som rika hushåll och rika kommuner, måste vara med och betala.

Över hela världen pågår skattesänkningar. Särskilt påtaglig är sänkningen av marginalskatterna. I England har skatten i låga och vanliga inkomstlägen sänkts från 33 till 27 % och man vill där gå vidare. I USA betalar multimitiljardären mindre i skatt på en inkomstökning än den lågavlönade industriarbetaren gör i Sverige. Allt fler inser att marginalskatterna även hos oss måste sänkas väsentligt också i låga och vanliga inkomstlägen, om vi skall kunna förbättra vår konkurrensförmåga och vårt välbefinnande.

Skall det bli möjligt, herr talman, måste det totala skattetrycket sänkas. Har skattetaket nåtts och t. o. m. brutits igenom för människor med vanliga eller goda inkomster måste detta naturligtvis ännu mer gälla dem som har lägre inkomster eller t. ex. stora ränteutgifter för sitt småhus eller höga

reskostnader för att komma till och från sitt arbete. Ändå förefaller det som om socialdemokraternas marginalskattesänkningar – om det nu blir något av dem någon gång i framtiden – främst skulle komma att betalas av just dessa grupper. Är det en offensiv för rättvisa, finansministern?

Den sänkning av skattetrycket som vi moderater förespråkar innebär inte att statens eller kommunernas möjlighet att fullgöra sina uppgifter försämras. Hålls statens och kommunernas reala utgifter oförändrade kan skattetrycket sänkas med 1 procentenhet av BNP varje år. Går socialdemokraterna med på detta börjar de också leva upp till de löften som de gav i samband med det senaste valet.

En sådan skattesänkning skulle inom några få år göra det möjligt att bl. a. sänka marginalskatterna till 35 % för det stora flertalet förvärvsarbete, något som väsentligt skulle underlätta avtalsrörelserna. Även med lönekostnadsökningar inom ramen för de tillåtna 3 procenten per år skulle hushållens ekonomi förbättras.

En stegvis sänkning av skattetrycket underlättas ytterligare om de offentliga monopolerna bryts upp. Får människor på lika villkor valfrihet mellan offentlig och privat sjukvård, mellan olika former av äldreomsorg, barnomsorg eller inom skolan, skulle dessutom kvaliteten öka. Välfärden skulle förstärkas i dubbel bemärkelse.

Det är inte i första hand brist på pengar som har lett till våra stora problem inom sjukvård, barnomsorg eller äldreomsorg. Det är bristen på valfrihet, alternativ och konkurrens i bästa bemärkelse som är det verkligt stora problemet.

Det är t. ex. ingen slump att Sverige med Europas dyraste sjukvård också har mycket besvärliga köproblem. Landet med de lägsta skatterna i Västeuropa, Schweiz, har däremot Europas kanske bäst fungerande sjukvård. En sjukvård som också fungerar för den som har ont om pengar och brist på kontakter. Den schweiziska ordningen bygger på ett system liknande det vi moderater förespråkar för Sveriges vidkommande, nämligen en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring som följer med patienten och stärker patientens valfrihet.

Vad skulle de moderata skattesänkningarna betyda för hushållen? Ja, eftersom tillväxten enligt vårt förslag till största delen skulle komma just hushållen till godo skulle det efter fem år innebära en verklig förbättring med i genomsnitt minst 20 000–25 000 kr. per hushåll. Hushållen skulle väsentligt stärkas och bidragsberoendet avta.

Varför är det, sammanfattningsvis, så viktigt att sänka skattetrycket? Jag vill ange följande skäl:

1. För att stärka hushållen och förbättra deras möjlighet att leva på sin lön och att av egen kraft kunna förbättra sin ekonomi. Detta är minst av allt en krasst ekonomisk fråga. Det är i grunden en fråga om självkänsla och egenvärde, om tro på sig själv och tro på framtiden.

2. För att stimulera hederligt arbete, företagande och produktiva investeringar. Det är en fåfäng strävan att avvakta en ökad tillväxt innan man anser sig ha råd att sänka skattetrycket. Det är just för att tillväxten och välfärden skall kunna öka som Sverige inte har råd att fortsätta med världens högsta skattetryck.

3. För att närma oss i stället för att avlägsna oss från Europa.

Herr talman! Carl Bildt fick inget tillfredsställande svar av statsministern om vad som nu krävs för att göra en ansvarsmedveten lönerörelse möjlig. Jag ställer därför några frågor till Kjell-Olof Feldt.

Är finansministern beredd att för att underlätta avtalsförhandlingarna sänka marginalskatten i vanliga inkomstlägen redan nästa år?

Är finansministern beredd att ta tillbaka höjningen av arbetsgivaravgifterna nästa år så att det blir något löneutrymme kvar att förhandla om?

Är finansministern beredd att stimulera ett enskilt sparande, bl. a. genom att ta tillbaka arbetsgivaravgifterna på de anställdas vinstandelar?

Är finansministern beredd att medverka till att flytta sparatet från staten till hushållen genom att verka för en utförsäljning av de statliga företagen och inte minst att underlätta i stället för att försvåra för vanliga hushåll att om de så önskar kunna äga sin bostad?

Anf. 21 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag gläder mig åt att fru Troedsson så här litet i efterhand har kommit till insikt om att de förslag som folkpartiet försökte väcka i riksdagen inför avtalsrörelsen var ganska kloka – det är bra att hon har ändrat uppfattning.

Jag vill börja med att anknyta till det som Ingegerd Troedsson sade genom att formulera praktiskt taget samma frågor till Kjell-Olof Feldt, och det är de på kort sikt viktigaste frågorna.

För det första: Anser regeringen att allt står väl till i den svenska ekonomin? Går allt så bra att det inte finns några problem? I Ingvar Carlssons anföranden fanns det olika uppfattningar i början och i slutet.

För det andra: Om svaret på frågan är nej, vilket är då det viktigaste problemet? Jag gissar att finansministern svarar pris- och kostnadsutvecklingen, men det är ett ofullständigt svar. Är det efterfrågeinflation eller kostnadsinflation som är det mest akuta problemet?

För det tredje: Vad avser regeringen att göra åt det viktigaste problemet? Om det är efterfrågeinflation borde köpkraft dras in. Vilka skattehöjningsförslag kan riksdagen och svenska folket i så fall vänta sig? Om det är kostnadsinflation – vilka förslag kommer då? Det skulle vara intressant att höra finansministerns uppfattning.

Herr talman! Regeringen presenterade nyligen en skrivelse om den ekonomiska utvecklingen, och jag ser den mest som ett debattinlägg inför nästa års avtalsrörelse. Debattinlägg från regeringen är naturligtvis intressanta, men det hade varit ännu bättre med förslag till konkreta åtgärder.

Skrivelsen är intressant på det sättet att den innehåller två alternativ. Det ena grundar sig på den kostnadsutveckling som långtidsutredningen kräver, och det andra grundar sig på en dubbelt så snabb lönekostnadsutveckling. I det senare fallet blir allting sämre, och det är uppenbart att regeringen helst skulle se en dämpning av kostnadsökningen till långtidsutredningens nivå på 3 %. Jag instämmer till fullo i detta. Men hur vill regeringen nå dit? Tror regeringen på fullt allvar att man når 3 % genom att bara sitta med armarna i

kors? Det tror inte jag. Bara löneglidningen har varje år under de senaste 20 åren varit 3 % eller högre.

I det gynnsamma lägre alternativet i skrivelsen ämnar regeringen avstå från den beslutade höjningen av arbetsgivaravgifterna – i efterhand, förmodar jag. Hur detta skall gå till i praktiken är svårt att se, vilket också framgick när skrivelsen presenterades. Skall det komma som något slags extra bonus till arbetsgivarna i början av år 1989, när man kan se vad löneökningarna faktiskt blev?

Enligt min mening är detta en bakvänd ordning. I stället bör regeringen redan nu klart deklarerat att det inte blir någon höjning av arbetsgivaravgifterna. Dessutom anser vi i folkpartiet att det är nödvändigt att redan nu, dvs. inför 1988, sänka marginalskatterna och avstå från att belägga de anställdas vinstandelar med arbetsgivaravgifter. Om regeringen vidtog dessa tre åtgärder, herr finansminister, skulle det åtminstone finnas en chans till reallöneökningar för löntagarna utan så stora kostnadsökningar att konkurrenskraften försämras.

Herr talman! I går kunde följande påstående läsas i tidningen: "Förpostfäktningen inför årets avtalsrörelse indikerar att den kan bli lång och svår. – – – Från skilda håll på arbetsmarknaden har det förts fram förslag som syftar till att lösa upp knutarna i avtalsrörelsen. Det är oroande att dessa förslag bemöts med tystnad."

Påståendet är alldeles sant – det gjordes av lönenminister Bengt K Å Johansson. Ett av de förslag som har förts fram för att underlätta avtalsrörelsen kommer från folkpartiet, som jag nyss refererade. Den som varit mest mån om att det blir tyst om vårt förslag är regeringen. Jag undrar om finansministern kan tala om varför regeringen inte ens vill debattera detta förslag.

För ett knappt halvår sedan fälldes några uttalanden om det ekonomiska läget som var nog så intressanta. Jag skall läsa upp två av dem:

"Insikten om värdet av låga lönekostnadsökningar måste få genomslag i de avtalade kostnadsökningarna. Den lönekostnadsökning som de centrala parterna avtalade om för 1986 och 1987 överskred vad som är förenligt med en balanserad samhällsekonomisk utveckling."

"Det är av yttersta vikt att parterna i 1988 års avtalsrörelse ytterligare begränsar lönekostnadsökningarna."

Jag förmodar att Kjell-Olof Feldt känner igen uttalandena, som gjordes av finansministern själv i den reviderade finansplanen i våras. De vittnar om att Kjell-Olof Feldt då hade en viss insikt om att allt inte är så bekymmerslöst. Sedan dess har det hänt en hel del.

Då trodde regeringen att inflationen i år skulle bli 4 %. Nu tror regeringen, enligt skrivelsen, att den blir ungefär 5 %, och de flesta andra bedömare tror att den blir ännu större. När uttalandena gjordes trodde regeringen att lönekostnaderna skulle stiga med ungefär 5 % i år, nu tror regeringen att det blir drygt 6 % och de flesta andra bedömare tror att ökningen blir ännu större. Då trodde regeringen att den privata konsumtionen skulle öka med 3 %, nu tror man att det blir 4 %. Då trodde regeringen att bytesbalansen skulle ge ett överskott på blygsamma 3 miljarder kronor, nu tror man att det blir ännu mindre och de flesta andra tror inte att det blir något överskott alls.

För nästa år räknar konjunkturinstitutet med ett underskott på nästan 10 miljarder kronor. Min slutsats av detta är att läget har förvärrats under det gångna halvåret, och det är bakgrunden till mina frågor. Vad vill finansministern göra för att lösa de problemen? Finansministern måste svara på detta. Statsministern fick samma frågor, och han överlät dem till Kjell-Olof Feldt.

Herr talman! I konjunkturinstitutets höstrapport är slutsatsen att den svenska ekonomin inte klarar en ökning av den inhemska efterfrågan med drygt 3 % utan att det blir problem med bytesbalansen. Det är en långsiktig problematik som konjunkturinstitutet tar upp. Den bottnar i att den ekonomiska tillväxten är för låg för att inrymma både en ökning av konsumtionen och en ökning av investeringarna. Jag menar att konsumtion ändå är det yttersta syftet med all ekonomisk verksamhet, både privat och offentlig, både materiell och icke materiell konsumtion. Det är den som avgör medborgarnas levnadsstandard. Man kan naturligtvis tvista om fördelningen mellan privat och offentlig konsumtion och mycket annat, men det är ändå viktigt att konsumtionsmöjligheterna ökar för medborgarna. Det är då ett allvarligt misslyckande om den totala produktionsökningen inte är tillräckligt stor för att kunna tillgodose de rättmätiga önskemålen.

Den ekonomiska tillväxten är ganska låg i Sverige. Om man tittar på genomsnittet för 1986, 1987 och 1988, fortfarande enligt konjunkturinstitutets rapport, ser man att det blir 1,8 % om året. Det är en ganska låg siffra. Den placerar Sverige ganska långt ner i tillväxtligan. Vi i folkpartiet är inte nöjda med den utvecklingen. Jag tror faktiskt inte heller att Kjell-Olof Feldt är nöjd med den. Skillnaden är som jag ser det att vi i folkpartiet har ett bra ekonomiskt-politiskt program för att öka tillväxten, medan socialdemokratin och regeringen inte har det.

Vi i folkpartiet vill kraftigt sänka marginalsatterna så att det skall löna sig att arbeta, löna sig att spara, löna sig att utbilda sig, att satsa på företagande och nya idéer. Vi menar att de flesta bör ha högst 40 % marginskatt, och ingen bör ha högre än 50 %. Självfallet måste det, herr finansminister, finnas ett automatiskt skydd mot att inflationen smyghöjer skatten.

Vi i folkpartiet vill bryta de offentliga monopolen så att konkurrens och enskilt företagande skall få en chans även i produktionen av sociala tjänster. Det skulle ge medborgarna större möjligheter att bestämma själva, det skulle ge de anställda möjlighet att välja mellan olika arbetsgivare eller att starta egna företag och det skulle ge stimulanser till ökad effektivitet.

Vi i folkpartiet vill sätta stopp för skattehöjningarna, som vi anser vara till skada för svensk ekonomi. Och när vi säger stopp menar vi stopp – i motsats till socialdemokratin som har genomfört ständiga mindre och större skattehöjningar, trots att ni har lovat "i stort sett oförändrat skattetryck". Nu har statsministern uttalat att 51,5 %, om jag hörde rätt, av bruttonationalprodukten bör vara riktmärke för skattetrycket. I dag är det ca 55 %, och man ser en ökning till litet mer än 56 % för nästa år. Det förslag som vi i folkpartiet inte fick föra fram innebar en sänkning av skattetrycket med drygt en halv procentenhet. Det är alltså långt kvar till det Ingvar Carlsson angav som riktmärke. Varför fick vi då inte stöd för detta förslag, herr finansminister?

Vi vill i folkpartiet avskaffa löntagarfonderna, avskaffa prisregleringen,

avskaffa valutaregleringen, främja enskilt sparande, låta de regionalpolitiska insatserna styras av människor ute i länen, som bäst vet vad som behöver göras, och låta miljöpolitiken fungera med marknadsekonomin genom miljöavgifter.

Alla dessa förändringar skulle vara till gagn för den ekonomiska utvecklingen i Sverige. På vissa av punkterna har regeringen ett program – det skall erkännas – men det är ett dåligt program.

Socialdemokraterna vill ha kvar löntagarfonderna, vill ha kvar prisregleringen, vill ha kvar valutaregleringen, vill centralstyra regionalpolitik och investeringar från Stockholm. Kjell-Olof Feldt sade själv på den socialdemokratiska partikongressen att en kungstanke i den socialdemokratiska ideologin är att "tämja marknadsekonomin".

Ni vill ha kvar de offentliga monopolen. På den socialdemokratiska kongressen uttalade sig Ingvar Carlsson mycket dogmatiskt för bevarande av offentliga monopol. Han anförde fördelningspolitiska skäl. Möjligen kan Ingvar Carlsson låtas att han inte förstår att man måste skilja på finansiering och produktion av sociala tjänster. Men Kjell-Olof Feldt måste rimligen veta att detta är två olika saker. Finansieringen kan av fördelningspolitiska skäl, om man så vill, ske på exakt samma sätt som i dag, även om produktionen sker genom enskilda alternativ. Finansministern kan inte gärna gömma sig under något sådant täcke av okunnighet, utan han måste rimligen bekänna färg. Vad är det för fel med att tillåta enskilda alternativ i produktionen av sociala tjänster? Jag menar att finansministern måste ge ett klart besked: Avser regeringen t. ex. att fullfölja folkrörelseutredningens förslag, som ytterligare skulle försvåra och förbjuda enskilda alternativ?

På många punkter är regeringens budskap mycket vagt och ganska intetsägande. Ibland säger ni att det är bra med enskilt sparande. Men de åtgärder som genomförs går allt som oftast i motsatt riktning och missgynnar enskilt sparande till förmån för kollektivt sparande. Ibland säger ni att miljöavgifter visst kan tänkas. Men ni röstar emot våra konkreta förslag och har hittills inte lagt fram några egna. Ni talar om "oförändrat skattetryck" men lägger ständigt fram nya förslag om skattehöjningar. Senast kom den s. k. valpskatten på penningmarknaden. Den kanske blir återtagen nu, om regeringen skall leva upp till statsministerns löfte i fråga om skattetrycket. Industriministern har gjort uttalanden som man kan uppfatta som hot om nya pålagor om inte företagen gör som industriministern vill i regionalpolitiken. Det finns också en lagrådsremiss som innehåller förslag om beskattning eller andra skatteregler för motionskuponger, utnyttjande av företagens sommarstugor och liknande.

I fråga om marginalskatterna är budskapet tyvärr ganska suddigt. Finansministern ger ibland några kloka ord ifrån sig om behovet att sänka marginalskatterna. Men det brukar sluta med att det inte skall vara nu och det skall inte vara så mycket, utan möjligen, kanske, någon gång i framtiden. Den del av arbetarrörelsen som representeras av LO vill inte alls sänka de högsta marginalskatterna. De skall förbli 75 %, skyhögt över omvärldens. Socialdemokratiska kvinnoförbundet vill inte sänka några marginalskatter alls, "för det är bara ett manligt problem", sägs det. Precis som om den ekonomiska utvecklingen framöver bara berörde halva befolkningen. Jag vill

faktiskt fråga Kjell-Olof Feldt: Vilken är egentligen socialdemokratiens samlade uppfattning om marginalskatterna? Skall de sänkas till 50 % eller inte?

Herr talman! Sedan 1985 har regeringen i stort sett följt Brookingsrapportens rekommendation om små successiva devalveringar; inte genom svenska beslut utan genom att de växelkursförändringar som skett utomlands har fått slå igenom på grund av valutakorgens konstruktion. Är det den politiken som skall fortsätta att gälla även framöver? Litar finansministern så till den milda grad på framtida utländska växelkursförändringar att han helt har givit upp den interna anpassningen? Accepterar han att den svenska inflationen alltid kommer att vara ett par procentenheter högre än i utlandet? Det är riskabelt, menar jag, att bara lita till utländska växelkursförändringar. Om de inte skulle komma på rätt sätt eller vid rätt tidpunkt blir priset mycket högt för Sverige. Både långtidsutredningen och regeringens egen skrivelse har talat om vad som då kommer att hända: tillväxten sjunker, inflationen ökar och arbetslösheten ökar. Vi tycker att det är lättsinnigt att riskera en sådan utveckling.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis läsa ytterligare ett citat: "Det kanske största hotet mot den svenska ekonomin är inflationen. Det är bara vi själva som kan hjälpa oss att hålla den tillbaka och då spelar lönepolitiken och framför allt löneglidningen en stor roll ---." Även detta kommer från finansministern, och jag förmodar att han känner igen det. Det är från ett TCO-seminarium. Därför, herr talman, vill jag påminna om de frågor jag ställde inledningvis. Finns det några problem med ekonomin? Är det kostnadsutvecklingen som är det viktigaste problemet? Vad avser regeringen göra för att lösa detta problem?

Anf. 22 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Med tanke på vår finansministers förmåga att hitta nya skatter i engångsförpackning eller beständig förpackning och med tanke på att han företräder Kopparbergs län och Dalarna så kan man ju faktiskt säga att han är en riktig skattmas.

I dag pågår tre skatteutredningar: om inkomstskatterna, om företagsbeskattningen och om mervärdeskatten. En anledning är att det svenska folket anser att nuvarande inkomstbeskattning sker utifrån felaktiga grunder, att den är orättvis, svårförståelig osv. Människorna misstror det mesta som de inte förstår. Det man inte förstår upplever man inte heller vara speciellt rättvist. Skattebetalarna känner otrygghet eftersom de inte kan avgöra hur skattesystemet påverkar deras egna ekonomiska beslut och handlingar. Därför är inte heller realbeskattning något att eftersträva. Det är definitivt krångligt och svårt att förstå. Myndigheternas och experternas grepp om individen kommer att hårdna och vi kommer att skatta oss ännu mer olyckliga.

Rättvis fördelning är ett uttryck som alla partier använder sig av, men det är tyvärr så att vi inte menar riktigt samma sak.

I Sverige talar vi om att vårt skattesystem inte bara skall ge staten skatteinkomster utan också skall bidra till en rättvis fördelning. Av signaler att döma är vissa partier på väg bort från den inställningen.

En rättvis beskattning kan enligt centerpartiet inte innebära att de som har låga inkomster skall betala mer skatt än de gör i dag, medan de som har höga inkomster får skattelättnad. Centerpartiet kommer att slåss för att grundavdraget skall vara kvar på samma sätt som tidigare. En rättvis beskattning måste ta hänsyn till vad en person tjänar under ett år. Att söm folkpartiet resonera utifrån den utgångspunkten att den som arbetar deltid skall ha ungefär lika stor nettoinkomst per arbetad timme som den som arbetar heltid, betyder att hela den fördelningspolitiska inriktningen slopas och att även den statliga beskattningen blir proportionell till slut.

Är det kanske vad finansministern också siktar på? I dag här mer än 3 miljoner människor lägre inkomst än 70 000 kr. per år. Folkpartiet har föreslagit sänkt grundavdrag med 5 000 kr. Ta en kvinna som arbetar deltid i vården därför att hon inte *orkar* arbeta heltid, eller en ungdom som studerar och därför inte *hinner* arbeta heltid, eller en som inte *får* arbeta på heltid utan tvingas till olika deltidsarbeten och arbetslöshet och fråga dem vad de tycker om att betala skatt på 5 000 kr. ytterligare per år utan att ha mer i lön. Fråga dem!

Den som studerar har inte råd att låna mer. Kvinnan i vården kanske inte har råd att betala mer i skatt, inte heller den som är deltidsarbetslös. Socialbidragen ökar varje år. Skulle vi lägga fram ett skatteförslag som innebär fler socialbidragstagare, hårdare beskattning av deltidsanställda och låginkomsttagare, så skulle det definitivt inte kunna uppfattas som ett rättvist förslag, och därmed skulle tilltron till politikerna få sig ytterligare en knäck.

Vi står kanske inför en hårdare avtalsrörelse än på länge. Människor, mestadels kvinnor anställda inom vården, kräver högre löner för sitt tunga arbete. De är många. Vi kommer ihåg diskussionen från i somras mellan privatanställda och kommunalanställda. Vi har fått veta att stor löneglidning sker i de överhettade områdena. Inflationen kommer i det läget inte att kunna begränsas eller hållas i schack.

Herr talman! Vad är det som påverkar människors möjligheter till försörjning? Jo, vad de har kvar efter skatt, dvs. inkomstskattens storlek, priset på maten, priset på bostäderna och vad man har kunnat spara. Inkomstskatterna anses av framför allt höginkomsttagarna vara för höga. Alla anser att matpriserna är för höga liksom bostadskostnaderna i landets inflyttningsområden. Sparandet är negativt. Hur skall regeringen komma till rätta med det?

Centerpartiet har lagt fram förslaget att sänka skatten på mat. Det är inte någon rättvis fördelning när skatt på mat är lika hög som skatt på videoapparater.

Herr talman! Mellan 1980 och 1986 höjdes priserna på baslivsmedel ungefär 85%. Nu är det 1987. Det troliga är att höjningen är uppe i 90%. I dag kostar 1 kg köttfärs i min butik där hemma 70 kr., varav matskatt är 13-14 kr. 1980 kostade köttfärsen litet generaliserat ca 37 kr./kg, och momsens var då drygt 7 kr./kg. Vi betalar med andra ord i dag dubbelt så mycket moms på maten i kronor räknat som 1980. Kommer den skatten att minska? Nej.

Dagens rapporter visar att regeringen inte klarar av att hålla inflationen i schack. Löner och priser kommer att stiga. Skatten på maten kommer att fortsätta att stiga. Då är det upprörande att finansministern säger att skatt på

mat skall momsutredningen inte diskutera, framför allt inte sänkt skatt på mat.

Först säger finansministern att han inte vill ha någon differentiering av momsen alls. Sedan säger han att han kan tänka sig en differentiering som innebär en höjning för varor som vi kan avstå ifrån, och slutligen avvisar han en sänkning av matmoms och skatt på andra oundgängliga varor. Vad vill egentligen socialdemokraterna åstadkomma med utredningen?

Sverige har i dag världens högsta matskatt, 23,46%. I Holland är den 5%, i Västtyskland 7% och i Frankrike 5,5%. Även vid jämförelse med de nordiska länderna har Sverige en högre matskatt.

I direktiven finns också medtaget att kommittén särskilt skall beakta EG-ländernas mervärdeskatt och att en harmonisering skall eftersträvas. Ja, de flesta EG-länderna har differentierad och lägre skatt på maten. Vill vi alltså närma oss reglerna inom EG, då ligger centerpartiets förslag om sänkt skatt på maten väl till.

Herr talman! Rättvis fördelning borde också gälla våra pensionärer. Vi har fortfarande 600 000 människor som inte har någon ATP. Mellan 1976 och 1982 förbättrades påtagligt dessa människors möjlighet att försörja sig. De fick en kraftig förbättring genom höjd folkpension och pensionstillskott. Efter 1982 har deras ekonomi gått kräftgång liksom övriga pensionärer.

De flesta av våra äldsta pensionärer har ingen ATP. Det är också dessa gamla människor som behöver mest vård på sjukhus. För dem har socialdemokraterna tagit bort det s. k. friåret. När jag höll på med taxeringar talade jag ofta med de här gamla, t. ex. med en gammal man vars hustru låg på sjukhus. Han hade långa resor för att besöka henne. Hans möjlighet att klara sig ensam var ännu sämre sedan hon blivit sjuk, och han behövde mer hemhjälp.

Har dessa äldre medborgare mer råd i dag att betala sina sjukkostnader? En rättvis fördelning måste utgå från människornas behov, inte från byråkratins behov. Det är dags nu, Kjell-Olof Feldt, att börja amortera av era vallöften till pensionärerna för snart har vi ett nytt val. Vad skall ni lova då?

Vår finansminister talar väldigt mycket om tillväxt och om hur viktigt det är med företaget. Han påstod dessutom i sitt tal till kongressen i höst att socialdemokraterna genomfört viktiga reformer vad gäller företagsbeskattningen. Jag undrar vilka han då åsyftar?

Sanningen är den att småföretagen i dag har ett svårt klimat, trots att familjeföretagen gör lika stora investeringar som övriga företag, trots att de svarar för nästan hela sysselsättningsökningen och den största omsättningsökningen och trots att de sysselsätter så många människor som de gör.

Våra små företag beskattas generellt sett hårdare än de större. De har naturligtvis inte lika stor möjlighet till överföringar mellan olika bolag och till bokslutsdispositioner. 1985 betalade småföretagen 21,5% av förädlingsvärdet i skatt medan de andra betalade 16,5%. Den skillnaden fortsätter att öka.

Skall vi kunna uppnå en livskraftig industristruktur på lång sikt krävs en småföretagsvänligare politik. Den koncentration som pågår i Sverige är inte bra för småföretaget.

Om ett barn har röda rosor på kinderna kan det finnas två naturliga

anledningar: Barnet är ovanligt friskt, eller barnet har hög feber och närmar sig ett tillstånd av yrsel. Det senare torde vara det rätta för att beskriva det ekonomiska tillståndet i landet och kanske på en del andra håll också.

Visst har vi ett mycket lågt underskott. Vi har i vissa delar av landet en låg arbetslöshet. Det går relativt bra för industrin. Men hur stabilt är det? Hur ser det ut på andra områden i vårt samhälle? Vi har en vårdkris som riskerar att förvärras. Regioner avfolkas. Vi har problem med bostäder i de överhettade områdena. Vi har ett ökande antal socialbidragstagare. Vi har skolkris. De handikappade har ännu inte fått del av socialdemokraternas vallöften.

Vad säger finansministern till dem som bor i Strömsund, där befolkningen har halverats och där vård är omöjlig att upprätthålla därför att det inte finns några som vårdar? Vad skall jag säga till dem som bor i mitt eget hemlän, Västernorrland? De har nu 150 milj. kr. mindre än vad de skulle ha haft om Fälldinregeringens kommunalskatteutjämning hade legat fast. I stället gör man upp med folkpartiet om en minskande kommunalskatteutjämning, där avgifterna höjs för alla kommuner, samtidigt som minskad ersättning erhålls från sjukförsäkringssystemet. Skatten kan landstingen inte höja; då minskar finansministern den kommunala skatteutjämningen ytterligare. Den utflyttning som sker från länet minskar skatteunderlaget kraftigt. Vad skall svaret vara, herr finansminister?

Finansministern talade på socialdemokraternas kongress om att socialdemokraterna måste fortsätta sitt arbete med att rätta till den stora orättvisa som de stora skillnaderna i kommunalskatt utgör. Ja, det stämmer att dagens kommunala beskattning är djupt orättvis. Vissa tvingas betala mer i skatter och avgifter för att få en service som är sämre utbyggd än i andra kommuner. Dagens Industri räknade ut att det skiljer mer än 18 000 kr. i kommunalskatt för en tvåbarnsfamilj beroende på var i Sverige man bor. Det betyder 1 500 kr. i månaden för den familjen i beskattade pengar. Det är halva matkostnaden.

Centerpartiet anser att endast servicenivå och effektivitet skall vara avgörande för skatteuttagets storlek i en kommun. Den åsikten har också den socialdemokratiska partikongressen ställt sig bakom.

Centerpartiet vill ha en reform, som syftar till att rensa i den stora flora av statliga bidrag som går till kommunerna, och vill lägga flertalet av dessa bidrag i ett generellt bidrag, som utgår i skattekrafts- och utgiftsutjämnande syften. Ställer sig socialdemokraterna bakom en sådan reform?

Sammanfattningsvis vill jag säga att centerpartiet när det gäller skatterna kommer att kämpa för de fyra hörnstenarna i sin skattepolitik: Vi kommer att arbeta för en rättvisare kommunal beskattning och en kommunalskatteutjämning. Vi kommer att arbeta för sänkta skatter för småföretagare och en rättvisare företagsbeskattning. Vi kommer att arbeta för sänkt skatt på maten, och vi kommer att arbeta för en inkomstbeskattning med en rättvis fördelningsprofil.

Anf. 23 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! De föregående talarna har talat mycket om skatter. Jag kommer i slutet av mitt anförande också att komma in på skattefrågan,

kommunalskatter och den gemensamma sektorns möjligheter till utveckling.

Inledningsvis vill jag nämna en del som under hösten har hänt på det ekonomisk-politiska fältet och som ställer den svenska ekonomin, den svenska ekonomiska politiken och näringspolitiken i blyxtbelysning.

För det första: Som ett inslag i den sedan länge pågående och undan för undan ökande transnationaliseringen av näringslivet har ASEA och schweiziska Brown Boveri beslutat sig för att slå sig samman för att, som det heter, stärka sin internationella konkurrenskraft.

Regeringen blev tagen på sängen av industriledarnas beslut; samgåendet var redan bestämt dem emellan, och regeringen fick snällt traska med bakom de uppgjorda planerna, som innebär ett ytterligare steg mot ökat utlandsberoende för den svenska ekonomin.

Regeringen ville inte eller vågade inte – jag vet inte vilket – gå emot dessa starka ekonomiska och industriella intressen och deras planering över huvudet på nationalstaten Sverige och dess regering. Genom överraskningstaktiken hade regeringen bara att falla undan. Facken förlorade inflytande, och när huvudkontoret av skatteskäl lades utomlands andades regeringen förståelse för detta, trots att man därigenom i ökande grad förlorar greppet över svenskt näringsliv!

För det andra: Som ett inslag i – eller kanske snarare som ett resultat av – flera års ohämmad tillväxt av spekulativa och improduktiva inslag i ekonomin har det nu skapats en närmast historisk både upp- och nedgång på Stockholmsbörsen. De senaste dygnens nyhetsförmedling har ägnats åt detta.

Det är en nedgång som utgår från en historiskt hög nivå. Sedan 1980 har ju det samlade börsvärdet ökat från 54,5 miljarder kronor till en nivå över 600 miljarder kronor i förra månaden. Först alltså en helt unik uppgång av aktievärdena, sedan en unik nedgång av samma värden men som hittills har stannat på en nivå som ligger väsentligt över den värdenivå som gällde vid årets början. Relativt sett är alltså förlusterna för spekulanterna ändå ganska måttliga.

Att spekulationskarusellen kunnat växa till dessa proportioner beror på de rekordvinster och den enorma likviditet som skapats ute i bolagen och på andra ställen där pengar samlats, och det är i sin tur ett resultat av flera år av lönedepressningspolitik och goda vinster inom industrin.

I tidningen Dagens Industri rubriceras nedgången på börsen som ett blodbad. Man undrar vad människor som lever ute i det vanliga Sverige, som slåss för sin överlevnad, sin ekonomi och sina arbetstillfällen, tänker om den nyhetsvärderingen. Blodbad, säger spekulanterna, när de förlorar litet av det som de snabbt har vunnit.

Dessa inslag av spekulering har inte mycket att göra med den verkliga ekonomiska utvecklingen, som en TV-reporter i går så fyndigt uttryckte det: Av det skall man inte dra slutsatsen att det inte spelar någon roll om eller hur det här kriget på börsen förs; det gör det, eftersom de pengar som det spekuleras med är komna ur produktionen och har plockats ur de vanliga människornas arbetsinsatser. På börsen spekuleras det med de pengar som har intjänats av vanliga anställda.

Såväl frågan om transnationaliseringen och den minskande makten över

ekonomin som pseudohändelserna – som jag skulle vilja kalla den här sista nedgången – på börserna visar att det svenska samhället och den svenska ekonomin är under stort inflytande av den internationella kapitalismen. Båda händelserna har med frågan om makt, ägande och inflytande över ekonomin att göra.

Jag tycker att regeringen borde sätta sig ned och fundera över vad den rimligen kan dra för slutsatser av höstens utveckling och vilka verktyg den bör skaffa sig, om den verkligen vill ha ett inflytande över den ekonomiska politiken i framtiden.

Så över till vardagen för oss vanliga människor, herr talman!

Regeringen har i en skrivelse till riksdagen redovisat sin syn på den ekonomiska situationen. Budgetunderskottet minskar nu kraftigt i förhållande till vad som beräknades i våras. Arbetslösheten minskar, och de reala disponibla inkomsterna stiger för hushållen i genomsnitt.

Det finns emellertid anledning att på grundval av erfarenheter och upplevelser ute bland de vanliga människorna något granska den bakomliggande verkligheten och de orättvisor som faktiskt döljer sig också bakom denna genomsnittliga, positiva statistik.

Sverige har två ansikten. Vi från vpk ser som vår uppgift att lyfta fram det andra Sverige, det Sverige som trampar på i den grå vardagen. Det är ett Sverige där Porschepojkarna och finansvalparna aldrig har satt sin fot och inte kommer att göra det heller. Det är ett Sverige där det råder bostadsbrist och daghemsbrist, där det finns sjukvårdsköer och skolor som håller på att ramla samman över elverna, som i bästa fall har läromedel som inte har ramlat sönder för länge sedan. Det är folket i detta andra och vanliga Sverige som med sitt arbete har betalat spekulanternas framfart på börserna och hållit Porschepojkarna under armarna.

Nu när inte bara vpk hävdar att det finns ekonomiska resurser i landet, utan också regeringen säger att det går bra, borde denna insikt användas för att föra en rättfärdig och rättvis politik. Vi ser som vår uppgift att lyfta fram och försöka göra något åt orättvisorna.

Jag satt vid TV-apparaten och försökte formulera dessa ord, när statsministern för någon timme sedan for ut i ett angrepp mot kommunisterna. När han talar om socialdemokratins heliga kamp mot de svenska kommunisterna finns det anledning att fråga finansministern, som snart kommer upp i talarstolen: Är regeringen beredd att tillsammans med vänsterpartiet kommunisterna göra något för att rätta till de orättvisor som ändå finns? Är regeringen beredd att föra en rejäl förändrings- och omfördelningspolitik, som rimligen, om den skall ske i de arbetandes intressen, bör föras i samarbete med vpk? Eller tänker man i den heliga antikommunismens namn krypa under det borgerliga täcket och tvingas låta spekulationsekonomi och kapitalmakt förstärkas? Det är en mycket intressant frågeställning. Vad socialdemokraterna än tycker om oss kommunister, så sitter vi ändå i detta parlament och kan utöva ett visst inflytande.

Vem som skulle förlora om regeringen kryper under det borgerliga täcket och låter den ekonomiska utvecklingen och maktkoncentrationen fortsätta är ganska klart. Det är de människor som tillhör det vanliga Sverige, och det är dem jag talar för.

Det finns stora sociala skillnader och orättvisor, även om samhällsutvecklingen också visar positiva inslag. Det är en del av det samhällssystem vi lever i. Starka krav reses nu bland de arbetande på förändringar, inte minst från de människor som aktivt deltar i eller stöder det s. k. Dalauppropet. De kräver lönehöjningar för dem som har det sämst. Men det finns också fler inslag av orättvisor. Jag skulle kunna instämma i det centerpartiet har sagt. Man har nämligen beskrivit dessa orättvisor på ett utomordentligt sätt. Det finns orättvisor i människors levnadsförhållanden – mellan dem som har arbete och dem som inte har arbete, mellan dem som har bra resp. dålig arbetsmiljö osv. Orättvisor finns vidare i fråga om standard, tillgång till kultur och tillgång till fritid. Det är mycket väl redovisat hur olika människors levnadsförhållanden är i klassamhället Sverige.

Det finns också orättvisor mellan generationerna. Ungdomens situation är speciellt svår och utsatt, inte minst i glesbygderna. De regionala orättvisorna är enormt stora. Medan folk står i kö för social service och bostad i Stockholm, rivs lägenheter i Hallstahammar där jag bor. Det är enorma disproportioner mellan olika delar av landet.

Det finns också skatteorättvisor, och nu kommer jag något in på skattepolitiken som så många har pratat om. Jag anser att den s. k. underbara natten lade grunden för en felaktig skattepolitik. Den inriktar sig i första hand på en sänkning av marginalsatserna. Vi är, som Anne Wibbe så riktigt sade, överens med LO om att den viktigaste frågan inte är att sänka marginalsatserna. Det är mycket viktigare att komma åt moms och kommunalskatter, som är drygast för människor med de lägsta inkomsterna. Men de statliga besparingarna gentemot kommunerna, som har skett för att minska budgetunderskottet, har skapat en press uppåt på de orättvisa kommunalskatterna.

Ute i kommuner och landsting förs i dag, trots skrivelsen om det förbättrade ekonomiska läget för Sverige som delgavs riksdagen häromdagen, en desperat kamp bland landstings- och kommunalfullmäktigeledamöter av olika politisk färg för att klara sina uppgifter utan att tvingas höja den orättvisa kommunal- och landstingsskatten.

Vpk anser att regeringen som ett inslag i en rättvisepolitik måste låta den gemensamma sektorn utvecklas på ett riktigt sätt. Den tillväxt inom vård, omsorg och skola samt för all del också inom kultur, som vi länge krävt, måste nu också komma till stånd. Till socialdemokraterna vill jag säga så här: Nu behövs ett kvalitativt språng på områdena vård, omsorg, skola och kultur. Det behövs en kvalitativ utveckling. Det är enligt vpk:s mening inte mer än rimligt att regeringen tar ut en extraskatt på de enorma spekulationsvinster som har gjorts. Det är något som vi kommer att föreslå. Man kan alternativt också dra in en del av den likviditet som finns i näringslivet, så att socialt och samhällsekonomiskt viktiga delar av den gemensamma sektorn kan utvecklas på ett betryggande sätt.

Åtgärder mot förmögenheter som har samlats tack vare nedpressningen av lönerna och vinsterna i bolagen och åtgärder mot spekulationsökningen till förmån för en utveckling av vård, omsorg och skola bör vidtas. Det är en politik som av de allra flesta människor skulle uppfattas som djupt rättfärdig och rättvis; den skulle applåderas. Jag frågar socialdemokraterna: Är ni

beredda att föra en politik med den inriktningen?

Det är intressant att höra hur centerpartiet efter snart 20 års argumenterande från vpk har kommit till insikten att matskatten är orättvis. Ni är välkomna i sällskapet. Vi undervärderar inte på något vis att ytterligare ett parti har tagit ställning. Jag tänker inte klappa mig för bröstet och säga: Vad var det vi sade. Jag är i stället tacksam för att ytterligare ett parti riktar in sin kraft på att förändra denna orättvisa skatt. Frågan är bara hur länge det skall dröja innan de andra partierna inser samma sak.

Kommunalskatter och moms är, som jag sade, hårdast för dem som har det sämst ställt. Därmed skall jag också säga några ord om den kommunala skatteutjämningen, som var uppe till en så hård debatt i våras. Då sade regeringen att man ville skapa ett rättvisare skatteutjämningsystem för kommunerna. Men i ett avgörande läge lät man indragningen av 1,5 miljarder från kommunerna bli tyngst. Man offrade principen om ett rättvist skattesystem till förmån för en indragning på 1,5 miljarder till staten. I redovisningen av budgetunderskottet ser vi något överraskande att detta har minskat med 24 miljarder sedan i våras. I det perspektivet kan man tycka att det var ganska onödigt att offra rättvisan för 1,5 miljarder kronor. På det viset kunde man inte få vpk med sig. Vi ville absolut inte dra pengar från kommunerna.

Vi anser att ett nytt och riktigt skatteutjämningsystem, som på sikt kan leda till en statskommunal enhetsskatt, är en viktig fråga. Ett sådant förslag måste läggas fram under hösten. Vårt parti kommer inte att tveka att medverka till tillkomsten av ett rättvist skatteutjämningsystem, nu när det inte kan finnas några som helst objektiva skäl till att dra in ytterligare pengar från kommunerna. Den frågan bör kunna lösas utan att regeringen springer till de borgerliga partierna.

Herr talman! Arbete och social rättvisa kräver många åtgärder på samhällsekonomins område. En aktiv styrning av de regionala investeringarna är viktig, eftersom trängseln runt storstäderna är ett samhällsekonomiskt vansinne. Samtidigt föröder man social service och uppbyggda resurser ute i glesbygderna. Det måste ske en utjämning av människors inkomster och levnadsförhållanden liksom en utjämning mellan regionernas villkor.

Belysande för de problem som regeringen står inför är den utveckling som har ägt rum under hösten. Ett företag har över huvudet på regeringen kunnat besluta sig för att bli internationellt och flytta ut ur landet. Regeringen kan inte göra någonting åt detta. Det här har sin lilla lokala spegelbild i mina hemtrakter. Regeringen står vid sidan av näringspolitiken när man inte ens kan få detta stora ASEA att ta ansvar för ett litet antal kvinnors sysselsättning i Norberg. De kämpar för att få behålla jobb som de en gång har fått som ersättning för andra jobb som försvann. Regeringen kan inte förmå detta stora företag, när det fusionerar, blir internationellt och förlägger sitt huvudkontor till utlandet, att ens lyfta ett finger för de människor som lever i en utsatt region i Bergslagen. Regeringen borde fundera över vilka maktmedel man egentligen har.

Regeringen måste ställa sig på de arbetandes sida i kampen mot kapitalet, inte bara i fördelningspolitiken utan också i denna avgörande makt- och fördelningsfråga. Då hamnar regeringen naturligtvis på kommunisternas

sida vare sig den vill det eller inte. Trots er uttalade vilja att i varje läge bekämpa kommunisterna måste ni, om ni skall göra något för de arbetande människorna, hamna på samma sida som vi. Eller hur, finansministern?

Anf. 24 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Eftersom både Hans Petersson i Hallstahammar och jag satt med i den statliga matmomsutredning som tillkom för att vpk 1982 skulle acceptera regeringens höjning av momsens med 2 %, tycker jag att det finns skäl att yttra något med anledning av vad Hans Petersson sade.

Hans Petersson talade om den orättfärdiga och orättvisa matmomsen. I utredningen gjordes utomordentligt omfattande intervjuer och utredningar. Allt tänkbart och allt önskat material skaffades fram. Det visade sig då att borttagande av momsens på maten inte alls skulle få de fördelningspolitiskt gynnsamma effekter som Hans Petersson påstår.

Ett barnlöst hushåll skulle, i den mån man vann på det, vinna mer än en barnfamilj. Skulle flerbarnsfamiljen över huvud taget få något netto, måste man ta bort momsens på maten helt och hållet. Det beror på att om man tar bort momsens på maten, skulle rysk kaviar gynnas mer än Kalles kaviar, oxfilé skulle gynnas mer än pölsa, och bakelser och tårta skulle gynnas mer än det grova matbrödet.

Borttagande av momsens på maten skulle också innebära ett betydande skattebortfall som, om det skulle kompenseras genom höjd moms, måste innebära att momsens på andra viktiga varor – blöjor, kläder, skor och allt det må vara – skulle behöva höjas till ca 35 %.

Men jag tycker att frågan om att ta bort momsens på maten är viktig. Varför är det så många som önskar att momsens tas bort på maten. Hans Petersson? Jo, det är naturligtvis därför att skattetrycket för vanliga inkomsttagare i dag är så hårt att tusentals hushåll upplever stora problem med att klara sin försörjning, att leva på sin lön när skatten är dragen.

Det är just därför det är så viktigt att sänka skattetrycket. Det är just därför det är så viktigt att införa grundavdrag för barn. Det är just därför det är så viktigt att också sänka marginalskatterna för de stora löntagargruppernas vidkommande. Det skulle ge en betydligt större förbättring för hushållen än den matmomssänkning som låter så bra men som i verkligheten skulle få helt andra konsekvenser.

Däremot förstår jag att centerpartiet vill ha en sänkning av matmomsens som mera motsvarar matsubventionernas utformning. Det skulle få en fördelningspolitiskt något bättre effekt.

Anf. 25 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Det är den vanliga logiken: om sänkta matpriser är till nackdel för låginkomsttagarna, som fru Troedsson säger, måste rimligtvis höjda matpriser vara till fördel. Jag skulle vilja höra hur hon förklarar detta fördelningspolitiska trick.

Matmomsutredningen hade som sin absoluta begränsning direktiv som sade att för att finansiera matmomssänkningen skulle momsens på andra varor ökas. Precis som fru Troedsson sade, skulle blöjor, tvättmedel m. m. väga upp vad barnfamiljerna tjänar på sänkt matmoms. Men jag visade i

mina reservationer att om man bara till viss del finansierade matmomssänkningen med höjning av momsen på andra varor och därutöver beskattade kapital och förmögenheter – och nu har vi också spekulationskarusellen att ta av – skulle det bli en helt annan fördelning.

Fru Troedsson sysslar alltid med att fördela inom klassen. Vi har ett klassperspektiv i fördelningspolitiken, och det betyder att vi kan ta finansieringen någon annanstans än just på de vardagliga utgifterna för vanligt folk.

Därmed skall jag inte avvisa tanken som har förts fram på en punkt- eller lyxbeskattning av varor som är umbärliga eller att man inriktar sig på baslivsmedlen. Vi vet att redan med den subventionsteknik som finns kan man via baslivsmedlen momsbefria ungefär hälften av det som konsumeras i en vanlig familj, och det är de viktigaste bitarna, de som väger tyngst i ekonomin för vanliga människor.

När man nu har insikten att det vore bra, som fru Troedsson sade, varför vägrar man då att gå med på ens detta utan hävdar att varje subvention bör bort? Det är ju bara litet subvention på mjölken kvar nu. Under både borgerliga och socialdemokratiska regeringar har matpriserna höjts genom att man har tagit bort subventioner.

Anf. 26 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Självfallet vill alla ha lägre matpriser, och lägre matpriser uppnår man på sikt om man sänker skattetrycket. Men jag tycker att det är orimligt med en politik som skulle innebära att man med oförändrat skattetryck – och det är ju det Hans Petersson i Hallstahammar vill ha – tar bort matmomsen, för då måste det betalas på något annat sätt. Hans Petersson vet själv hur svårt det var i momsutredningen att finna på någon annan ansvarig finansiering än högre moms på alla andra, också oundgängliga, varor.

Naturligtvis har jag ingenting emot om kött och allt vad det må vara är billigare för eget vidkommande, men om jag vet att det måste betalas genom högre moms för bl. a. barnfamiljer på blöjor, kläder, skor och andra livsnödvändiga varor, då undrar jag verkligen var den fördelningspolitiska vinsten i det hela ligger.

Skulle man däremot kunna betala sänkt moms på mat inom ramen för skattetrycket, skulle det innebära att man kunde frigöra 15 miljarder kronor. Då, Hans Petersson, vågar jag bestämt hävda att de 15 miljarderna skulle kunna användas på ett väsentligt bättre sätt ur fördelningspolitisk synpunkt för barnfamiljer, pensionärer, glesbygdsbor och andra som många gånger kan ha det bekymmersamt.

Anf. 27 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Precis som fru Troedsson sade, vill alla ha sänkt matmoms. Undersökningar visar att t. o. m. de moderata väljarna tycker att det är en mycket viktigare reform än att sänka marginalsatserna, som ju är moderaternas huvudkrav i skattepolitiken.

Sänkt marginalsatt gynnar uteslutande, kan man säga, de högre inkomstskikten. Sänkt matskatt gynnar alla, och det är klart att även höginkomstta-

gare åker med i svängen om man åstadkommer att maten blir billigare. Men faktum är, och det visade också matmomsutredningen, att människor i mycket låga inkomstlägen – med eller utan barn men särskilt med barn naturligtvis – lägger nästan 30 % av sina utgifter på mat, medan en höginkomsttagare lägger kanske 15 eller 16 % av sina utgifter på maten.

Det visar vilken relativ betydelse matkostnaderna har och vilken lättnad det skulle bli för den vanliga familjeekonomin, om man kunde sänka matpriserna. Det visade sig för några år sedan att tvåbarnsfamiljer i vanliga inkomstlägen skulle tjäna omkring 8 000 kr. på en matmomsreform. Tar man bort momsen bara på baslivsmedlen, kanske det skulle röra sig om 5 000 eller 6 000 kr., men redan detta är stora skattesänkningar för dem som har det sämst.

Jag kan bara konstatera att fru Troedsson och jag kämpar för helt olika grupper i samhället. Skattepolitiken är inte tekniskt neutral. Genom att finansiera matmossänkningen på ett riktigt sätt och undvika att höja momsen på andra vardagsvaror kan man skapa stora sociala lättnader för dem som har det värst, och det slåss vi för.

Anf. 28 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att börja med en undring, varför Ingegerd Troedsson tog replik på Hans Petersson i Hallstahammar och inte på Görel Thurdin. Såvitt jag förstår, hade det varit minst lika befogat. Enligt min mening var det här ungefär som att skälla på klockaren när det är prästen man skall ta i örat.

Jag vill för resten hälsa Görel Thurdin välkommen till den här debatten. Hon hade ett intressant inlägg som jag skall återkomma till.

Herr talman! Under de senaste dagarna har vi än en gång, mycket påtagligt, fått uppleva att Sverige inte är en isolerad ö. Vi har återigen fått känna av det faktum att vi inte helt på egen hand styr vårt öde – hur gärna vi än skulle vilja att det vore så.

I går och i förrgår föll, enligt uppgift, värdet av världens aktiebörser med uppemot 12 000 miljarder kronor – detta efter en lång period av uppgång och t. o. m. hausseartad eufori. Något mindre än 100 miljarder av dessa 12 000 miljarder försvann från den svenska börsen. Det är ett stort ras här hemma – men det är ändå mindre än 1 % av de samlade förlusterna på de internationella börserna.

Siffrorna ger en aning om vilka enorma krafter det här är fråga om. De visar också hur svårt det kan vara för ett litet och öppet land som Sverige att stå emot mäktiga internationella svängningar.

I det här fallet utlöstes kursrasen av flera olika faktorer, t. ex. oron i Persiska viken och den internationella ränteuppgången. Men den grundläggande orsaken har naturligtvis varit de fundamentala obalanser som präglade världsekonomin under senare tid.

Det gäller framför allt de stora underskotten i den amerikanska statsbudgeten och bytesbalansen. USA har nu på två år dragit på sig världens största utlandsskuld. Den enorma ökningen av det amerikanska lånebehovet, både på hemmamarknaden och internationellt, har under de senaste åren orsakat rena berg- och dalbanan på en rad viktiga finansiella marknader. Dollarn steg

först till rekordhöjder för att sedan falla mycket kraftigt. Räntorna har kanat upp och ned. Och nu är det alltså börskursernas tur. Efter att kurserna först stigit – och aktierna blivit kraftigt övervärderade – kommer nu reaktionen.

Av detta bör vi dra tre slutsatser:

För det första att det är farligt att experimentera med monetarism och ohämmad tro på ofinansierade skattesänkningars dynamiska effekter, som det hette. Det var ju just den kombinationen som kännetecknade det som kallades Reaganomics. Den grundlade dagens obalanser och alla de problem som de fört med sig. Jag kan bara hoppas att också de svenska nyliberalerna – som för några år sedan predikade evangeliet om monetarismen och Lafferkurvan – har lärt sig sin läxa.

För det andra: Vi lever i en instabil och osäker värld. Det är svårt att förutsäga vad som kommer att ske. De fundamentala obalanserna i världsekonomin består, och risken finns att de inte kan avlägsnas utan allvarliga konsekvenser för tillväxt och ekonomisk utveckling i hela världen. Hur bra det än går för den svenska ekonomin här på hemmaplan, finns alltid risken att stormmolnen från omvärlden drar in också över vårt land.

För det tredje: Just på grund av detta är det nödvändigt att bedriva en fast och konsekvent ekonomisk politik. Vi måste se om vårt hus. Vi måste föra en politik som säkrar en god konkurrenskraft och som håller tillbaka pris- och kostnadsstegringen. Vi måste se till, att den svenska ekonomin smidigt kan anpassa sig till ändrade förutsättningar och ta sig an nya utmaningar. Det är bara på det sättet vi kan minimera riskerna att bli allvarligt skadade, om det blir störningar i den internationella ekonomin. Det är bara så vi kan värna sysselsättningen och tryggheten här i vår lilla del av det internationella ekonomiska systemet.

Herr talman! Det är nu fem år sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde och började försöka föra en sådan politik. Det är fem år sedan den tredje vägens ekonomiska politik sjuöskades. Det är också precis i dag fem år sedan den allmänpolitiska debatt i oktober 1982 här i riksdagen då oppositionen gav sin syn på devalveringen den 8 oktober 1982 och redovisade sina bedömningar av vad den skulle ge för resultat.

Jag tror i och för sig inte att oppositionen vill bli påmind om vad man sade i den debatten, men jag skall göra det ändå. Lars Tobisson, t. ex., dömde ut devalveringen helt, bl. a. med motiveringen: "Nu vet vi att prisstegringen nästa år springer upp emot 15 %." Han drog också slutsatsen att budgetunderskottet "riskerar att växa till 100 miljarder".

Jan-Erik Wikström, som representerade folkpartiet i den debatten, kritiserade devalveringen bl. a. med det tunga argumentet att den skulle skapa problem för missionen i u-länderna. Nils Åsling menade att devalveringen var "en katastrofal omdömeslöshet", som "spolierar vad som under senare år uppnåtts i den ekonomiska politiken" – ett i och för sig märkligt påstående. Jörn Svensson, som var vpk:s representant i debatten, bedömde det som en "illusion" att investeringarna skulle öka till följd av devalveringen. Någon förnyelse av produktionen skulle inte äga rum, hävdade han.

Det var för fem år sedan. I dag vet vi att det är fel, grundligt fel. Det gick inte åt skogen med den svenska ekonomin. Tvärtom vände den uppåt. Lars Tobisson hade fel: Inflationen 1983 blev inte 15 %, den blev 9 %. Och

därefter har den fortsatt att minska. Budgetunderskottet blev aldrig 100 miljarder. Tvärtom har det gått ner ända till 15 miljarder i år. T. o. m. den ofelbare Jörn Svensson hade fel: Investeringarna inom industrin har ökat med över 55 % sedan 1982. Men även jag hade fel – den ekonomiska uppgången har varit både starkare och snabbare än vad jag vågade tro och ge uttryck åt.

Låt mig som motvikt till de omdömen jag nu har läst upp få citera vad några bedömare i dag skriver om den svenska ekonomin. Dagens Industri kallade i en extrabilaga för två veckor sedan den 8 oktober 1982 "Dagen när Sverige vände" och talade på mittuppslaget i stora rubriker om "Det svenska undret". Veckans Affärer samma vecka hade hela omslaget täckt av en strålände sol med rubriken "Högtryck i hela Sverige" – och mitt i solen kunde man, i eldröd skrift, läsa "Happy Days Are Here Again!".

Herr talman! Jag vånne det vore så. Men tyvärr är nog den typen av utgjutelser att gå för långt åt det motsatta hållet. Sanningen är att vi har kravlat oss upp ur avgrunden – men att vi fortfarande står och svajar på kanten. Och vi vet av erfarenhet hur lätt det är att ramla ner igen – inte minst i så osäkra tider som dessa. Det finns två ganska säkra sätt att rasa ner igen. Det ena är att släppa fram högre pris- och lönestegringar än omvärlden, det andra är att tillåta sig en snabbare standardökning än vad vi ökar produktionen. Då kan krissyntom i ett litet och av utrikeshandeln beroende land som Sverige snart dyka upp igen.

Det är detta den ekonomiska politiken nu måste riktas in på att förhindra. Uppgifterna har förändrats: från att lyfta landet ur stagnation och kris till att dämpa en alltför snabb uppgång. Klara tecken tyder nämligen på att viktiga delar av Sveriges ekonomi nu börjar kännetecknas av överhettning.

Kapacitetsutnyttjandet inom industrin är högre än någon gång sedan det tidiga 70-talet och tycks ligga kvar på den höga nivån. Andelen företag som uppger att de har brist på arbetskraft stiger, och det gäller snart alla slag av arbetskraft. Leveranstiderna förlängs. Flera företag än tidigare har börjat ange brist på produktionsfaktorer som det främsta hindret för en ökning av produktionen.

Arbetslösheten sjunker. Senaste siffran var lägre än 2 %. Arbetsmarknaden har under det senaste året förstärkts i rikets samtliga län utom Gotlands. Antalet län med svåra arbetslöshetsproblem har sjunkit markant. Antalet lediga platser stiger. Det är intressant att notera att AMS höstprognos nu säger att bristen på arbetskraft och svårigheter att matcha ihop arbetsökande och lediga jobb är det centrala problemet på arbetsmarknaden.

Efterfrågetrycket i vår ekonomi är starkt. Den privata konsumtionen ökar med hela 4 % för andra året i rad. Investeringarna växer; i industrin stiger de med inte mindre än 12 % i år. Den svenska exporten tycks behålla sina marknadsandelar, i varje fall för bearbetade varor, men det innebär ändå med den starka inhemska efterfrågeökningen att bytesbalansen försvagas. I år får vi – i bästa fall – ett litet överskott, och risken är stor – som tidigare talare har påpekat i debatten – för att vi nästa år går mot ett nytt underskott.

Pris- och lönekostnadsstegringen är fortfarande snabbare än i konkurrentländerna. I år ser det ut att bli en timlöneökning på över 6 %. Inflationen blir drygt 4 %; det är inflationstakten som kan uppgå till 5 %. Det betyder ändå

att jämfört med våra viktigaste konkurrentländer ligger vi för högt.

Samtidigt ser vi då de oroande tendenserna i den internationella ekonomin. Räntorna har under senare tid gått upp kraftigt i både Japan, Västtyskland och USA. Det var bl. a. det som utlöste de senaste dagarnas fall på börsen. De stora obalanserna visar inga tecken på att minska. Dollarn ligger fast i dag, men det beror i huvudsak på massiva interventioner från centralbankerna. Viktiga bedömare, bl. a. OECD, hävdar att det amerikanska budgetunderskottet kan börja växa igen nästa år om inte omedelbara och kraftfulla åtgärder vidtas. Det finns därmed en klar risk för att den internationella konjunkturen försvagas. Ovanpå detta kom så de senaste dagarnas väldiga kast på de internationella aktiemarknaderna – med den ytterligare osäkerhet det antagligen medför.

Vi måste utgå ifrån att vi har att själva lösa våra problem. Den lyckosamma period då vi har kunnat få hjälp bl. a. genom fallande oljepriser är uppenbarligen över. Nu beror det på oss själva hur det kommer att gå. Huvuduppgiften blir då att verka för en återhållsam finanspolitik och en dämpad löneutveckling – detta är ett svar till Anne Wibble – för att kunna lägga grunden till en fortsatt konsolidering av Sveriges ekonomi och göra oss så litet sårbara som möjligt, om det kommer nya störningar utifrån.

Men för detta räcker det inte med vackra ord, om det nu finns sådana att använda här i riksdagen. Vad som behövs är ett aktivt ansvarstagande, såväl från arbetsmarknadens parter som från riksdagens partier.

Detta är desto viktigare, eftersom alla kalkyler allt tydligare visar hur avgörande en dämpning av pris- och kostnadsstegringen är för våra möjligheter att bevara styrkan i den svenska ekonomin. Om vi skulle få löneökningar nästa år på samma nivå som i år, dvs. 6%, innebär det en påtaglig försämring av bytesbalansen, enligt de prognoser som nu har gjorts. Efter hand kommer det att leda till att arbetslösheten börjar stiga igen. För att den svenska ekonomin skall kunna stärkas krävs att kostnadsstegringen – vilket inte är detsamma som reallöneutvecklingen – hamnar på en väsentligt mycket lägre nivå än så.

Avtalsrörelsen kommer därför att bli av stor betydelse för våra möjligheter att fortsätta vägen mot samhällsekonomisk balans. Jag håller med de tidigare talarna på den punkten. Problemet är emellertid att uppspelet inför avtalsrörelsen kännetecknats av starka motsättningar och helt olika syn på hur lönebildningen bör ske.

Från vissa håll kommer nu krav på mycket stora nominella lönepåslag. Av vad jag redan har sagt framgår, hoppas jag, att sådana krav omöjligen går att tillfredsställa utan mycket allvarliga konsekvenser. Samtidigt har Sveriges största löntagarorganisation, dvs. Landsorganisationen, lagt fram ett förslag som går ut på att försöka åstadkomma reallöneökningar samtidigt som kostnadsökningen hålls tillbaka.

Såvitt jag kan bedöma är Landsorganisationens förslag ett seriöst menat försök att lösa det problemet. Huruvida det går att förverkliga vet vi inte i dag. Det är möjligt att det kommer att möta allvarliga invändningar. Men det är beklagligt och förvånande att förslaget inte tagits upp till en seriös diskussion mellan dem som närmast berörs, dvs. arbetsmarknadens parter. Nu börjar det verkliga brådska.

Jag vill därför säga till arbetsmarknadens parter att det vore ytterst välkommet om de omedelbart kunde sätta sig ned för att ta en konkret diskussion om hur motsättningarna i lönerörelsen skall kunna överbryggas. Regeringen måste med det snaraste ha besked om det finns en möjlighet att nå fram till en gemensam grundsyn i huvudfrågan, hur målet beträffande reallönerna skall kunna uppnås. Låt mig slå fast: Finns det en vilja från parterna att gå en väg som kräver statens medverkan, så är regeringen beredd att göra sin insats.

Jag anser att det är viktigt att besked i denna fråga nu snarast möjligt lämnas. Om inget sker riskerar parterna att gå in i avtalsrörelsen med vitt skilda utgångspunkter och med starka spänningar. I så fall kommer med största sannolikhet utgången av lönerörelsen att skada vårt land och dess ekonomi. I ett sådant läge kommer den ekonomiska politiken inte att kunna ha någon annan uppgift än att via en ännu stramare finanspolitik försöka bromsa en för stark efterfrågeutveckling – och i efterhand söka minimera skadeverkningarna på den svenska arbetsmarknaden. En sådan utveckling tror jag inte att någon av oss vill ha.

Ingegerd Troedsson och Anne Wibble uttryckte stor oro och framförde många bekymmer inför denna utveckling och andra problem som de ansåg finnas i svensk ekonomi. Men det enda recept de har att anföra är att skatterna skall sänkas. När jag lägger det till andra inslag i oppositionspartiernas politik ter det sig ganska bekymmersamt. Såvitt jag förstår tar man nu tillfället i akt. Lättad över att budgetunderskottet ser ut att minska kastar man sig över den möjlighet som det tycks erbjuda att börja med överbudspolitik igen. Jag kan inte inse att det skulle vara vad Sveriges ekonomi behöver i dag: Överbud och glädjepiller av olika slag.

I det läge vi nu har är fortfarande finanspolitikens stramhet nödvändig, om vi skall kunna bromsa och dämpa inflationen. I det läget är det en stram politik – och inte en lättsinnig – som är nödvändig om vi skall kunna undvika ett underskott i bytesbalansen nästa år. Att spä på allmän efterfrågan genom sänkta skatter och ökade statsutgifter kan inte vara receptet för den som vill undvika att Sverige på nytt måste börja låna utomlands.

På den punkten måste jag säga att centerpartiet – även med Görel Thurdins sympatiska framtoning – har släppt de flesta ekonomiska restriktioner i sitt agerande. Moderaterna har lagt fram ett våldsamt skattesänkingsförslag utan att bekymra sig om huruvida det kan finansieras eller inte. Men till detta måste läggas att denna överbudspolitik nu tycks ha nått också folkpartiet.

Jag följde ganska noga vad som hände vid folkpartiets landsmöte. Det som där ägde rum måste karakteriseras med ordet excesser när det gäller kraven på ökade utgifter för stat, kommuner och landsting.

Det var bara några år sedan Bengt Westerberg gjorde sig ryktbar genom att hävda att de sociala trygghetssystemen måste ge vika för kraven på budgetsanering. Han ville då göra nedskärningar på 40 miljarder kronor. Alla de krav på ökade insatser, ökade utgifter, som folkpartiet nu lyckats besluta om på sitt landsmöte är det svårt att inom en begränsad tidsrymd räkna upp. Låt mig ändå säga att man t. ex. vill fördubbla u-hjälpen – det kostar 10 miljarder. Man vill ge alla på långvården eget rum – det skulle kosta

över 20 miljarder. Man vill införa vårdnadsbidrag, höja de offentliganställdas löner och ge dem bättre utbildning. Dessutom ställdes där en lång rad andra krav: Bättre villkor för kulturarbetarna, mindre klasser i skolan, bättre läromedel och en snabbare utbyggnad av sjukvården. Detta är väldigt sympatiskt, och som önskelista uppfyller detta de högst ställda kraven. Men jag måste fråga om Anne Wibble anser att det är vad svensk ekonomi nu behöver. Man kräver allt detta, tillsammans med en skattereform av ganska vag storleksordning som, vad jag förstår, kommer att leda till kraftigt minskade skatteintäkter. Är detta vad Sveriges ekonomi behöver? Jag måste också fråga mig hur man så snabbt kan kasta om från krav på en ganska brutal åtstramning till en relativt lättsinnig expansionspolitik.

Herr talman! Naturligtvis hoppas jag att jag har missförstått oppositionspartiernas avsikter. Jag måste ändå, med den optimism som nästan bör ingå i ämbetet, utgå från att oppositionspartierna under riksmötet visar att de är beredda att ta sitt ansvar för en politik som är både stram och rättvis. Med den oro som för närvarande kännetecknar världsekonomin och med de uppgifter vi har när det gäller att pressa tillbaka priser och kostnader kommer det att krävas många gemensamma insatser och åtskilliga uppgörelser i svåra frågor, om vi tillsammans skall kunna fortsätta att värna sysselsättningen, rättvisan och tryggheten i vårt land.

Anf. 29 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Finansministern talade om den tredje vägens ekonomiska strategi. Den byggde ju på att den ekonomiska tillväxten skulle genereras genom en ökning av exporten. Så var det också några år efter den jättestora devalveringen 1982. Men redan 1985 försvagades exporten. I stället var det konsumtionen, offentlig och privat, som kom att svara för tillväxten. Den typen av konsumtionsbaserad ekonomisk politik dömde ju socialdemokraterna ut redan i sin första finansplan i januari 1983. Ändå är det just så som ekonomin beter sig.

Det är *nu* vi kan klara bytesbalans, tillväxt, sysselsättning. Men det kräver naturligtvis åtgärder, och finansministern tycks själv vara djupt medveten om hur utomordentligt viktiga avtalsförhandlingarna är, hur viktigt det är att avtalsuppgörelserna stannar på en ansvarsmedveten nivå. Men uppenbarligen anser finansministern, om jag förstått honom rätt, att det är arbetsmarknadens parter som skall bestämma hur skattepolitiken skall läggas om för att underlätta dessa ansvarsmedvetna avtalsuppgörelser. Detta är, som jag ser det, en absurd situation, eftersom det är i regering och riksdag som skattepolitiken skall läggas fast.

Det är helt uppenbart att det finns ett utrymme för att steg för steg sänka skatterna, till en början åtminstone de 4-5 % som skattetrycket har ökat sedan 1982. Statsministern bekräftade ju själv att det var angeläget att återgå till det skattetryck som rådde då regeringen trädde till. Det har också visat sig att de offentliga utgifternas andel av BNP under fem år har kunnat minska med just de 5 % i sänkt skattetryck som vi förespråkar. Det skulle redan första året mer än väl räcka till för marginalskattesänkningar på 4-5 % i både vanliga och högre inkomstlägen. Det skulle också räcka till för att ta bort de höjningar av arbetsgivaravgifterna som har genomdrivits.

Därtill behövs det naturligtvis åtgärder för att stimulera hushållens sparande. Där kommer frågor som utförsäljning av offentliga företag och inte minst åtgärder för att verkligen underlätta för hushållen att spara till ett eget boende in som viktiga beståndsdelar.

Anf. 30 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Först vill jag vända mig till Ingegerd Troedsson. Jag tänker inte ta upp någon långvarig debatt om matskatten, men jag vill ändå säga: Det är inte så att alla låginkomsttagare har barn. Man kan inte bara tala om barnfamiljer, när man talar om att sänka matskatten. Det finns en stor grupp ensamman människor utan barn som i dag behöver socialbidrag. Det är de . . .

Anf. 31 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller finansministerns anförande.

Anf. 32 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Finansministern sade att den positiva utvecklingen har varit starkare och snabbare än vad socialdemokraterna vågade tro vid tiden för regeringstillträdet. Jag säger: Utflyttningen har varit starkare och snabbare än vad vi då vågade tro. Allting är relativt.

Man kan fråga sig vilken avgrund finansministern egentligen talar om när han blickar bakåt i tiden. Vad är det han syftar på? Är det de våldsamma lönestegringarna 1974–1975? Är det oljekrisen och lågkonjunkturen 1976–1982, som den dåvarande regeringen rimligtvis inte kunde påverka? Eller är det det faktum att den borgerliga regeringen lyckades hålla arbetslösheten i schack trots lågkonjunktur och oljekris, ohämmade lönestegringar och en omöjlig opposition?

Då fanns det inte någon avfolkning, överhettning eller bostadsbrist.

Då talade vi inte om en vårdkris eller skolkris.

Då fanns det ett småföretagsvänligt klimat. Då infördes t. ex. småföretagens möjligheter att i dag reservera medel skattefritt.

Det kan inte ha varit avgrunden ni såg, för då hade ni inte klarat er alls. Snarare fanns det möjligheter att med hjälp av högkonjunktur och låga oljepriser komma en bit på väg.

Det är inte fråga om överbudspolitik när jag försöker tala om vad centern vill. Jag talar om en rättvis fördelning, om människors vardag, om politiska värderingar. Vardagen innehåller i dag vårdkris, skolkris, avfolkning, ökade socialbidrag, bostadsbrist, orättvis beskattning osv. Det är ju ingenting man kan slå sig för bröstet för. Det kan definitivt inte vara glädjande att tänka på de sakerna.

Vad är det som är överbud i det som vi framför här i dag? Är det överbud att vilja ha en rättvisare kommunalskatteutjämning eller att kräva att låginkomsttagare inte skall betala för andras skattelättnader? Är det överbud att vilja göra en omfördelning inom momssystemet, så att låginkomsttagarna kan få billigare basmat, att vilja göra en fördelning av pensioner, en omfördelning av företagsbeskattningen?

Centerpartiet strävar efter ett rättvisare samhälle. Det trodde jag faktiskt att socialdemokraterna också strävade efter, för det var vad ni sade på partikongressen.

Anf. 33 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Finansministern sade att den tredje vägens politik inkl. devalveringen var helt riktig och att vpk hade gjort en missbedömning då det gäller investeringarna. Han sade vidare att investeringarna har ökat med 55 % sedan 1982. Då kan man undra vad som har påverkat vad.

Det är klart att lönedepressningspolitiken och den enorma vinstutvecklingen i industrin också har påverkat investeringarna. Annars har ju de låga investeringarna under flera år varit ett problem också för regeringen, även om de under de senaste åren ser ut att vända uppåt.

Vad som är minst lika viktigt att peka på är ökningen av aktievärdet under den här tiden. Jag roade mig med att se tillbaka till 1982, när jag satt i bänken och lyssnade på debatten. Medan investeringarna har ökat med 55 % har aktievärdena ökat med 400 %. Det visar vilka fiktiva värden och vilken spekulation det är fråga om, en spekulation som inte alls har någon relevans i utvecklingen av industrin, dess produktionsförmåga e. d. Det är alltså spekulationerna i vinster som driver varandra i en hopplös karusell. Aktieägarna skall tydligen få ännu mer pengar, eftersom finansministern prioriterar låga löner. Låga löner betyder höga vinster. Så som det är nu blir det, såvitt jag kan förstå, ännu mer pengar till spekulation och en ännu större karusell, såvida inte finansministern nappar på det förslag som jag nämnde i mitt inledningsanförande, att man skulle kunna ta ut en extra skatt eller dra in en del av likviditeterna för att just kunna utveckla den gemensamma sektorns viktiga delar: vård, omsorg, skola, kultur.

Finansministern passade på, med anledning av fru Wibbles anförande, att tala om önskelista. Så kan man ju inte ha det, sade han.

Men hur var det på socialdemokraternas egen kongress? Där framfördes också ett antal önskingar från fotfolket inom socialdemokratien, som partiledningen inte kunde värja sig mot, utan man sade att man skall prioritera områdena vård, omsorg och skola. Skall det bli med detta precis som det blev i våras, då socialdemokrater och kommunister kom överens om att ge ytterligare 400 milj. kr. till skolan? Tillsammans med folkpartiet tog man sedan igen de pengarna på ett annat konto, så att kommunerna likafullt stod utan pengar till det avsedda ändamålet. Om det är så socialdemokratisk expansionspolitik fungerar när det gäller den offentliga sektorn, då får vi verkligen tänka oss för och fundera över vad den innebär.

Anf. 34 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Finansministern sade ett par intressanta saker. Om parterna är överens om Stig Malms förslag eller något liknande, är regeringen beredd att göra en insats. Det är naturligtvis svårt att veta vad Kjell-Olof Feldt menar, men man kan till att börja med konstatera att detta är en bekräftelse på att läget är bekymmersamt och att regeringen bedömer att om ingenting görs, kommer det inte att gå bra. En naturlig slutsats av detta hade varit, tycker jag, att det hade varit ännu bättre om något hade gjorts i våras, men då sade man nej till förslag härom.

Enligt folkpartiets uppfattning bör tågordningen vara den att regeringen och riksdagen först lägger fast förutsättningarna för avtalsrörelsen och att man därefter låter parterna sköta förhandlingarna utan statlig inblandning.

Det går ju inte att göra en fullständig uttolkning på grundval av två meningar i finansministerns anförande, men det verkar inte som om hans uppfattning vore helt skild från det som har diskuterats i den s. k. SAMAK-rapporten. Det återstår att se vad som kommer ut av detta.

Kjell-Olof Feldt klagade på att folkpartiet skulle bedriva överbudspolitik. Det anser jag vara en felaktig beskrivning, och jag tror att finansministern nog inte studerade det material som vi diskuterade på landsmötet fullt så grundligt som han tror sig ha gjort. Hela grunden för vår ekonomiska politik är att skattepolitiken och andra inslag skall främja tillväxten. Vi är icke nöjda med en genomsnittlig tillväxt på mindre än 2 % under en följd av år. Det är därför som vi har lagt så stor tonvikt vid en marginalskattereform och slopande av offentliga monopol.

Med en bättre ekonomisk utveckling, som även Kjell-Olof Feldt brukar propagera för i andra sammanhang, finns det som vi ser det väsentligt större möjligheter att åstadkomma det som vi vill åstadkomma, inkl. en ökad satsning på internationellt bistånd, ökade insatser för sjukvård, rätt till eget rum inom långvården och satsningar på skolan.

Det är inte heller så, herr finansminister, att alla dessa saker med nödvändighet innebär ökade utgifter. I den mån man kan få effektivitetsförbättringar genom slopande av offentliga monopol åstadkommer man en högst avsevärd förbättring av möjligheterna att göra det som man vill göra på andra områden.

Jag vill därför upprepa min fråga till Kjell-Olof Feldt: Varför är socialdemokraterna sådana motståndare till att produktion av viktiga sociala tjänster skall få ske i annan form än i offentlig monopolform?

Anf. 35 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Görel Thurdin tog sig före att göra någonting som jag inte hört en borgerlig företrädare göra på åtskilliga år, nämligen beskriva den borgerliga regeringsperioden som en obruten serie av kolossala succéer. Det enda problemet var att man hade en så förfärlig otur att dessa succéer inte framstod till fullo för medborgarna på samma sätt som de tydligen gjorde för Görel Thurdin. Hennes föregångare i de här debatterna brukade alltid säga att den enda skillnaden mellan en borgerlig och en socialdemokratisk regering är att de socialdemokratiska regeringarna har en så förfärlig tur, medan de borgerliga regeringarna har en så förfärlig otur. Med tanke på det är mitt råd till väljarna att ta en regering med tur.

Det frågades vidare vilken avgrund det var som jag tittade ned i. Jo, det var ett budgetunderskott på 90 miljarder. Längst ned på botten vandrade herrarna Bohman, Åsling och Mundebo.

Det mesta i inläggen från moderata samlingspartiets och folkpartiets företrädare i denna debatt har handlat om nödvändigheten av att sänka skatterna. Ingegerd Troedsson började med att säga att vi har bedrivit en förfärlig skattehöjarpolitik. Hushållen betalar 20 000 kr. mer i skatt nu än de gjorde för fem år sedan. I sin replik började hon klaga över att den privata konsumtionen har ökat för mycket och menade att det skulle vara orsaken till våra problem.

Poängen är: Vad har hushållen kvar, efter både skatter och prisstegringar.

att konsumera för i form av s. k. reall disponibel inkomst? De svenska hushållen har i år 7 1/2 % mer att konsumera för än de hade 1982 när vi tillträdde. Gör man samma jämförelse för sex borgerliga år, dvs. mellan 1976 och 1982, finner man att de svenska hushållen förlorade 1 1/2 % av sin köpkraft under dessa år. Det är i varje fall ett litet symptom på skillnaden mellan den politik som vi har bedrivit och den som bedrevs av er.

Det är också intressant att Ingegerd Troedsson litet aningslöst säger att de offentliga utgifternas andel av totalproduktionen har kunnat minska med 5 procentenheter. Ja, det är riktigt. Tack vare den politik som Hans Petersson i Hallstahammar är så ilsken över har vi faktiskt fått ned de offentliga utgifternas andel och därmed kunnat bidra till att sanera ekonomin. Fru Troedsson säger vidare att eftersom socialdemokraterna har varit så duktiga på att pressa tillbaka de offentliga utgifterna, vill man använda vinsten av detta till att sänka skatterna och bli världsberömd på det.

Ja, väl bekomme, men jag är inte så snar att nu enkelt dra den slutsatsen att vi omedelbart har ett samhällsekonomiskt utrymme för att sänka skatterna. Vi har alla uttryckt våra bekymmer över att Sverige nästa år på grund av en för hög efterfrågan inom landet på nytt kan komma att ha ett underskott i sina utrikesaffärer. Det enda säkra som Ingegerd Troedsson och Anne Wibble skulle åstadkomma, om de fick genomföra sina skattesänkingsförslag, vore att efterfrågan inom landet skulle öka och därmed underskotten i bytesbalansen bli ännu större.

Det är vidare möjligt att skattepolitiken kan bidra till att minska spänningarna i avtalsrörelsen och till att vi når ett bra resultat för landet. Men eftersom jag råkar ha ansvar för vad som skall göras, tänker jag för dagen icke gå längre i den frågan än vad jag gjorde i mitt anförande. Jag vill alltså veta var arbetsmarknadsparterna står i denna fråga. De har nu tigit under ett par månader, och jag vill veta var de står innan jag för min och regeringens del är beredd att gå vidare. Jag hoppas att Anne Wibble, som är en ganska klok kvinna, har respekt för att jag inte utvecklar resonemanget vidare.

Jag tycker, herr talman, att det har utbrutit en ganska sorglig debatt mellan de borgerliga företrädarna om skatterna. Förutom Görel Thurdin, som basade på mot folkpartiet när det gällde marginalskatterna, undviker de att alltför uppenbart avslöja hur illa det är ställt med den borgerliga enigheten på det området.

Jag skall börja med Anne Wibble. Hon frågade: Vilken är nu den samlade arbetarrörelsens uppfattning när det gäller marginalskatterna? Arbetarrörelsen var samlad till kongress i september månad. Av partikongressens beslut, som finns att läsa, framgår att vi skall genomföra en skattereform som bl. a. innehåller sänkta marginalskatter. Har Anne Wibble nu fått ett besked om var den samlade arbetarrörelsen står vad gäller skattepolitiken? Detta uttrycks nämligen vid våra partikongresser.

Vidare kan jag begripa att Anne Wibble nästan i panik vädjar till socialdemokraterna om hjälp med nästa skattereform. Jag begriper det ännu mycket mera när jag lyssnar till Görel Thurdin. Först och främst: Den enda gången hon närmade sig begreppet sänkning av marginalskatten var när hon förklarade att det var fördelningspolitiskt helt vansinnigt att göra som folkpartiet föreslår. Det var hennes omdöme om folkpartiets så mödosamt

utarbetade skattepolitik; fördelningspolitiskt är den vansinnig och därmed, antar jag, oacceptabel för centerpartiet, för vansinniga förslag kan väl centerpartiet inte ställa sig bakom.

Desto större utrymme ägnade Görel Thurdin åt att kräva sänkt moms på maten. Vad har då folkpartiet sagt om centerpartiets största skatteidé? Jo, Bengt Westerberg sade häromkvällen i televisionen att det var ett ovanligt dumt förslag.

Jag tycker att de båda berörda damerna borde träffas i någon lokal och försöka klara ut vilken väg ni skall gå i skattefrågorna. Sådana diametrala motsättningar i synen på vilken slags skattepolitik som skall föras som ni har demonstrerat här i dag har jag inte hört uttryckas på länge från de borgerliga partierna, och det säger inte litet, herr talman. Man har lyckats skapa linjer med mycket olika inriktning. Men, Anne Wibble, ge inte upp arbetet på en skattereform. Men det arbetet kräver nog att man skapar samarbetsmöjligheter i andra riktningar än vad ni normalt brukar hävda.

Görel Thurdin, som tuffar till sig här allteftersom, säger att människorna i Norrlandskommunerna är så upprörda över den socialdemokratiska politiken när det gäller den kommunala skatteutjämningen och klagar högljutt över den. Svaret är mycket enkelt. Hade centerpartiet ställt upp på det förslag som vi lade fram i riksdagen i våras hade dessa människor i Norrlandskommunerna inte behövt gnälla – tvärtom. Jag skall läsa upp ett stycke ur ett uttalande från Kommunförbundets länsavdelning i Gävleborg som är undertecknat bl.a. av centerpartisten Björn Brink, ledamot av länsavdelningens arbetsutskott. Det är ett uttalande till regering och även till riksdag, så det är riktat även till Görel Thurdin. Det står bl. a.:

”Det förslag som förelades riksdagen i budgetpropositionen” – dvs. regeringens förslag – ”var väl förankrat bland ’Norrlandskommunerna’ och hade accepterats av kommunerna i Gävleborgs län även om det innebar en viss försämring för ett par av kommunerna i vårt län.”

Detta skriver Kommunförbundets länsavdelning med, såvitt jag förstår, ett helhjärtat instämmande från centerpartiet. Varför angripa oss som är det enda parti som har visat någon vilja att åstadkomma en kommunal skatteutjämning?

Om jag lade ut en spång mot Anne Wibble när det gäller skattereformen, kan jag lägga ut en till Görel Thurdin när det gäller skatteutjämningen – det kostar ju inte så mycket.

Jag vill säga något till Hans Petersson i Hallstahammar. Han driver den vanliga linjen bland kommunisterna – det råder nöd och elände bland Sveriges arbetare, medan kapitalisterna skär feta skivor ur nationen. Visst, jag har ingen anledning att försvara de avarter som har uppstått på vår finansmarknad. Det är inte heller någon glädje för mig att kolossala kursstegringar äger rum på den svenska aktiebörsen. Men jag tycker att vänsterpartiet kommunisterna någon gång borde säga några ord om hur landets löntagare i praktiken har det – att de har jobb i dag, att de har fått kraftigt ökade reallöner både 1986 och 1987 och att svensk industri står stark och att trygga arbeten därmed har skapats åt många människor som annars inte skulle ha haft det. Det måste finnas någon balans i det man säger om resultatet av politiken.

Låt mig till slut notera, herr talman, att Anne Wibble gör en försiktig reträtt från folkpartiets landsmötes alla långtgående utgiftskrav. Det är klart att om man tror sig klara en fördubbling av u-hjälpen genom en effektivisering på andra områden är man naturligtvis optimistisk, men det skall man ju vara. Därför säger jag: Välkommen till ett arbete för en effektivare förvaltning och ett effektivare användande av offentliga medel. Men då får man nog anpassa löftena till vad man tror att man kan uppnå i effektivisering.

Anf. 36 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Jag skall våga tuffa till mig litet till innan den här debatten är slut. Trots att jag är norrlänning ser jag som centerpartist till en rättvisare fördelning över hela landet. Och det handlade inte om det i det förslag som socialdemokraterna hade lagt fram. Vi ville ha ett bättre förslag. Men inte ens när det gällde kommunalskatteutjämningen kunde socialisterna komma överens om ett förslag. I dag är den kommunala beskattningen viktigare för samtliga med en inkomst som är mindre än 300 000 kr. per år. Det är ju anmärkningsvärt att den kommunala beskattningen och kommunalskatteutjämningen inte ingår i den utredning som tillsatts om inkomstskatterna. Vi har protesterat mot detta från centerpartiets sida, men vi har inte fått gehör för våra krav. Jag vill därför fråga: På vilket sätt tänker finansministern hålla oss andra underrättade om arbetet med den kommunala skatteutjämningen i finansdepartementet? Det är ju bra om vi på något sätt kommer fram till ett gemensamt förslag. Då kanske vi blir nöjdare i framtiden. Det vore bra med ett klarläggande på den punkten här i dag.

Jag måste ställa ytterligare en fråga: När skall socialdemokraterna och vpk visa upp ett gemensamt skatteförslag? Det skulle vara mycket intressant att få se. Jag upplever inte att ni har samma åsikt när det gäller skatterna.

Jag tog upp fördelningspolitiken när det gäller inkomstskatterna och ställde en fråga till finansministern, eftersom jag ville veta även socialdemokraternas grundvärderingar på den punkten och vad vi har att förvänta i framtiden.

Sedan frågade jag också vad jag skall säga till människorna som bor uppe i Strömsund. Jag tog inte upp kommunalskatteutjämningen, utan jag tog upp avfolkningen, eftersom befolkningen där uppe har halverats. Det finns inte människor som kan sköta om de gamla som bor kvar i Strömsund. Därför undrar jag vad jag skall säga till dem när de talar om hur besvärligt de har.

När det gäller en regering med tur och med Kjell-Olof Feldt vill jag säga följande. Det betyder i och för sig ett lägre budgetunderskott. Men det betyder också oerhört många fler socialbidrag, ökade klyftor, avfolkade bygder, vårdkris, skolkris, förmögenhetsomflyttning, m. m. Frågan är därför vilken regering som egentligen är bäst för det svenska folket, om man ser till en rättvis fördelning. Centerpartiet kommer att fortsätta att kämpa för dessa rättvisefrågor när det gäller skatter, regionalpolitik och fördelning av vårdresurser, m. m.

Anf. 37 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Vad beträffar detta med en regering med tur är det helt uppenbart att finansministern hoppas på tur – förlitar sig på tur. Jag kan inte

tolka hans anförande på något annat sätt. Det som har kommit fram under debatten är att regeringen står handfallen. Någon annan skall lösa problemen. Visst är det fråga om förhandlad inkomstpolitik det som uppenbarligen rör sig i finansministerns huvud.

Den offentliga sektorn i dag är i balans. Ja, visst är den det. Kjell-Olof Feldt tar åt sig äran av detta. Det väsentliga är dock att sektorn är i balans. Då har vi alltså en bra utgångspunkt för bra förslag. Alternativen vid en sektor i balans är antingen ett ökat offentligt sparande, ett tvångssparande och ökad offentlig konsumtion eller att det sägs att det nu faktiskt är hushållens och småföretagens tur att tillgodogöra sig tillväxten. Det är just därför som det är så viktigt att använda denna situation till att steg för steg försöka sänka skattetrycket, för att underlätta avtalsförhandlingarna, för att göra det lättare att leva på sin lön och inte minst viktigt, för att närma oss, i stället för att fjärma oss, Europa. Det är därför som det är så viktigt att vi nu får de lägre marginalskatter som behövs för att vi skall kunna komma till rätta med avtalsförhandlingarna. Det är också därför som det nu är så viktigt att man också på andra områden stimulerar enskilda initiativ.

Finansministern gjorde sig litet lustig över att det finns vissa skillnader mellan de borgerliga partierna. Men i det vi nu debatterar är ju faktiskt likheterna, det som förenar de borgerliga partierna, betydligt större än det som skiljer. Vi vill alla ha rättvisare beskattning av småföretagen, vi vill alla ha rättvisare statsbidrag till kommuner och regioner, vi vill ha rättvisare stöd till boendet och till barnomsorgen i stället för regeringens djupt orättfärdiga politik. Vi vill alla ta bort löntagarfondsskatterna och den nya skatten på löntagarnas andel i vinst. Ge mig nu, finansministern, det svar som vi inte fick från statsministern: Kommer regeringen att ta bort löntagarfondsskatterna, och när kommer det att ske?

Anf. 38 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Jag får tacka Görel Thurdin för draghjälp med en del argument, men jag har ingen replikrätt avseende henne. Därför skall jag informera kammaren om att jag gärna skulle undervisa henne i marknads-ekonomins funktionssätt, vilket kanske skulle få henne att ändra sin inställning i en del frågor.

Finansministern säger att jag klär folk i säck och aska och beskriver elände, och med det tror han att han avvisar vår ekonomiska politik och våra förslag till ingrepp mot spekulation och förmögenheter till förmån för utvecklingen av den gemensamma sektorn. Men det är inte sant, för jag sade redan i mitt inledningsanförande att man i en del skrivelser har visat att budgetunderskottet minskat dramatiskt, att arbetslösheten minskar och de reala disponibla inkomsterna för hushållen i genomsnitt stiger. Men begreppet hushåll betyder inte att alla har det likadant. Jag sade att det finns minst två – det finns säkert fler – tydliga ansikten: spekulanternas, ekonomernas, aktieägarnas och de förmögna Sverige samt ett Sverige för människor med de vanliga villkoren. Jag är inte ensam om att anse att det är ett problem. Statistiska centralbyrån har givit ut en stor bok om klassamhällets Sverige och ojämlikhetens Sverige. Landstingsförbundet säger för sin del beträffande utvecklingen av den gemensamma sektorn, som jag nu talat för, att antalet

vårdbehövande över 80 år kommer att öka fram till år 2000 därför att de äldre blir så många. Därtill kommer fortsatt satsning på förebyggande vård, aids och den medicinsk-tekniska utvecklingen, eftersatta behov inom långtids-sjukvård, psykiatri, omstrukturering av omsorgen om utvecklingsstörda. Slutligen hotar personalförsörjningen inom sjukvården att bli ett växande problem. Särskilda insatser krävs för att förbättra läget. Styrelsen betonar nödvändigheten av att vårdarbetet lönemässigt värderas på sådant sätt att det blir attraktivt för breda grupper.

Man kan inte säga att kommunisterna klär arbetarna i säck och aska, för det är fråga om faktiska förhållanden som finansministern inte borde avfärda så lätt.

Finansministern säger att Hans Petersson är förargad över ekonomin och för att underskottet har minskat. Det har ju skett genom att man beskurit resurserna för den gemensamma sektorn. Då är ju den verklighet som jag beskriver en spegelbild av de nedskurna budgetunderskotten. Självfallet har mindre pengar betytt sämre resurser. Det kan vi aldrig komma ifrån. När jag ställde frågan om finansministern är beredd att göra någon återfördelning och en förändring, minska spekulationsvinsterna och utveckla omsorgen, vården, skolan och kulturen, avfärdade han det med att säga att jag klär folk i säck och aska. Nej, ett rejälare svar på frågan vilken den framtida inriktningen är av fördelningsspolitiken och av maktförhållandena skulle behövas från finansministerns sida.

Anf. 39 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! När man talar om skattepolitik är det alldeles särskilt viktigt att man gör klart för sig vad som är mål och vad som är teknik eller medel för att nå detta mål. Jag tror att alla debattörer skulle ha stor glädje av att ständigt försöka komma ihåg detta, kanske gäller det särskilt Görel Thurdin.

Kjell-Olof Feldt svarade i fråga om marginalskatterna inte så där tydligt som man kanske skulle ha önskat. Han sade att det socialdemokratiska programmet bl. a. innehåller sänkta marginalskatter. Men min fråga gällde faktiskt inte detta, för det har jag lyckats förstå ändå. Det svar som jag hade velat få var att målet för marginalskatterna är ett skattetak på 50 % och ett återinfört inflationsskydd. Jag beklagar att socialdemokratin inte tycker att det är ett bra mål.

Finansministern har heller ingenting sagt om det totala skattetrycket. Jag tycker det hade varit behövligt med något slags kommentar till det uttalande som statsministern gjorde, eftersom det ändå var ganska uppseendeväckande med tanke på den politik som regeringen de facto fört sedan regeringsskiftet 1982. Statsministern talade om ett riktmärke för skattetrycket på 51,5 %. I dag är skattetrycket en bit över 55 %, och det ser ut att bli en bit ovanför 56 % nästa år. Det krävs alltså en betydande omläggning av den ekonomiska politiken om statsministerns uttalande skall ha något värde. Jag förutsätter att man helt enkelt får dra ett streck över de skattehöjningar som aviserats till hösten – valpskatten, omsättningskatten på penningmarknaden och de aviserade skatteförändringarna för de företag som till äventyrs inte vill bete sig som industriministern vill, de anställdas motionskuponger och annat. Annars kan jag inte se att regeringen har någon som helst möjlighet att nå de

mål som finansministern ville sätta upp.

Slutligen, herr talman, har finansministern noga undvikit att på något sätt låta förstå att han inser skillnaden mellan finansiering av sociala tjänster och produktion av samma tjänster. Jag förstår att han inte vill visa att han vet skillnaden, för då är det nämligen omöjligt att förklara varför man inte vill låta produktionen av sociala tjänster ske även inom enskilda alternativ. Det skulle vara behövt för kammarens ledamöter och för protokollet att finansministern ändå talade om att han faktiskt förstår denna skillnad. Då kunde han motivera avståndstagandet från de enskilda alternativen hittills.

Anf. 40 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag förstår, Anne Wibble, skillnaden mellan finansiering och produktion. Det är klart skilda begrepp för mig som jag mycket sällan blandar ihop. Men att ha det klart för sig är en sak. En annan är vilken ställning man skall ta i det konkreta fallet, vilka intressen som skall styra produktionen av de offentliga tjänsterna. Jag kan inte se att hållningen till frågan blir lättare genom att man skiljer finansieringen från produktionen. Vi har samma problem om vi bygger upp kollektivt finansierade försäkringssystem, om produktionen leder till att vi får sämre service, dyrare service än vad vi har inom nuvarande organisation. Vi har faktiskt gått igenom vårdens och utbildningens område för att se om det finns ekonomiska skäl till att organisera produktionen på något annat sätt. I några fall har vi hittat sådana skäl. Då har vi också både stimulerat och accepterat produktion i privat form. I andra fall har vi inte hittat några skäl. Vi har alltså haft en pragmatisk hållning till frågan under förutsättning att finansieringsproblemet löses på ett från fördelningspolitisk synpunkt acceptabelt sätt. Det är dock inte givet att man därmed kommer fram till samma slutsats som Anne Wibble när det gäller produktionen.

Görel Thurdin ställde två frågor till mig. Den ena var: När kommer ett gemensamt skatteförslag från socialdemokraterna och kommunisterna? Svaret är att det lär nog dröja. Det enkla skälet är att vi inte sitter i samma regering och inte heller tänker bilda regering gemensamt. Men de partier som tänker gå till val på att bilda regering gemensamt bör åtminstone veta att de inte skall komma med diametralt motsatta förslag om skatter. Detta var min poäng. Troedsson/Wibble är en axel som här våldsamt angriper idén om sänkt matmoms, samtidigt som Görel Thurdin ungefär lika hårdhänt attackerar de skattesänkingsförslag på inkomstskattesidan som moderaterna och folkpartiet har. Detta skapar för väljarna kolossal osäkerhet om hur skattepolitiken i en borgerlig regering skulle se ut. Jag tror inte att det blir någonting alls.

Sedan vill Görel Thurdin veta vad hon skall svara befolkningen i Strömsund. Hur Görel Thurdin tänker svara befolkningen i Strömsund får hon lista ut själv. Däremot kan jag tala om vad vi på regeringens vägnar svarar befolkningen i Strömsund. Det senaste svaret vi gett den är beskedet att det kommer att flytta dit ett företag med 100 nya arbetsplatser som ett resultat av den lokaliseringspolitik som vi driver.

Ingegerd Troedsson har, tycker jag, svårt med både hörseln och logiken.

och det är ganska allvarliga skavanker. Jag hoppas dock att det skall rätta till sig.

Beträffande hörde: Statsministern sade bara för några timmar sedan att vinstdelningsskatten kommer att upphöra när löntagarfonderna upphör. Kan det sägas klarare och enklare? Nu när Ingegerd Troedsson och jag befinner oss så nära varandra här, måste hörselproblemen vara överständna.

Beträffande logiken: Å ena sidan säger Ingegerd Troedsson att regeringen bara tänker sitta passiv och låta någon annan göra jobbet osv. Men å andra sidan anklagar hon regeringen för att ge sig in på inkomstpolitik och förbereda allehanda hemskheter i fråga om t. ex. tvångssparande. Jag frågar: Är vi passiva eller aktiva?

Jag har försökt förklara att det faktiskt är viktigt att arbetsmarknadens parter deklarerar var de står, om de är beredda att diskutera lösningar där skattefrågan är inkluderad. Det är inte detsamma som att överlåta skattepolitiken till någon annan instans än regering och riksdag. Vi måste åtminstone veta om det över huvud taget lönar sig att fundera på en sådan lösning. Säger de nej till den och anser att vi skall sköta det hela själva, vilket är Ingegerd Troedssons huvudlinje, då finns det ingen anledning att vi arbetar vidare på den linjen, utan då får vi välja en annan linje. Som jag antydde i mitt anförande tror jag att den linjen blir ganska sträv och besvärlig, men då har regeringen tagit sitt ansvar för samhällsekonomin.

Hans Petersson i Hallstahammar vill blanda bort korten när det gäller hushållens realinkomster. Han vill inte riktigt kännas vid att de har ökat så kraftigt. Han säger att det finns olika slags hushåll. Det gör det förvisso, men låt oss då ta kategorin industriarbetare, som på grund av de våldsamma vinstökningarna skulle ha berövats reallöner i stor mängd, enligt vad kommunisterna hävdar.

Den statistik som Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen är ense om visar att mellan 1985 och 1987 har reallönerna för industriarbetare ökat med 5 %. Kan inte någon gång kommunistisk propaganda hålla sig litet närmare verkligheten?

Görel Thurdin var ute igen på den galeja som skulle innebära att en borgerlig regering egentligen är bättre för svenska folket än en socialdemokratisk. I och för sig har folket två gånger – 1982 och 1985 – gett sin mening till känna, och den var inte att de tyckte att borgerliga regeringar var bättre. Då skulle jag inte ha stått där jag står nu.

Men vad betyder det egentligen om man säger att nästa borgerliga regering i stort sett kan fortsätta som de fyra föregående? Är det så jag skall tolka Görel Thurdins inlägg? En utveckling mot rasande underskott i både budget- och bytesbalansen, växande arbetslöshet, hög inflation, allmän oreda i landets ekonomi samt industrikriser – var det den signatur som skulle sättas även under nästa borgerliga regeringsprogram? Då kommer nog svenska folket att dra en helt annan slutsats.

Då är den enda motiveringen för att driva denna ur alla synpunkter dåliga politik att jämlikheten ökar. Det skulle alltså vara centerpartiets motivering för stagnation, tillbakagång och sänkta reallöner.

Det ligger faktiskt något i detta. I statistiken ser vi att inkomstskillnaderna utjämnades under den borgerliga tiden. Men varför? Jo, därför att allas

inkomster sjönk! Och inkomsterna råkade sjunka något mer för dem med högre inkomster än för dem med lägre. Men allas inkomster sjönk, och på det viset blev det litet jämnare.

Men blev det rättvisare? Uppskattade verkligen låginkomsttagarna att de fick sämre köpkraft under de borgerliga regeringsåren därför att de kunde se att andra fick en ännu större försämring? Om detta är centerpartistisk fördelningspolitik skall vi be någon snäll potentat att bevara oss för den. Det är något grundläggande fel med den om alla skall få det sämre för att ni skall vara nöjda med att det är rättvist.

Jag vill sedan kommentera något Anne Wibble sade i sitt anförande. Hon angrep mig för att jag vid vår partikongress hade sagt att vi socialdemokrater vill tämja marknadsekonomin. Jag måste fråga: Vad är det för fel på det? Vill inte också folkpartiet i sin nya socialliberala kostym göra detsamma?

Vi kan ta upp detta någon annan gång, eftersom jag vet att Anne Wibble inte har någon taletid kvar, men jag vill ändå säga: Jag trodde att folkpartiet ville ha en ekonomi som förenar den dynamik som marknaden ger – vi är helt ense om att det är dynamik och tillväxt som marknaden kan skapa – med social trygghet och rättvisa. Det är ju detta som vi menar med att tämja marknadsekonomin – att undvika de skadliga verkningar på social trygghet och rättvisa som marknadsekonomin otvivelaktigt och obönhörligt får om den inte tämjs i de här avseendena. Jag trodde faktiskt också att folkpartiet ville ha en ganska stor social sektor, med god utbildning, sjukvård och omsorg och att den i huvudsak skall finansieras med skatterna, vilket betyder ett ingrepp i marknadsekonomin.

Om folkpartiets definition nu är att vi skall ha en helt otämjd marknadsekonomi måste Bengt Westerberg kostymera om sig i rask takt. Han har ju ändå lyckats hänga på sig den socialliberala dräkten, som såvitt jag förstår innebär att vi måste tämja marknadsekonomin i vissa ganska väsentliga avseenden om vi inte skall få dessa negativa effekter.

Till slut vill jag säga – eftersom jag har några sekunder kvar: Ingegerd Troedsson räknar upp allt som de borgerliga är ense om och allt som de vill ha rättvisare. Men det är ju fullständigt poänglöst, eftersom ni är djupt ense om definitionen av rättvisa. Det är som att säga att alla människor vill ha bra väder utan att tala om vad som menas med bra väder. Ungefär lika innehållsrikt och duktigt är det att göra sådana uttalanden.

Andre vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Hans Petersson i Hallstahammar, Görel Thurdin och Anne Wibble anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 41 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 42 BO LUNDRÉN (m):

Herr talman! Låt mig först störa finansministern, när han nu håller på att plocka ihop handlingarna och skall ge sig i väg från debatten.

Det var egentligen litet upprörande att höra finansministern helt avfärda den diskussion som fördes om problemen i den offentliga tjänsteproduktionen. Den produktionen bedrivs oftast i ett reellt monopol, även om det inte i alla avseenden är ett formellt monopol. Finansministern måste väl ha tagit del av bil. 21 till långtidsutredningen, där det talas om den minskande produktiviteten i den offentliga sektorn och de stora effekter som detta haft bl. a. på medborgarnas ekonomi, eftersom det är medborgarna som de facto genom höga skatter får betala bristande effektivitet i den offentliga sektorn.

Finansministern har kanske inte heller hört talas om det kronprojekt som statskontoret har bedrivit och som visar att den offentliga sektorns produktion i Sverige är betydligt dyrare än i andra länder. I början på det här århundradet bekämpade socialdemokraterna de privata monopolerna därför att de var vinstmaximerande och därför att de genom sin monopolställning kunde vara mindre effektiva och samtidigt överleva. Samma socialdemokrati är nu över huvud taget inte intresserad av att diskutera bristande effektivitet när det gäller offentliga monopol, av samma skäl.

Finansministern har nu gått. I morgon skall det bli ett nöje för mig att i frågestunden diskutera frågan om vinstdelningsskatten. Det socialdemokraterna gör i den här debatten – både finansministern och många andra – är att lova att vinstdelningsskatten skall upphöra som skatteform. Men man vägrar att egentligen ta upp frågan om skatteuttaget. De pengar som vinstdelningsskatten ger, skall de tas ut även i fortsättningen, även om det blir i annan form? Den frågan ger man sig inte på, helt enkelt därför att man naturligtvis vill fortsätta att ta pengar av företagen.

När finansministern diskuterar vad han kallar oenighet på den borgerliga kanten beträffande skattepolitiken, kan man ju påminna om vad som händer inom socialdemokratin, där det emellanåt förs en politisk debatt. Om jag inte tar alldeles fel krävde ordföranden i Statsansällas förbund häromdagen att man skulle differentiera mervärdesskatten och sänka matmomsen. Socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande tyckte att marginalskatteproblemet var ett manligt problem och ingenting man behövde hantera. Några direkta riktlinjer i fråga om procentsatser och marginalskattetak antogs inte av den socialdemokratiska kongressen. Inte heller gav kongressen besked huruvida man skulle ha ett oförändrat eller höjt skattetryck eller om man, som finansministern tidigare antydde, skulle ha ett sänkt skattetryck. Det senare är naturligtvis realistiskt. Socialdemokraterna har aldrig och kommer heller aldrig att sänka skatterna. Nåväl, finansministern vill inte ha den debatten. Det är möjligt att Anita Johansson senare tar upp frågan. Denna debatt kommer naturligtvis att föras inte bara i riksdagen utan också ute bland människor i nästa års valrörelse.

Herr talman! Sedan socialdemokraterna vann valet 1982 har skattetrycket mätt som andel av bruttonationalprodukten ökat kraftigt. Nästa år bedöms det bli drygt 6 procentenheter högre än 1982–1983, vilket år man än jämför med. Detta motsvarar, som tidigare sagts i debatten, nästan 20 000 kr. per hushåll. Tar man hänsyn till att bruttonationalprodukten ökat över tiden

sedan 1982–1983, blir skatteökningen i kronor för hushållen naturligtvis ännu större än de 20 000. I boken *Samtal med Feldt*, som kom ut år 1984, ett år före det senaste valet, säger finansministern följande: "Vi har gjort och kommer att göra vissa omfördelningar och omstruktureringar av skattebördan, men vi ska undvika att höja den totala nivån."

Uppenbarligen har man inte gjort särskilt mycket för att uppfylla detta vallöfte. Det har som sagt skett en skattehöjning på 70 miljarder kronor, 20 000 per hushåll. När skall dessa skatter sänkas? När skall man ge tillbaka pengarna till hushållen? Skall man ändra direktiven till den sittande inkomstskatteutredningen för att på det viset slå fast vad man faktiskt sade 1984? Sanningen är ju, som jag tidigare sade: Socialdemokratin kan inget annat än att höja skatten. Mellan åren 1970 och 1976 ökade skattetrycket från 40 till 50 % av BNP. Därefter, under den borgerliga regeringsperioden, var skattetrycket i stort sett oförändrat. Sedan socialdemokraterna kom till makten 1982 har skattetrycket som sagt ökat med drygt 6 procentenheter.

Nu redovisas ett överskott i den offentliga sektorn – ett överskott som enligt konjunkturinstitutet bedöms bli 40 miljarder kronor för vardera åren 1987 och 1988. Varför skall medborgarna betala så mycket skatt att den offentliga sektorn får ett överskott? Varför låter man inte medborgarna behålla pengarna? Varför för man inte en politik, som innebär att medborgarna svarar för sitt sparande, ett enskilt sparande som ger ökad trygghet till människorna och hushållen i stället för det tvångssparande som det de facto innebär att ha ett överskott i den offentliga sektorn? Jo, också detta är naturligt för socialdemokraterna. Det är självklart, eftersom socialdemokratin vill ha ett kollektivt sparande. Man vill ha kollektiva resurser. Man vill som politiker bestämma åt människorna, därför att man tror mera på sig själv än på de enskilda människorna – ett i grunden elitistiskt tänkande. Självfallet innebär ju detta samtidigt en inskränkning i människornas frihet. Det innebär också ett sämre utnyttjande av resurserna.

De totala resurser vi har utnyttjas på ett sätt som kostar människorna pengar. Genom skattetrycket och genom utformningen av skattesystemet snedvrids ekonomin, arbetsutbudet blir mindre än det annars skulle vara, sparandet missgynnas. På utgiftssidan – det som skatterna finansierar – leder subventioner och, som jag tidigare sagt, offentliga monopol till minskad effektivitet och sämre resursanvändning, eftersom prisbildning och annat inte redovisas för människorna. Man får en felaktig bild. Detta har visats av ett antal nationalekonomer, inte minst under senare tid.

Som jag inledningsvis sade har långtidsutredningen visat att produktiviteten i den offentliga sektorn har minskat kraftigt sedan början av 1970-talet och kanske även dessförinnan. Ett sänkt skattetryck är därför den viktigaste frihetsreformen. Det är en reform som dessutom, kopplad med avregleringar och avvecklade offentliga monopol, leder till effektivare, billigare service för människorna. Kort sagt: välfärden ökar.

Låt mig så gå över till ett helt annat ämne men ett ämne som ändå i avsevärd grad berör skattepolitiken. I våras beslöt riksdagen att betala ut 2 milj. kr. till en enskild person vid namn Birger Åström, som hade kommit i kläm mellan olika regler i skattelagstiftningen. En småföretagare vid namn Elov Hjortberg höll för något år sedan på att gå i konkurs på grund av att han

ålagts ansvar för andras skatt. Han klarade sig, men många andra i samma situation gör inte det. En företagare i Vimmerby, om jag inte minns alldeles fel, vid namn Halvard Alvgard blev föremål för betalningssäkringsåtgärder och hamnade i en situation, där han förlorade mycket pengar, en förlust som han inte fick någon som helst ersättning för av staten – detta alldeles bortsett från de psykiska lidanden som naturligtvis åstadkoms genom en felaktig åtgärd från myndigheternas sida.

Samtidigt som skattetrycket ökat kraftigt har också förhållandet mellan skattebetalarna och skattemyndigheterna förskjutits, så att en kraftig obalans till skattebetalarnas nackdel har uppstått. Därmed hotas rättstryggheten. Myndigheterna, som alltför ofta har det fiskala intresset som huvudmål, har naturligen större kompetens och större resurser än vanliga medborgare. Den obalans som uppstått är också den till väsentlig del en följd av den ideologi som präglar den socialdemokratiska politiken och som innebär att kollektiva lösningar prioriteras. Följden blir högt skattetryck och ökad skattekontroll. Enskilda människors inkomster betraktas i princip som kollektivets egendom. För oss moderater är människornas inkomster deras egendom, av vilken de avstår medel för att täcka behov som måste tillgodoses i samverkan. De enskilda medborgarnas ställning i förhållande till skattemyndigheten måste därför stärkas.

Vi moderater har lagt fram ett omfattande program, som kan genomföras så snart väljarna förkastat riksdagens nuvarande socialistiska majoritet.

Bevissäkringslagen skall avskaffas. Det föreligger uppenbara risker för att rättssäkerheten kan eftersättas vid tillämpningen av denna lagstiftning. Vi menar att de regler som redan finns för genomförande av s. k. husrannsakan är fullt tillräckliga när det gäller möjlighet till ingripande vid misstanke om skattebrott.

Betalningssäkringslagen måste bli rättssäker. Beslut om säkring skall i fortsättningen omprövas periodvis. Den som lidit skada till följd av tillämpning av lagen skall få full ersättning för uppkomna förluster. Interimistiska, tillfälliga, beslut om betalningssäkring måste omfattas av sekretess tills ett faktiskt beslut har fattats.

De enskilda skattebetalarna bör ges tolkningsföreträde när det gäller tvister till följd av en oklar skattelagstiftning. Det är ju naturligt att staten, som faktiskt stiftar skattelagarna, också får stå risken om lagstiftningen utformas på ett oklart sätt. Klara och entydiga regler om när en arbetsgivare har ansvar för andras skatter bör införas. Därmed kan s. k. Hjortbergsfall undvikas i framtiden.

Den s. k. angiverilagen skall avskaffas. Lagen behövs inte med tanke på de bestämmelser som redan finns i uppbördslagen om uppgiftsskyldighet och skatteansvarighet.

Generalklausulen mot skatteflykt skall avskaffas. Klausulen är så allmänt formulerad att den i princip kan tillämpas på varje rättshandling med skattekonsekvenser. Det är i många fall omöjligt att i förväg veta om den kan komma att tillämpas. Den är därför oacceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt.

En strikt rätt till ersättning för kostnader i skattemål skall införas. Enskilda skattebetalares kostnader i samband med skattemål skall i fortsättningen ersättas fullt ut i de fall skattebetalaren vinner målet. Även i de fall målet

vinnas delvis eller förloras bör ersättning för kostnader kunna utgå.

Frågan om ökad rättssäkerhet i beskattningen är mycket viktig. Det gäller förhållandet mellan enskilda människor och den övermäktiga staten med dess resurser. I detta avseende, liksom i många andra avseenden i den allmänna skattelagstiftningen, har de tre borgerliga partierna i stort en överensstämmande uppfattning. Det här är alltså realiteter, som kan komma att gälla redan från den 1 januari 1989. Det enda som behövs är att väljarna inser att en socialdemokratisk regering hotar rättssäkerheten på skatteområdet och en del andra områden, samtidigt som man vill låta medborgarna finansiera ett offentligt tvångssparande och offentlig ineffektivitet.

Anf. 43 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det påstås ibland i debatten att kvinnor inte är intresserade av skatter. Riksdagsledamoten och Socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande Maj-Lis Löow, men också andra, att om de ändå skulle vara det så är de emot en skattereform som innebär sänkt marginalsatt. Skälet härtill skulle vara att kvinnor rent generellt tjänar mindre än män och därför inte skulle ha något att vinna på en sådan reform. En skattereform med sänkt marginalsatt skulle i huvudsak gagna män. Maj-Lis Löow har i en intervju i tidningen Kvinnor och Ekonomi blivit tillfrågad om hon ändrat denna sin inställning. Maj-Lis Löow svarar då: "Nej, inte ett dugg. Jag hävdar fortfarande att kravet på sänkt marginalsatt är en fråga för män."

Eftersom jag anser att Maj-Lis Löows påstående är oriktigt har jag i dag valt att tala om kvinnor och skatter.

Som Anne Wibbe redan sagt i dag är hälften av Sveriges befolkning kvinnor, och de är intresserade av skatter. Skälen härtill är flera. Trots förhållandevis goda löner har en svensk arbetarfamilj i dag en privatekonomisk standard som är lägre än standarden för samma kategori i de flesta andra västliga industriländer. Enligt en undersökning av ekonomen Gunnar du Rietz kommer en svensk arbetarfamilj med hemarbetande maka och två barn först på artonde plats bland motsvarande familjer i 21 jämförbara länder. För att förbättra familjens standard är det alltså nödvändigt att båda makarna har inkomster. Dessutom har det blivit allt svårare att klara ekonomin om en förälder är helt eller delvis hemarbetande.

Vidare är egen ekonomi för kvinnor en av hörnstenarna i jämställdhetssträvandena. Genom egna inkomster växer oberoende, självkänsla och självständighet fram på ett naturligt sätt. Av egna inkomster och en självständig ekonomi följer intresse för skatter. Som belägg för detta kan åberopas att i slutet av 1960-talet infördes särbeskattning av arbetsinkomster, vilket innebar en väsentlig ökning av nettolönen för kvinnor. Empiriska undersökningar pekar på att detta var en viktig förklaring till den kraftigt ökade förvärvsfrekvensen bland kvinnor under 1970-talet. Härtill kommer, som Ingemar Hansson framhåller i sin bok Skatter och samhällsekonomi, att många samstämmiga undersökningar visar att kvinnors arbetsutbud, och speciellt gifta kvinnors arbetsutbud, är förhållandevis känsligt för nettolönens nivå.

Ett viktigt motiv för en skattereform är att göra det mera lönsamt med arbete, sparande, risktagande, studier och andra samhällsnyttiga verksamhe-

ter. En reform som bidrar till detta ger en snabbare ekonomisk tillväxt. Och frågan är då: Är det nödvändigt med ekonomisk tillväxt för kvinnor? Svaret på den frågan är obetingat ja. Det beror inte på att de som redan har det bra behöver få det bättre, utan på att det bara är genom tillväxt som vi kan klara bl. a. de fördelningsproblem som finns i samhället. Om vi för 100 år sedan hade nöjt oss med att omfördela de tillgångar vi då förfogade över, hade vi fortfarande varit ett fattigt land. Det är bara genom tillväxt som det har varit möjligt att lyfta de många människornas standard på det sätt som skett. På samma sätt är det i dag. Ett enkelt räkneexempel kan illustrera det.

Med utgångspunkt i vissa samband mellan skattesystemets utformning och arbetsutbudet, som redovisats bl. a. i den senaste långtidsutredningen, kan man anta att en skattereform med sänkt marginalskatt på en två- eller treårsperiod skulle öka bruttonationalprodukten med ett par procent, eller ca 20 miljarder kronor. Redan om skatteomläggningen bara leder till en engångseffekt av detta slag, kommer alltså våra samlade inkomster att i framtiden varje år vara ca 20 miljarder kronor större än vad de skulle vara utan skattereform. Och det mest sannolika är att den ekonomiska utvecklingen även sedan reformen genomförts kommer att bli mer gynnsam. Den högre tillväxten kan vi sedan använda för att bl. a. höja reallönen för personer med låga löner. Till den kategorin hör just många kvinnor.

Men det här resonemanget förutsätter att skattetrycket inte stiger. För att belysa detta använder jag chefsekonomen Ulf Jakobssons uträkningar. Han har redovisat att räknat i 1985 års penningvärde har årskostnaden för en industriarbetare sedan 1965 stigit med 50 000 kr. Av den summan har mindre än 6 000 kr. tillfallit den anställde. Resten har gått bort i skatt. Det har inte räckt till någon standardstegring. Reallönen har i motsats till skatteinbetalningarna legat stilla eller sjunkit. Socialdemokraterna har sedan 1982 höjt ett otal skatter. Dessa skattehöjningar har påverkat barnfamiljer och låginkomsttagare hårdast relativt sett. De betydande höjningarna av arbetsgivaravgifterna slår också relativt hårdare för låg- än för höginkomsttagare, eftersom låginkomsttagarna skulle ha fått behålla en större del av det löneutrymme som avgifterna lagt beslag på. Med andra ord: Kvinnor tjänar på tillväxt under förutsättning att skattetrycket inte stiger.

Herr talman! Sverige har de högsta skatterna bland alla OECD-länder, varvid inkluderas bl. a. Västeuropa, USA och Japan. I början och mitten av 1980-talet var skatteandelen i Sverige några procent högre än i andra högskatteländer som Norge, Danmark, Belgien och Nederländerna. Den genomsnittliga skatteandelen för samtliga OECD-länder låg 12–14 % under Sveriges nivå. Detta innebär att skatterna har speciellt stor betydelse i Sverige. Risker för att arbete, kapital och kompetens flyttar ur landet är en realitet. Av skatterna är den personliga inkomstskatten störst och ger skatteintäkter motsvarande 19–20 % av bruttonationalprodukten.

Det viktigaste inslaget i en skattereform gäller just den personliga inkomstskatten, nämligen en marginalskattesänkning. Rent generellt kan sägas att allvarliga och naturliga effekter med våra höga marginalskatter är utbredd skattefusk och skatteplanering. Som exempel på mycket vanlig skatteplanering kan nämnas subventionerade måltider i stället för kontant lön, eftersom man därmed kan undvika såväl inkomstskatter som andra

skatter. Både arbetsgivare och löntagare tjänar på en sådan uppläggnig.

Liknande skatteplanering kan gälla semesterstugor, tjänstebil, biltelefon, pensionsrättigheter, resor m. m. Med det skattesystem vi har i dag uppmunt-
rar man till denna typ av obeskattade eller lågt beskattade ersättningar. Det
är tveksamt om denna styrning till förmån för olika typer av obeskattade eller
långt beskattade förmåner gagnar kvinnors ekonomi. Förmodligen är det
tvärtom så att det är mäns ekonomi som tjänar på den här utvecklingen. En
marginalskattesänkning skulle göra denna typ av skatteplanering mindre
attraktiv.

För kvinnor skulle en marginalskattesänkning vara viktig särskilt då det
gäller att få bort margineffekter. I dag skapar marginalskatter tillsammans
med inkomstprövade bostadsbidrag och dagisavgifter besvärande marginal-
effekter för många barnfamiljer. I värsta fall har de knappast någon
möjlighet att påverka sin egen ekonomiska situation. Stiger inkomsten till
följd av en extra insats försvinner nästan allt i skatt, ökade avgifter och
minskade bidrag. Denna utveckling drabbar ofta familjer när kvinnor som
tidigare arbetat deltid vill övergå till heltid. Detta problem kan inte lösas
enbart genom lägre marginalskatter, men lägre marginalskatter är ett steg i
rätt riktning. Generellt för kvinnor gäller samma som för män, att lägre
marginalskatter stimulerar till extra insatser.

I en SIFO-undersökning som Skattebetalarnas förening lät göra 1985 sade
sig 31 % av de tillfrågade någon gång ha tackat nej till extraarbete därför att
marginalskatten är för hög. Näringslivets ekonomifakta lät samma år göra en
liknande SIFO-undersökning, och enligt den skulle 21 % av Sveriges
arbetare föredra längre arbetstid om skatten på extrainkomster sänktes.

En marginalskattesänkning skulle därtill ge en pedagogisk vinst. När alla
får behålla minst hälften av en löneökning behöver de många osäkra, som är
okunniga om vad de får behålla efter skatt och minskade bidrag, inte sväva i
tvivelsmål. Många tror i dag att de betalar mindre inkomstskatt än vad de
faktiskt gör, men ännu fler tror att de betalar mer än vad de gör. En garanti
att alltid få hälften kvar skulle därvid vara av stort värde.

Det är viktigt att komma ihåg att en skattereform måste ses i ett längre
perspektiv. Det går inte att utvärdera en så stor reform genom att se hur den
slår i kronor och ören för den ena eller andra, förutsatt att den genomförs
från en dag till en annan. Långt viktigare är vilka effekter den får för
människors beteende och företagskalkyler som i sin tur påverkar tillväxt och
reallön. Intressant är att även små förändringar i t. ex. tillväxten ganska
snabbt ger effekt på enskilda individers ekonomi. I det perspektivet blir
kvinnor inga förlorare.

Anf. 44 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tycker, Britta Bjelle, att den här dagens debatt visar att
kvinnor är intresserade av skatter och ekonomisk politik. Det är glädjande,
tycker jag.

När vi betalar vår skatt är vi alla med och betalar priset, vad det kostar att
bygga ett gott samhälle. Skatterna behövs för att vi skall få en bra skola, en
bra sjukvård, trygghet på ålderdomen och annat som det finns starkt folkligt
stöd för i Sveriges land. För de flesta skulle Sverige bli ett sämre land att leva i

om vi försökte anpassa vårt välfärdssystem efter utländska förebilder av den typ som finns i t. ex. USA eller England.

Vi skall självfallet vara öppna för att det behövs rejäla reformer av det svenska skattesystemet. Skatterna kan, bör och skall bli enklare, effektivare och rättvisare.

Herr talman! Regeringen har tillsatt tre viktiga utredningar, som arbetar parallellt med sikte på att bli klara samtidigt. Det är, såvitt jag förstår, första gången man får ett samlat grepp på skatterna. Det måste vara en historisk händelse, och det är min förhoppning att vi skall nå en bred enighet om det framtida skattesystemet.

Herr talman! Jag skall i mitt anförande framlägga några principiella synpunkter på hur ett framtida skattesystem bör utformas.

Skatter har tagits ut alltsedan människor började organisera sig i samhällen och lät en central statsmakt handha vissa gemensamma uppgifter. Skatten blev därvid om inte den enda så i varje fall den viktigaste finansskällan för statens verksamhet.

Under 1900-talet har statsmakten i alla länder fått utvidgade uppgifter. Den har på ett helt annat sätt än tidigare ingripit för att på olika sätt påverka människornas levnadsförhållanden. Det har gällt social omsorg i vid bemärkelse: sjukvård, skolor, omsorg om barn och gamla, pensionärer, arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik – listan kan göras mycket lång.

Bo Lundgren, frihet är för mig att ha en bra omsorg, en bra skola och en bra sjukvård och att veta att mina gamla föräldrar får en trygg ålderdom.

Som följd av denna utveckling har det naturligtvis krävts väsentligt större skatteinkomster än tidigare. Nya skatter har införts och skattesatserna har höjts.

Skatterna i vårt land har i takt med denna utveckling kommit att spela en viktig roll som fördelningspolitiskt instrument. Det har skett på två sätt:

- Dels har skatteinkomsterna i hög grad använts för att finansiera offentliga utgifter som på olika sätt syftat till att påverka fördelningen av inkomster och välfärd.
- Dels har skatteuttaget i viss utsträckning skett för att ändra inkomst- och förmögenhetsfördelningen. Tanken är att skatten skall tas ut efter bärkraft. Detta har främst kommit till uttryck i att inkomstskatten gjorts progressiv, dvs. den tas ut med högre andel vid stigande inkomster. Även skatt på förmögenheter, arv och gåvor skall ses som ett uttryck för bärkraftsprincipen.

Den första aspekten på skattesystemets fördelningspolitiska roll, dvs. finansieringen av det offentliga välfärdssystemet, är för mig den avgjort mest betydelsefulla. Så gott som hela den sociala välfärden i vårt land är kostnadsfri eller prissatt efter sociala beslutsregler.

I diskussionen om skatternas roll i fördelningspolitiken har intresset i hög grad koncentrerats till den progressiva delen av inkomstbeskattningen. Det är i och för sig riktigt att den progressiva inkomstskatten – om den verkligen fungerar på avsett sätt – jämnar ut fördelningen av inkomster. I viss utsträckning gäller det också fördelningen av förmögenheter. Men det finns flera faktorer som ger den progressiva inkomstskatten en väsentligt beskedli-

gare roll i fördelningen av den totala välfärden än dess roll i skattedebatten.

Herr talman! Skattesystemets uppgifter bör så långt möjligt renodlas till vad som uppfattas som viktigt och där möjligheterna även är goda att nå de mål som ställts upp.

Målen för skattesystemet bör vara:

1. det skall finansiera de offentliga utgifterna
2. det skall bidra till en utjämning av levnadsstandarden både genom att finansiera det offentliga välfärdssystemet och genom att skatt tas ut efter bärkraft
3. det skall bidra till en gynnsam ekonomisk utveckling genom att stimulera arbete, företagande och sparande.

En reform av inkomstskatten bör enligt oss socialdemokrater bygga på följande fem principer:

- Lägre skattesatser
- Begränsningar av avdragen
- Enhetlig och mera rättvis kapitalbeskattning
- Enklare regler
- Ansvarsfull finansiering

Skatteskalorna har fram till nu innehållit ganska många skatteskipt med olika skattesatser. Uttryckt i diagramform ser marginalskattekurvan ut som en trappa med många relativt små trappsteg. Redan ganska små inkomsthöjningar har kunnat leda till att man har hamnat i ett högre skatteskipt. 1982 fanns det inte mindre än 14 olika skatteskipt, och ännu 1986 uppgick deras antal till 10.

Genom den skatteomläggning som vi här i kammaren beslutade för 1987 och 1988 reduceras dock antalet skatteskipt kraftigt.

Som ett led i strävandena att skapa ett enkelt skattesystem och för att undvika en snabb upptrappning av margineffekterna bör antalet skatteskipt vara litet även efter 1988. Ett rimligt synsätt är att ha en relativt låg skattesats för låga inkomster, som omfattar bl. a. den stora gruppen deltidsarbetande. Som bekant är det främst kvinnor som är deltidsarbetande, Britta Bjelle. Skiktet däröver, med en något högre skattesats, bör omfatta det stora flertalet heltidsarbetande.

Med en sådan uppläggning skulle, tror jag, framtida avtalsrörelser inte behöva kompliceras av ett omfattande skattetänkande. Men vi får, som sagt, inte glömma bort alla de deltidsarbetande – och de är oftast kvinnor.

Om man kan begränsa avdragen och därmed vidga skattebasen, uppstår förutsättningar för att finansiera åtminstone en del av kostnaderna för sänkta skattesatser. Samtidigt kan också en del problem med en långtgående avdragsrätt lösas. Självfallet måste begränsningar av avdragsrätten avvägas mot sänkta skattesatser, så att den sammantagna effekten för skattebetalarna blir rimlig.

Olika slag av kapitalinkomster och kapitalvinster behandlas olika skattemässigt på ett sätt som ofta förefaller godtyckligt och orättvist. Detta inbjuder i sin tur till avancerad skatteplanering i syfte att få ner skatten. Det är också påtagligt att sparande, herr talman, med vissa undantag beskattas

hårt, medan i gengäld skuldsättning ofta medför stora skattelättnader.

Totalt sett ger kapitalbeskattningen ett minus för statskassan genom att det skattebortfall som följer av avdragsrätten överstiger de skatteinkomster som tas ut på avkastningen av sparandet. Det finns inte heller något som tyder på att det nuvarande systemet leder till några väsentliga fördelningspolitiska vinster. Snarare är det så att skattereglerna som vanligt gynnar de välbeställda inkomsttagare som laborerar med stora avdrag och skatteplanering.

En reform av kapitalbeskattningen är därför synnerligen angelägen. Den bör resultera i:

- ökad likformighet vid beskattning av olika slag av kapitalinkomster och kapitalvinster för att minimera möjligheterna till skatteplanering,
- ökad likformighet vid beskattning av kapital- resp. arbetsinkomster,
- gynnsammare villkor för sparande och mindre gynnsamma villkor för skuldsättning,
- enklare regler,
- ökade skatteinkomster.

Det går naturligtvis inte, utan ytterligare precisering av skatteskalorna och avdragsreglerna, att ange en ungefärlig kostnad för en framtida skattereform. Däremot är det möjligt att säga något om åt vilket håll effekterna av de här skisserade förändringarna skulle gå.

Det uppstår en stor kostnad genom att skattesatserna sänks, och det torde vara nödvändigt att finansiera en betydande del av denna kostnad genom andra åtgärder. Vi måste få en breddning av skattebasen.

Till sist: Vi säger bestämt nej till skatteförslag som minskar eller försämrar den sociala välfärden. Jag möter inte heller människor ute som vill något sådant, utan i stället vill de utveckla välfärden och rättvisan. Detta måste också, anser jag, vara grunden för en fortsatt skattedebatt.

Jag förväntar mig ganska mycket av de parlamentariska utredningar som nu pågår. Själv har jag glädjen att tillsammans med Bo Lundgren sitta i inkomstskattekommittén. Jag hoppas att vi skall nå en bred enighet och att vi, när vi är klara med vår utredning, skall kunna genomföra en bra skattereform, som gynnar hela det svenska folket.

Anf. 45 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! När jag hörde Anita Johansson beskriva Sveriges skatter och deras utveckling i så lyriska ordalag som hon gjorde, blev jag nästan rörd. Det var nästan så att jag själv började tycka att man borde betala så mycket skatter som möjligt för att få uppleva all den frihet som Anita Johansson talade om. Det gällde nya skatter, högre skatter, omfördelade skatter, ännu mer skatter – och allting var, enligt henne, så fantastiskt bra!

Men så kom jag till besinning igen, även om jag tyckte att Anita Johansson talade vackert. För hurudan är verkligheten? Vad är det som gör att socialdemokraterna ändå talar om att de inte skall höja skattetrycket mer – även om de sedan faktiskt gör det? Det måste finnas något skäl till det. Det är naturligtvis så att höga skatter snedvrider människors beslut, gör att människor arbetar mindre, jobbar mer svart, inte vill ha extraknäck. Detta har visats i en mängd olika undersökningar, bl. a. i finansdepartementets egen långtidsutredning. Det är också så att de höga skatterna givetvis ger

politikerna mer bestämmanderätt och människorna mindre bestämmanderätt. Friheten minskar.

Anita Johansson sade att frihet är att ha en bra skola och bra social omvårdnad. Så långt kan jag hålla med. Men det allra första som kan sägas är att vi trots de höga skatterna inte har någon bra skola. Vi löser inte skolans problem genom att ge skolan mer pengar, som tas ut genom nya och ännu högre skatter.

Vad är det egentligen som är fel? Jo, felet är ineffektiviteten i monopolsituationen. Valfrihet finns inte. Så fort det håller på att skapas alternativ till den kommunala barnomsorgen rycker socialdemokraterna in med lagstiftning och hindrar effektivisering och kvalitetshöjning. Vad är det som gör att Anita Johansson tycker att inte ett par förskollärare själva skall få starta ett daghem och driva det om det kan bli effektivare och t. o. m. bättre för barnen? Föräldrakooperativ i många kommuner i mitt hemlän är mycket billigare än och minst lika bra som kommunala daghem. De är tillåtna, men varför inte tillåta andra alternativ? Varför vågar ni inte låta människor välja? Är det därför att ni vet att människorna i så fall kommer att inse den bluff som er välfärdspolitik faktiskt innebär?

Vad är det som säger att vi har en bra social omvårdnad, när människor dör i operationsköer därför att människornas egen efterfrågan inte har fått styra sjukvården utan i stället politikernas planering?

Nej, skatterna i sig själva är negativa. Den offentliga sektorns monopol, som gör att man kan använda skattepengar till ineffektiv verksamhet, är allvarligt. Det kostar människorna pengar och ibland också deras liv.

Anf. 46 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Anita Johansson beskriver målen för en ny skattereform så att vi skall få ett enklare och rättvisare skattesystem, begränsade avdrag, breddad skattebas. Jag minns inte om hon också nämnde förenklad företagsbeskattning.

Mycket av det låter bra. Men det är först sedan man sett det hela i siffror som man vet vad det verkligen innebär. Vad är en förändrad inkomstskatt? Är det en sänkning av marginalskatten från 75 till 74 % eller är det en sänkning till 50 %, som vi i folkpartiet föreslår?

Finns det några reella siffror eller tankar bakom alla dessa ord, som egentligen inte säger någonting förrän man också ger någon typ av exempel på vart man vill komma?

Anita Johansson nämnde också, när hon räknade upp målen för en ny skattereform, bl. a. rättvisare och enklare skatter. Men hon nämnde inte lägre skatter! Jag vet inte riktigt hur Anita Johansson ser på detta, men statsministern sade tidigare i dag – om jag förstod honom rätt – att han tyckte att socialdemokraterna skulle sträva efter att komma ned till ett skattetryck på 51,5 %. Eftersom vi i dag ligger på 55 % och är på väg mot 56 % borde det vara rimligt att också tala om lägre skatter som ett mål. Det gör att min fråga till Anita Johansson är: Ingår i alla dessa fina mål också lägre skatter?

Anf. 47 ANITA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är bra att Bo Lundgren blir lyrisk när det gäller skatterna. Det är faktiskt första gången sedan jag började vara med i skattedebatterna som jag har hört det.

Först några ord om daghem, Bo Lundgren. Jag tycker att man inte skall få göra profit på våra barn. Det är därför som jag motarbetar att Pyslingen och andra privata daghem skall få etableras i vårt samhälle.

Sedan skulle jag vilja se Bo Lundgren gå ut på Nacka sjukhus och tala om att den offentliga verksamheten är ineffektiv!

Det är bra om vi dämpar tonen i skattedebatten, och jag tycker mig märka att vi har gjort det. Låt mig bara få göra ett konstaterande när det gäller marginalskafterna. Jag har ändå sysslat med dessa frågor sedan 1979, och såvitt jag kan bedöma har den största marginalskaftern genomförts sedan vi fick tillbaka regeringsinnehavet. Jag skulle faktiskt vilja be Bo Lundgren att svara på min fråga: Vad åstadkom de fyra borgerliga regeringarna beträffande marginalskafter?

Vi socialdemokrater har på vår kongress sagt att vi skall sänka marginalskafterna, Britta Bjelle. Det har under hela förmiddagen här utvecklats en marginalskafterdebatt, både mellan statsministern och de borgerliga partiledarna och mellan finansministern och andra talare. Jag ser med förtröstan fram mot utredningsarbetet, och jag vidhåller att jag hoppas att det skall vara möjligt att nå en bred lösning när det gäller skattesatsen. Att Bo Lundgren och jag kommer överens i slutomgången är väl inte troligt.

Anf. 48 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Nej, det är inte så troligt att Anita Johansson och jag kommer överens. Jag blir inte heller lyrisk när jag hör talas om skatter. Jag sade att jag höll på att bli rörd av de vackra ord som Anita Johansson använde.

De borgerliga regeringarna mellan 1976 och 1982 åstadkom något som socialdemokrater aldrig har lyckats med, nämligen att hålla ett oförändrat skattetryck under perioden. Dessutom sänktes marginalskaften, om än i liten omfattning.

1981 tog den dåvarande trepartiregeringen upp överläggningar med socialdemokraterna om en omfattande skattereform. Genom de överläggningarna kom skatteomläggningen inte att gå så långt som trepartiregeringen avsåg, och när andra saker dessutom tillkom lämnade vi moderater regeringen. Socialdemokraterna lyckades alltså bromsa, och när de kom till makten bromsade de ännu mer, vilket mittenpartierna många gånger har kritiserat.

Talet om profit är litet förlegat. Det skall vara monopol på barnomsorgen, men man skall inte få göra någon profit på att ta hand om barn. Men vad gör den som jobbar för en lön, begär löneökningar, arbetstidsförkortningar och en del andra förmåner, som man rimligen skall begära? Det är profit som profit – den som har lön för att vårda barn tjänar på det och gör alltså en profit.

Jag talade inte speciellt om Nacka sjukhus. Jag konstaterade bara att den vårdpolitik som drivs i Sverige inte är tillfredsställande, bl. a. därför att resurserna snedfördelas. Enligt min personliga uppfattning har det satsats

alldeles för mycket på primärvården, vilket har gått ut över akutsjukvården. Primärvården kan dock förbilligas och effektiviseras högst avsevärt.

Socialdemokraterna har motarbetat privata monopol därför att de menar att sådana är mindre effektiva och kan ta ut oskäligen vinster. Vad är det som gör att offentliga monopol styrda av politiker skulle vara bättre och mera effektiva? Sanningen är att de inte är bättre. Långtidsutredningen har visat att produktiviteten och effektiviteten minskar i den offentliga sektorn. Kronprojektet visar att kostnaderna är högre i Sverige än i jämförbara länder, och det beror på att vi har en så stor monopoliserad offentlig sektor att bryta loss.

Offentligt ansvar för en god och tillfredsställande vård och offentlig service i andra avseenden är bra, men produktion i monopolform i offentlig sektor kostar människorna pengar, och det gör att politikerna tar makten över människorna.

Anf. 49 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Jag reagerade också över att Anita Johansson sade att man inte skall få göra profit på barnen. Det handlar inte om profit, utan det handlar om valfrihet, att öppna fler möjligheter för föräldrar att välja var de vill ha sina barn. Folkpartiet tilltror föräldrarna förmågan att veta vad som är bra för deras barn och att bedöma hur ett daghem fungerar. Om ett daghem är dåligt går de inte dit med sina barn, men om det är bra går de dit. Folkpartiet vill skapa valfrihet för föräldrarna när det gäller var de skall ha sina barn och vilken typ av dagis de vill ha.

Det är lovvärt att den nya skatteutredningen har kommit till stånd, och jag hoppas att den skall komma fram till en lösning, som är bra för löntagare i Sverige och som innebär sänkt marginalskatt. Anita Johansson talar om en bred lösning. Det är stor skillnad mellan att säga att marginalskatten skall sänkas och att säga att den skall sänkas till ett skattetryck på 51,5 %. Det är ganska mycket. Det är därför intressant om marginalskatterna skall sänkas från 75 till 74 % eller om målet är att de skall sänkas rejält, t. ex. till 50 %, som folkpartiet föreslår.

Anf. 50 ANITA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Såvitt jag begriper, Bo Lundgren, har den största marginalskattesänkningen någonsin genomförts efter det att den socialdemokratiska regeringen tillträtt. Det går att läsa i många dokument.

När det gäller offentliga monopol har jag en så grundläggande värdering i frågan att jag inte tror att vi kommer att bli överens. Jag anser att barnomsorgen skall byggas ut i kommunal regi och att alla skall ha en god och bra barnomsorg. Det skall inte finnas några Pyslingendaghem, där Electrolux tar profit på barnen. Därom blir vi nog inte sams – väljarna får avgöra i nästa års val hur det skall bli.

Andre vice talmannen anmälde att Bo Lundgren och Britta Bjelle anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 51 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Debatten har hittills i synnerhet handlat om den materiella välfärden, och det är självfallet en utomordentligt viktig debatt. Men låt mig inledningsvis, litet travesterande få säga: Vad hjälper det en människa om hon vinner hela världen men förlorar sig själv?

Trots att reallönerna har förbättrats mår många dåligt och känner sig otrygga. Det är inte heller säkert att deras otrygghet viker om reallönerna ökar ytterligare.

Herr talman! Jag vill först ta upp några synpunkter på den andliga välfärden.

Sverige är inte längre den trygga och rättsskaffens del av världen som vi gärna har velat göra gällande. Den s. k. Sverige bilden är i dag, internationellt sett, åtskilligt tilltufsad. Ute i det svenska samhället möter man i dag inte sällan den största förvåning och upprördhet. Ibland är reaktionen snarare djup besvikelse och en vilja att vända ryggen åt allt samhällsengagemang.

Mordet på Olof Palme är ännu inte uppklarat. Välrenommerade svenska exportföretag sysslar med smuggel och ohederligheter. Chefs-JO tvingas avgå och är nu misstänkt för brott. Spionen som sålt vårt land till främmande makt och som utgör en säkerhetsrisk får byta identitet, och dessutom får han permission utan tillsyn.

Herr talman! Jag tycker att Sverige formligen jäser av brist på ansvar, av ohederlighet och skumraskeri. Det verkar som om de mest exklusiva kretsar i samhället har förlorat det nödvändiga fotfästet i anständighet och hederlighet. Allt oftare rapporterar medier dessutom om vilshenhet, otrygghet och rotlöshet, som inte minst drabbar barn och ungdomar.

Familjeupplösningen är minst sagt omfattande, och skolsituationen är, för att nyttja ett understatement, inte vad den borde vara överallt. Alkohol- och narkotikamissbruket – som alla kallar Sveriges största sociala problem – har fångat och fått tiotusentals och åter tiotusentals att förnedra sig själva och sin omgivning.

Allt detta sammantaget har lett till att ropen på etik hörs allt oftare och blir alltmer högljudda. I alla de sammanhang pläderas för etik: på børsen, inom miljöpolitiken, beträffande medicinsk teknologi, rörande exportaffärer, djurhållning etc.

Herr talman! Jag tror att en majoritet av svenska folket klart och tydligt inser att vårt svenska samhälle behöver få en etisk förankring. Det är emellertid nödvändigt att vi vågar deklarera vilken etik, vilken människosyn vi avser. Positivt laddade begrepp som solidaritet, sanning och rättvisa får sin betydelse och sitt innehåll först och enbart om de relateras till en uttalad etisk grund och människosyn.

Den 27 september skrev den nya ledamoten av folkpartiets partistyrelse Antonia Ax:son Johnson i Dagens Nyheter: "Ty om allt kan förändras är ingenting fast. Och om ingenting är fast kan vi inte längre bedöma vad som är rätt eller fel, sant eller falskt."

Herr talman! Det var ett mycket bra uttalande. Men vad är det som skall anses "fast"? Vilken etik åsyftas?

Orden solidaritet, fred, rättvisa är onekligen honnörsbegrepp. De lyfts ofta fram som grundläggande etiska värderingar och paroller. Men Ohlsson i

Sjöbo får enligt pressen väldiga solidaritetsyttringar. Han lär ha erhållit ca 2 000 brev. Invandrarfientliga kretsar och rasister solidariserar sig med varandra. Men inte är detta vad vi menar med solidaritet. Jag skulle tro att det nu, när kinesisk militär slagit ner tibetanernas självklara rop på frihet och oberoende, råder vad kineserna kallar fred i huvudstaden Lhasa. Men vi kallar inte detta lugn för fred eftersom människovärdet kränks, eftersom förtryck råder.

Ordet fred garanterar inget etiskt acceptabelt. När unga iranska pojkar tvingas ut som minnröjare i det vanvettiga kriget med Irak – och vilka krig är inte vanvettiga – kan det inte göras gällande att det råder rättvisa mellan familjer. Man drabbas ju lika. Man får släppa till sina unga söner. Men vi tycker alla att det är att komma så långt ifrån rättvisebegreppet man i själva verket kan komma. Ord rymmer i sig inga värden. Det är när de relateras till en etik, till en människosyn som de får värde. Därför måste vi ge besked om vilken etik och vilken människosyn som bör råda.

Vi i kristdemokratiska samhällspartiet utmanar övriga politiska partier, organisationer och folkrörelser att öppet redovisa vilken etik man önskar skall vara grundläggande för samhällsbygget, när verkligheten nu avkräver oss alla etiska ställningstaganden.

Herr talman! Personligen är jag helt övertygad om att många i denna kammare och, som sagt, en majoritet av vårt lands befolkning, om de ärligt redovisar vilken etik de vill förorda, kommer att förorda kristen etik och människosyn. Då kan inte dessa ledamöter fortsätta att rösta emot mina motioner om att förskolan skall förankras i kristen etik och människosyn. Man kan inte ena dagen ropa på etik för att nästa dag rösta emot förslag om etisk förankring, så framt man inte har en annan etik att plädera för än den kristna etiken, vilken jag som bekant förordar. Den kristna etiken betonar som alla vet individens lika värde, ansvaret för varandra och vårt ansvar för att på bästa sätt förvalta vår jord, skapelsen.

Det går bra för Sverige, brukar regeringen basunera ut, och fattas bara annat än att en regering som fått uppleva en ekonomisk återhämtning inte skulle understryka det. Men det är ett alldeles för snävt standardbegrepp, en alldeles för enkel mätare på välfärd att fixera sig vid BNP-siffror, reallöneprocent och budgetsiffror.

Jag vill i detta sammanhang beklaga att statsministern inte med ett enda ord berörde alkoholpolitiken i regeringsförklaringen. Alkoholmissbruk leder till passivitet, utslagning, medicinska skador och för tidig död. Det övervägande antalet våldsbrott begås under alkoholpåverkan. Kds har ställt sig bakom förslaget om ett treårigt vetenskapligt försök med inköpsbegränsning av alkohol. Bakom samma förslag står bl. a. 6 000 läkare, 200 professorer i medicin, 1 800 poliser och Sjuksköterskeförbundet.

Herr talman! I regeringsförklaringen tog statsministern upp en rad områden på vilka regeringen ämnar göra förändringar. Låt mig få crinra om några:

I den del av regeringsförklaringen som berör miljöproblematiken lovar man att åtgärdsprogram skall fram på två områden; det gäller Dalälvens vatten och luften över Hisingen i Göteborg. Naturligtvis ställer man sig bakom alla kloka åtgärder som regeringen kan komma att föreslå för att

förbättra vattnet i Dalälven och luften över Hisingen, men de besked som regeringen ger när det gäller krafttag mot miljöförstöringen lämnar, minst sagt, en hel del övrigt att önska.

Vi kristdemokrater har föreslagit att den teknik som finns när det gäller rökgasrening skall användas. Genom befintlig, men i Sverige i stort sett obrukad, teknik kan vi nedbringa våra svenska svavelutsläpp med 80–90 %. Vi vill också ge Polen ett miljöbistånd på 200 miljoner för att ge dem ekonomiska möjligheter att ta itu med de försurande utsläppen, som ju till stor del hamnar på svensk mark. Från kds sida har vi vidare föreslagit att länsstyrelserna och deras naturvårdsenheter skall få ytterligare medel, 30 milj. kr., för att förstärka den eländiga situationen när det gäller miljötillsynen. Detta skulle medföra en fördubbling av de personella resurserna för rådgivning och kontroll av att miljölagstifningen efterlevs. I går avslöjades som bekant hur företaget Gambro i Lund vräker ut 46 ton freoner per år. Jag tar det fallet som ytterligare ett bevis på hur underbemanningen inom naturvårdsenheten omöjliggör en kontrollverksamhet värd namnet.

Vi kristdemokrater har föreslagit förbud mot användning av kemiska bekämpningsmedel i privata trädgårdar, parker och på kommunal mark som nyttjas av allmänheten. När det gäller freonerna, som hotar det ozonskikt som skyddar oss från de cancerframkallande ultravioletta strålarna, kräver kds också krafttag. Vi har föreslagit förbud mot freonanvändning på de områden där freonen kan ersättas av andra ämnen. Vi har vidare bl. a. föreslagit kraftigt höjd skatt på freonen för att minska användningen.

Herr talman! I regeringens förklaringen framgår det att till de områden som regeringen vill ge förtur i reformhänseende hör omsorgen om barn. Regeringen skriver: "Utbyggnaden av barnomsorgen fortsätter i enlighet med riksdagens beslut. Frågan om en långsiktig utbyggnad av föräldraförsäkringen bereds inom regeringskansliet." Så långt – eller kanske jag skall säga så kort – regeringens förklaringen.

När regeringen vill ge förtur i reformhänseende till omsorgen om barn, är det en sanning med modifikation. Det borde heta förtur till vissa barn, nämligen till de barn som befinner sig inom den kommunala omsorgen.

Vi kristdemokrater har föreslagit att en beskattad vårdlön, 10 % av basbeloppet, i nuläget 2 410 kr. per månad, skall utbetalas till alla förskolebarns föräldrar för att skapa valfrihet inom barnomsorgen. Vi vill också att skattesystemet skall ta hänsyn till vårdansvar och försörjningsansvar, och därför har vi föreslagit en s. k. tudelningsreform som innebär att makar med barn under 16 år skall dela på familjens totalinkomst vid deklarationstillfället. Detta är den marginalskattereform som vi från kristdemokratiskt håll vill prioritera.

När det gäller jordbruks- och livsmedelspolitiken sägs i regeringens förklaringen att utgångspunkten skall vara konsumenternas berättigade krav på livsmedel av god kvalitet och till rimliga priser.

Vi kristdemokrater har föreslagit att riksdagen skall fastställa en plan för avveckling av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket. Genom att avkastningen sannolikt kommer att minska något när kemikalierna avskaffas kommer en större del av den svenska åkerarealen att behöva utnyttjas för livsmedelsproduktion, och trädesbruk kan därmed undvikas. Kds anser att

importen av livsmedel med restmängder av bekämpningsmedel eller nedbrytningsprodukter skall förbjudas. Vi vill också att jordbrukare som arbetar utan kemiska bekämpningsmedel skall befrias från den s. k. förmalningsavgiften.

Vi vill vidare att momsens skall vara differentierad, dvs. att momsens skall vara olika på baslivsmedel och mer umbärliga varor. För att finansiera en sänkning av momsens på baslivsmedel med 10 procentenheter har vi föreslagit en höjning av momsens på andra varor med 1,9 procentenheter.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis framföra min förhoppning att mänskovärdes- och etikfrågor skall komma att få ett väl tilltaget utrymme under det riksdagsår som nu ligger framför oss.

Anf. 52 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall tala om det jag skulle vilja rubricera som Det andra Sverige. Jag tänker tala om nyfattigdom, om resurssvaghet, om orättvisor och om vidgade klyftor i vårt samhälle. Jag tänker inte tala i kronor och ören, utan jag tänker försöka beskriva en annan fattigdom.

Det heter att det går bra för Sverige i dag. Visserligen varnar finansministern löntagarna för att begära för höga löner. Han vill stoppa den allmänna köpfesten. Men det som gäller är ändå att det går bra för Sverige. Och bäst går det för de människor som skor sig på spekulationsekonomi. Börsen har ideligen hittills slagit nya rekord. Detta gäller även med den nedgång som nu skett under senare dagar.

Sverige har två ansikten och dessa två ansikten gör sig alltmer påminna. De syns både i det stora och i det lilla perspektivet.

Jag skall försöka att teckna några bilder.

Urbaniseringen fortgår i vårt land. Den tar sig uttryck i att de mellersta och norra regionerna utarmas och folk tvingas flytta söderut för att klara sitt uppehälle. Detta är ingen nyhet. Flykten från Norrland och utarmningen av Bergslagen har pågått under många år. Det har varit planlagt sedan mycket länge. På 60-talet läste jag ekonomisk geografi, och då stod det i läroböckerna att det vore önskvärt att 80 % av Sveriges befolkning bodde i ett stråk från Uppsala över Stockholm och sedan ner över Göteborg till Malmö.

I våra läroböcker propagerades också för containertrafiken som var lönsam för näringslivet därför att frakten kunde gå från port till port och på så sätt göras billigare. Detta var vad de som läste samhällsplanering fick lära sig för 20 år sedan på våra universitet och högskolor. Frukten av det ser vi nu. Precis det som vi fick lära oss är verklighet nu! Näringslivet har tjänat på det men inte de vanliga människorna. De har tvingats lämna sina hembygder, de har ofta tvingats in till storstädernas anonyma bostadsområden med avklipp-ta släkt- och vänskapsband i bagaget. Helst skall människor bo i storstadsområden. Då kan man samla service och kommers på ett och samma ställe – till priset av en avfolkad landsbygd. Vem har tjänat och tjänar på denna koncentration? Inte är det en slumpmässig utveckling. Och politiker har inte med politiska beslut kunnat stoppa denna utveckling, som de flesta i och för sig tycker är felaktig. Besluten om avfolkning fattas inte i de politiska församlingarna. Dessa beslut fattas i styrelserum, i direktionsrum där direktörerna beslutar att lägga ner s. k. icke lönsamma industrier.

Herr talman! Låt mig ta ett exempel: L M Ericsson bestämmer över 30 000 människors arbetsliv och därmed också över liv i vårt land. För detta företag liksom för de flesta andra företag av denna karaktär gäller konkurrens och mesta möjliga vinst. Vad betyder den lilla människan då? Vad betyder den lilla ortens överlevnad sett mot jättens behov av än större lönsamhet. Det är inte ett samhälleligt lönsamhetstänkande som råder i vårt land. Därför har det också gått så snett. Man får dra i gång hur många landsbygden-skall-leva-kampanjer som helst – så länge man inte har kontroll över näringslivets investeringar och så länge inte ett helhetsperspektiv läggs på etableringar och nedläggningar så kommer Sverige också i fortsättningen att avfolkas där det är lönsamt för näringslivet att göra det.

Så till en annan bild. Kommunerna har tvingats spara därför att regeringen har dragit in anslag på 12–13 miljarder kronor de senaste åren. Det pågår besparingar på den landstingskommunala sidan som tar sig uttryck i försämrade skolmat, försämrade kollektivtrafik, försämrade färdtjänst, försämrade och eftersatt sjukvård. Men vissa saker tillåts att växa. Kommunerna spar på suddgummin och på skolmat till sina skolelever men kan samtidigt anse sig ha råd att satsa på t. ex. chefsutbildningar. Det har blivit mycket populärt på senare år, och det verkar som om alla chefer nu skall bli någonting av SAS-Jannar. Inte satsas det på vidareutbildning av barnomsorgspersonalen. Nej, där vidtar man i stället försämringar av arbetsmiljön. Man anser sig ha råd att satsa och vara med och investera i nya flotta konferenshotell medan barnomsorgen får stå tillbaka. Också inom de kommunala och landstingskommunala områdena finns det två slags Sverige, ett Sverige som är prioriterat och ett som är oprioriterat. Äldreomsorgen och skolungarna får stå tillbaka för tjugiga centrumbildningar med innerorg som vaktas av ABAB-vakter. Man satsar kommersiellt och kortsiktigt också inom den kommunala verksamheten – som om inte vårt land hade nog av kommersialism.

Kommersialism och privatisering går hand i hand utan att något motstånd verkar finnas. T. o. m. Konsum skall ju sälja ut nu, kommersialiseras, läste jag i en notis förra veckan.

Vid en internationell jämförelse ser vi att vi i vårt land lever i ett överflödssamhälle och ett konsumtionsamhälle samtidigt som vi på ett annat sätt har ett urfattigt samhälle. Det är ett samhälle där människor lever under stor press för att klara av sin vardag, där människor dukar under av ensamhet i bostadsområden byggda för anonymitet, där möten mellan människor i stort sett har upphört. Mänsklig samvaro och omvårdnad ersätts med tekniska apparater.

Vad som sker är en utarmning av många människors sociala liv, och här vill jag hålla med Alf Svensson i hans önskan om att vi mer skulle diskutera människors villkor och etik. Utarmningen hänger inte alltid ihop med den ekonomiska situationen. Arbetarrörelsen har inte varit observant på denna utveckling, som har applåderats och påskyndats av den borgerliga ideologin: individualism i stället för kollektivism, privata lösningar i stället för kollektiva gemensamhetslösningar. Arbetarrörelsen har stått vilse och handfallen inför vägen av satsa-på-dig-själv-rörelser. Arbetarrörelsen, menar jag, måste ta tillbaka initiativet och föra fram det kollektiva. Ett led i

denna strävan måste vara att värna om den offentliga sektorn, som ju är grundvalen för vanliga människors välfärd och trygghet. Utarmas den offentliga sektorn än mer finns det risk för att stora delar av arbetarrörelsen dras in i det förakt för det offentliga som borgerliga företrädare visar. Den humanistiska människosynen måste understödjas i samhällets alla delar. Solidaritet och humanism skall befrämjas – inte utsättas för hån och förlöjligande, vilket nu faktiskt sker. Den borgerliga ideologin i dessa frågor har tillåtits att fritt få spela på plan alldeles för länge.

Människors kollektiva kraft måste mobiliseras. Det måste bli slut på den passivitet och handlingsförlamning som många människor känner, passivitet inför händelseutvecklingen, passivitet inför de politiska instanserna därför att man känner att man inte kan påverka något. Arbetarrörelsen måste ta till vara alla människors inneboende kraft. Utan denna kraft, som jag vet finns, kan vi aldrig lösa de svåra existentiella problem som vi i vårt samhälle står inför, vare sig det gäller miljöförstörrelse eller att hindra att våra barn utsätts för grov kommersiell påverkan eller att värna om en omanipulerad arvs massa eller att kämpa för fred.

Vissa människor talar om ett nytt paradig, och det är väl vad som behövs, fast ordet inte är det bästa tänkbara. Det behövs ett nytt system, nya lösningar, därför att problemen delvis är nya och annorlunda och svårare än tidigare – och farligare. Man behöver inte ta till kärnvapenhotet. Det räcker med ozonlagret. Det räcker med att veta att bilarna dödar våra träd och att bilavgaserna gör det svårt för oss att andas.

Jag har i det här inlägget blandat sådant som är gripbart och sådant som är mer svårgripbart. Men jag tror att de flesta känner igen sig. I och för sig finns det siffror på allt det som vi upplever i vårt samhälle i dag – vi är ju ett utredande folk. Vi måste komma fram till lösningar som är till gagn för folkflertalet – så har det inte varit hittills – och de lösningarna kan aldrig borgarklassen ge oss. Arbetarrörelsen med en kollektiv, solidarisk och humanistisk människosyn har chansen att vända den utveckling som vi nu är inne i till något annat och bättre.

Det är väl tveksamt om de nuvarande politiska institutionerna klarar våra inhemska problem, än mindre de internationella problemen – jag tänker på miljön, freden och den ekonomiska fördelningen av jordens samlade resurser. Men förutsättningarna för att det skall bli någon förändring är att söka i arbetarrörelsens samlade kraft. Arbetarrörelsen får icke stå passiv inför den utveckling som sker på vårt samhälles flesta områden.

Jag hade tänkt ställa en fråga till Anita Johansson, och jag talade också om det för henne, men hon smet ändå ut. Jag tyckte att hon sade bra saker om att inte äventyra den sociala välfärden – det har också andra socialdemokrater talat om här i debatten och även på den socialdemokratiska kongressen: Man skall slå vakt om den offentliga sektorn och framför allt skolan, barnomsorgen, sjukvården och äldreomsorgen. Vad jag då hade velat fråga Anita Johansson – hon kanske ändå hör den här frågan i något krypin här i riksdagshuset – är hur man skall kunna värna den offentliga sektorn, som också jag tycker är viktig, utan att omfördela i den ekonomi vi i dag har och utan att föra en annan ekonomisk politik. Hur skall man få resurser att värna det som i dag är det allra viktigaste, nämligen den offentliga sektorn?

Anf. 53 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse man som värmlänning kan gå upp i den allmänpolitiska debatten och för en gångs skull få konstatera att det faktiskt går bra även i den av industrikriser hårt drabbade del av Sverige som Värmland utgör. Allt är givetvis relativt, men när man åker runt i länet i dag märker man ändå att utvecklingen är positiv.

Arbetslösheten är nu lägre än tidigare, och befolkningsminskningen, som har varit ett stort bekymmer, har avtagit och periodvis upphört. Det är faktiskt med lättnad jag redovisar detta. Jag själv och andra har alltför många gånger från denna talarstol fått beskriva ett län med stora problem och få ljuspunkter i utvecklingen. Vi är inte längre det självskrivna krislänet nummer två efter Norrbotten. Någon skall givetvis vara det, men det är å andra sidan en placering som vi gärna avstår från. Därmed inte sagt att allt är bra, men det har vänt, och vi är på väg åt rätt håll.

Den socialdemokratiska regeringens politik har varit välgörande även för vårt län. Jag vill påstå att vi har fått näsan över vattnet och fast botten under fötterna, och vi är på god väg att traska upp på land.

Herr talman! Jag kommer därmed över till de åtgärder som trots allt är nödvändiga för att vi skall kunna ta ytterligare steg på den inslagna vägen.

Tillväxten är mycket ojämnt fördelad över landet. Jag tror att en väg som borde prövas för att komma till rätta med detta är att utforma skatter och avgifter på ett sätt som får gynnsamma regionalpolitiska effekter. Jag har inga direkta förslag att komma med på avgiftssidan, men man kan ju tänka sig att införa etableringsavgifter i de mest gynnade delarna av landet och överföra de medlen till de svaga regionerna. Tillväxten är i dag när det gäller administration och service alltför koncentrerad till storstadsområdena. På något sätt måste vi försöka bryta den utvecklingen.

Den utvecklingen innebär stora problem, både i de regioner som får ta del av de nya arbetstillfällena och som växer för fort och i de regioner som inte expanderar. Det råder nog rätt stor enighet om detta och om att vi måste hitta nya instrument för att få till stånd en bättre fördelning.

I det sammanhanget är det också viktigt att nämna att de nuvarande regionalpolitiska insatserna bör förstärkas. Exempelvis länsstyrelsens ekonomi är mycket ansträngd. Risken är stor att denna viktiga instans i länet drabbas av nedskärningar. Jag hoppas därför på en positiv behandling av de framställningar i den frågan som har gjorts i samband med regeringsuppväkningar.

När det gäller skatterna är det lättare att komma med förslag till åtgärder. I Värmland och övriga skogslän har vi länge efterlyst ett nytt kommunalt skatteutjämningsystem. Under vårriksdagen fick vi tyvärr uppleva att ett från vår synpunkt och inte minst solidariskt sett bättre system röstades ned här i kammaren av en allians bestående av de borgerliga partierna och vpk. Detsamma hände för övrigt med förslaget om ytterligare 300 milj. kr. till regionalpolitiska insatser. Hårt drabbade regioner hade pengar inom räckhåll som gick upp i rök på grund av rent partipolitiska ställningstaganden. Det kostade skogslänen mycket pengar.

Den ojämna uttaxeringen av kommunalskatt och även av landstingsskatt är en av de stora orsakerna till den regionala obalansen. Det skiljer i dag ca 7

kr. mellan den högsta och den lägsta uttaxeringen i kommunerna i landet. Det är inte normala skillnader, men det finns ett klart mönster i det.

Tillväxtkommuner med normal befolkningsstruktur klarar sig med lägre uttaxering än kommuner som under långa tider har avtappats på befolkning i produktiv ålder. Den sista kategorin är kraftigt överrepresenterad i skogslännen. För en familj kan det skilja åtskilliga tusenlappar per år efter skatt beroende på i vilken typ av kommun familjen bor. Det kan säkert bli mellan 5 000 och 10 000 kr. per år för en normal familj, även om man inte går till ytterlighetskommunerna.

Risken är också stor att de i dag stora skillnaderna ökar under nästa år. En ogynnsam åldersutveckling i en kommun eller ett landsting får sådana följder, om man vill hålla en i varje fall rimlig nivå på den sociala servicen.

Ett flertal värmländska kommuner har aviserat skattehöjningar. Orsaken är inte expansion – tvärtom. Trots skattehöjning kan man ändå bli tvingad att dra ned på servicen på vissa områden. Vill vi leva upp till målsättningen att ha exempelvis en bra skola för ett glesnande antal elever och en trygghet på ålderdomen för en ökande andel äldre – och den målsättningen *skall* vi leva upp till – blir det dyrare för kommunerna. Kostnaderna för KBT ökar dramatiskt i kommunerna, för att nämna ett område. Jag skulle kunna göra en lång uppräknning av sådana nödvändiga områden, som vi måste värna.

Jag vet att det finns förståelse för dessa problem inom regeringen. Det såg vi under vårriksdagen. Jag har ändå velat säga detta i debatten för att om möjligt hjälpa till att sprida denna insikt i vidare kretsar här i riksdagen. Jag är givetvis medveten om de ekonomiska begränsningarna och att allt skall betalas. Min förhoppning är dock att vi får ett nytt skatteutjämningsystem så fort som möjligt. Det brådskar faktiskt. Det är också min förhoppning att förståelsen för dessa problem här i kammaren blir så stor att vi kan få majoritet för nödvändiga åtgärder.

Herr talman! Den för dagen mest aktuella frågan i Värmland är givetvis den stora översvämningen i Klarälvdalen och de ersättningar som kan utgå för skadorna i samband med den. Den senare frågan kommer inom kort att behandlas i ett särskilt betänkande, varför jag avstår från att gå närmare in på den i dag.

Anf. 54 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vpk har anlagats för att inte vilja ha ett mer rättvist skatteutjämningsystem. Det är fel. Vi vill få till stånd en skatteutjämningsreform, som innebär ökade resurser till de kommuner som har behov av medel för att kunna ge invånarna en god service. De regionala orättvisorna måste bort, menar vi.

Regeringen sade i våras att man ville skapa ett rättvisare skatteutjämningsystem. Men i sin iver lät man en indragning på 1,5 miljarder kronor från kommunerna gå före införandet av ett rättvist skattesystem. Bo Finnkvist vet väl att det förhöll sig så.

Ett nytt skatteutjämningsystem är enligt vpk viktigt, men det får absolut inte kopplas till ytterligare nedskärningar riktade mot kommunerna. För att minska orättvisorna vill vi påminna om vårt gamla krav på en progressiv statskommunal enhetsskatt. Det skulle vara en rättvisereform, som dess-

utom eliminerade de enorma orättvisor som finns beroende på i vilken kommun man bor.

Dagens Industri har nyligen granskat kommunerna ur invånarnas perspektiv och bl. a. kommit fram till att det för en vanlig tvåbarnsfamilj skiljer över 18 000 kr. i kommunalskatt mellan Sveriges billigaste och dyraste kommun. Det är i kommuner med höginkomsttagare som skatterna och avgifterna är lägst. Lidingö är följdriktigt den billigaste kommunen och Vilhelmina den dyraste.

Även i fråga om daghemsavgifterna är skillnaderna stora. Skillnaden per år lär vara 22 000 kr. mellan den dyraste och den billigaste kommunen i Sverige. Skillnaden i socialbidrag till tvåbarnsfamiljer är 3 000 kr. i månaden mellan den dyraste och billigaste kommunen. Det är alltså stora orättvisor, som det gäller att komma till rätta med genom ett just och rättvist skattesystem.

Vpk kommer givetvis att stödja alla förslag som minskar orättvisorna. Men vi kan aldrig gå med på att skära ytterligare i statsbidragen till kommunerna, eftersom effekten blir just höjda kommunala skatter och avgifter. Det blir också en ökad privatisering och en försämring av den service som kommunerna ytterst har ansvar för. Det vore alltså att göra kommunerna en björntjänst, om man drog in medel från dem och därmed försämrade deras möjligheter till en god service åt medborgarna. Dessutom skulle de tvingas att höja avgifterna och taxorna för att få verksamheten att gå ihop.

Anf. 55 BO FINNKVIST (s) replik:

Herr talman! Vi verkar vara ganska överens om att det behövs ett bättre kommunalt skatteutjämningsystem. Sedan kan man alltid diskutera hur det skall utformas. I frågan om hur det skall finansieras tycker jag att vi skall vara ärliga och tala om att staten inte har något överskott att ta av. Det måste alltså ske omfördelningar, och det gäller att ha mod att säga det.

Jag är inte expert på det nuvarande skatteutjämningsystemet, men jag vet att det är ett krångligt system. Däremot träffar jag mycket kommunalfolk som känner till effekterna av det som har skett. Framför mig har jag en handling med informativa tabeller, som jag gärna skall visa Inga Lantz. Dokumentet är framställt i Arvika. Riksdagens beslut i våras innebar i praktiken att Arvika kommun förlorade 8,5 milj. kr. i inkomster, vilket motsvarar 56 öre i kommunalskatt.

Anf. 56 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Kommunerna har till följd av regeringens politik de senaste åren fått 10–13 miljarder kronor i minskade inkomster, och det är klart att det känns. Jag upprepar min fråga till Anita Johansson om hur socialdemokraterna tänker värna om den offentliga sektorn. Det gäller främst barnomsorgen och äldreomsorgen. Det behöver byggas mellan 45 000 och 75 000 platser inom barnomsorgen per år för att infria regeringens löfte om att alla barn skall ha plats inom barnomsorgen senast 1991. Till samma år behöver det anställas 25 000 människor inom barnomsorgen. Hur skall dessa två saker finansieras?

Vi vet att antalet äldre ökar i vårt samhälle. Fram till år 2000 behöver det

anställas 50 000–60 000 människor för att få hemtjänsten att fungera och för att vården av äldre människor skall bli bra. Hur skall detta kunna finansieras med det ekonomiska system som socialdemokraterna håller fast vid? Är det inte på tiden att föra en helt ny ekonomisk politik och ta till vara de pengar som finns. Bo Finnkvist sade att staten inte har några pengar att ta av, men det finns ju pengar i det svenska samhället. Det har den senaste tidens utveckling visat, trots börsfallet de senaste dagarna. I det stora hela finns det oerhörda resurser i vårt samhälle. Det gäller att våga angripa kapitalet. Det är en fråga om makt och vilja samt en fråga om vad man vill satsa pengar på.

Anf. 57 BO FINNKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag argumenterar egentligen för att den ekonomiska sektorn skall skyddas. Det är min övertygelse att finansieringsgraden måste höjas. Det har jag också sagt i debatten, och det är något som vi tydligen är överens om. Sedan kan man alltid diskutera hur det skall gå till.

Andre vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 58 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Vi har nu kommit fram till det ställe i talarlistan där talarnas vittnesbörd och utskottshemvist tyder på att vi får en regionalpolitisk runda. Visserligen har närvaron i kammaren de senaste minuterna ökat med nästan 100 %. Vi är nu sju åtta ledamöter här, men inget statsråd finns här. Från moderata samlingspartiets utgångspunkt kan det tolkas som att det politikererna kan göra inte är så mycket som man kanske tidigare har trott, utan det är andra krafter som i huvudsak påverkar den regionala utvecklingen i landet.

Det hade, herr talman, varit klädsamt om regeringskansliet hade bevärdigat kammaren den uppmärksamheten att låta ett av de områden som regeringen själv säger vara högprioriterat i årets budgetproposition röna ett något större intresse. Men ord är en sak och handling en annan.

Under de senaste åren har det skett en glädjande nyorientering i den regionalpolitiska debatten. Den framåtsyftande debatten har handlat allt mindre om stöd och subventionspolitik och mer om helhetens betydelse samt om olika samhällssektors ömsesidiga betydelse och påverkan på den regionala utvecklingen.

Den generella politikens betydelse har alltmer kommit i fokus. Tilltron till "paketpolitikens" undergörande effekter har påtagligt minskat.

Vidare har insikten om vissa strategiska faktors betydelse för en gynnsam regional utveckling ökat alltmer. Inte minst gäller detta vikten av att aktivt ange klara och långsiktiga spelregler för hur de välståndsskapande krafterna skall få de mest gynnsamma utvecklingsbetingelserna.

Herr talman! Det är med glädje som jag och vi i moderata samlingspartiet noterar denna intresseshöjning i den framåtsyftande regionalpolitiska debatten. Förhoppningsvis har några av de inlägg som vi moderater framfört i denna kammare bidragit till den utvecklingen.

Men paketpolitiken är inte död. Den gör då och då försök att på nytt komma i händelsernas centrum. Vissa politiker älskar den. Den blir, herr

talman, någon form av synligt bevis för regionalpolitisk handlingskraft, graderad efter hur många hundra miljoner på si eller så många år som den eller den regionen kan erhålla.

Industriministern, som alltså är frånvarande i kammaren i eftermiddag då vi diskuterar det här, verkar fortfarande anfrått av tron på paketpolitikens välsignelser, livligt påhejad av grupperingar inom och ibland utom det socialdemokratiska partiet som har starka sympatier för en selektiv regionalpolitik. Den socialdemokratiska partikongressens debatt om de här sakerna visade mycket klart i samma riktning.

Är det en för djärv tanke, herr talman, att även på sikt framsynta socialdemokrater har börjat omorienteringen bort från selektiv regionalpolitik till en mer generellt verkande sådan över olika sektorsgränser i samhället? Eller lägger ideologiska bindningar en hämsko på denna omorientering? Det skall bli intressant att se hur den regionalpolitiska utredning som snart skall tillsättas kommer att hantera de här frågorna och hur socialdemokraterna kommer att agera. För de tre icke-socialistiska partierna finns inga ideologiska hinder för att bryta upp från paketpolitikens ganska förödande effekter.

Herr talman! I den regionalpolitiska debatten finns, trots vad jag sagt innan, alltför mycket av förenklingar och ibland väl enkel demagogi. Storstadens speciella utvecklingsproblem ställs mot glesbygdens nog så kännbara svårigheter.

Ibland får man en stark känsla av att vissa debattörer bortser ifrån att det finns länder och regioner utanför Sveriges gränser, i Europa och andra världsdelar. Regional utveckling – jag har sagt det tidigare i denna kammare – kan studeras, bedömas och värderas på många olika nivåer.

En nivå är den globala utvecklingen i olika världsdelar, exempelvis Europas roll visavi Sydostasien eller USA.

En annan nivå kan vara utvecklingen i olika länder, t. ex. i Europa.

En tredje, lägre nivå är den nationella utvecklingen, exempelvis utvecklingen inom och mellan regionerna i vårt land.

En lägsta nivå kan vara utvecklingen inom t. ex. ett län.

Historien har med all tydlighet lärt oss att intensiteten, omfattningen och tempot i denna utveckling på alla nivåer skiftar över tid och rum. Historien har också lärt oss att det inte är stillastående som givit olika kulturer deras andliga och materiella rikedom.

De stora sprången har tagits då nya idéströmningar, ny teknik och djärva upptäckter har blandats. Det är närvaron av högtrycksområden och lågtrycksområden som har givit oss förändringarnas och utvecklingens vindar. Europas utveckling under några årtusenden ger klara belägg för detta, för den som kan eller vill gå hem och läsa sin historia!

De kommande årtiondena kommer självfallet inte att utgöra några undantag i detta avseende. Europa måste identifiera och bevaka sin roll i den mer storstilade globala utvecklingen, visavi Nordamerika och Sydostasien/Japan.

Sverige måste på motsvarande sätt agera visavi Europas stater. Vårt agerande under de kommande fem åren kommer i detta hänseende att vara av helt avgörande betydelse för vår förmåga och möjlighet till att utveckla och förvalta vårt europeiska kulturarv i andlig och materiell bemärkelse. I

just denna process och på denna nivå spelar våra länders huvudstäder och deras attraktions- och konkurrenskraft en strategisk roll för hela nationens utveckling i en alltmer internationaliserad värld.

Herr talman! Skulle vi i Sverige av ett eller annat skäl, på grund av ideologiska skygglappar eller rädsla för en växande internationalisering som ett utslag av nationell självtillräcklighet, misslyckas i denna process, då kommer Sverige alltmer att förpassas till att bli ett land utanför Europas mest dynamiska kraftfält. Ingen i detta land, oaktat var man bor, vistas och verkar, kan vara betjänt av en sådan utveckling i ett internationellt perspektiv.

Detta synsätt leder inte till eller får inte leda till att man undervärderar de regionala obalanser som vi har inom landet. Men det ger förvisso ett bredare perspektiv på problemen.

Vad är det då för politik moderata samlingspartiet vill föra för att skapa bättre förutsättningar att, som det heter i en tilltalande slogan, "låta hela Sverige leva"?

Som jag har sagt tidigare, är vi moderater övertygade om att politikens och politikernas viktigaste uppgift för att skapa förutsättningar för en god regional utveckling är att aktivt stimulera de välståndsskapande krafterna av allehanda slag. Det förutsätter en dynamisk marknadsekonomi med ett lägre totalt skattetryck och självfallet lägre marginalskatter. Då stärker vi vår internationella konkurrenskraft. Vårt land blir mer attraktivt för forsknings- och utvecklingsverksamhet med klar adress till såväl företag som institutioner och enskilda personer.

Andra skatteregler ger också småföretagen en bättre möjlighet att utvecklas och konsolidera sin ekonomi. Jag vill påstå att de nuvarande skattereglerna är klart regionalpolitiskt destruktiva.

Bo Finnkvist från Värmland efterlyste faktiskt i sitt inlägg, och det var ju en glädjande tillnyktring, en skattepolitik som hade en mer positiv regionalpolitisk profil, för att uttrycka det enkelt. Det har vi också efterlyst, men de som ansvarar på statsrådsnivå och ytterst den socialdemokratiska riksdagsgruppen och kanske kongressen har tydligen konsekvent bundit statsrådet att inte inta den positionen.

Det har pekats från moderata samlingspartiets sida på de förödande skatterna för småföretagen. Många ekonomiskt välkonsoliderade småföretag tvingas att säljas till stora koncerner för att ägarna inte klarar arvsskiften. Det är en typ av beskattning som är regionalpolitiskt förödande och som vi vid flera tillfällen har tagit upp och belyst konsekvenserna av. Socialdemokraterna gör mycket litet eller ingenting alls. Fördelningspolitiska motiv och skäl anförs som argument för oförmågan att handla.

Så säljs många små enskilda företag till stora koncerner. Utvecklingsavdelningar flyttas från de små orterna. Arbetsmarknaden tunnas ut. De grabbar och flickor som en gång hade tänkt återvända välutbildade till de små orterna och få jobb i dessa företag får upptäcka att företagen har blivit rena produktionsställen.

Det kan inte vara en nyhet för någon här i kammaren att så sker systematiskt, och skälen är i nästan alla fall en orimlig skattepolitik, som i regionalpolitiskt hänseende är klart destruktiv. Den bär regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen ett helt och klart ansvar för.

Löntagarfonderna är ett annat område där småföretagen runt omkring i landet dräneras på pengar, som används för att göra mer eller mindre sjangdobra affärer på börsen. De tillför inte småföretagen ute i landet några pengar, utan de dränerar de små företagen på utvecklingskapital.

Moderata samlingspartiets regionalpolitik är att föra en skatte- och familjepolitik, som präglas av valfrihet som gör det möjligt för hushållen att få skatta efter bärkraft och försörjningsbörda. Det är en politik, som inte i varje skede och ögonblick av en familjs livscykel gör det nödvändigt av ekonomiska skäl för båda makarna att finna ett arbete utanför hemmet. Den nuvarande socialdemokratiska politiken i dessa avseenden är klart småorts- och landsbygdsfientlig!

Moderat regionalpolitik är också att bryta upp de stora offentliga vård- och servicemonopolen och skapa möjligheter för skiftande enskilda entreprenörer. Med tanke på att tiotusentals unga kvinnor arbetar inom de offentliga vård- och servicemonopolen är det nästan anmärkningsvärt att man så totalt, genom att vidhålla dessa monopol, utestänger yngre kvinnor från nyföretagande inom yrken som de har kunskaper och engagemang i. Det är en klart kvinnofientlig syn och det är klar fientlighet gentemot landsbygdens möjligheter att få unga kvinnliga entreprenörer. Även den politiken bär socialdemokraterna ett klart och entydigt ansvar för.

Moderat regionalpolitik är också att finna nya former för de offentliga transfereringarna som i sig skulle ge större valfrihet för kommuner och landsting att utvecklas efter sina förutsättningar, utan detaljföreskrifter, samtidigt som penningbeloppen skulle fördelas mer småorts- och glesbygdsvänligt.

Moderat politik för regional utveckling är att föra en utbildningspolitik som gagnar kvalitet, öppenhet och mångfald på alla nivåer i utbildningsväsendet. Detta ger oss ett offentligt utbildningsväsende av hög klass, liksom alternativa och kompletterande utbildningsinstitutioner. Inte minst de sistnämnda kommer att kunna utvecklas utifrån olika regioners och intressenters önskemål – allt till gagn för den regionala mångfalden.

Vi frågar oss från moderat sida: Varför säger socialdemokraterna nej till detta?

Moderat politik för regional utveckling präglas också av en insikt om närhetens och tillgänglighetens stora betydelse. Att man snabbt och tillförlitligt kan transportera personer, gods och information till och från en region eller ort blir i framtiden helt avgörande för dess utvecklingsmöjligheter. Riksdagens behandling av riktlinjerna för den framtida trafikpolitiken blir därför ett viktigt politiskt beslut med regionalpolitiska konsekvenser.

Herr talman! Låt mig i det här sammanhanget säga att det är med stor oro man nu noterar diskussionen om fördröjningarna av Arlandas utbyggnad och de planer som finns på att bygga någon form av flygplats i Tullinge i södra Stockholmsregionen. Skulle vi få det resultatet av Tullingediskussionen att Arlandautbyggnaden dröjer – kapacitetstaket är i vissa avseenden redan nått – kommer det att få allvarliga effekter för trafikerarnas möjligheter att sätta in nya flighter och därmed skapa bättre kommunikationer för landets ytterregioner. Tanken på det centrala navet var bärande vid sammanförandet av allt flyg till Arlanda – vi som var motståndare underskattade den, så

ärlig kan jag vara att jag erkänner det. Det skulle vara förödande från regional utgångspunkt, om diskussionen om Tullinge skulle förstöra den fina utveckling som inrikesflyget har fått uppleva.

Moderat politik för regional utveckling är också en skogs- och jordbrukspolitik, grundad på respekten för enskild äganderätt och öppenhet för en successiv översyn av nuvarande ytterst komplicerade och för näringen besvärande detaljreglering på nästan alla områden, vilken hämmar enskilda initiativ i nya banor till gagn för landsbygdens utveckling.

Moderat politik för regional utveckling är en konstruktiv energi- och miljöpolitik, som tillförsäkrar landets alla delar tillgång till energi till ett rimligt pris och på ett miljövänligt sätt utan att alltmer förbränna fossila bränslen.

Vidare ger denna politik med miljöavgifter och miljörabatter oss möjlighet att sätta regionala gränsvärden utifrån skiftande miljöbelastning i dag och i framtiden.

Herr talman! Det är ett brett spektrum av ämnes- och politikområden som ingår i en moderat politik för regional utveckling – något annat än s-märkt paketpolitik. Det är en politik som ger hela Sverige en chans att leva bättre.

Anf. 59 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Regionalpolitiken skall öka den enskildes möjligheter att fritt välja arbete och bostadsort och åstadkomma en mer ekonomisk, social och kulturell standard för landets olika delar.

Folkpartiet konstaterade i januari 1987 att de regionala problemen tycks vara på väg att förvärras. Sedan socialdemokraterna övertog regeringsmakten har nettoutflyttningen från skogslänen uppgått till totalt drygt 11 000 personer. Under samma tid har inflyttningsöverskottet till de tre storstadsregionerna uppgått till 40 000 personer. I genomsnitt har de 15 avfolkningslänen förlorat 25 personer per dag. Under 1986 skedde ingen förändring.

Den regionala problembilden har förvärrats, regionala insatser är inte längre ett behov enbart för Norrland och glesbygdslän som Värmland. Nu krävs även insatser i såväl Bergslagen som sydöstra Sverige inkl. Småland och flera andra delar av vårt land.

Den senaste tiden har vi fått erfara hur olika näringar ute i landet sviktar. Gruvnäringen dras fortfarande med stora problem. Den oro som människorna i Kiruna känner för sin framtid måste tas på största allvar. Stora bekymmer har i dagarna uppstått i Örnsköldsvik, där Häggelunds tappade order ställer ett hundratal man utan arbete. Detta är några exempel på att stora problem kvarstår ute i olika regioner.

Självfallet är dessa drabbade människor glada, om industriministern "tar tomteluvan på" och kommer med någon form av paket, men ytterst handlar det om en långsiktig regionalpolitik, byggd på orternas egna förutsättningar.

Industriministerns påstående i går, att inflyttningen till Stockholm inte längre sker från övriga delar av landet utan består av invandring, får nog tas med en nypa salt.

Bo Finnkviks glättade bild av utvecklingen i Värmland förvånar mig något, men jag gratulerar gärna både honom och andre vice talmannen om Värmland är på positiv väg.

Att vända en så djupgående trend som avfolkningen av stora delar av vårt land sker inte i en handvändning. Till detta krävs handlingskraft och tålmodigt arbete. Frågan är snarast: Finns denna handlingskraft hos regeringen?

Folkpartiet ensamt krävde en ny regionalpolitisk utredning under vårriksdagen. En enig riksdag ställde sig bakom det kravet. 1984 års utredning lyckades aldrig komma fram till några förslag om förenklingar i stödsystemet trots att det ingick som en viktig del i direktiven.

Den regionalpolitiska utredningen måste utgå från de följder som den tekniska utvecklingen skapar. Frågor om service, forskning, teknikspridning, kommunikationer, kultur och rekrytering av kvalificerad arbetskraft utanför storstäderna måste få sin lösning.

Hur skall samarbetet mellan de regionala högskolorna och universiteten ske, hur skall kommunikationerna utformas, hur skall medflyttandefrågorna lösas när kvalificerad arbetskraft rekryteras? Frågorna är många.

En ny utredning måste också diskutera hur såväl offentliga som privata tjänster skall inrymmas inom regionalpolitiken.

Trots att en enig riksdag har ställt sig bakom folkpartiets krav samt att mängder av viktiga frågor inte belystes i 1984 års utredning dröjer industriministern med direktiven. Jag skulle vilja använda industriministerns egna bevingade ord: Regeringen springer inte benen av sig för att tillsätta en ny regionalpolitisk utredning. Nu har nio månader gått sedan folkpartiet lade sitt förslag, men direktiven till utredningen lyser med sin frånvaro.

Herr talman! 1982 infördes sänkta arbetsgivaravgifter inom stodområde A. Avsikten var att förbättra förutsättningarna för verksamhet i speciellt utsatta delar av Norrlands inland. Den socialdemokratiska regeringen ändrade reglerna. Nedsättningen gäller numera i hela Norrbotten och endast industriell verksamhet.

Enligt folkpartiets mening har detta fått tre negativa effekter. För det första blev resultatet en försämring av konkurrensläget för de kommuner som tidigare hade nedsatta avgifter. För det andra innebär begränsningen till vissa branscher att stödet blev mindre effektivt. För det tredje blev systemet mer krångligt och godtyckligt.

Denna uppfattning delas av många, varför en utvärdering har utlovats sedan lång tid tillbaka. Trots detta löfte har inte regeringen kommit i gång med denna utvärdering. Varför vänta, när lägre kostnader är en förutsättning för verksamhet i landets mest utsatta delar? Är regeringen rädd för folkpartiets farhågor att inlandet har missgynnats i förhållande till kustregionerna?

I stället för att göra något åt de beslut som fattats i riksdagen om regionalpolitiken anser regeringen att regionalpolitiken är en bra ursäkt för att få angripa oppositionspartierna. Man påstår att det beslut som fattades av vpk och de borgerliga partierna i riksdagen i våras innebär nedskärningar. Detta är inte endast socialdemokratisk demagogi utan också ren och skär lögn. Sanningen är att riksdagen beslutade anslå 200 miljoner mer till regionala utvecklingsinsatser. Vad det gäller de 300 miljonerna som skulle utbetalas under tre år, dvs. ca 100 miljoner om året, så sade riksdagen nej till detta förslag då regeringen inte hade orkat tala om vad den tänkte använda pengarna till.

Att riksdagen vill ha ett ord med i laget om vart de pengar som man beslutat om skall gå kan väl knappast förvåna ens en socialdemokratisk statsminister. Och att en ökning med 100 miljoner är mindre än en ökning med 200 miljoner kan väl knappast heller vara så svårt att begripa?

En väl fungerande infrastruktur är avgörande för att kreativa miljöer skall utvecklas och för att nya och varaktiga arbetstillfällen skall skapas. Därför har både Börje Hörnlund och jag efterfrågat konkreta satsningar i fråga om detta. Det tog nästan ett år, men nu har i alla fall industriministern utlovat att regeringen i november skall komma med ett förslag till infrastrukturella satsningar och att förslaget också skall innehålla anvisningar om hur stödet skall redovisas. Detta kommer i så fall inte en dag för tidigt.

Att döma av hur socialdemokraterna vränger och vrider på sanningen och deras uppenbara ointresse av att precisera var de infrastrukturella åtgärderna skall läggas är det bara att konstatera socialdemokraterna endast var intresserade av dessa medel så länge Thage G Peterson fick använda dem som han ville för att visa regeringens storsinne under sina resor runt i landet. Men när det inte ger några rent partipolitiska poänger då är socialdemokraterna inte längre intresserade av infrastrukturella åtgärder.

Herr talman! Infrastrukturella satsningar innebär inte enbart regler och anvisningar och satsningar av ett visst antal miljoner. Mycket går att göra inom redan befintlig verksamhet. Det finns i dag goda möjligheter att flyga till Stockholm från hela landet. Men det är fortfarande svårt att flyga på tvären, trots att mindre flygbolag gärna vill starta nya linjer.

Folkpartiet kräver en uppluckring av SAS och Linjeflygs koncessioner. Till en början borde det vara en självklarhet att mindre bolag får trafikera sträckor där intresse från SAS och Linjeflyg saknas. Många exempel finns på det orimliga i dagens situation. Ett exempel: Mittnordenflyget borde ha goda förutsättningar att lyckas bara landningstillstånd kunde erbjudas i både Sundsvall och Östersund för mindre bolag.

Värmdagsens beslut att statliga dataföretag som utlokaliserats till Norrland också skall flytta ut forskning och utveckling från Stockholm måste snarast effektueras. Självfallet måste också varje ny statlig verksamhet prövas utifrån regionalpolitiska skäl innan etableringsort fastställs.

Regeringens senfärdighet när det gäller att effektuera riksdagens beslut kan inte accepteras. Folkpartiets krav under våren har i stor utsträckning accepterats av riksdagen. Vi accepterar inte att regeringen förhalar dessa beslut.

Det finns många exempel på nyskapande och kreativa miljöer även utanför de större städerna. En viss anda som stimulerar egna initiativ och eget företagande finns på många orter. En sådan anda kan inte kommenderas fram av politiker i Stockholm. Den måste växa fram underifrån. Det är regering och riksdag som har till uppgift att underlätta denna framväxt.

En följd av denna blir att regionalpolitiken måste bygga på de mindre företagen. En politik som gynnar småföretagande måste enligt folkpartiets uppfattning innehålla bl. a. grundlagsskyddad näringsfrihet, sänkta marginalskatter, förslag om avskaffande av förmögenhetsskatten på arbetande kapital, en förändring av arvsbeskattningen och ett avskaffande av löntagarfonderna och deras efterföljare.

Kreativitet handlar inte enbart om att starta nya företag. Det handlar också om förmågan att kombinera redan befintlig verksamhet. Inte minst i glesbygder kan detta vara av avgörande betydelse för utveckling och framtidstro. En liberal regionalpolitik stöttar dessa människors skaparkraft och förmåga till handling. Den politiken skall ställas mot en socialistisk regionalpolitik som handlar om styrning och beslut i centrala kanslier.

Herr talman! Om industriministern hade funnits i kammaren skulle jag ha ställt två frågor till honom. Dessa frågor är:

När kommer industriministern att tillsätta den regionalpolitiska utredningen? När kommer den utlovade utvärderingen av en sänkning av arbetsgivaravgifterna i gång? Det är två frågor som är ytterst viktiga för de människor i våra glesbygder som saknar sysselsättning eller som riskerar att bli arbetslösa.

Anf. 60 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Regionalpolitik skulle inte behövas om samtliga departementschefer och regeringen som helhet beslutade sig för att hela landet har rätt till en utveckling och en rättvis fördelning av skapade och skapande resurser. En sådan inriktning borde egentligen vara en självklar utgångspunkt för varje regering. Det finns nämligen många starka motiv för en decentraliserad samhällsstruktur.

Vi i centern är helt överens om att arbetet på att skapa regional balans inte innebär uppoffringar för folkhushållet, utan att det i stället är en fråga om att skapa en sundare, bättre och starkare ekonomi. En decentralistisk inriktning ger också förutsättningar för livskvalitet, hushållning med naturresurser och en bättre miljö.

Låt mig ta ett exempel som ligger nära framför oss. Bristen på regionalpolitik och mängden av regeringsförslag som leder till koncentration till framför allt Stockholmsområdet leder till att regeringens ekonomiska politik kommer att misslyckas. Överhettningen leder till en stark löneglidning med därav följande varufördyringar inom sektorer där efterfrågan är stor. Sjukvårdsbiträden, sjuksköterskor m. fl. – i fasta avtal låsta grupper, men viktiga grupper – kan naturligtvis inte stilla åse hur andra grupper kraftigt drar ifrån lönemässigt samtidigt som de får betala den därav följande inflationen. Personligen är jag därför övertygad om att just bristen på regionalpolitik – som dessutom är parad med ogenomtänkta koncentrationsbeslut – är den bomb som gör att regeringen kommer att misslyckas med den viktiga ekonomiska politiken.

Riksdagen står inför några viktiga beslut som starkt kommer att påverka den regionala balansen. Det förslag som regeringen skall lägga fram i fråga om kommunal skatteutjämning kommer att få stor betydelse såväl när det gäller arbetstillfällen, rättvis kommunal service som den regionala utvecklingen. Centerpartiet förespråkar en skatteutjämning som är så utformad att det är omfattningen av den kommunala servicen som skall avgöra kommunalskattens storlek och *inte* medborgarnas medelinkomst i kommunen.

Samtidigt vill vi att de specialdestinerade bidragen till kommunerna – ett åttiotial – avskaffas genom att de inarbetas i skatteutjämningen. Det leder till större rättvisa, bättre kommunal självbestämmanderätt, bättre prioritering-

ar samt mindre byråkrati. Människor och resurser frigörs från byråkrati till vård och omsorg. Detta har man förstått i Norge och Danmark, och där är såväl regering, riksdag som kommuner nöjda. En sådan kraftfull skatteutjämningsreform har en långt större regionalpolitisk betydelse än de regionalpolitiska anslag som vi då och då diskuterar i denna kammare.

Kommunikationerna är ett annat område som är av avgörande betydelse för den regionala utvecklingen. Naturligtvis måste därvid det s. k. länsvägnätet få en bättre medelstilldelning. Varför inte ett beläggningsprogram för grusvägar som skall genomföras under en viss begränsad tidsperiod? Dåliga vägar ger ingen positiv utveckling.

Den stora aktuella debatten rör emellertid SJ. En viktig del är där det s. k. snabbanätet. Från centerpartiets sida önskar vi att alla planer på "Gyllenhammars Link" och en bro över Öresund en gång för alla stoppas i malpåse. En rejäl satsning på snabbanätet är däremot en viktig framtidsatsning. Av regionalpolitiska skäl är det därvid mycket viktigt att satsningen inte stannar i Gävle eller i Sundsvall. Att lämna de riktigt långa avstånden utanför vore förödande: Som ett rent företagsekonomiskt projekt är nog ostkustbanan inledningsvis tveklaktig. Men tar vi samhällsekonomi, miljöfrågorna och den långsiktiga regionala utvecklingen med i bilden, blir projektet ekonomiskt riktigt – speciellt i medellångt och långt perspektiv.

Till kommunikationerna och regionalpolitiken hör också att tvärförbindelserna mellan de nordiska länderna utvecklas. Ett utvecklat nordiskt samarbete är såväl rikspolitiskt som regionalpolitiskt viktigt.

En tredje stor fråga som nu utreds och bereds för beslut är de statliga inkomstskatterna. Såväl Bengt Westerberg som Kjell-Olof Feldt har visat stort intresse för att ge sig på de s. k. kommunala grundavdragen, dvs. de skattefria första 10 000 kr. som var och en får. Detta leder till en orättfärdig skattepolitik, eftersom man ger sig på dem som har svårats att leva på sin lön. Men en sådan skattepolitik kommer också att sätta stora negativa regionalpolitiska spår. Det stora flertalet av invånarna i de mindre kommunerna har låga inkomster. I dessa kommuner kommer köpkraft att undandras, medan köpkraften kommer att kraftigt öka i ett antal höginkomstkommuner – kommuner som redan i dag har en god regional utveckling. Flera skäl talar för att lägre inkomsttagare inte bör drabbas av höjd skatt, som herrar Bengt Westerberg och Feldt vid flera tillfällen uttalat sig för, utan att de tvärtom behöver få minskad skatt.

En annan skattefråga som måste diskuteras är reseavdragen. Socialdemokraterna i riksskatteverket vill tydligen beröva människorna deras avdrag för resor till och från arbetet. Feldt verkar också klart intresserad av att slå in på denna felaktiga linje. Och detta just det år som hela Europa utropat till "Landsbygdens år". "Hela Sverige skall leva!" heter det käckt i kampanjbladen. Regeringspolitiken har tyvärr kännetecknats av motsatsen. De som menar allvar med levande landsbygd och levande småorter bör också se till att tankarna om minskade eller slojade reseavdrag läggs i malpåse. Tvärtom borde reseavdragen kunna förbättras genom att de läggs utanför schablonavdraget. De frågor jag här berört – kommunal skatteutjämning, specialdestinerade bidrag till kommunerna, kommunikationer, den statliga inkomstbeskattningen samt reseavdragen – är stora rättvisefrågor. Kommer reformar-

betet att präglas av rättvisan som ledstjärna, får de regionalpolitiskt utsatta områdena mångmiljardbelopp till utökad köpkraft och utveckling. Detta är att jämföra med de små rännilar som dagens regionalpolitik utgör.

Jag vill också kort beröra de regionala högskolorna. Det är viktigt att avsevärda resurser nu styrs till de regionala högskolorna. Från centerns sida har vi gång på gång uttalat att vi vill kraftigt utveckla de små högskolorna i länen. De skall utvecklas till "regionalpolitiska spjutspetsar". Hög utbildningsnivå, forskning och utveckling måste komma alla regioner till del.

Vattenkraftsutbyggnaden har haft stor betydelse för välståndsutvecklingen i vårt land. Men för de bygder som fått sin vattenkraft utbyggd har utvecklingen tyvärr inte blivit vidare positiv. Det borde därför vara en självklarhet att ett antal ören per kilowattimme av de stora vattenkraftsvinsterna skulle få stanna i vattenkraftskommuner och län, medel som skulle användas till regional utveckling.

Herr talman! De i dag utsatta områdena bör egentligen inte kallas stödområden. De bör inte behöva begära några allmosor. De bör kräva en rättvis politik på t. ex. de områden som jag har berört. De bör få en ordentlig betalning för den vattenkraftsutbyggnad som skett. Den skuld som de har att fordra på grund av den förda koncentrationspolitiken bör nu betalas tillbaka.

I ett tal inför den socialdemokratiska riksdagsgruppen våren 1986 erkänner den regionalpolitiskt ansvarige ministern Thage G Peterson att socialdemokraterna misslyckats med regionalpolitiken. Det var naturligtvis inte meningen att det talet skulle komma i mina händer. Thage G Peterson erkänner där att samordningen i regeringen varit dålig, dvs. i översättning att regeringen lagt förslag efter förslag i centraliserande och koncentrationsdrivande riktning. Tiden fram till i går har den ansvarige ministern lutat sig dels mot det regionalpolitiska rådet, dels mot den s. k. statssekreterargruppen. Tyvärr måste vi från centerns sida konstatera att några praktiska resultat i rätt riktning har vi inte kunnat se i den dagliga regeringspolitiken. Man kan nästan tro att statssekreterarsamordningen går ut på ytterligare koncentration.

Herr talman! Av främst ekonomiska och miljömässiga skäl måste vi nu få en regionalpolitik och en helhetssyn som syftar till att utveckla hela vårt land.

Anf. 61 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Svarar dagens regionalpolitik mot de mål som riksdagen ställt om att göra regionerna till sinsemellan likvärdiga, allsidigt fungerande enheter?

Svaret på den frågan är entydigt nej!

När regioner får en mycket olikartad utveckling har detta sin grund i koncentrationstendenser och andra inneboende motsättningar i kapitalismens ekonomiska system. Detta kan neutraliseras bara med omfattande och riktade åtgärder från staten vid uppbyggnad av skolor, högskolor, kommunikationssystem, kollektivtrafik etc. Naturligtvis är utökade insatser inom den offentliga sektorn särskilt betydelsefulla inom de regionalt eftersatta områdena. Det är i mycket stor utsträckning inom denna sektor som det har öppnats en arbetsmarknad också för kvinnor.

I en sammanfattning av den rapport som länsstyrelsen i Norrbottens län

har utarbetat, "Kvinnor i Norrbotten", heter det: "Kvinnornas arbetsmarknad är snäv. Hela 82 % av de Norrbottniska kvinnorna i förvärvsarbete finns inom endast tre näringsgrenar, där den offentliga sektorn är ojämförligt störst." Klarare sambandet mellan behovet av utbyggnad av den offentliga sektorn och en bättre arbetsmarknad för kvinnor inte uttryckas.

Nu förs en debatt om ScanLink och en Öresundsbro. Samtidigt hotas järnvägarna i norr av allsköns inskränkningar. Skall man behålla någon trovärdighet i den svenska regionalpolitiken måste järnvägsnätet upprustas och trafiklinjer och vägsystem inom Sverige få förtur. Bra vägar och kommunikationer är särskilt viktiga i områden där avstånden är stora.

En särskilt viktig roll i regionalpolitiken, framför allt i Norrbottens län, spelar statens företag i länet. ASSI, LKAB, domänverket och SSAB är stora, viktiga företag i vårt län.

De tre stora statsföretagen ASSI, LKAB och SSAB minskar drastiskt antalet anställda. Antalet jobb som försvinner beräknas till över 2 000. Några planer på att öka förädlingen eller bredda produktprogrammet inom ovannämnda industrier har inte offentliggjorts.

Initiativ i riksdagen för breddning av verksamheterna inom dessa företag har tagits vid upprepade tillfällen. Från vänsterpartiet kommunisterna har vi i frågor, interpellationer och motioner lyft fram behovet av förädling vid sågverken, investeringar i SSAB för nya produkter och flexibelt valsverk, åtgärder vid LKAB för att ta till vara de sällsynta jordartsmetallerna och utnyttja apatiten från malmfältsgruvorna i handelsgödselproduktion. Detta är bara några exempel.

När nu dessa företag kraftigt skär ned sin verksamhet, när underhållsinvesteringarna på exempelvis koksverket i Luleå är helt otillräckliga, ställs frågan ofta: Har ägaren staten någon sammanhållen långtidsplan för att bryta tendensen till stegvisa reduceringar och neddragningar, vilka ofta upplevs som hot om ytterligare förluster av jobb, ytterligare minskningar av verksamheterna osv.?

De här företagen har en nyckelroll i Norrbottens näringsliv och utveckling: en kapitalstark ägare, goda råvarutillgångar och vida möjligheter till ökade förädlingsinsatser inom verksamheterna. Men för att vända nuvarande tendens krävs handfast styrning av ägaren och att det satsas på nya produktområden, att företagen utnyttjas som en motor i norrbottniskt näringsliv.

Redan 1980 presenterade statens industriverk rapporten Sågverkens vidareförädling. Den har senare följts av ytterligare rapporter på samma tema. Där visades vilken betydande roll sågverken hade inom skogslänen och den växande betydelsen av dessa verk om man skulle gå in för utveckling av produktionen från sönderdelning till avancerad torkning och ämnestillverkning.

Sågverken ställdes då inför en hisnande utmaning: Uppbyggnad av bred kompetens, bättre råvaruutnyttjande, etablering av nya kundkontakter och marknadsbearbetning, stora investeringar, väsentligt ökade produktvärden och en väsentligt ökad betydelse för sågverksnäringen beträffande vår handelsbalans och nationalekonomi.

Vänsterpartiet kommunisterna har i upprepade motioner och interpellation

tioner sökt driva fram den här frågan i riksdagen. Vi har också föreslagit att domänverket skulle utnyttja sin roll som storsäljare av virke och ge förtur åt företag med hög förädling inom ramen för upprättande av virkesfördelningsplaner. Intresset för detta från andra partier har hittills varit svalt.

Vårt parti har vid upprepade tillfällen lagt fram förslag om inrättande av samhällsfonder, fonder som kan göra riktade insatser inom samhällsägda och kooperativt ägda företag och företag som ägs av de anställda. En av finansieringsmöjligheterna för detta fondsystem är en produktionsavgift på vattenkraft. Vattenkraftsproduktionen har ju varit av enorm betydelse för industriutvecklingen i vårt land. Men den har också inneburit enorma vinster för vattenkraftsexploatörerna, vinster som inte beskattas i produktionskommunerna. De har fått stå ut med skadorna på odlad mark, minskade skogsmarkstillgångar och annat, medan vinsterna och därmed resurserna för utveckling gått åt andra håll. Detta är djupt orättvist. Ett genomförande av vpk-förslaget om produktionsavgifter på vattenkraft skulle ge radikalt ändrade förutsättningar för en kraftfull regionalpolitik.

Herr talman! De regionalpolitiska ojämlikheterna växer. Viktiga näringar som sågverksnäringen har inte fått stimulans eller förmått att göra nödvändiga insatser. De statsägda företagen blöder, och någon kraftfull insats från regeringen för att vända utvecklingen har ännu inte inletts. Visst var det positivt att riksdagen under våren höjde länsanslagen. Men när kommer den svenska riksdagen att göra slut på orättvisan mot vattenkraftslänen och vattenkraftskommunerna? Gör man inte slut på den orätten, klingar talet om regional jämlikhet ihåligt och falskt.

Anf. 62 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Sedan 1982 har vi i vårt land fått vara med om en positiv ekonomisk utveckling. Industriproduktionen ökar, inflationen var i fjol den lägsta sedan 1960-talet, arbetslösheten har minskat ordentligt sedan 1982, och det finns en rad andra tecken på en fortsatt positiv ekonomisk utveckling som vi naturligtvis kan glädjas åt.

Men även solen har som bekant sina fläckar, för även om arbetslösheten har minskat i riket som helhet, finns det fortfarande regioner med en hög arbetslöshet.

Bakgrunden är oftast en traditionell råvaruproduktion i basindustrier med en svag förädling av produkterna. Det gäller järnmalm, stål och träbranscherna i synnerhet. Problemen är därför fortfarande stora i Norrland och i Bergslagen.

Norrbotten intar tyvärr fortfarande en särställning i arbetslöshetsligan. Arbetslösheten där på 4,9 % är 1,5 % högre än närmast jämförbara län och mer än dubbelt så hög som riksgenomsnittet, även om arbetslösheten i landets största län har minskat med 1 % sedan 1982. Utvecklingen pekar alltså åt rätt håll – men det går långsamt.

Här måste till flera riktade åtgärder för att klara sysselsättningen, om inte Norrbotten skall bli ett län som hamnar i ständig strykklasse på sysselsättningsområde. Det gäller fortsatta satsningar på de s. k. framtidsbranscherna, t. ex. rymdtekniken. Det gäller kraftfulla satsningar på högskolan i Luleå, fler insatser för bättre förädling av råvaruproduktion samt fler utlokalisering-

ar av myndigheter och delar av statliga verk.

När det gäller Norrbottens näringsliv sker det för närvarande stora strukturförändringar inom både malm-, stål- och sågverksbranscherna. Ca 3 000 jobb skall enligt planerna bort under de närmaste åren. Därför sprider sig nu en oro inför framtiden och möjligheterna att få jobb för dem som nu drabbas.

Hur snabba och hårda sysselsättningsminskningarna har varit inom basnäringarna kan illustreras genom LKAB:s neddragningar i Kiruna.

För tio år sedan hade företaget 5 000 anställda, och i nuläget återstår 1 800. Nu planerar företaget att banta bort ytterligare 500 arbetstillfällen. Liknande utveckling sker i Malmberget och vid Svenskt Stål AB i Luleå. Under den gångna veckan har också strukturplanerna för sågverksbranschen presenterats, vilket innebär att bl. a. Kalix kommun drabbas hårt.

Att företag med låg förädling av sina produkter tvingas till snabba strukturomvandlingar är ju ingen ny erfarenhet. En höjd förädlingsgrad på basindustriernas produkter skulle inte bara stabilisera sysselsättningen utan sannolikt också öka den. Tyvärr är det dålig fart på den här utvecklingen. Fortfarande förädlas malmerna dåligt, och detsamma gäller trä- och stålprodukterna. Järnverket i Luleå håller på att förvandlas till ett stålämnesverk med en allt lägre förädling.

Mycket talar nu för att det behövs ytterligare personförstärkningar i de statliga företagens ledningar. Det finns t. ex. duktiga prisförhandlare och rationaliseringsexperter. Men nu behövs det också människor, som vågar satsa på förädling av produkterna och som är beredda att pröva nya idéer för att bredda produktbasen i företagen.

De statliga företagen fyller en mycket viktig uppgift tillsammans med de kooperativa i vårt näringsliv. De är därför alldeles för viktiga för att rationaliseras sönder totalt.

En annan viktig faktor för utvecklingen av näringslivet i vårt nordligaste län är förbättrade kommunikationer. Det är därför jag med tillfredsställelse har noterat planerna på att rusta upp norra stambanan för närmare 1 miljard kronor. Godstrafiken har slagit huvudet i kapacitetstaket, och det är därför viktigt för både gods- och persontrafiken att den planerade moderniseringen av banan kommer till stånd och att transporttiderna förkortas. På sikt bör dubbelspår byggas ut efter hela banan för att höja kapacitetstaket ytterligare.

Dessutom bör planerna på att bygga ett flygfält i Arvidsjaur realiseras. Detsamma gäller det samnordiska flygfältsprojektet i Övertorneå. Det är orimligt att invånarna i Norrbottens inlandsregioner ibland kan tvingas resa närmare 20 mil för att kunna nyttja flyget som kommunikationsmedel.

Ett annat viktigt område för näringslivet är satsningarna på vägunderhållet. Även om det är viktigt av miljö- och trafiksäkerhetsskäl att de tunga transportererna så långt möjligt går med järnväg, så har järnvägarna sina begränsningar i Norrlandslänen. En hög anslagsnivå för vägunderhållet är därför en mycket viktig faktor för näringslivets utveckling.

De förstärkningsinsatser av vägnätet i Norrlandslänen som nu startas är därför en viktig början på en mer allmän upprustning som måste komma till stånd.

När det gäller insatser för en bättre regional balans är det angeläget att det

sker en fortsatt utlokalisering av myndigheter och verk från den överhettade Stockholmsregionen.

Det finns också en rad förslag till utlokaliseringar på t. ex. post- och teleområdet som bör prövas. I Norrbotten finns utbildning av kvalificerade tekniker, som mycket väl kan tillgodose behovet i de snabbt expanderande områdena inom televerket och posten.

Dessutom finns i vårt nordligaste län en nära anknytning till de delar av naturvårdsverket som arbetar med naturskydd, natur- och faunavård, jakt, inhemsk energi, rekreation och fysisk planering. Det vore därför naturligt att utlokalisera t. ex. naturvårdsverkets naturresursavdelning till länet.

Det saknas verkligen inte förslag till utlokaliseringar. Även om inte utlokaliserade verksamheter ensamt kan lösa problemen med de regionala obalanserna, så kan det verksamt bidra till en mer flexibel arbetsmarknad i skogslänen.

Slutligen, herr talman: Det pågår ett arbete för fler arbetstillfällen i bl. a. Norrbotten och Norrlands inland. Det sker bl. a. genom den s. k. statssekreterargruppen. Dessutom planeras ytterligare åtgärder, som industriministern redan har varslat om.

Även om arbetsmarknadsläget fortfarande är besvärligt i Norrbotten, så har erfarenheterna lärt oss att det går att driva på utvecklingen i rätt riktning med hjälp och insatser från den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 63 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Trots alla rubriker på senare tid kring Bofors, spionskandalen Stig Bergling m. fl. affärer finns det också en vardag som hela vårt samhälle är mycket beroende av. Denna vardag innebär att de svenska exportföretagen måste vara så effektiva att de kan konkurrera på världsmarknaden och att de hemmaproducerande företagens produkter kan konkurrera med importvarorna. På detta hänger den svenska välfärden. Krångligare än så är det inte. Företag skall inte bara försörja de egna anställda utan också västvärldens största offentliga sektor. Så trycket på de svenska företagen och deras anställda är mycket hårt. Detta gäller inte minst skattetrycket för företagen.

Det står ju redan klart att de svenska småföretagen arbetar under det högsta skattetrycket i västvärlden. Och detta skattetryck fortsätter att öka, trots mycket tal om motsatsen. Detta gäller alldeles särskilt för alla dem som driver sin rörelse som enskild firma eller handelsbolag. En sådan företagare inkomstbeskattas ju för överskottet i rörelsen, men dessutom får han eller hon betala egenavgifter på resultatet. En utredning som gjorts av Familjeföretagens skatteberedning visar också att egenföretagarna de senaste åren nästan systematiskt har missgynnats i förhållande till både löntagare och aktiebolagen och deras ägare. Egenföretagarna fick exempelvis inte del av skatterabatten 1985 och inte heller någon skatterabatt genom schablonavdraget vid skattereformen 1982.

Man frågar sig varför det då är så viktigt med skattereformer som också inkluderar företagen. Jo, därför att det hos företagen finns en utomordentligt stor kreativitet som kan skapa både sysselsättning och exportinkomster. Och detta gäller inte minst sysselsättningsaspekten. Av de 170 000 nya

arbetstillfällen som skapades inom det privata näringslivet under 1986 tillkom inte mindre än 130 000 i småföretag. Detta tycker jag säger nå, ot om den dynamik som finns i just småföretagen.

Herr talman! Genom ett mera företagervänligt skatteklimat finns det stora vinster att göra för samhället. Och det finns två skattereformer som kanske betyder allra mest för företagarna. Det är först och främst en sänkt marginalskatt. En rejäl sänkning skulle innebära att företagarna behöver ta ut mindre pengar ur rörelsen för att betala eventuell förmögenhetsskatt.

En sänkning av marginalskatten skulle också ge såväl företagare som anställda större motivation till extra arbetsinsatser. En sådan reform är ett gammalt moderat krav. Detsamma gäller också kapitalbeskattningen av familjeföretagens ägare. Dagens skattesatser leder ofelbart till att ägare av expansiva familjeföretag många gånger måste sälja företaget eller delar därav med ökad maktkoncentration som följd.

Men det höga skattetrycket har inte bara medfört uppenbara risker för effektivitetsförluster. Det har också inneburit ökad rättsosäkerhet för den enskilde medborgaren. För att öka effektiviteten i uppbörderna har staten försett myndigheterna med en mängd nya befogenheter i form av lagar och förordningar. Generalklausulen mot skattebrott, bevissäkringslagen, betalningssäkringslagen och företagsbot är bara några exempel. Och nu väntar vi bara på den s. k. fogdelagen – säkringsåtgärder i skatteprocess, som den heter.

På nära håll har vi fått följa effekterna av alla dessa lagar. Företagare har fått se sitt livsverk slaget sönder och samman, trots att det i efterhand visat sig att många företagare har varit oskyldiga. Och för denna misshandel från myndigheterna vägrar staten ta något som helst ansvar. Inte ett öre får offren i ersättning. Och märk väl: Myndigheterna kan fortsätta sina trakasserier praktiskt taget hur länge som helst. Denna urholkning av rättssamhället kan inte få fortsätta, utan det är nu hög tid att åtminstone göra medborgaren till myndigheternas jämlike. Det är därför som vi kräver att ämbetsmannansvaret återinförs, att anståndsreglerna för inbetalning av tvistig skatt utvidgas, att ersättning ges till den som vinner ett skattemål samt inte minst att statens skadeståndsansvar för felaktigheter som begås av myndigheter utvidgas rejält.

Herr talman! Ett annat område där företagarna är utsatta för ett ökat tryck från myndigheternas sida är prissättningen. Regeringen har satt prisstopp i system, vilket troligtvis är en av förklaringarna till att människorna konsumerar kapitalvaror som aldrig förr. Inför ovissheten om upphävda prisstopp "hetsas" människorna att tidigarelägga sina inköp. Men prisstoppen inte bara förrycker konsumtionscykeln, de försvårar också företagens bedömning av sitt ekonomiska läge. Inte minst för småföretagen innebär prisstoppen extra problem vid dispenser. Myndigheternas allt starkare intresse av att lägga sig i företagens prissättning framgår också med all önskvärd tydlighet av livsmedelsutredningens betänkande med generaldirektören i SPK som ensamutredare: Här föreslås att köpmännen skall förbjudas att använda extrapriser som konkurrensmedel. Man skall alltså förbjuda ett av handelds alla bästa konkurrensmedel, nämligen extraprisättningen.

Den minnesgode kanske erinrar sig att det här försöket inte är det första.

För ungefär tio år sedan bad Konsum i Stockholm regeringen att uppdra åt SPK att utreda extrapriserna. Orsaken var den gången att Konsum hade svårt att klara den privata konkurrensen. Nu återkommer detta förslag. Låt mig då, herr talman, säga att endast i en ekonomi där företagen bestämmer prissättningen och konsumenten inköpen kommer priserna att mötas på rätt nivå. Alla försök från myndigheternas sida att manipulera prissättningen är dömda att misslyckas. Prisstopp kan inte förhindra en inflation, bara fördröja effekterna av densamma, och detta till ett högt pris.

Jag nämnde inledningsvis att de svenska företagen måste vara effektiva – inte bara för att se till att företagen och deras anställda klarar sig utan också för att försörja västvärldens största offentliga sektor.

Herr talman! Vi har här i landet beslutat att nästan all vård och omsorg skall bedrivas i offentlig regi. Och vi är inte oense om att vi skall ha en god service till medborgarna. Den stora tvistefrågan är i stället: Vem skall utföra de här jobben? Skall vi monopolisera den offentliga sektorns tjänster eller inte? Eller klarare uttryckt: Skall vi använda oss av den resurs som vårt näringsliv utgör för att förbättra och förbilliga den offentliga sektorn eller ej? Som vi företagare ser det är det ett enormt slöseri med resurser att vi inte i högre utsträckning än i dag lägger ut offentlig produktion på entreprenad.

De studier som gjorts av statskontoret tycker jag ger tydligt belägg för uppfattningen att det borde finnas mycket att vinna på mer entreprenad. Av studien framgår att produktivitetens utvecklingen inom den offentliga tjänstesektorn legat på minus under praktiskt taget varje år under 1960-, 1970- och 1980-talen. Den genomsnittliga produktivitetens utvecklingen för hela den offentliga sektorn, beräknad på detta sätt, var under 1970-talet 1,5 % om året. Och inom sjukvården har produktiviteten minskat ännu mer.

Gör vi jämförelser med det svenska näringslivet, finner vi en annorlunda utveckling. Produktivitetens utvecklingen inom näringslivet har också skattats. Mellan 1963 och 1981 förbättrades produktiviteten inom tjänsteproduktionen med noga räknat 1,46 %.

Även om produktivitetens utvecklingen inte säger allt, då kvalitet och måluppfyllelse inte helt har beaktats, tycker jag ändå att siffrorna ger en klar fingervisning om de möjligheter som finns att få ut mer vård och omsorg för de skattekronor som vi betalar. Låt mig klart och tydligt konstatera: Det är bara genom konkurrens som vi kan nå någon större produktivitetsförbättring inom den offentliga sektorn. Det finns ingen annan väg att vandra. Detta beror inte på att personalen skulle vara dålig i den offentliga sektorn – tvärtom, många gör ett utomordentligt bra jobb. Det beror i stället på själva systemet. Monopol skapar nämligen ofelbart stelhet.

Därför är vårt råd: Öppna den offentliga sektorn på vid gavel för mer entreprenadinsatser! Låt sjuksköterskor och daghomspersonal få öppna egna företag, vara med och konkurrera om att göra den offentliga omsorgen både bättre och billigare! I dag ligger monopoliet som en förlamande hand över möjligheterna till effektivitetsförbättringar. Och inte minst, herr talman: Personalen skulle må bra av att ha flera arbetsgivare att söka sig till.

Låt oss därför, som vi moderater många år har förordat, föra in entreprenöranda i den offentliga sektorn genom mindre egenregi och mer entreprenader.

8 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 17.48 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

10 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 64 SIVERT CARLSSON (c):

Herr talman! För en ersättare i riksdagen från Kalmar län och för oss i centerrörelsen klingar utropet "Hela Sverige skall leva!" som ljuv musik. Tanken bakom orden innebär för mig rättvisa beträffande fördelningspolitiken och ett bekräftande och ett bejakande av regionalpolitikens mål: att alla människor oavsett var de bor i vårt land skall ges tillgång till arbete, bostad, service och en god miljö. Tanken är inte ny. För oss i centerrörelsen är den lika gammal som partiet självt. Vad som är nytt, herr talman, är att *alla* nu i ord ställer upp bakom denna självklarhet. Må då orden och tanken snart omsättas i konkreta politiska åtgärder!

Kalmar län tillhör Sydostsverige, under senare år hårt drabbat av den koncentrationspolitik, den obalans och den snedvridna fördelningspolitik som fortfarande tillåts få råda och tillåts att få förstärkas.

Såväl långtidsutredning som forskarrapporter och olika undersökningar bekräftar vad vi Kalmar län-bor på hemmaplan dagligen upplever. Avtappningen av folk och kapital hotar på sikt att göra vårt län till ett vackert, turistvänligt pensionsområde i skuggan av de s. k. tillväxtregionerna, med deras högskolor, högteknologi, storföretag, huvudkontor etc. och därmed sammanhängande problem och obalanser.

Denna såväl för samhället som individ, såväl för tillväxtområden som avfolkningsbygder och såväl för stad som landsbygd olyckliga och på sikt förödande utveckling måste givetvis brytas och vändas i riktning mot ett samhälle i balans, mot ett samhälle där hela Sverige skall leva.

Därför är de samlade åtgärder som vi sätter etiketten regionalpolitik på, tillsammans med miljöfrågorna, det område som i dag bör prioriteras vad gäller snara, gemensamma, viktiga och rättvisa beslut.

Om, herr talman, nuvarande koncentrationsutveckling tillåts fortsätta – ja, då hotas inte bara stora områden att bli avfolkade och storstäderna att igenkorkas. Vi riskeras *också* att i framtiden, i förlängningen av nuvarande teknologi-, utbildnings- och servicekoncentration, få en arbetsmarknad som är uppdelad inte bara i A- och B-lag utan även C-lag – ett fåtal starka, rika och exklusiva centra och en periferi präglad av utarmning, svaghet och relativ fattigdom; ett nytt ojämnt klassamhälle. Den bilden rimmar dåligt med hur vi i centern vill se vårt samhälle, ett samhälle där hela Sverige skall leva.

Det må därför tillåtas mig, herr talman, att, med utgångspunkt i erfarenheterna från vårt län under senare år, för en stund rikta uppmärksamheten på Kalmar läns speciella situation.

Efter en period av stabilisering under 1970-talet har länets befolknings-

minskning under 1980-talet accelererat. Under åren 1983–1986 har länet tappat 3 406 invånare. Utflyttningen av ungdomar är skrämmande hög: 2 360 personer i åldrarna 16–24 år, vilket betyder att Kalmar län under 1980-talet förlorat en hel årskull ungdomar, samtidigt som storstadslänen exempelvis under perioden 1983 t. o. m. halvårsskiftet 1986 ökat sin befolkning med 56 078 personer, varav Stockholms län svarar för 40 602 personer, en busslast per dag.

Under 1980-talet har också såväl antalet som andelen pensionärer ökat kraftigt i Kalmar län. 20 % av länsinnevävarna är nu 65 år eller äldre. I Högsby kommun är andelen 26 %, i Borgholms kommun 25 %. Kalmar län ligger därmed i topp i landet beträffande andelen pensionärer.

Sakläget, herr talman, är alltså följande.

Befolkningsutvecklingen är mycket negativ. Den yrkesverksamma delen minskar kraftigt. Andelen äldre ökar. Flyttningen stimuleras. De statsmedel som utbetalas i flyttningsbidrag till folk som flyttar har ökat betydligt mer än de statsbidrag som i form av regionala utvecklingsinsatser utbetalats de senaste åren. Den produktiva sektorn minskar. Den offentliga ökar. De senaste sex åren har 3 300 arbetstillfällen inom industrin försvunnit i länet.

Den kommunala ekonomin försvagas. Regeringens senaste förslag beträffande förändring av skatteutjämningssystemet hade i sin ursprungliga utformning drabbat Kalmar län hårdast i landet, med utdebiteringshöjningar på mellan 1:23 och 2:06 kr. Ett sådant förslag från regeringens sida får bara icke upprepas.

Andelen statliga arbetstillfällen tillhör landets lägsta.

Tillsammans med Blekinge län har Kalmar län den sämst utvecklade privata servicen i riket. Medelskattekraften är 88 %, tillsammans med Gotland lägst i landet, och arbetslösheten ligger – trots högkonjunktur, utflyttning, låg förvärvsgrad och sned åldersfördelning – på en besvärande hög nivå, framför allt vad gäller norra och mellersta länsdelen.

Inget län har drabbats så hårt beträffande nedläggning av järnvägar som vårt län, och nu föreslås en halvering av väganlagen till Kalmar län under kommande tioårsperiod.

Detta, herr talman, är den sanna bilden av Kalmar län. Viss förståelse hoppas vi därför kunna möta, inte bara i ord utan även i handling, för våra krav på aktiva, samordnade regionalpolitiska åtgärder och en rättvis fördelning av gemensamma statliga resurser. En sådan fördelning förekommer inte i dag, då avfolkningsområden som vårt län på olika sätt får betala de s. k. tillväxtregionernas expansion och medföljande problem.

Trots den något dystra bild som den faktiska redovisningen av länets situation i dag ger, finns goda möjligheter för Kalmar län att utvecklas till ett framtidslän, förutsatt att vissa villkor uppfylls. Om länets egna inneboende förutsättningar ges stöd och möjlighet att utvecklas, om länet vid en rättvis fördelning av landets samlade resurser får sin rättmätiga andel och om de två basförutsättningarna, goda kommunikationer och tillgång till en differentierad utbildning resp. teknikspridning, prioriteras av statsmakterna, bör målet för länets utveckling – att genom ett konkurrenskraftigt och utvecklingsbart näringsliv skapa väl differentierade arbetsmarknader i länets olika delar – inte på något sätt vara ouppnåeligt.

Det är, herr talman, inga allmosor eller förmåner vi begär till vårt län, utan det är rättvisa – något av den rättvisa som signalerades i samband med statsministerns besök i länet för ganska exakt ett år sedan, och betydligt mera av det åtgärds paket som en enig länsstyrelse presenterade industriministern vid en regionalpolitisk konferens i Västervik i våras.

Inom länet och på länets förutsättningar pågår ett energiskt och kontinuerligt arbete för att stimulera till nya varaktiga och utvecklingsbara arbetstillfällen. Parallellt med detta arbete måste dock, herr talman, statsmakterna göra kraftfulla, samordnade och aktiva insatser för att stödja Kalmar län i dess utveckling. Just behovet av samordnade åtgärder kräver, tror jag, att någon form av sydostkommission tillsätts, för att i likhet med vad som skett inom andra områden – Uddevalla, Malmö, Bergslagen osv. – bl. a. ta fram ett särskilt Kalmar län-paket. Detta åtgärds paket bör bl. a. innehålla följande:

– Utveckling av högskolan.

För länets framtid är det oerhört viktigt att högskolan i Kalmar inte bara får behålla sin nuvarande kapacitet och profil utan också ges möjligheter och resurser att breddas, fördjupas och vidareutvecklas inom områden som teknik, miljö, naturvetenskap, ekonomi och turism.

Klasslärarutbildningen med hundraårig tradition bör givetvis fortsätta vid högskolan. Enligt UHÄ:s anslagsframställning behövs redan läsåret 1988/89 en fördubbling av antalet intagningsplatser på grundskollärlinjen. I Kalmar finns kompetens, lokaler, personal och en stark enig länsvilja att bibehålla klasslärarutbildningen. Såväl ekonomiska och regionalpolitiska som utbildningspolitiska skäl talar alltså för fortsatt klasslärarutbildning vid länets högskola, vilket också UHÄ:s ledning förordar.

– Ökade anslagsramar för investeringar i länets kommunikationer.

Samtidigt som regeringen är beredd att satsa 670 milj. kr. på byggande av 2 mil motorväg vid Uddevalla och som en ny motorvägsring diskuteras kring Stockholm, planerar vägverket en halvering av nuvarande väganlag till Kalmar län för den kommande tioårsperioden. Detta innebär givetvis en klar försämring av länets vägstandard. Den miljard som staten drar in via höjd bils katt och bilaccis bör kunna medverka till att ge även Kalmar län utökade, inte minskade, anslagsramar, för upprustning av vägnätet och för borttagande av de värsta flaskhalsarna på E 66. Dessutom är det nödvändigt att järnvägen Kalmar–Alvesta–Göteborg upprustas och moderniseras för att ge snabba och frekventa förbindelser med övriga delar av landet. Även länets flygförbindelser och sjöförbindelser, inte minst med Gotland, bör utvecklas.

En starkt bidragande orsak till den regionala obalansen i landet är den orättvisa fördelningen av statlig verksamhet. Kalmar län tillhör de mest missgynnade områdena. Om den statliga verksamheten vore rättvist fördelad efter invånarantalet i länen skulle Kalmar län ha 5 000 flera statliga arbetstillfällen.

De utlokaliseringar av statlig verksamhet som genomfördes under 1970-talet har varit lyckade. Man har nu goda möjligheter, mot bakgrund av regionala rättvisekrav, att arbeta vidare med andra utlokaliseringar. För att få en tillräcklig effekt bör det för Kalmar läns del på sikt handla om minst 1 000 arbetstillfällen. Dessa kan ha anknytning till högskolans struktur och

den statliga verksamhet som i övrigt finns, men bör också bestå av till länet nylokaliserad statlig verksamhet.

Detta var, herr talman, några av de viktigaste åtgärder som bör ingå i ett kommande Kalmar län-paket. I övrigt vill jag peka på följande:

– Kalmar län som jord- och skogsbrukslän och med sin stora tekniska energikompetens bör göras till ett utvecklingsområde för inhemsk, miljövänlig energiproduktion. Ett anslag bör anvisas från staten till odlingar av exempelvis energigrödor och energiskog samt till utveckling av vindkraft och miniatyrkraftverk.

– Ett bibehållande av Mörbylånga sockerbruk är en nödvändighet inte bara för jordbruket utan *också*, och inte minst, för de anställda inom länets livsmedelsindustri.

– Ett förbättrat ekonomiskt skydd för specialodlingar som t. ex. socker, lök och bönor, en sänkning av sjukförsäkringsavgiften med 50 % för egen- och småföretagarna, ett slopande av den gläsbjgdsskatt som benämns skogsvårdsavgift samt möjlighet för näringslivet, kommunerna och landstinget att för ökad sysselsättning få investera till samma låga räntesats som man bygger bostäder för i Stockholm är åtgärder som positivt skulle medverka till ökade investeringar och därmed ökad sysselsättning i Kalmar län.

Vi hoppas att de goda förutsättningar och den eniga länsvilja som i särskild utredning redovisats för regeringen beträffande byggandet av en etanol-fabrik i Mönsterås resulterar i att regeringen, efter förslag om borttagande av bränsleskatten på inhemskt producerad etanol, medverkar till att nämnda byggnation kommer till stånd. Det är en framtidsinvestering – inte bara för Mönsterås och Kalmar län utan även för jordbrukets avsättning av spannmål och för en renare miljö. En snar fullskaleanläggning för etanolproduktion i landet, baserad på inhemska råvaror, är viktigt ur såväl miljö-, beredskaps-, industri- som sysselsättningssynpunkt. Det är även viktigt för den fyto-kemiska industrins utveckling i Sverige. Lokaliserad till Kalmar län samt samordnad och integrerad med Mönsterås Bruk i Mönsterås, vilket medför möjlighet till såväl tekniska som ekonomiska fördelar, skulle den dessutom vara ett i *handling* uttryckt *konkret* bevis för regeringens i ord uttalade vilja till regionalpolitiska åtgärder – även i Kalmar län. Med förhoppning och förväntan avvaktar vi i Kalmar län slutgiltigt besked i denna fråga.

Däremot bör regeringen av bl. a. miljöskäl avstyrka Sydkrafts ansökan om tillstånd för utbyggd vattenkraft i Emån. Emån har, med hänvisning till vetenskapliga och kulturella naturvårdsintressen i den fysiska riksplaneringen klassificerats som riksintressant naturskyddsobjekt där tyngre exploatering ej bör ske. Sydkrafts planerade kraftverksbygge skulle medföra stora ingrepp med svåra konsekvenser i såväl det ekosystem som finns i ån som i angränsande områden. Ett ja till nämnda kraftverk skulle medföra oreparerbara ingrepp i den känsligaste delen av ett unikt vattendrag med för Sverige unika biologiska förhållanden. Ansökan har avstyrkts av flera remissinstanser – även av statens naturvårdsverk. Min fråga till regeringen blir därför: Delar regeringen uppfattningen att Sydkrafts utbyggnadsplaner i Emån vid Fliseryd bör avslås?

Herr talman! Med anledning av den senaste tidens debatt förutsätter jag att regeringen står fast vid ett bibehållande av gränsskyddet för svenskt

jordbruk. Effekterna på livsmedelsberedskapen, det öppna landskapet och sysselsättningen – inte minst i Kalmar län – skulle bli katastrofala om eventuella krav på en ensidig svensk avveckling skulle tillgodoses.

Herr talman! Med anledning av riksdagens tidigare uttalanden beträffande regionalpolitikens mål, regeringens uttalade positiva inställning till kampanjen "Hela Sverige skall leva!" samt situationen och utvecklingen i Kalmar län, hoppas jag att nu framförda synpunkter något kan och skall bidra till ökad rättvisa, jämnare fördelning av gemensamma resurser och därmed också ett snabbare förverkligande av ett av målen – Kalmar län, ett framtidslän i ett Sverige i *bättre* regional balans.

Anf. 65 RINALDO KARLSSON (s):

Herr talman! Gruvnäringen har haft stor betydelse för landet, i synnerhet för de orter där gruvorna ligger. I dagarna är det 350 år sedan silvergruvan i Nasafjäll startades av drottning Kristina. Vi som har haft förmånen att se denna gruva känner en viss stolthet över att man för så många år sedan kunde starta en gruva och ett smältverk uppe i ödemarken. Gruvan i Nasafjäll hade stor betydelse för Sverige och för drottning Kristinas möjligheter att klara av skulderna från det trettioåriga kriget. I dag har vi tack och lov ingen krigsskuld att betala. Men gruvnäringen är ändå en avgörande faktor för många orter, inte minst i Västerbotten.

Det är därför mycket viktigt för landet och för regionerna där sådan verksamhet finns, att den har möjlighet att utvecklas och förstärkas så att människorna känner trygghet i sin verksamhet. Boliden AB har under 80-talets mitt hamnat i en ekonomisk kris på grund av prisutvecklingen på metallmarknaden.

Gruvan och smältverket har en nästan helt avgörande betydelse för utvecklingen av näringslivet och sysselsättningen i Västerbottensregionen. Det är därför av största betydelse att staten och Boliden AB satsar på utveckling av dessa näringar. Boliden AB har lagt fram ett förslag till regeringen om ett investeringsprogram för gruvorna. I dag meddelas att man avvaktar med investeringarna i Enåsen och Åkulla i väntan på regeringens svar. Vi kräver att ett besked skall komma snarast.

Boliden AB sysselsätter i dag 5 100 personer i Västerbotten. Detta är 27 % av industrisysselsättningen. Under 1987 har företaget varslat om nedskärning med 1 400 personer, 500 inom gruvorna och 900 inom smältverket. De kommuner som drabbas kommer att få svårt att klara av den service som var baserad på den sysselsättningsgrad som fanns inom Boliden AB. Det är nu viktigt att man finner ersättning för den sysselsättning som försvinner.

Staten och Boliden AB måste i detta fall satsa på utveckling, i stället för på stagnation och återhållsamhet. Svenska malmförekomster har mycket stor nationalekonomisk betydelse för landets självförsörjning. I Västerbotten, där en av världens största kända sulfidmalmstillgångar ligger, har Boliden AB utvecklats till ett av Europas mera betydande gruv- och metallföretag på bas- och ädelmetallområdet. Grunden till utvecklingen har varit en aktiv prospektering för att finna fyndigheter för utveckling av gruvindustrin och följande anriknings- och smältverk. Problemet är att Boliden AB i dag enbart satsar på kända fyndigheter som ger återbetalning på satsat kapital.

I dag finns det fyra aktörer som är att räkna med på prospekteringsmarknaden. Det är Boliden AB, LKAB, NSG och SGU. Detta måste vara minst tre för mycket, med tanke på att staten rör om tre av dem. Men det är också av största vikt att denna typ av kartläggning av landets naturtillgångar samordnas. Jag är medveten om att staten gör en del när det gäller denna näring, men det räcker onekligen inte. Med hänsyn till den betydelse näringen har för inlandet och i synnerhet glesbygden måste det vara riktigt att staten blir aktivare på detta område. Fördelen med gruvnäringen är att ett gruvhål inte går att flytta från platsen, eller man kanske i detta fall borde säga orten. När det gäller blygruvan i Laisvall i Arjeplogs kommun är jag helt medveten om den debatt som kommer att följa, men man måste ta dessa människors oro för sysselsättningen på allvar. Staten bör i god tid ställa resurser till förfogande för att se om det finns möjligheter att ta till vara den malm som finns under Laisan utan att behöva göra stora miljöingrepp.

När det gäller smältverket i Rönnskärsverken har dess utveckling inte gått obemärkt förbi. Miljömässigt har debatten stått i centrum under hela verkets historia. Det gäller framför allt under 70-talet, då mängden utsläpp till luft och vatten var betydande. Detta innebar att stora investeringar gjordes för att förbättra processerna och minska utsläppsnivåerna. De anställdas hälsa påverkades också av den dåliga miljön. Överdödligheten var två till tre gånger större än hos landets befolkning i övrigt. I dag visar forskningsresultat glädjande nog att denna kurva har vänt. Miljöinvesteringar är ett måste för att få en så säker och riskfri miljö som möjligt för de människor som verkar och bor vid smältverket. I dag finns två stora problem. Det ena är lönsamheten i företaget. På grund av den uppstår det andra problemet – nämligen de investeringar som onekligen måste göras.

Den smältenhet som finns på Rönnskärsverken är från 1947. Processen vid verket är inte bra ur drifts- eller miljösynpunkt. Den är också mycket energikrävande.

Rönnskärsverkens kunnande ligger i att ta hand om och processa komplicerade material. Det kan vara sliger eller askor som innehåller kvicksilver, kadmium eller andra farliga ämnen. I dag vet vi att det dumpas mängder av olika ämnen som är farliga för människor och natur på tippor och även i sjöar och andra vattendrag.

Jag tror inte att dessa dumpningar görs för att man inte vet bättre eller för att man medvetet vill förstöra miljön. Nej, problemet är att man inte har någon som på ett tillfredsställande sätt kan ta hand om dessa farliga ämnen. Vi menar att staten skulle kunna samarbeta med Boliden på detta område. Boliden har under 50 års tid skaffat sig en stor erfarenhet när det gäller att handskas med dessa gifter, som oftast finns i material som ingår i våra processer.

Om detta samarbete skulle kunna bli verklighet, skulle det också bli lönsamt att investera i den nya smältverksenhet som vi onekligen behöver. Det skulle väl inte vara något dåligt resultat av ett samarbete om landet fick en bra lösning på ett miljöproblem, samtidigt som man skulle få en energisnål process i ett företag som betyder mycket för landet och är helt avgörande för Västerbottens kust- och inland.

Herr talman! Detta skulle också ge oss en ljusare bild av framtiden.

Anf. 66 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! I framför allt de mindre företagen har löntagarfonderna fått en stor betydelse för hur man bedömer framtiden. Det är företagaren och hans eller hennes familjs tro på de närmaste årens förutsättningar som avgör om det skall bli en expansion i företaget eller inte, om det skall ske några investeringar eller inte. Denna tro på framtiden avgörs till stor del av psykologiska faktorer.

För oss – de allra flesta, inte bara företagare – är frågan om ägandet central och kommer frågan om ägandet att vara central de närmaste åren. Kommer vi i vårt land att tillåta ett enskilt ägande? Kommer ett privat ägande av skog och mark, företag, aktier och försäkringar att tillåtas? Kommer vi att tillåtas att fritt få förfoga över detta ägande, eller kommer vi att få se en fortsättning på statliga och kollektivistiska ingrepp liknande pensionsbeskattningen, där pensionstagarna plundrades på delar av sitt pensionssparande på ett så flagrant sätt?

Misstron mot socialdemokratiska och kollektivistiska lösningar är stark bland de mindre företagen. Företagarna vågar i dag inte lita på att givna spelregler för näringslivet kommer att gälla. Därigenom minskar den alldeles nödvändiga tilltron och den för utvecklingen oumbärliga arbetsglädjen inom de mindre och medelstora företagen.

Företagarna litar inte heller på vårt samhälles lagstiftning i fråga om skatter. Alltför ofta har företagare tvingats schavottera inför offentligheten genom misstanke om skattebrott för att efter några månader, kanske år, bli rentvådda från vad de anklagats för men med resultatet att deras företag tvingats upphöra, lidit obotlig skada eller måst säljas på grund av myndigheternas obalanserade och okontrollerade agerande. Och detta utan någon ersättning!

Näringslivet lider också under andra företeelser i vårt samhälle, företeelser som vi snarast måste ändra på och där moderata samlingspartiet har lagt fram förslag om ändringar. Jag tänker på företeelser som blir till hinder i utvecklingen, exempelvis en ständigt växande djungel av snåriga regler, som såväl centralt som lokalt och regionalt innebär krav och tillämpningsanvisningar som gör Sverige till ett unikt samhälle härvidlag. Vi har en byråkrati som ser ut att leva sitt eget liv oavsett ambitioner i begränsande riktning. Vi har ständigt växande skattetryck, där för företagen framför allt löneskatterna kommit att bli konkurrenshindrande på marknaderna. Vi saknar ofta väl och rätt utbildad arbetskraft till industrin. Det är en följd av att vi saknar den nödvändiga yrkesutbildning som företagen kan ge i form av lärlingsutbildning. Vi har ett lönesystem som innebär att lönen för en nyanställd ungdom i 18–20-årsåldern blir lika hög som lönen för äldre och van arbetskraft. Det är en i sig orimlig lönesättning som ofta stänger ute den yngre och mindre vana arbetskraften från arbetsmarknaden.

Framför allt industrin har ett behov av att industriarbetet ges en högre status. Skall vi in på 90-talet få tillgång på arbetskraft till industrin, fordras ytterligare förbättrad arbetsmiljö, en sundare lönesättning, där den vane premieras, där befordringsmöjligheterna verkar som en stimulans både för person och för prestation och där marginalskatterna inte blir det hinder för befordran och löneökningar som de är i dag.

Herr talman! I dag kan jag konstatera att företagen i de fyra Norrlandslännen sedan löntagarfonderna genomfördes blivit 500 milj. kr., en halv miljard, fattigare.

Vad hade inte dessa riskbenägna vinstmedel kunnat uträtta i dessa företag? Nu blev det uteblivna investeringar och inga nyanställningar. Vi har också fått mindre starka företag än vad vi hade behövt få. I stället har dessa 500 miljoner, som tagits från de norrländska företagen, gått till aktieköp på börsen – aktieköp som gjorts upp med andra aktieägare i en ständigt pågående spekulationskarusell, där jag vill nämna bl. a. Fermentakarusellen, i vilken löntagarfonderna varit starkt pådrivande.

Det är således fråga om en börsspekulation men i dess sämsta tappning, för den har skett inte med egna medel utan med medel som först tagits från de företag som ofta sedan blivit föremål för köp på börsen.

Hur är det möjligt för de norrländska socialdemokratiska riksdagsmännen att acceptera detta rov och denna ödeläggelse av norrländska företags möjligheter till självfinansiering av den egna utvecklingen och av egna investeringar? Det är en fullständigt destruktiv beskattning.

Så till några speciella Norrbottensförhållanden.

Herr talman! Det tog många år innan socialdemokraterna insåg att de moderata, borgerliga förslagen om differentierade arbetsavgifter var ett effektivt instrument för att behålla och också skapa nya jobb i Norrlandslännen. När våra förslag så småningom genomfördes gjorde socialdemokraterna det misstaget att de undantog de flesta branscher och företag utanför den egentliga industrin. Detta kom att innebära förlust av stimulans i större delen av Norrlands inland och inte minst i det av arbetslöshet drabbade Torne-dalen.

Med moderata samlingspartiets förslag genomförda skulle enbart Norrbotten ha fått ökade resurser för utveckling av sitt näringsliv i storleksordningen 35–40 milj. kr: årligen bara genom generellt sänkta arbetsgivaravgifter.

I och med riksdagsbeslutet i våras fick länsstyrelsen i Norrbotten 33,5 milj. kr. mer än om socialdemokraterna fått igenom sitt förslag. Det är pengar som kommer väl till pass i den rådande negativa trenden i länet, där 3 000 personer kommer att förlora sina jobb inom en treårsperiod – i de statliga basföretagen.

Den socialdemokratiska regionalpolitiken har egentligen aldrig lyckats. Sedan sådan politik började praktiseras 1965 har bl. a. Norrbotten förlorat flera tiotusentals ungdomar och familjer till andra delar av vårt land.

Industrisysselsättningen har minskat, framför allt i de statliga företagen. Utflyttningen till inlandskommunerna tenderar nu att få till följd att medelåldern i delar av dessa kommuner ligger nära pensionsåldern. Vård av gamla blir allt svårare att klara av. Det finns helt enkelt inte människor i vårdande ålder. Skolan får allt svårare att vara heltäckande; det blir för dyrt för kommunerna. Kollektivtrafiken blir allt dyrare för de boende i glesbygd, servicen allt sämre, och det är just de boende i glesbygd som behöver en bra kollektivtrafik till rimliga kostnader. Barnomsorgen är ett mycket sorgligt kapitel i stora delar av inlandet. Det existerar helt enkelt ingen kommunal barnomsorg inom rimliga avstånd. Principen likhet inför lagen är härvidlag

inte tillämpbar, om inte våra, av moderata samlingspartiet framlagda, förslag blir genomförda.

Men det som kanske mer än annat upplevs som ett stort svek av socialdemokraterna är deras beslut att stoppa det s. k. startbidraget – från 4 000 kr. för den enskilde och upp till 15 000 kr. för en familj som avser att ta anställning utanför det egna länet.

Bortfallet av detta rimliga stöd, när brist på arbete tvingar människor bort från sin hembygd, sina närmaste, sina vänner och bekanta, blir kännbart och har resulterat i en ström av kritik mot den socialdemokratiska politiken. Jag förstår mycket väl kritiken från era egna socialdemokratiska riksdagsmän.

Herr talman! Till allt detta som händer i Norrbotten i dag får vi dessutom verkligen känna av effekterna av socialdemokratisk skattepolitik när den är som allra mest alert.

”En höjd eller ny skatt är en gård av solidaritet”, har en känd socialdemokrat yttrat. Och nog kommer den solidariteten att kännas för norrbottningarna efter denna höst. Vad sägs om att först höja skatten i det av socialdemokrater styrda landstinget med 1:15 kr. och att därefter höja den kommunala skatten i ett antal kommuner med varierande belopp? Exempelvis i det hårt drabbade Kiruna höjer socialdemokraterna skatten med 0:85 kr. Således kommer en Kirunafamilj att få vidkännas en skattehöjning med 3 500–4 000 kr. per år fr. o. m. nästa år. Vad säger de norrbottniska socialdemokratiska riksdagsmännen om den gården av solidaritet, när man då betänker att prisnivån – inflationen – därutöver kommer att stiga med ca 7–8 % nästa år?

En socialdemokratisk politik kommer att bli förödande för många Norrbottensfamiljer. Detta framstår allt klarare. Hur skall en Kirunafamilj med normala inkomster klara sig? Blir det genom ännu en tuff lönerörelse med strejker och oro i malmfälten? Och om inte, hur blir det då? Resultatet kan bara bli ett: kraftigt försämrad realinkomst.

I Norrbotten närmar vi oss verkligen sanningens timma med socialdemokratisk skattepolitik – och detta gäller inte bara i Kiruna.

Anf. 67 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! De regionala frågorna tränger på alltmer närgånget för oss som bor i norr och därmed även den akuta befolkningskris som Norrlands inland befinner sig i. I Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland upplever vi hur ungdomar efter utbildning i sina hemlän bryter upp och flyttar söderut. Detta är en process som tidigare ansågs naturlig men vars konsekvenser i dag slår hårdare, då hela bygder töms på sin unga befolkning och endast de gamla blir kvar. Då försvinner framtidstron på utveckling och förnyelse. Lämmeltåget går till storstadsområdena och främst till Stockholm, där jobben finns och där sjukhusen förvisso är aktiva i sina rekryteringsanssträngningar.

I det katastrofala bottenläge som vi nu befinner oss i uppe i Norrlandslänen måste helt enkelt kurvan vända och börja peka uppåt. Vi efterlyser regeringens ansvar.

Mitt hemlän Västerbotten har tappat 22 000 människor på 25 år om vi bortser ifrån kommunerna Umeå och Vännäs. Det är en avtappning som

sätter djupa spår i våra samhällen. Ljuset slocknar, mörkret breder ut sig och tystnaden talar.

Herr talman! Det finns en risk för att Sverige kommer att klyvas i en A- och en B-zon, om utflyttningen får fortsätta på samma sätt som de senaste åren under socialdemokratisk regering. Västerbotten kan komma att förlora 10 000 fler människor i inlandet fram till år 2000. I de fyra kommunerna Sorsele, Åsele, Vindeln och Bjurholm skulle minskningen uppgå till en fjärdedel av nuvarande folkmängd. Bjurholm t. ex. skulle ytterligare förstärka sin ställning som Sveriges minsta kommun och hamna på en nivå av 2 250 invånare, om avvecklingen skulle få fortgå enligt dagens modell. Länsstyrelsen skriver i sin årsrapport att utvecklingen inger stor oro, en oro som delas av hela länets befolkning från kust till fjällbygd och som jag själv i dag vill klart och entydigt framföra till Sveriges regering och riksdag.

Det råder en regional obalans mellan norr och söder som måste mötas med aktiva åtgärder, kunskapsutveckling, arbetsmarknads- och stödåtgärder, bättre kommunikationer, likvärdig beskattning och en återföring av elinkomsterna från den utbyggda vattenkraften till de län där den produceras.

Vad menas med en aktiv socialdemokratisk regionalpolitik som industriminister Thage G Peterson med förlov brukar skryta om? Han utesluter tydligen helt Västerbottens län. Eller är det att godkänna en arbetslöshet i Västerbotten på nära 4 %? Västerbotten står som enda skogslän för en ökad arbetslöshet denna höst. I de övriga skogslänen har arbetslösheten minskat. Jag har i dag inte hört statsministern från denna talarstol med ett ord nämna just detta förhållande. I åldersgruppen 20–24 år ligger arbetslösheten på 11,3 % med stora variationer mellan kommunerna. Är detta att känna solidaritet med de utsatta regionerna?

Herr talman! Jag vill särskilt uppehålla mig inom fyra områden där det råder obalans. Det första området är jordbruket.

I år har länets bönder upplevt ett tredje katastrofår fullt jämförbart med nödåren på 1860-talet. Under fyra år har nu 850 jordbruksenheter avvecklats i Västerbotten. I fjällbygden är detta särskilt märkbart där en fjärdedel av jordbruken lagts ned. Hur skall turism kunna utvecklas när den bofasta befolkningen flyttar? Inte en enda lampa lyser i stugorna. Vi i folkpartiet har i vårt jordbruksprogram lagt förslag om en ändrad inriktning av jordbrukspolitiken med inriktning på s. k. arealbidrag. Vi har insett betydelsen av en landsbygd som lever och ett Norrlandsjordbruk för överlevnad av både människor och landsända.

Det andra området jag tänker ta upp, gruvindustrin, har Rinaldo Karlsson redan tidigare berört. Jag har i ett flertal interpellationsdebatter med industriminister Thage G Peterson efterlyst en framförhållning vad gäller kartering och prospektering av våra gruvfyndigheter, men kraven har tillbakavisats. I dag beslutade riksdagens revisorer om en förstudie angående de statliga insatserna för prospektering. Det har entydigt framkommit vid den förberedande granskningen att de totala prospekteringskostnaderna var störst under de borgerliga regeringsåren. Särskilt under de senaste två åren har dock regeringens insatser sjunkit i både löpande och reella priser. Detta förhållande har tidigare bestridits av industriministern. Det är bra att Rinaldo Karlsson sade att det inte räcker med den nuvarande satsningen. Då

kanske vi är fler på Västerbottensbänken som är överens om detta förslag.

Att skapa förutsättningar för en livskraftig mineralindustri, trygga försörjningen och dessutom skapa sysselsättning, trodde jag var ett gemensamt mål för både regering och opposition. För att uppnå detta mål krävs tre förutsättningar – kartering, prospektering och forskning/utveckling. Vem eller vilka bär ansvaret för att de statliga prospekteringsinsatserna har reducerats? Det är en fråga jag och många med mig ställer i dag. Även vårt lands gruvindustri bör omfattas av samma spelregler som råder på den internationella marknaden. Så är det inte i dag.

Ett hårt slag drabbar nu Rönnskärsverken genom att ytterligare 400 anställda får sluta. Stekenjokk har fått en nådatid fram till november 1988. Men vad händer sedan? Dessutom har vi Stensele Mekaniska i Storuman. Länsarbetsnämndens prognos är dystert. En märkbar ökad utflyttning talar nu sitt tydliga språk.

Det tredje området jag vill beröra är kommunikationerna.

Herr talman! Avgörande för länets överlevnad och utveckling är goda kommunikationer. SJ har uppenbart ställt Norrland i strykclass. Vilka nya företagsetableringar lockas av budskapet att persontrafiken norr om Sundsvall ej skall tilldelas utvecklingsresurser? Vi efterlyser krafttag från regeringen och kommer mycket noga att ta del av den trafikpolitiska proposition som kommer nästa år. Men vem har hitintills burit ansvaret för förfallet? För det är ett rent förfall som har rått då det gäller SJ:s tåg- och sovvagnar norr om Sundsvall. Våga mer och bryt upp SAS-Linjeflygs monopol som folkpartiet föreslår. Detta monopol utgör ett hinder för inte minst de mittnordiska flygförbindelserna. Vår marknad utgörs ju även av de nordiska länderna. Västerbotten har också landets längsta vägnät, som kräver ett stort underhåll.

Herr talman! Det fjärde område som jag vill ta upp är det kanske allra allvarligaste hindret för utveckling i Västerbotten och Norrlands inland: det höga skattetrycket. Socialdemokraterna utmärker sig som ett högskatteparti. Västerbotten har landets högsta kommunalskatter – medelskattetrycket är 2 kr. högre än medeltalet i landet. Det beror på att många av våra kommuner liksom landstinget är socialdemokratiskt styrda. Det här är en politik som inte får fortsätta. Vi kräver en likvärdig beskattning med landet i övrigt. Inte kan vi locka nyckelpersoner till specialtjänster med beskedet att de får betala 15 000–20 000 kr. mer i skatt i en inkomstklass på 20 000 kr. för nöjet att komma till Västerbotten! Ja, det är ett nöje att bo i Västerbotten, men inte till vilket pris som helst.

Dessutom måste arbetsgivaravgiften sänkas. När kommer utvärderingen av den försöksverksamhet som pågått i Norrbotten sedan 1983 med en 10-procentig nedsättning av arbetsgivaravgiften? Varför missunnar regeringen Sorseleföretaget samma förmån som Luleåföretaget har?

Folkpartiets förslag om en ny regionalpolitisk utredning antogs av riksdagen i våras. Varför har den inte kommit i gång? Vad väntar regeringen på?

Folkpartiet och Bengt Westerberg har gång efter annan efterlyst mobilisering för regionalpolitiken både bland människor i berörda områden och hos

regeringen. Hittills har regeringen mest fungerat som bromskloss! Högre skatter är deras medicin.

Det är många viktiga knutar som måste lösas upp, t. ex.: Vilka följder kan vi förutse av den tekniska utvecklingen som kan bli till gagn för Norrlands inland? Hur skall de positiva effekterna fördelas regionalt – vilka konkreta åtgärder föreslår regeringen? Det rör sig om frågor som service, teknikspridning, forskning, kultur osv. Och låt för all del de regionalpolitiska medlen styras ut i länen, där kunskapen finns, och öka därmed länsstyrelsens befogenheter! Folkpartiet vill föra kampen för människorna, för en regionalpolitik värd namnet.

Till sist, herr talman: Det är synd att inte den nya arbetsmarknadsministern passar på tillfället att vara här och lyssna på de frågor vi framför från de län som lider av svåra arbetsmarknadspolitiska problem. Den förra arbetsmarknadsministern Anna-Greta Leijon talade på partikongressen i höstas om att det kommer att finnas fler människor inför valet 1988. Jag tror att den verklighet som den nya arbetsmarknadsministern Ingela Thalén kommer att få möta är fler arbetslösa. Mitt recept är: Vi måste byta ut regeringen.

Anf. 68 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Bergslagen har som de flesta numera vet drabbats och drabbas fortfarande av strukturrationaliseringar. Flera av kommunerna i Örebro län räknas till Bergslagen, men det är kommunerna i norra delen, Hällefors och Ljusnarsberg, som drabbats hårdast.

Stämningen i dessa båda kommuner har inte varit bra. Människorna var oroliga för sina jobb och för sin framtid. Krav på nya storindustrier inom regionen framfördes. Krisstämning rådde i kommunerna.

Regionalpolitiska åtgärder av olika slag har vidtagits för att klara kriserna, insatser som handlar om att förstärka och utveckla de förutsättningar som finns i den egna regionen. Varje region bör byggas upp med hänsyn till de resurser som finns och som kan utvecklas. Det är ett långsiktigt arbete, som kräver uthållighet och tålmod, men det är säkert det enda sättet att skapa varaktiga sysselsättningar i kommunerna. Samhället kan ge resurser, men det är bara genom hårt och engagerat arbete av kommunens innevånare som man kan skapa de nödvändiga förutsättningarna för att utveckla befintliga företag och skapa nya.

Jag har haft tillfälle att följa utvecklingen i kommunerna i norra delen av länet på nära håll, och jag tycker de är bra exempel på vad regionalpolitiska insatser på olika nivåer kan åstadkomma – framför allt Ljusnarsbergs kommun, som hunnit längre i sitt arbete än Hällefors.

Hällefors brottas än med stora problem. Framför allt har man en negativ befolkningsutveckling, som i sin tur påverkar den kommunala budgeten. Man kan förstå problemen med den kommunala servicen när en redan hårt drabbad kommun inför budgetåret 1988 måste minska sina kostnader med ca 11 milj. kr.

Med olika former av regionalpolitiska insatser vill man nu bygga upp en näringslivsavdelning i kommunen, man vill satsa på utbildning och man anser från kommunalt håll att ett teknikcentrum är det lyft man behöver.

Kommuninnevånarna har tagit sig ur krisstämningen, kavlat upp ärmarna

och insett att mycket hänger på dem själva om en negativ utveckling skall kunna hejdas. Visserligen är alla problem långt ifrån övervunna eller lösta, men man är på väg. De pessimistiska stämningarna har förbytts i en försiktig optimism och framtidstro.

Ljusnarsbergs kommun kan tjäna som ett bra exempel för andra kommuner i kris – att det går att förändra en negativ utveckling med hjälp av kraftfulla regionalpolitiska insatser.

Den befolkningsminskning som ägt rum i Ljusnarsbergs kommun under många år har avstannat. Nyinflyttning har skett och man räknar med en viss befolkningsökning under 1988 och 1989. Man har beräknat att kommunen räddat eller nyskapat ca 215 jobb hittills. Under 1988 hoppas man på ca 140–200 nya arbetstillfällen på grund av de åtgärder som genomförts under det senaste året och som nu är på gång.

Nyföretagandet, som är helt nödvändigt för kommunen och som varit expansivt under senare år, har bl. a. inneburit att under 1987 ett tiotal företag startats av kommuninnevånare. Man räknar med att nyföretagandet under en femårsperiod skall tillföra kommunen ca 200 arbetstillfällen. Naturligtvis arbetar man också med att utveckla redan befintligt näringsliv.

Allt det här är resultat av ett gemensamt arbete från statens sida, med industriministern i spetsen, från de regionala myndigheternas, kommunpolitikernas och kommuninnevånarnas sida, där alla strävar åt samma håll.

Alla problem är inte lösta. Det återstår mycket än att göra och fortfarande behövs kraftfulla regionalpolitiska insatser. Hällefors och Ljusnarsberg väntar naturligtvis med stort intresse på det åtgärds paket för Västerbergslagen som industriministern aviserat och är spända på vad det skall innebära.

Man kan fråga sig vad som skulle ha hänt med en kommun som Ljusnarsberg om de fria marknadskrafterna fått råda. Kommunalekonomiskt skulle kommunen säkert ha befunnit sig i ett omöjligt läge och knappast kunnat existera som självständig kommun; möjligen som rekreationsområde för stressade storstadsbor. Kommuninnevånarna skulle förmodligen inte visa den framtidstro som man nu har utan känna sig nedvärderade som människor och odugliga som arbetskraft. De skulle säkerligen flytta ifrån kommunen så fort tillfälle gavs.

Att de stora bolagen och koncernerna inte tar något socialt ansvar, det har vi bittert fått lära oss och det vet vi i dag. Många handlar också med stor brutalitet när det gäller att lägga ned företag. Ett exempel på denna brutalitet kan vi nu uppleva i Örebro län – närmare bestämt i Kumla – där Åkerlund & Rausing och i förlängningen Swedish Match vill lägga ned Rinaldo & Johansson med ca 200 anställda – ett företag som inte är något förlustföretag.

Ägarna vägrar att sälja och vill inte heller låta de anställda överta företaget. Många krafter i länet arbetar nu på att försöka rädda företaget. Den kraftiga opinionen har fått företagsledningen att gå med på ytterligare utredning. Om detta leder till något resultat eller bara är ett spel för galleriet återstår att se.

Som jag sade tidigare behövs det fortfarande regionalpolitiska insatser. Det är framför allt två områden som är viktiga, inte bara för Ljusnarsbergs och Hällefors kommuner, utan för en fortsatt utveckling av näringslivet i hela Örebro län.

Det första är utbildning. Det gäller främst den tekniska utbildningen på olika nivåer, både på gymnasienivå och på högskolenivå. Det är viktigt att högskolan i Örebro får resurser att klara den utbildning länet behöver.

Den regionala högskolan lockar till sig grupper som traditionellt inte studerar vid universitet och högskola. Vi har ingen utbildningstradition i Bergslagen när det gäller högre studier. Därför är närheten till hemorten viktig.

Närheten till utbildning innebär också att yrkesverksamma kan vidareutbilda sig utan alltför stora kostnader. Industrin i länet behöver arbetskraft både med högskoleutbildning och med kvalificerad verkstadsutbildning.

Tillgång till människor med kvalificerad utbildning har också stor betydelse för möjligheterna att utveckla nya näringar och företag. Erfarenheter från andra delar av landet visar att en region med en väl fungerande högskola också lockar människor med kvalificerad utbildning till regionen. Vi vet också att ungdomar som utbildar sig vid en högskola gärna stannar i området och vi behöver våra ungdomar.

Det andra området som är nödvändigt för Örebro län är bättre kommunikationer – bättre vägar och bättre järnvägar. Det gäller både person- och godstrafik.

Satsar man regionalpolitiska medel för att utveckla befintliga företag och för att skapa nya måste man också fortsätta med att skapa förutsättningar för företagen att snabbt och effektivt kunna transportera sina produkter.

Herr talman! Det är av mycket stor betydelse att regionalpolitiska aspekter vägs in vid beslut inom alla politikområden i betydligt högre grad än vad som sker i dag.

Anf. 69 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Många talare i dagens debatt har tagit upp frågor som berör problem och farhågor i skilda regioner av vårt avlånga land. Inte minst har mina norrländska kammarkamrater beskrivit den ofta svåra situation som de verkar i rent sysselsättningsmässigt. Jag förstår er oro, som torde vara helt berättigad.

Jag för min del vill belysa ett par av de problem och orosmoment som enligt min uppfattning präglar regioner i Mälardalsområdet, ett område där ca 3 miljoner av landets befolkning bor. Förutsättningarna i fråga om utveckling när det gäller t. ex. företagsetablering, befolkningsutveckling, kommunikationer och utbildningsmöjligheter är helt olika beroende på i vilken del av Mälardalsområdet man bor.

En allt större koncentration av nytillkommande företagsetableringar sker inom den redan tidigare befolkningsrika storstadsregionen, alltså Stockholm med omnejd – en region som sträcker sig från Uppsala i norr till Stockholmsområdet i söder. Inom detta område växer allt fler företagsetableringar fram, och det är ett område som redan nu brottas med överhettningsproblem som stor bostadsbrist, kommunikationsproblem och alla de sociala följdverkningarna därav. Kommer man från en annan del av Mälardalsområdet som jag gör, nämligen från Västmanland, har man den precis motsatta utvecklingen inpå knutarna: vikande befolkningstal i stort sett i alla kommuner liksom sviktande sysselsättning.

Geografiskt sett är Västmanland mycket centralt beläget i Sverige. Inom en radie av drygt 10 mil når man en befolkning på närmare 3 miljoner människor, som jag redan tidigare nämnt. Trots detta centrala läge, geografiskt, är vi oroade över den utveckling som är på gång och som kan komma att drabba oss i Västmanland hårt. Det är, enligt min uppfattning, på sikt djupt oroande att näringslivets expansion i så stor omfattning koncentreras till regionen Uppsala–Stockholms-området. Nej, denna koncentration måste brytas. Andra delar av Mälardalen, län som Västmanland, måste sätta något mot en utveckling som alltmer styr expansionen till Stockholmsregionen på bekostnad av andra näraliggande bra alternativ.

Ofta får jag från socialistiskt tänkande människor höra krav framställas på att man med centralstyrning och statligt ingripande skall vända på den utveckling som är på gång i riktning mot en alltmer överhettad Stockholmsregion och ett alltmer utarmat Västmanland. Som liberaler och anhängare av marknadsekonomin och ett fritt näringsliv säger vi folkpartister nej till en sådan centralstyrning och etableringskontroll. Nej, låt oss i stället ta upp kampen om näringslivets etableringar genom att bygga upp en infrastruktur som ger oss i andra delar av Mälardalsområdet en med Stockholmsregionen likvärdig plattform.

Men skall för näringslivet någorlunda likvärdiga villkor råda i Stockholmsregionen och Västmanland måste områden som kommunikationer och utbildning rustas upp i Västmanland. Utbildningsfrågorna måste under de kommande åren få en alltmer central roll i Västmanlands län som ett instrument för lösande av utbildningsproblemen men framför allt när det gäller att påverka den framtida näringspolitiska utvecklingen och förändringsproblematiken.

En annan viktig del av en välutvecklad infrastruktur är kommunikationerna. Det finns i dag mycket stora brister i kommunikationssystemet i Västmanland på olika områden. Det förhållandet minskar möjligheterna för länet att delta i den mycket snabba, på högteknologi grundade utvecklingen inom Uppsala–Stockholm-området.

Glädjande nog pågår i vårt län just nu ett intensivt arbete för att förbereda kommande satsningar på såväl kommunikationerna som utbildningsområdet. Högskolan Västerås/Eskilstuna måste ytterligare rustas upp och ges ökade resurser. Inte minst är en utökad teknisk utbildning helt nödvändig om näringslivets behov av arbetskraft skall kunna tillgodoses.

Mälarbaneprojektet är bara en av de planer på kommunikationsområdet som intensivt bearbetas. En annan är den s. k. Bergslagspendeln. I båda fallen är det fråga om snabbtågsförbindelser, som på ett radikalt sätt skulle ge underlag för näringslivets expansion och ge människorna en tro på framtiden.

Herr talman! Jag har ytterst begränsad tid för att belysa alla de stora, men icke överstigitliga, problem som måste lösas om vi i Västmanland med framgång skall kunna deltaga i den snabba utveckling som pågår inom huvudstadsregionen.

Avslutningsvis hoppas jag, att när regeringens budgetförslag läggs fram i januari, innehåller det en ökad satsning både på utbildningssidan och på

kommunikationerna i Västmanland och Bergslagen – inte minst när det gäller snabbtåg i form av den s. k. Mäljarbanan liksom Bergslagspendeln.

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Allmänpolitisk debatt

Anf. 70 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Den förda politiken under de senaste åren har varit framgångsrik för vårt land. Det gäller ekonomi, sysselsättningsutveckling och industriinvesteringar.

Framgångar har även kunnat noteras i Norrbotten. Nyföretagandet har ökat markant de senaste åren. Arbetslösheten har minskat. Detta låter bra, men vi är ändå bekymrade. Avståndet till riksgenomsnittet är konstant. Vi har fortfarande dubbelt så hög arbetslöshet i Norrbotten som i övriga landet. Länets arbetslöshet ligger på 4,9 %, när rikets är på väg under 2 %.

Strukturomvandlingar inom våra basnäringar har lett till sysselsättningsminskningar i sådan omfattning att nyskapade arbetstillfällen endast har gett marginella förbättringar.

Den inomregionala obalansen i vårt län är omfattande. Kommuner som Pajala och Kiruna har en arbetslöshet på 8–9 %. Det finns också andra kommuner med växande problem, t. ex. Övertorneå, Arjeplog, Överkalix och Kalix. ASSI:s sågverksrörelse har sålts till domänverket och skall struktureras om. 240 arbetstillfällen försvinner. Värst drabbas Kalix kommun, där mellan 150 och 170 anställda skall bort.

Här behövs snabba insatser, vilket också har utlovats av regeringen.

SSAB:s fortsatta strukturering tär hårt på arbetstillfällena inom Luleåregionen. Malmfälten har efter 1980 haft en folkminskning på 4 500 invånare. Personalminskningarna beror till stor del på LKAB:s neddragningar.

Detta har bidragit till en stor utflyttning av framför allt ungdomar och högutbildad arbetskraft. Med detta flyttmönster utarmas vårt län och våra kommuner på arbetskraft, och vi måste med gemensamma krafter bryta detta mönster. Alla måste ta sitt ansvar, även näringslivet.

Herr talman! Det är en dyster bild jag har beskrivit, men vi norrbottningar tror ändå på vårt län, som har utvecklingsmöjligheter. Norrbotten har förutsättningar: stora naturresurser, kvaliteter när det gäller arbetskraft och rekreationsområden. Här kan även bostäder erbjudas.

Industriministern har vid flera tillfällen uttryckt att vi skall hjälpas åt att utveckla varje region utifrån dess egna förutsättningar. Regeringens arbete med utlokalisering av företag – statliga såväl som privata – har vi stora förväntningar på. Vi har även stora förväntningar på det utvecklingsprogram för Norrbotten och Norrlands inland som håller på att utarbetas. Vi har dessutom förväntningar på den tilltänkta parlamentariska utredningen om en bättre regionalpolitik.

För att vända trenden i Norrbotten krävs grundläggande satsningar, och jag vill nämna några.

För det första behövs en fortsatt kunskapsuppbyggnad. Högskolan har varit något av primus motor för länets utveckling. Enligt uppgift ökar gruppen högskoleutbildade som stannar i länet – och det är bra. Högskolan möjliggör en utbildning som motsvarar det nya samhällets krav.

Norrbotten har gjort inbrytningar på nya områden, som rymdteknik, plastindustri, elektronikindustri m. m. En utveckling av högskolans områden

till komposit och plast är därför nödvändig. Energiforskning och energiutbildning är ett annat intressant område.

För det andra är kommunikationerna en viktig förutsättning för en offensiv regionalpolitik och har stor strategisk betydelse för näringslivets utveckling. Detta gäller alla områden – bil, båt och flyg. Snabba och effektiva transporter till och från länet behövs.

SJ spelar en viktig regionalpolitisk roll. En anpassning till kundernas behov är nödvändig. Näringslivet är i starkt behov av effektiva frakter.

Flyget spelar en viktig roll i ett län som omfattar en fjärdedel av Sveriges yta. Det finns behov av kompletterande flygkommunikationer med flygfält i Arvidsjaur och ett samnordiskt fält i Övertorneå/Ullitornio.

En utveckling av taxifyg mellan mindre orter skulle bidra till att lindra den inomregionala obalansen.

Bilen är nödvändig i Norrbotten, varför det behövs en bra vägstandard.

Inlandsvägarnas bärighet är en förutsättning för skogsindustrins framtid.

Turismens utvecklingsmönster styrs till stor del av vägstandarden. Bra vägar mellan orterna underlättar och utjämnar arbets- och bostadsmarknaden.

En bra mångfald av näringslivsstrukturen kräver stora satsningar på länets infrastruktur.

En utbyggnad av telekommunikationerna till länet är avgörande om vi skall ha jämbördiga möjligheter att stiga in i ett högteknologiskt samhälle.

För det tredje vill jag nämna kapitalets betydelse för Norrbottens utveckling.

I dag koncentreras kapitalet kring de överhettade regionerna, varvid det är svårt att få tag på riskvilligt kapital till vårt län. De regionala investmentbolagen i Norrbotten är för små. Det behövs ett nytt slags riskkapital.

Norrbottens socialdemokratiska partidistrikt har under många år drivit kravet att delar av de vinster som vattenkraften genererar skall stanna i länet som årligt kapitaltillskott. Rätten för länet att tillgodogöra sig delar av vattenkraftsvinsterna öppnar möjligheten för ett offensivt regionalt utvecklingsarbete.

Herr talman! Efter att ha hört Erik Holmkviests mörka beskrivning förstår jag motviljan hos företag mot nyetableringar i Norrbotten. Man kan med fog säga att Erik Holmkvist har hållit ett dödgrävartal här i riksdagen. Om det är på detta sätt han beskriver Norrbotten när han talar med sina vänner i de södra delarna av landet har jag stor förståelse för att de är tveksamma. Jag hoppas att näringslivet tar reda på de faktiska förhållandena vad gäller de kvaliteter som Norrbotten har att erbjuda.

Industriföretagen visar i dag en positiv ekonomisk utveckling. Soliditeten i Norrbottens industriföretag närmar sig genomsnittet i hela landet. Man kan alltså ifrågasätta sanningshalten i Erik Holmkvists anförande. Talet om rov och ödeläggelse av företag i Norrbotten är svårt att förstå. Finansministern har påpekat att felaktigheterna i budgeten beror på företagens inbetalningar av skatt. När tillåtna avsättningar till fonder och andra avsättningar har gjorts måste företagen betala skatt. Man kan också konstatera att avsättningar till löntagarfonderna inte har någon betydelse för företagen i Norrbotten.

Herr talman! Det gemensamma målet för regionalpolitiken är likvärdighet

mellan landets olika delar beträffande välfärdsfaktorerna arbete, utbildning, service och miljö. Klyftan mellan Norrbotten och riket i övrigt vad gäller arbete har långt ifrån överbryggats. Med vårt partis inriktning på regionalpolitiken är jag övertygad om att goda resultat kan nås. Våra gemensamma resurser skall ge välfärd över hela landet.

Anf. 71 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Det var en mycket optimistisk syn som Leif Marklund gjorde sig till tolk för när det gäller vad som hittills har hänt. Jag kan i och för sig dela hans glädje över att vara norrbottning och att tillhöra Norrbottens län. Om han med sitt tal menar – han var litet otydlig på den punkten – att Norrbottens socialdemokratiska partidistrikt har drivit frågan om en återföring av kraftverkens vinster till Norrbotten, måste jag säga att Leif Marklund och samtliga hans partikolleger i riksdagen i så fall tydligen har glömt att driva och stödja den frågan här.

Anf. 72 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Leif Marklund redovisade hur han upplever den socialdemokratiska politiken. Han målade en bild av Norrbotten som jag inte hade kunnat göra mer detaljerad än vad han gjorde. Han talade om att vi har en dubbel arbetslöshet i Norrbotten. Han talade om att basnäringarna sviktar, att inlandskommunernas problem är oerhört stora, och han namngav många av de kommunerna. Han talade om att ägaren till ASSI, alltså den nuvarande regeringen, som står för ägaransvaret, är med och lägger ned ASSI:s sågverk med 240 man anställda. Han talade om SSAB:s friställningar och om malmfältens friställningar inom LKAB. Han talade om att utflyttningen utarmar Norrbotten. Han talade om att kommunikationerna är dåliga, vilket är en starkt bidragande orsak till utarmningen. Han talade också om att kapitalet styrs fel därför att det bara är vissa orter som får tillgång till det. Alltsammans var en oerhört hård kritik, herr talman, mot den socialdemokratiska regeringens politik. Jag hade inte kunnat göra det mer detaljrikt.

Däremot undvek han noggrant att svara på mina frågor. Han svarade inte på någon av de frågor jag hade ställt, vilket är ett kvitto på hur omöjligt det är att svara på dem. Det visar hur oerhört avslöjande mina frågor är för den förda socialdemokratiska politiken; dels den politik som regeringen för, dels också den politik som förs i landsting och kommun, vilka i Norrbotten styrs av socialdemokrater.

Inte ett ord sade han om skattehöjningar, inte ett ord om hur de i Kiruna skall klara en skattehöjning på 4 000 kr. plus 7 000 kr. per heltidsarbetande i höjda kostnader för nästa år. Inte ett ord! Inte ett ord sades om den kritik man har fått för att man tog bort startbidraget på 4 000 kr. för ungdomar eller 15 000 kr. för en familj. Inte ett ord om vad han tyckte om att länet har fått 33,5 milj. kr. mer med det borgerliga förslaget och beslutet i riksdagen i våras. Det kommenterade han inte. Inte heller sade han att Norrbotten med generella sänkningar av arbetsgivaravgiften skulle ha fått 35–40 milj. kr. mer per år än med den socialdemokratiska politiken.

Att jag talar om rov och ödeläggelse har att göra med att de pengar man

använt för att köpa aktier är de pengar man har tagit av de företag som man sedan köpt aktier i. Det är ödeläggelse. Det är en destruktiv beskattning.

Anf. 73 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Det står Paul Lestander helt fritt att kontrollera hur länge Norrbottens socialdemokratiska parti har drivit och funderat över frågan att en del av vattenkraftens vinster skulle gå till Norrbotten. När det gäller att driva frågan i riksdagen har vi naturligtvis haft funderingar över vilka former som skulle vara lämpligast för att nå resultat. Jag är helt på det klara med att denna fråga lagts in som ett moment i den regionalpolitiska utredningen. Vad jag förstår stod ett enigt utskott bakom förslaget.

Erik Holmkvist gör ytterligare utfall mot den socialdemokratiska regionalpolitiken i Norrbotten. Man kan ställa sig frågan hur Norrbotten skulle ha sett ut med moderat politik. Att sänka arbetsgivaravgifterna för de tillverkande industriföretagen i Norrbotten har visat sig framgångsrikt. Enligt företagen själva har man så att säga kommit i nivå med riket i övrigt.

Man kan också fråga sig varför Erik Holmkvist och hans partivänner slog sönder skatteutjämningsförslaget, som skulle ha gett Kiruna en möjlighet att klara sin budget. Man kan också titta på det inslag om landstinget som Erik Holmkvist hade i sitt huvudanförande. Hur skulle Norrbottens län se ut med en moderat politik? Hur skulle servicen till våra sjuka se ut när moderaterna går in för att lägga ned ett eller flera lasarett? Man vill också minska resurserna till vårt landsting, vilket innebär att kvaliteten på vår vård försämras. Hur skulle det ha gått för Kiruna om moderaterna fått bestämma, de som plockade bort alla vitala delar ur Norrbottenspropositionen?

Anf. 74 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Leif Marklund återkom med påståendet om socialdemokratiens stöd i kampen för att ta ut en del av vattenkraftsvinsterna i Norrbotten. Ända sedan jag kom hit till riksdagen – det var som bekant något år före Leif Marklund – har det funnits olika förslag om produktionsavgifter på vattenkraften. Inte vid någon av de voteringar som har hållits här i riksdagen sedan dess har en enda socialdemokrat från Norrbotten stött förslaget. Det är möjligt att det har förts diskussioner i Norrbotten, man har också gått ut och sagt att om man skulle få bygga ut Kalix älv skulle vinsten från den älven tillföras Norrbotten.

Det enda framsteget, om det nu är ett framsteg, beträffande produktionsavgifter på vattenkraft eller någon form av ytterligare beskattning av vattenkraften med regional adress är att frågan hänskjuts till den regionalpolitiska utredningen. Hur länge det kan dröja innan man ens har ett förslag vet ju ännu ingen. Men helt klart är att någon konstruktiv handling för att stödja ett genomförande av en produktionsavgift har inte någon socialdemokratisk riksdagsledamot från Norrbotten deltagit i.

Anf. 75 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Det är rätt egendomligt att lyssna till Leif Marklunds försök att komma ur den rävsax han lyckats fastna i. Inte ens den här gången, efter en påminnelse, fanns det ett enda besked att få om de frågor jag har ställt. Jag

vill konstatera, herr talman, att Leif Marklunds inlägg, med bistånd av hans partikamrater på Norrbottensbanken, tydligt och klart visar och avslöjar vad socialdemokratiska riksdagsmän i själ och hjärta anser om den socialdemokratiska politiken. För Leif Marklunds inlägg var en uppräkningslista av misslyckanden inom socialdemokratien och missnöje med resultaten av den förda socialdemokratiska politiken. Det var inget annat än ett tydligt markerat missnöje med att den socialdemokratiska politiken, som Leif Marklund och hans partivänner på Norrbottensbanken står bakom, inte har lyckats.

Jag frågar: Vart tog svaren vägen? Kammare, riksdagsmän, även regeringsledamöter tror jag är intresserade av att få veta vad svaren blir på mina frågor. Det är inga oväsentliga frågeställningar. De är oerhört avslöjande. Vad gör kirunaborna som nästa år får en ökad skatt med 4 000 kr. per familj och genom inflationen ökade kostnader med 7 000–8 000 kr. per 100 000 kronors inkomst? Hur skall de klara det? Hur skall de klara kostnader på 11 000 kr. per 100 000 kronors inkomst? Hur skall de klara upp den situationen, Leif Marklund? Vi är oerhört intresserade av att få svar på den frågan.

Vad skulle moderat politik ha inneburit för Norrbotten? Jo, avreglering, mindre byråkrati, större frihet att arbeta på företagens egna villkor, lägre skatter på så sätt att löntagarfondsskatter och löneskatter inte skulle pådyvlas företagen i den omfattning som har skett. Vi hade fått en bättre framtidstro, inte bara i Norrbotten. Med moderat politik skulle vi ha fått tro på framtiden. Det är vad företagen måste ha, herr talman, för att våga investera, våga expandera och utvecklas.

Leif Marklund, svara på frågorna! Jag tror att väldigt många norrbottningar kommer att med iver ta del av de lösningar som exemplet kirunaborna skall få.

Anf. 76 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Till Paul Lestander vill jag helt kort säga att vi har haft dessa frågor på vårt bord och arbetat med dem, och den dag vi kommer till ett konkret resultat både när det gäller den vattenkraft som redan finns utbyggd i vårt län och när det gäller de älvar som kanske kan bli aktuella för utbyggnad i framtiden, bör vi kunna hitta former för att en del av vinsterna skall kunna generera riskvilligt kapital till vårt län. Sedan återstår bara att se vilken ställning Paul Lestander kommer att inta om ytterligare en älv skulle utbyggas, kanske för att lägga grunden för en kapitalbildning i Norrbotten och i det sammanhanget också baka in vinster från den redan etablerade vattenkraften. Det blir intressant att följa Paul Lestanders ställningstaganden i den frågan.

Herr talman! Erik Holmkvist beskriver sin extrema högerlinje med något höjd röst, vilket kanske kan tolkas så att argumenten inte är särskilt starka. Mitt svar på Erik Holmkvists fråga om kirunaborna är att jag tycker att de borde ringa till Erik Holmkvist och fråga av vilken anledning han gick emot skatteutjämningsförslaget som skulle ha räddat Kirunas budget.

Vidare konstaterar jag att Erik Holmkvist vid sin beskrivning av företagens ovilja att tro på den socialdemokratiska politiken använder mycket

tvivelaktiga argument. Under åren 1976–1982 fick man den uppfattningen klarlagd att alla företag i Norrbotten kände en stark resignation och ovilja. Man trodde helt enkelt inte på systemet längre. I dag finns en ny geist inom företagandet i Norrbotten. Vi har aldrig haft en sådan utveckling inom småföretagen och aldrig haft så många nystartade företag i Norrbotten som under de senaste åren. Tidigare har vi litat till vår basindustri, vi har litat till de statliga företagen, men nu börjar denna tilltro att dala. Vi kan inte se de stora statliga företagen som ensamförsörjare av Norrbottens län. Då måste vi gå till näringslivet och försöka etablera nya typer av differentierat företagande. I dag tror företagen på Norrbotten. Enligt uppgift har man faktiskt också spridit tron på Norrbotten till näringslivet i Sverige i övrigt, och det är positivt. Det hälsar vi med tillfredsställelse.

Tredje vice talmannen anmälde att Paul Lestander och Erik Holmkvist anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 77 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Så här långt fram i den allmänpolitiska debatten kan man konstatera att mängder av problem i vårt samhälle diskuterats men också att många frågeställningar alltjämt är obesvarade. Avsikten med debatten är kanske inte heller att få svar på frågor utan fastmer att ge ledamöterna i denna kammare möjlighet att påtala förhållanden ute i landet som invånarna inte är tillfreds med och som statsmakten bör uppmärksammas på. Det är då naturligt och helt nödvändigt att jag utifrån dessa synpunkter tar till orda här.

Jag har i olika sammanhang haft anledning att i denna talarstol påpeka det faktiska förhållandet att Gotland ligger mitt ute i Östersjön men likafullt vill vara en fullvärdig del av Sverige. Jag skall denna gång inte börja tala om våra kommunikationsproblem utan om den arbetsmarknadssituation som råder på Gotland. Den avviker nämligen högst väsentligt från det riksgenomsnitt som regeringsföreträdare så gärna talar om.

Den 21 september skrev länsarbetsnämnden till arbetsmarknadsstyrelsen angående arbetsmarknadsutsikterna hösten 1987. Det var och är ingen uppmuntrande läsning precis. Och den har föga gemensamt med de besked som samtidigt gavs på den socialdemokratiska kongressen, att nu har landets regering löst problemen med arbetslösheten.

Herr talman! Låt mig citera direkt ur länsarbetsnämndens redogörelse: Läget på arbetsmarknaden har de första sju månaderna 1987 varit betydligt sämre än under samma period förra året. Antalet lediga platser har minskat med 15 % och de som söker arbete är 13 % fler. Det finns 11 % fler arbetslösa nu jämfört med samma tid förra året.

Här står alltså mer än 11 % utanför den ordinarie arbetsmarknaden, och det är endast Norrbotten som har en sämre situation än Gotland. Det finns inget som tyder på en förbättrad situation, tvärtom.

Den utan jämförelse största boven i detta drama är transportrådet, som låtit koncessionen för färjetrafiken övergå från Gotlandsbolaget till Nordström & Thulin från den 1 januari 1988.

Så här ser läget ut i dag för Gotlandsbolagets anställda: Totalt 248

uppsagda, ett 60-tal på landsidan och ca 180 på sjösidan. 53 tjänstemän och kollektivanslutna av de landanställda vet i dag med säkerhet att de inte får något fortsatt arbete inom Gotlandstrafiken. Drygt 150 ombordanställda vet inte om de får fortsatt arbete inom Gotlandstrafiken. 29 personer har erbjudits fortsatt arbete inom Gotlandsbolaget efter 1 januari och det är de som har arbetat mer än elva år inom företaget.

Denna förändring och följdverkningarna som uppstår har medfört en mycket pressad situation för alla de berörda, och på arbetsförmedlingen, där man inte har särskilt många jobb att erbjuda, är man mycket bekymrad. Läget har blivit så kärvt att arbetsförmedlingen tvingats knyta en psykolog till sig för att klara av det hela, något som aldrig tidigare hänt i gotländsk arbetsmarknadspolitik.

Antalet berörda av varslet från Gotlandsbolaget utgör nästan 1 % av arbetskraften i länet. Om motsvarande andel tas fram för några andra län skulle ett motsvarande varsel exempelvis i Stockholms län beröra 7 000 personer. I Malmöhus län skulle det motsvara en ny Kockumssituation, ca 3 100 personer.

Det är alltså en mycket allvarlig situation som uppstår om inte de berörda får anställning i det nya rederiet, och det är mycket anmärkningsvärt att så många frågor kring färjetrafiken fortfarande är olösta två månader innan det nya rederiet skall träda till.

Till detta skall då läggas farhågor för hur sysselsättningen hos underleverantörerna kan komma att påverkas av rederibytet. Gotlandsbolagets verksamhet har genererat ungefär 75 jobb runt om på de gotländska företagen.

Det som hänt är varken mer eller mindre än en arbetsmarknadsskandal av stora mått med sociala följdverkningar för enskilda människor som kommer att medföra tragedier av olika slag. Det är ofattbart att en socialdemokratisk regering genom sin handläggande myndighet transportrådet så helt frånhänder sig ansvaret för de anställda i Gotlandstrafiken och deras familjer. Det borde varit möjligt med någon form av övergångsperiod så att de anställda åtminstone visste vad som gällde för framtiden, när uppsägningen var ett faktum.

Det enda officiella skälet för byte av rederi har varit att denna trafik kostat statskassan för mycket pengar. Det utgår transportstöd till ett belopp som varierat mellan 50 och 80 milj. kr. per år. Det känns bittert för oss gotlänningar att få höra att vi är en belastning för fosterlandet. Vi vill så gärna vara en närande del inom jordbrukspolitiken och inom turismen samt en yttersta utpost för Sverige i en krissituation.

I en tidigare debatt här i kammaren med kommunikationsministern om regeringens totala ansvar för en region som Gotland fick jag svaret att arbetsmarknadspolitiska åtgärder fanns att vidta för att klara friställd personal inom Gotlandstrafiken. Det finns alltså andra åtgärder att ta till, men jag menar att det är en cynisk hantering av en grupp människor i ett län att inte kunna se till helheten och till de totala effekterna av den förändring som rederibytet utgör. Som bekant kostar också arbetsmarknadspolitiska åtgärder pengar, och sluträkningen för detta handlande lär bli betydande för staten. Den personliga tragedin kan tyvärr inte mätas i pengar.

Bland övriga näringsgrenars problem vill jag gärna beröra jordbrukets situation, eftersom länets hela näringsliv i särskild utsträckning är beroende av jordbruket.

Den förändrade jordbrukspolitik som gäller i vårt land sedan 1985 har för Gotland fått speciell betydelse, eftersom denna näring ger utkomst åt nästan halva befolkningen. Samma förhållande gäller icke i något annat län. För att motverka en alltför olycklig utveckling bör särskilda åtgärder vidtas i form av regionalpolitiskt stöd. Länsstyrelsen, länsarbetsnämnden och lantbruksnämnden har gemensamt skrivit till regeringen för att utverka att Gotland särbehandlas vad gäller kravet på en minskning av produktionen. Samma krav har jag framfört i motioner till riksdagen och i debatter här i kammaren. Det enda som jordbruksminister Mats Hellström hade i bagaget vid sitt besök på Gotland under sommaren var löftet att Roma sockerbruk skall få vara kvar i drift. Detta löfte har naturligtvis noterats av inte bara odlarna utan också alla dem som arbetar i denna industri. Mats Hellström är välkommen igen med flera löften i positiv riktning för de gotländska lantbrukarna.

En annan mycket viktig förutsättning för att Gotland skall kunna fungera som region är att skatteutjämningsbidraget verkligen blir det regionalpolitiska instrument som är nödvändigt. Det finns minst tre starka skäl för detta, nämligen för det första det geografiska läget, vilket försvårar samverkan med övriga landet. Det tvingar fram viss verksamhet, som egentligen kräver ett större befolkningsunderlag.

Det andra skälet är att kommunen har ett större antal boende i glesbygd än någon annan kommun räknat i procent. Det gör att en stor del av den kommunala servicen är förlagd utanför Visby.

För det tredje har kommunen landstingsuppgifterna med den kostnadskrävande sjukvården. Vi står inför ett lasarettbygge på flera hundra miljoner kronor för att bl. a. kunna ge service åt de ca 350 000 turisterna varje år. Det borde medföra att speciella statliga medel utgår.

Turismen är en annan viktig näring för Gotland, och den ger ca 2 000 årsarbetstillfällen. Det nya rederiet har stora planer för turisttrafiken med bl. a. katamaraner, men det skall mer till än den typen av fartyg, och här finns en del projekt på gång.

Industridepartementets utredning Avstamp Gotland pekar på ett antal åtgärder som till största delen är verkställda i den mån ansvaret ligger på gotländska myndigheter. Vi har tagit vår del i samarbetet om SIND-rapporten, men så länge som statliga myndigheter inte medverkar till konkreta resultat stannar det vid planer. Det är dags att skrida till verket med alla fina planer och projekt.

Herr talman! Situationen på den gotländska arbetsmarknaden under det kommande året kan kort sammanfattas i följande fem punkter: ingen expansion inom näringslivet, fler arbetssökande och fler arbetslösa, nedläggningsvarsel med många berörda, stort behov av vägledningsinsatser för nytillträdande och stort behov av arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Herr talman! Vi gotlänningar vill finnas med på kartor över Sverige, antingen det är socialstyrelsen eller statliga utredningar som ger ut material. Vi vill bli medräknade i officiell statistik. Gotlänningarna kräver inga förmåner men väl en rättvis behandling. Vi vill finnas med när hela Sverige skall leva!

Anf. 78 BJÖRN ERICSON (s):

Herr talman! Samtidigt som Storstockholmsregionen i många avseenden är Sveriges rikaste region är den också Sveriges mest ojämlika region. Detta kan exemplifieras på många sätt, bl. a. genom stora inkomstskillnader, stor bostadssegregation, kraftig yrkessegregation och näringslivets obalanserade utveckling.

Stockholms län har de största löneskillnaderna i landet. Att detta förhållande skapar stora skillnader i levnadssätt är självklart. Inkomstskillnaderna skapar också förutsättningar för åtskilt boende. De spekulativa inslagen har ökat kraftigt. Priserna på bostäder har trissats upp till en nivå som är direkt osund, och det försvårar kraftigt möjligheten för bl. a. ungdomar och lågavlönade att få en bostad.

Industrisysselsättningen har i förhållande till riket i övrigt under årtionden minskat kraftigast i Stockholms län. Industrin i Stockholm svarar för 14 % av sysselsättningen mot 24 % i det övriga riket. Sedan 1965 har antalet industriarbetare i Stockholm minskat med 56 %. Regionen har därmed successivt utvecklats till en tjänste- och serviceproducerande region. Näringslivets utveckling har de senaste tio åren skett i regionens norra delar.

Det kan med fog sägas att Stockholms län är en region i stor obalans och med många inomregionala problem. Det gäller inte bara vid en jämförelse mellan de norra och södra länsdelarna. Länets nordligaste och till ytan största kommun, Norrtälje, kan på många områden jämföras med landets övriga glesbygder.

Herr talman! Vi socialdemokrater i Stockholms län önskar en begränsning av tjänstesektorns tillväxt i regionen. Både sysselsättningen och befolkningen ökar i Stockholms län. Det är en utveckling på gott och ont. År 1986 ökade befolkningen i Stockholms län med ca 16 000 och antalet sysselsatta med ca 10 000.

Som mätare på att den ekonomiska politiken är framgångsrik är detta glädjande siffror. Men baksidan är att en för stor del av befolkningsökningen, fram till för ett år sedan, utgjordes av inflyttade personer från andra delar av landet. Endast en mindre del utgjordes av födelseöverskott och invandring från utlandet. Under det senaste året har dock denna tendens förändrats så att den övervägande delen av ökningen består av invandring och födelseöverskott.

LO-distriktet i Stockholms län har i olika sammanhang pekat på att industrijobben försvinner och antalet sysselsatta i service och administration ökar i Stockholms län. Denna utveckling fortsätter dessutom inom industrin till följd av den tekniska utvecklingen.

LO-distriktet har därvid hävdad att statliga och privata företag aktivt bör arbeta för att lägga sin eventuella tillväxt av arbete inom tjänstesektorn till andra delar av landet för att därmed medverka till att hålla upp sysselsättningen i hela landet. Detta kan förhoppningsvis medverka till att obalansen mellan tjänste- och varuproduktion inte förvärras i Stockholms län.

Herr talman! Under 1950- och 1960-talens snabba tillväxt i Stockholmsregionen uppstod problem både för dem som fått flytta hit för att få jobb och för de kommuner som under kort tid tog på sig att bygga bostäder och ordna service för de inflyttade. Några kommuner undvek detta och gör så tyvärr alltjämt.

För att motverka utflyttningen i övriga landet tillgrep regeringen bl. a. utlokalisering av statliga verk. Det betydde att många stockholmare fick flytta från sin hembygd med i stort sett samma personliga och sociala problem som för dem som flyttade till Stockholm.

Storstockholmsområdet är förvisso en motor för hela landets utveckling, men det är angeläget att den drivkraften brukas till hela landets bästa.

Vi socialdemokrater i Stockholms län är medvetna om att satsningar som görs i Storstockholmsregionen kan upplevas som stridande mot vår syn på det negativa med Stockholmsregionens snabba expansion. Dessa satsningar är emellertid av nationellt intresse. Faktum är att valet vid många av dessa etableringar inte står mellan Stockholm och någon annan region i landet utan mellan Stockholm och något annat storstadsområde i Europa.

Nuvarande expansion beror till stor del av att sysselsättningen i befintlig verksamhet främst inom tjänste- och servicenäring växer. Någon möjlighet att generellt stoppa eller hålla tillbaka denna expansion finns inte. Det är däremot viktigt att kraftfullt föra ut en information om det goda med att förlägga tjänstetillväxten ute i landet och att den informationen når alla typer av arbetsgivare i Storstockholmsområdet. Regeringen bör därför intensifiera och utveckla det lokaliseringssamarbete med företag inom Stockholmsregionens tjänstesektor som redan påbörjats.

Herr talman! I min inledning berörde jag kortfattat att det i Stockholms län finns stora inomregionala obalanser. Jag vill här avslutningsvis ytterligare beröra detta förhållande.

Sedan årtionden, ja århundraden har vissa lokaliseringar av strategiska etableringar skett till de norra delarna av Stockholm och de norra angränsande kommunerna. Detta gäller exempelvis utbildning, statlig verksamhet, flyg och samhällelig samfärdsl. Dessa etableringar har speciellt under de senaste tio åren kraftigt bidragit till att näringslivet insett fördelarna med att också etablera sig där samhällets service och kommunikationer tillgodoser deras behov.

Vidare utvecklas Stockholms innerstads trafikmiljö till en alltmer ohälsosam region att leva, bo och arbeta i. Den kraftigt tilltagande motortrafiken är den främsta boven i det sammanhanget. För att motverka den ökande bilismen i innerstaden måste, menar jag, kringfartsleder byggas som leder den trafik förbi som har annan destinationsort än Stockholm.

För att åstadkomma en grund för en bättre inomregional balans måste infrastrukturen i länets södra delar utvecklas. En viktig hörnsten i det bygget är att komplettera Arlanda med en ny flygplats på Södertörn. Detta är nödvändigt för att flyget skall kunna fylla sin uppgift för övriga regioner i landet redan under 1990- och 2000-talet. Expansionen kommer att bli mycket stor, i dag är det bara 600 000 svenskar som reser regelbundet.

Herr talman! Storstockholm växer. I en tid när andra landsändar avfolkas är det lätt att göra storstadens tillväxt till det onda som bör bekämpas. Vi får enligt min mening inte falla i den fällan. Lösningen ligger i att låta hela landet utnyttja storstadens dynamik, att utnyttja Stockholmsregionen som en motor och låta dess kraft stärka hela landets utveckling.

Anf. 79 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Det är tyvärr alltför sällan som vi håller trafikpolitiska debatter här i kammaren. Den senaste hade vi 1985 i samband med att vi fastställde omstruktureringen av statens järnvägar, och den verkligen stora debatten hade vi 1979, då vi fattade det nu gällande trafikpolitiska beslutet, som i och för sig var ett nytänkande på trafikområdet.

Jag hade hoppats att kommunikationsministern skulle vara med här i kväll och att vi tillsammans med honom skulle kunna ha så att säga en sista holmgång före den definitiva utformningen av den aviserade trafikpolitiska propositionen. Men han är enligt uppgift på utlandsresa, och min förhoppning var då att statsministern, som jag just såg här i kammaren, skulle kunna överta hans mantel, men statsministern är nu också försvunnen. Det blir då alltså en debatt mellan partiernas företrädare i trafikutskottet, och vi kan ju varandra utan och innan.

Låt mig säga om 1979 års trafikpolitiska beslut att vi fattade egentligen detta i mycket stor enighet. Det var möjligen om ambitionsnivån och om medlen för dess fullföljande som vi kunde ha olika uppfattningar. Men vi syftade med 1979 års trafikpolitiska beslut till att få en tillfredsställande trafikförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Trafikpolitiken skulle ta hänsyn även till regionalpolitiska och sysselsättningsmässiga synpunkter.

Felet med 1979 års trafikpolitiska beslut, herr statsminister, är att det aldrig har konkretiserats. Jag tycker personligen att det är ambitiöst att kommunikationsdepartementet under sin nuvarande ledning med sådan fermitet och intensitet försöker konkretisera 1979 års trafikpolitiska beslut.

Vad jag fruktar, trots den höga ambitionsnivån, är att den konkretisering som man inom kort kommer fram till är otillräcklig på längre sikt. Samhällsutvecklingen går i rasande takt, likaså trafikutvecklingen. Man kan säga med en tumregel att trafikmängden växer med ungefär dubbla BNP-höjningen. För det gångna året skulle det betyda en trafikökning med ungefär 5 %.

Fortsätter BNP-höjningen med 2 à 3 % per år, betyder det att vi på en 10–15-årsperiod har en gentemot dagens nivå fördubblad trafikmängd i landet. Det ställer väldigt stora krav på de resurser som måste till för att trafiken skall kunna klaras säkert och effektivt.

Effektivitet och service främjas av att trafikmedel och trafikföretag konkurrerar med varandra inom de av staten fastlagda ramarna. Om den principen är vi också i stort sett överens med varandra – möjligen inte med vpk, som fäster mindre avscende än vi andra riksdagspartier vid konkurrensens välgörande verkan.

Vi tycker från moderata samlingspartiets sida att den statliga planeringen av trafikpolitiken bör reduceras och att stat och kommun bör minska och förenkla nuvarande regler och förordningar inom trafikpolitiken. Länderna inom den Europeiska gemenskapen har beslutat att införa en gemensam transportpolitik från 1992. Då är det av central betydelse att anpassa den svenska transportpolitiken efter dessa nya förutsättningar.

Vi har tidigare inför regeringens beslut om en konkretisering av 1979 års trafikpolitiska beslut hävdats att det är nog så väl, men att vi måste arbeta på

längre sikt och att vi för den skull behöver en allsidigt sammansatt parlamentarisk utredning om den trafikpolitik som vi skall ha in på 2000-talet. Jag tycker det är viktigt att understryka att förändringarna inom transportområdet är så snabba och så omfattande att man måste vara ytterligt framåtsyftande, om den trafikpolitiska målsättningen för samhället skall bli den riktiga.

Vi har under de besvärliga år som statsbudgeten har genomlevt måst spara på anslag till investeringar och underhåll av våra vägar, och därför behöver vi omfattande nya investeringar på vägområdet, om den stomme i landets trafiknät som vägarna är skall kunna vidmakthållas så att vi undviker den kapitalförstöring som annars uppkommer. Vi vill från moderat sida hävda nödvändigheten av att man här med tanke på statbudgetens trängda läge söker alternativa finansieringsformer. En sådan avser – vilket jag tror att en talare före mig har berört – Österleden i Stockholm. Här kan man alltså genom upplåning på den öppna marknaden få en kringfartsled för den hårt ansträngda Stockholmstrafiken som skulle bli utomordentligt positiv. Vi är alltså anhängare av att Österledsprojektet på detta sätt verkställs.

Jag skall i all korthet beröra några av de olika delar som ingår i trafikpolitiken. Jag tar med anledning av att vi i förra veckan hade en omfattande diskussion inom TCO om sjöfartspolitikerna upp den frågan. Från moderat sida vill vi bevara en svensk sjöfart av den storleksordning som är möjlig, och jag hävdade under konferensen att en av vägarna är att ge de ombordanställda i fjärrfart skattebefrielse liksom övriga nationer gör för den sortens anställda. Det är för oss en övergripande principiell inställning att man skall skapa likvärdiga konkurrensförhållanden åt de olika transportsystemen, och även om det är med någon motvilja vi på detta sätt medger skattebefrielse för en viss kategori yrkesfolk, är detta, om vi vill rädda svensk sjöfart, en åtgärd som krävs omedelbart.

Vi tycker emellertid att man från svensk sida kan vara lika smart som man är i Norge och snart i Danmark och i andra länder och upprätta ett öppet register, som skulle kunna ge samma effekt för sjöfartsnäringens överlevnad men på ett mera tillfredsställande sätt. Jag har alltså sagt vid denna konferens att vi under en övergångstid är med på en skattebefrielse för de ombordanställda i fjärrsjöfart men vill under tiden ha möjligheten av att öppna ett svenskt internationellt register snabbtredt.

När det gäller luftfarten menar vi att även om denna särskilt inom Sverige är välorganiserad, är den alltför monopoliserad. Vår allmänna strävan är att motverka monopolbildningar, som vi tycker tillhör en svunnen tid. Vi vill därför att regering och riksdag skall pröva möjligheten av att öppna parallella koncessioner på t. ex. linjerna Malmö–Stockholm och Göteborg–Stockholm så att inte bara som hittills SAS upprätthåller den trafiken. Vi tror att både priserna och servicenivån skulle må väl av det till gagn för konsumenterna.

När det gäller yrkestrafiklagstiftningen, som avser all den trafik som sker mot betalning, menar vi att här föreligger ett regelverk som är alldeles för omfattande. Vi vill alltså i största möjliga utsträckning få yrkestrafiklagstiftningen förenklad. I det sammanhanget uttalar vi vår tillfredsställelse med att planerna äntligen är långt framskridna på att ge taxinäringen i landet en friare företagsform med så liten reglering som det är möjligt.

De sista minuterna av detta anförande vill jag emellertid ägna åt sorgebarnet i det svenska transportsystemet, nämligen statens järnvägar. SJ:s koncernstyrelse har under stor enighet kommit med förslag om att SJ i framtiden skall bli enbart ett järnvägsföretag och som sådant företagsekonomiskt lönsamt. SJ som nationellt järnvägsföretag skall ägna sig åt trafik enbart på det elektrifierade nätet, och de övriga delarna av riksnätet skall efter förhandlingar överlåtas till trafikhuvudmännen i de olika regionerna eller, om de inte vill ha dem, till privata utövare. Det är vår uppfattning att man på det viset kan undvika en omfattande järnvägsnedläggning och i stället decentralisera beslutet om hur den regionala kollektiva trafiken skall kunna organiseras.

Det finns många hoppfulla tecken när det gäller järnvägstrafiken i Sverige. Vi hör förslag om att bygga nya järnvägslinjer, som Mäljarbanan, Götalandsbanan och andra. När det gäller Mäljarbanan kan vi från moderata samlingspartiet tänka oss att privata finansieringsformer tillämpas. På sikt kan vi här se ett system där man på en dubbelspårig järnväg i Mälardalen kan ha konkurrerande trafikföretag som utövar trafiken under SJ:s lokdragning eller vart för sig; det får bli en senare fråga.

Men SJ:s omstrukturering är en brådskande angelägenhet. Vi tycker att regeringen här har skyndat alldeles för långsamt. Järnvägen är ett masstransportmedel som har framtiden för sig. Den är energisnål, den är miljövänlig, den är trafiksäker. Men själva den finansiella utkomsten av företaget är ytterligt nedslående. Vi har från moderat sida varit med på att man från det nya SJ-åkeriföretaget skiljer infrastrukturen. Vi anser det rent principiellt vara riktigt att staten står för samhällets infrastruktur, och även om kostnaden för detta kommer att i ökad utsträckning öppet belasta statsbudgeten, är detta bättre än de dolda kapitaltillskott som sker genom kapitalnedskrivningar i ett förlustbringande SJ.

Vi anser att de förlustkostnader som kommer att uppstå under omstruktureringstiden skall bäras inte av statskassan utan på i näringslivet normalt sätt genom att företaget utsäljer tillgångar som är marknadsmässigt begärliga. Jag tänker då på sådana företag inom SwedCarrierkoncernen – SJ:s förvaltningsbolag – som inte har ett naturligt samband med järnvägsverksamheten, nämligen ASG, SFL och GDG. Jag nämner dem som exempel; det finns flera. Försäljningen av dessa, som är friska företag med stora framtidsmöjligheter, skulle utan vidare kunna täcka de strukturrationaliseringskostnader som SJ kommer att ha i klassen 1–2 miljarder under de närmaste åren.

Det ligger fara i dröjsmål med SJ:s omstrukturering, och det är alltså med bekymmer vi följer den mycket långdragna och segslitna processen.

I detta sammanhang vill jag uttala vår förvåning över att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet Ulf Dahlsten även innehar befattningen som nyvald ordförande i SJ:s koncernstyrelse. Detta kan möjligen för en kort övergående period vara lämpligt, eftersom Ulf Dahlsten engagerat arbetat i den grupp som behandlat omstruktureringen av SJ. Men i längden är det en omöjlig sits, för han sitter på flera stolar. Hans befattningar som ordförande resp. statssekreterare kommer ovillkorligen i konflikt med varandra. Jag hade hoppats att kommunikationsministern här i kväll skulle ha försäkrat att

denna omöjliga position inte längre kan upprätthållas.

Jag har med detta, herr talman, i all korthet presenterat den moderata synen på det omfattande arbete med omläggningen av trafikpolitiken som nu pågår.

Anf. 80 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Investeringar i olika trafiksystem bestämmer för lång tid framåt hur personer och gods kommer att färdas. Investeringar i vägar, järnvägar, storflygplatser och hamnar har ofta livslängder på 40 år eller mer. Det är därför utomordentligt viktigt att besluten fattas med utgångspunkt från ett tillfredsställande samhällsekonomiskt beslutsunderlag, där alla kostnader och nyttor under hela investeringens livslängd vägs samman. Inverkan på miljön och trafiksäkerheten samt regionala effekter är exempel på viktiga frågor som skall finnas med i bedömningen.

Trafiksektorns negativa effekter på miljön genom luftförorening och buller måste nu uppmärksammas på allvar. De miljöstörningar av stadsbild och landskap som kan uppstå vid nybyggnad av trafikanläggningar får inte heller glömmas bort.

Det är tyvärr vanligt att man talar vackert om att full hänsyn måste tas till miljön. När man går till handling finns dock en benägenhet att i bedömningarna värdera miljöeffekterna lågt, därför att de ansvariga inte vågar göra en uppskattning av de verkliga kostnaderna, trots att det i dag finns metoder för att i grova mått beräkna effekterna i ekonomiskt avseende.

I praktiken är det naturligtvis omöjligt att exakt beräkna kostnaden för olika miljöutsläpp. Experter på området kan göra uppskattningar av samhällsekonomiska kostnader, som baseras på bästa tillgängliga kunskap. Sedan är det politikernas sak att efter justeringar utifrån övergripande politiska bedömningar göra avvägningarna.

Marknadsekonomi bygger på att företag, myndigheter och privatpersoner fattar beslut på grundval av de prissignaler som ges. Är det gratis att förorena miljön påverkas alla dessa beslut så, att de blir onödigt miljöföroreande. Kostar det att förorena blir besluten mycket gynnsammare för vår miljö.

Miljöstörningar från vägtrafiken, flyget, sjöfarten och järnvägen bör kontrolleras genom en kombination av normer och avgifter. Normerna bör baseras på en samhällsekonomisk bedömning där man drar slutsatsen att nyttan, av t. ex. bestämmelserna om avgasrening för personbilar, överstiger kostnaderna. Avgifterna bör baseras på den marginalkostnad för miljön som en viss resa medför.

Trots att svensk bilindustri sedan många år tillverkar rena bilar med katalytisk avgasrening är det först från den 1 januari 1989 som sådan rening blir obligatorisk för nya personbilar som säljs i Sverige.

Det är glädjande att bestämmelserna kommer, bara beklagligt att de inte har kommit tidigare.

Naturvårdsverket lade våren 1987 fram ett förslag om skärpta avgasbestämmelser för lastbilar och bussar. Från 1992 skall enligt förslaget lätta bensindrivna lastbilar ha katalytisk avgasrening som sänker kväveoxidutsläp-

pen med 60–70 %. För dieseldrivna lätta lastbilar blir sänkningen knappt hälften så stor.

Från 1995 föreslås för tunga lastbilar och bussar över 3,5 ton bestämmelser som bl. a. innebär att kväveoxidutsläppen skall sänkas med närmare 40 %.

Folkpartiet ställer sig bakom detta förslag om skärpta regler. Det kan rent av finnas skäl att undersöka om de inte kan införas snabbare än enligt naturvårdsverkets tidtabell.

Den nuvarande regionalpolitiken på transportområdet domineras av centralt beslutade subventioner och regleringar. Folkpartiet vill i stället ha en regionalpolitik som bygger på ett generellt stödsystem och mobilisering av lokala resurser.

En övergång till ett generellt stöd tar tid. På kort sikt är strävan därför att påverka stödet så, att dess utformning blir så effektiv som möjligt inom de givna ramarna. I den processen vill folkpartiet att så stor del som möjligt av stödet blir generellt genom t. ex. sänkta arbetsgivaravgifter i områden som behöver stöd och genom att större delen av bidragen utgår som en klumpsumma till resp. län. Selektivt stöd som utgår från nationella regler, t. ex. transportstödet, bör gälla för så vida grupper som möjligt. Ett exempel på detta är persontransportstöd: Så länge man har ett särskilt persontransportstöd skall det inte bara gälla för anställda utan även för egenföretagare.

Regionalpolitik på transportområdet genom dolda subventioner är en ineffektiv stödform. Exempel på dolda subventioner är att man inom Linjeflyg, genom möjligheten till monopolvinster på vissa sträckor, subventionerade olönsamma linjer med 50 milj. kr. år 1986 efter eget huvud. På likartat sätt finns dolda subventioner av flygplatser genom luftfartsverket. En möjlighet kan vara att de dolda subventionerna skulle omvandlas till öppet generellt stöd som kan mobilisera lokala resurser.

De olönsamma järnvägslinjerna utgör ett särskilt regionalt problem. SJ fick budgetåret 1986/87 ett av riksdagen beviljat bidrag med 1 320 milj. kr. för drift av icke lönsamma järnvägslinjer.

SJ:s tunga förvaltning har inte förmågan att utnyttja de regionala banorna på ett effektivt sätt. En tanke som är värd ett närmare studium vore att flytta huvudmannskapet till de kommuner som en viss olösam järnväg löper igenom. SJ skulle i konkurrens med privata företag få tävla om driften på entreprenad.

Bortåt 1 000 personer dödas varje år i trafikolyckor i Sverige, och många skadas. Trafikolyckorna åstadkommer stora mänskliga tragedier och materiella kostnader. Mycket måste göras för att minska dessa skador.

Även på trafiksäkerhetsområdet bör man använda samhällets resurser effektivt, så att man väljer åtgärder som ger störst nytta i förhållande till de kostnader som de har.

Inom vägtrafiken kan de stora insatserna göras. Sambanden mellan höga reshastigheter och olyckskostnader är väl klarlagda. I första hand måste en effektiv hastighetsövervakning införas. Enligt beräkningar från statens väg- och trafikinstitut skulle ca 150 människor färre omkomma i trafiken varje år om hastighetsgränserna följdes.

Unga förare har en förskräckande olycksstatistik. Kanske skulle man överväga att göra körkortet provisoriskt under de första åren och kanske

komplettera med ytterligare utbildning för dem som råkar ut för olyckor.

Skärpta åtgärder behövs mot dem som kör alkohelpåverkade. De som återfaller i rattonykterhet måste behandlas och kontrolleras, så att risken för återfall minimeras.

När vägverket gör avvägningar för större trafiksäkerhet används en värdering på 280 000 kr. per polisrapporterad trafikolycka som undviks genom en viss åtgärd. Denna värdering av minskad olycksrisk baseras bl. a. på en uppskattning av värdet av ett sparat människoliv på 4,2 milj. kr. När SJ utfärdar föreskrifter för järnvägstrafik görs inga direkta uppskattningar av hur mycket åtgärder kan få kosta som statistiskt leder till att en svår olycka undviks. Detta har lett till att säkerhetskraven är mycket högre för järnvägstrafik än för vägtrafik.

Rimligen borde samma persons olycksrisk värderas på likartat sätt oberoende av var han åker. Vi får mest trafiksäkerhet för pengarna om vi från en enhetlig värdering genomför de åtgärder som ger störst trafiksäkerhetseffekter i förhållande till kostnaderna.

Undet detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 81 GÖSTA ANDERSSON (c):

Herr talman! Det finns anledning att rikta mycket hård kritik mot regeringens trafikpolitik på tre områden.

För det första har regeringen tagit lättsinnigt på järnvägspolitiken. Därför befinner sig SJ i den djupaste krisen i modern tid. Hade regeringen agerat i tid hade denna svåra kris kunnat förhindras.

För det andra tycks regeringen helt ha släppt alla regionalpolitiska ambitioner på trafikområdet. Man är alltmer inriktad på storskaliga projekt typ Uddevallas motorvägsbygge för 675 milj. kr. Den politiken leder till att mycket stora delar av Sverige håller på att bli utarmade på trafikområdet.

För det tredje nonchalerar regeringen omsorgen om miljön. Regeringen har skurit ned kollektivtrafiken, och vi har fått en kraftigt ökad vägtrafik med stora problem i form av bl. a. luftföroreningar. I kommunikationsdepartementet ägnar man alltmer tid åt att till varje pris driva igenom ett bygge av Öresundsbron.

Det är dessa tre allvarliga problem inom trafikpolitiken som jag vill ta upp i detta inlägg.

Ingen kan bestrida att järnvägstrafiken har många fördelar. Den är helt överlägsen alla andra trafikalternativ ur miljösynpunkt. En ökad järnvägstrafik kan minska våra trafikolyckor ute på vägarna. Mer godstrafik på järnvägen kan bidra till att väsentligt förhindra förlitningen av vårt vägnät. Järnvägen är också ett utomordentligt energisnålt alternativ. Detta är några mycket starka skäl för att vi borde satsa på ett modernt och effektivt järnvägsföretag.

Detta järnvägsföretag har vi tyvärr inte. Att 88 platser av 100 står tomma i persontågen är ett skrämmande exempel på låg effektivitet. Att SJ:s dyra och moderna lok utnyttjas endast till 39 % borde vara en väckarklocka. Att passagerare på persontåg kan få vänta fem sex timmar när man fått stopp på

ett tåg är ett oroande exempel på dålig service och omsorg om SJ:s kunder.

Jag skulle tyvärr kunna ge åtskilliga fler exempel på brister i järnvägspolitiken som förklarar företagets djupa kris. Regeringen bär ett tungt ansvar för att vi befinner oss i detta tillstånd. SJ:s problem har inte uppkommit under det senaste året. Krisen har växt fram under en tid då socialdemokraterna haft regeringsansvaret.

Denna utveckling tycks regeringen mer eller mindre ha blundat för. Det är ett mycket allvarligt misstag. Nu kommer det att krävas mycket stora resurser för att vända utvecklingen till något positivt. Centern vill gärna medverka till att vi kan skapa ett modernt och effektivt järnvägsföretag. Vår medverkan kan ske endast på villkor att hela landet får tillgång till järnvägstrafik inom rimliga avstånd.

Låt mig gå över till regeringens hårda centralisering av investeringar på vägområdet. Studerar man de framlagda förslagen till väginvesteringar för de närmaste tio åren blir man förskräckt. Flera Norrlandslän får väginvesteringarna nedskurna med 50–70 %. Bergslagslän, som är ett annat utsatt område, får samma anslag bantat med omkring 50 %. För sydöstra Sverige – Kalmar, Kronobergs och Blekinge län – har riksdagen vid flera tillfällen uttalat sig för att de områdena också behöver regionalt stöd. För dessa områden innebär dock de framlagda planerna att väginvesteringarna skärs ned med nära 50 %.

Vilka slutsatser kan man dra av denna politik? En sak är absolut säker: Den här vägpolitiken är ett otäckt exempel på hur man på kommunikationsområdet söker sabotera alla försök till regionalpolitiska insatser. Menar regeringen att områden som saknar flyg och har dålig järnvägstrafik också skall leva med ett uselt vägnät? Hur tror socialdemokraterna att stora delar av vårt land skall kunna överleva om man blir totalt svältfödd på investeringar i trafiknätet? Kommer den inledda vägpolitiken att fortgå kommer vi inom centern att inleda en hård politisk strid med socialdemokraterna.

I fråga om Öresundsbron börjar sanningens minut att närma sig för socialdemokraterna. Tro nu inte att ni kan skjuta ifrån er hela frågan till efter valet. Ni måste lägga korten på bordet nu. Är miljöfrågan viktig eller är den det inte för den framtida trafikpolitiken? Är omsorgen om miljön viktig, då borde slutsatsen vara enkel för socialdemokraterna. Då borde ni redan i dag kunna ge svenska folket klara besked om Öresundsbron. Ni borde kunna medge att en dyr vägbro förutsätter en mycket kraftigt ökad vägtrafik som skapar allvarliga miljöproblem. Ni behöver inte nya utredningar för att klargöra detta problem. Inga utredningar i världen kan lösa socialdemokraternas interna dilemma i denna fråga. Ge beskedet nu! Är ni för eller emot en Öresundsbro? Denna fråga kommer att förfölja er tills vi får ett besked.

För centerns del kan vi ge klara besked. Det är bra för miljön, för trafiksäkerheten, för näringslivet och för hela svenska folket om vi har tillgång till ett bra och effektivt SJ. Vi kommer att fortsätta att arbeta för att vi skall få en välskött och modern järnvägstrafik. Vår regionalpolitik är inriktad på att alla delar av landet måste få bra kommunikationer. Därför kommer vi att ta strid med socialdemokraterna om den framtida vägpolitiken. Vi kan aldrig acceptera den svältkost och brist på väginvesteringar som stora delar av Sverige kommer att utsättas för om socialdemokraterna får som de vill.

Vår omsorg om miljön leder oss till den självklara slutsatsen att vi kommer att satsa på andra alternativ än en dyr och miljöfarlig Öresundsbro.

Anf. 82 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! På den socialdemokratiska partikongressen höll Birgitta Dahl ett mycket känsloladdat och viktigt tal, måste jag säga. Hon citerade bl. a. ur Vilhelm Mobergs bok *Din stund på jorden*. Efter detta citat sade hon: "Så här vi, tror jag, alla inom oss sorgen över att det, som var vår barndoms glädje, håller på att tas ifrån oss och våra barn."

Birgitta Dahl uttalar sig vid alla möjliga tillfällen. Hon brukar ha ett ganska viktigt budskap. Men allt flera i vårt land frågar sig också om det bara är ord, om Birgitta Dahl inte har någonting att säga till om inom den svenska regeringen, när det t. ex. gäller trafikpolitiken.

Jag har under de senaste veckornas tågresor kunnat läsa ur SJ:s tidning *Raka Spåret*, och jag kan snart en artikel utantill. Det är en intervju med Birgitta Dahl. I den säger hon: "Miljökraven kommer att styra utvecklingen." Men när, Birgitta Dahl, Ingvar Carlsson, Sven Hulterström m. fl., skall vi få se de konkreta bevisen för detta?

Mycket sades här av föregående talare när det gäller bristen på satsningar på SJ. SJ skulle kunna stå för det verkliga lyftet i Sverige. Aldrig någonsin tidigare har nämligen kraven från svenska folket varit så starka på att satsningar skall göras på SJ för att hejda bilismen, som är den största miljöförstöraren.

På en presskonferens där vpk talade om skogsdöd och försurning sade en journalist: "Jag går så ofta i skogen med mina barn, men där är ju så in i helsike vackert." Han såg alltså inte den akuta miljökris som han då egentligen bara hade kunnat läsa sig till. Kanske är detta också fallet med många statsråd och riksdagsledamöter. Det räcker ju inte med att tycka om naturen. Man kan bara se sönderfallsprocessen genom ekologiska insikter och erfarenheter.

Jag kommer från Ödsmål i Bohuslän, där en miljöaktion har ägt rum i dag för andra gången. Man har ockuperat mark. I dag var det fråga om en större aktion. Redan i gryningen fanns där nära 400 människor som ville visa att de tycker att motorvägsbygget och Scandinavian Link är helt vansinniga projekt. De s. k. trädkrarna har de flestas sympatier på sin sida och enligt min uppfattning den moraliska rätten. Det är inte fråga om en vanmakt utan om en begynnande motmakt mot Volvos inflytande över regeringsbeslutet där det gäller bilismen kontra miljön. Representanter för trädkrarna kommer att vara här i morgon bitti. Jag skulle här ha framfört hälsningar till Sven Hulterström, men denne är tyvärr inte här i kväll.

Trädkrarna och aktivisterna i Bohuslän uppmanar regeringen att avbryta motorvägsbygget. Vpk har också framfört detta krav vid flera tillfällen. Vpk:s riksdagsgrupp har stött aktionerna, och senast uttalade vi genom Lars Werners anförande här ifrån talarstolen tidigare i dag kravet på att regeringen måste avbryta bygget. Skogen och människorna tål inte mer av förgiftning och betongpolitik. Gränsen är överskriden både i Bohuslän och i Skåne – och just där skall Scandinavian Link dras fram.

Många frågar sig om ett löfte till Gyllenhammar kan få kosta hur mycket

som helst och varför just en motorväg, och varför just en bro? Borde inte regeringen släppa på prestigen? Annars måste det ju bli så, att delar av Birgitta Dahls känsloladdade kongresstal aldrig kan bli trovärdiga.

Valda delar av Birgitta Dahls tal, bl. a. det som jag citerade tidigare, förstörades upp och sattes på plakat som man använde i skogen vid demonstrationerna i Bohuslän. Dessa plakat har dragits i smutsen, genom skogsmaskiner och genom polisens aktioner. Sara Lidman, som var med miljöaktivisterna i Ödsmål i dag, vädjade till polisen: "Vi som vill försvara vårt lands naturrikedomar, är inte vi värda respekt?" Men polisen lydde bara order. Detta kallas av byråkrater och många politiker för den demokratiska processen.

Jag hoppas att Birgitta Dahl när hon kommer till denna kammare svarar på några viktiga frågor från miljöengagerade människor i Bohuslän och på andra ställen. Går det inte att göra en väg trafiksäker utan att det är motorväg? Jag vill ställa den frågan också till Birger Rosqvist, som är den socialdemokratiska talaren i den här debatten.

Sven Hulterström brukar skylla på ett löfte till Uddevalla och Stenungsund. Det skulle handla om att arbetslösheten där var så stor när beslutet fattades om att en motorväg skulle byggas. Måste det bli en motorväg för att det behövs arbetstillfällen? Varför gynnade regeringen inte först och främst järnvägen i Bohuslän, så att den kunde ta emot det tunga gods som rullar på E 6-an som gör denna väg så livsfarlig? Och, Birger Rosqvist, när tänker socialdemokraterna se till att hastighetsgränserna sänks i Sverige? Det är nämligen en sådan åtgärd som man har nämnt i Öresundsbrodelegationen. Där säger man att de totala utsläppen inte kommer att bli så mycket högre trots en enorm ökning av biltrafiken genom bronns tillkomst. Men man säger att det, eftersom utsläppen och förgiftningen i Skåne ändå har avancerat så långt redan innan bron börjar byggas, behövs vissa åtgärder som t. ex. hastighetsbegränsningar eller lägre hastighetsgränser. Varför tar socialdemokraterna inte detta steg nu?

För att Öresundsbron, detta mastodontprojekt, skall gå ihop ekonomiskt krävs en enorm ökning av biltrafiken. Men om nu åkarna envisas med att fortsätta att anlita färjetrafiken, vilket de säger sig vilja göra, hur skall kalaset då betalas? Måste broavgifterna kanske tillfälligt dumpas för att brobyggarna skall slippa konkurrensen från sjöfarten? Och hur går det med hamnarna på västkusten om bron byggs? Hur många hamnjobb blir det kvar, Birger Rosqvist? Hur många arbetstillfällen får sjöfolket kvar?

De svenska järnvägarna har under många år drabbats av riksdagsmajoritetens och regeringens oginhet. Gösta Andersson redogjorde för detta på ett mycket bra sätt. Upprustningsbehovet och investeringskraven har vuxit till mångmiljardbelopp på grund av denna återhållsamhet.

Här i riksdagen har vpk många gånger ensamt fått föra SJ:s talan. Vi har sagt ja till de krav och åskandena som SJ har framfört, medan de som har suttit i SJ:s styrelse – de sitter också i trafikutskottet och har gjort inlägg från denna talarstol – har röstat mot våra och SJ:s förslag. Många tycker att detta är bedrövligt. Man undrar vad man skall ha riksdagen till, om folkvalda politiker uppträder på ett sådant skandalöst sätt. Finns det inte längre kvar något civilkurage t. ex. hos socialdemokrater som sitter på flera stolar?

Skadorna på grund av bilism och industriutsläpp kommer att kosta oändligt mycket mer än vad satsningarna på SJ kommer att göra. Veldig mycket beror på att bilismen har fått utvecklas alldeles ohejdat.

Nu har de värsta skogsskövlarna börjat tänka om, så nu får vi på miljösidan hjälp av skogsindustrin och skogsbolagen, eftersom de ser sina vinster hotade – när råvaran och skogen hotas får miljöopinionen rätt.

De talar om att man inte längre skall räkna kväveoxidutsläppen i ton, utan att det på vissa ställen handlar om att ytterligare kilon av kväveoxidutsläpp kan knäcka skogen. Så ser det ut bl. a. i Skåne på de mest förgiftade markerna, där skogsskadorna har avancerat långt.

Jag kräver återigen: Avbryt motorvägsbygget vid Ödsmål i Bohuslän, och satsa i stället alla miljonerna på järnvägen! Det borde man ha gått in för redan innan man gav löftet till P. G. Gyllenhammar i samband med Uddevallapaketen. Det handlade inte om ett löfte till kommuninvånarna utan om ett löfte till Volvochefen. Det har Kjell-Olof Feldt själv sagt.

Jag vill sluta med ett ytterligare citat ur Birgitta Dahls tal. Jag vet att det används och är användbart också i den utomparlamentariska verksamheten. Hon sade så här:

”Och, kamrater, det är just upproriska vi måste vara om vi ska lyckas avvärja hoten mot vår överlevnad, på samma sätt som våra far- och morföräldrar övervann de hot, som plågade dem.”

Birger Rosqvist! Vi var upproriska i dag i Ödsmål. Vi ville kämpa för järnvägen och mot motorvägsbygget. Då kom poliserna i massor, som om vi hade varit de värsta förbrytare; när vi ville försvara naturen och miljön. Jag skulle vilja se litet mer upprorsanda också hos Birger Rosqvist. Jag vet att han inte tycker om Öresundsbron, men detta måste höras bättre, Birger Rosqvist!

Anf. 83 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Transporterna har fått en allt större betydelse, och utvecklingen av transportsektorn har alltid gått hand i hand med samhällsutvecklingen i övrigt. När tekniska och ekonomiska förutsättningar i olika utvecklingsskedan begränsat transportmöjligheter har det därmed också satts bestämda gränser för vad som gått att genomföra på andra samhällsområden. Möjligheterna att tillgodose olika materiella, sociala och kulturella behov har då påverkats.

Bra kommunikationer har dock kunnat vidga horisonterna i många olika avseenden och gett ett bättre och rikare innehåll i människornas liv. Vill vi fortsätta att förbättra samhället och våra levnadsvillkor, måste vi också vara beredda att utveckla och även förändra transporterna.

Under snart ett kvartssekel har vi levt med en trafikpolitik grundad på 1963 års trafikpolitiska beslut, så småningom följt av 1979 års trafikpolitiska beslut. År 1979 fick konkurrensen betydligt mindre betydelse än vad fallet hade varit tidigare. Samverkan i trafiken betonades i stället. Men fullt genomslag över hela det trafikpolitiska området har 1979 års beslut inte fått. I stället har de båda besluten kommit att tillämpas jämsides eller blandat inom olika delar av transportsektorn.

Men även fränsett detta står vi inför ett antal konkreta problem som måste

lösas. Det finns möjligheter att ta till vara, och det är här i riksdagen som vi skall fatta besluten. Vi måste begränsa trafikens negativa inverkan på miljön. Vi måste ta igen eftersläpningen i utbyggnad av infrastrukturen, kanske främst inom järnvägssektorn. Vi måste öka tillgängligheten för olika trafikantkategorier i olika delar av vårt land och ännu bättre tillgodose sociala behov, exempelvis för handikappade. Vi måste förbättra trafiksäkerheten ännu mer. Det finns behov av snara åtgärder för att komma till rätta med SJ:s ekonomiska kris. Det behövs också åtgärder för att trygga bibehållandet av svensk sjöfart.

Ett omfattande trafikpolitiskt utredningsarbete har nu genomförts. Olika problem och utvecklingsmöjligheter har genomlysts, och därmed finns det nu underlag för förslag till åtgärder inom transportsektorn. Men för genomförande av alla de förbättringar som ett brett tvärpolitiskt forum funnit behov av krävs det också att resurser kan tas fram. I arbetet har deltagit representanter för samtliga partier.

Det finns möjligheter att få till stånd ett betydelsefullt, väl tidsanpassat trafikpolitiskt beslut. Det kan fattas redan tidigt i vinter, efter ett rekordkort men genomgripande utredningsarbete, som samtliga partier har fått följa och kunnat påverka. Jag ser med intresse fram emot ett sådant beslut. För att det skall kunna fattas krävs att det lämnas besked från övriga partier i riksdagen om hur det skall finansieras. Jag vill fråga om ni nu är beredda att medverka till att resurser tas fram för åtgärder av den karaktär som här i mycket skarpa ordalag har efterlysts av några talare.

Viola Claesson efterlyste i slutet av sitt anförande synpunkter på ett Öresundsbroförslag. Det finns inget förslag att ta ställning till i riksdagen om någon Öresundsbro.

Sedan några ord om vägbygget i Bohuslän. Planerna på ett sådant vägbygge har kommit till efter demokratiskt fattade beslut. I detta speciella fall gick det inte att utnyttja järnvägstransporter ifrån fabriken och anläggningen som har nämnts i detta sammanhang. Detta är anledningen till att det behövs ett vägbygge för att återigen få till stånd en industrietablering och industriell aktivitet i det område som drabbades av svår sysselsättningskris i samband med strukturrationaliseringen inom varvsområdet.

Anf. 84 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Birger Rosqvist säger att det inte finns något förslag här i riksdagen om en Öresundsbro. Det finns emellertid flera motioner som säger att vi absolut inte skall ha någon Öresundsbro, bl. a. med hänvisning till en del av de synpunkter jag tog upp i mitt förra inlägg. Det finns någonting att rösta om och gå till beslut på, Birger Rosqvist.

När det gäller motorvägen i Bohuslän var det en ny variant av svar som Birger Rosqvist kom med när han sade att det handlade om att Volvo inte kunde få hjälp av SJ med att utföra de godstransporter ifrån den nya bilfabriken som man hade krävt. SJ har en helt annan syn på den frågan. I Volvos propaganda, som i dag i mycket stor utsträckning riktar sig mot den svenska järnvägen, heter det att SJ inte kunde motsvara kraven. På SJ har man dock uppgett något helt annat. Man var beredd att tillsammans med Volvo utveckla ett system som skulle kunna klara dessa transporter, och man

hade faktiskt haft tid på sig för att göra det.

Jag vill återigen hänvisa till vad Birgitta Dahl säger i SJ-tidningen Raka Spåret, som jag nämnde tidigare och som alla resenärer på tåg i Sverige kan läsa. Energi, miljö och trafik hör nämligen ihop, och Birgitta Dahl är så flitig när det gäller att prata. I senaste numret av Raka Spåret säger hon att när detta skrivs har regeringen nysst aviserat att man vill satsa 22 miljarder på järnvägen för såväl utbyggnader som förbättringar.

Är detta med sanningen helt överensstämmande, Birger Rosqvist? Jag har hört helt andra och mer blygsamma belopp nämnas.

Avslutningsvis vill jag nämna att jag håller med Gösta Andersson i den kritik han framförde mot SJ – det finns nämligen kritik att komma med. Gösta Andersson glömde dock säga att trots att vi har rätt att rikta denna kritik mot SJ, så är SJ ett av Europas mest lönsamma järnvägsföretag. Det är det effektivaste och mest produktiva företaget.

Det skulle således kunna bli ett helt fantastiskt företag som skulle kunna hjälpa svenska folket med miljövänliga resor. Men jag tror tyvärr inte att direktörerna i det nya SJ är särskilt inriktade åt det hållet. Jag tror att de brukar flyga för det mesta, och att de inte vet riktigt vilka behov svenska folket har.

Anf. 85 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis bra, Birger Rosqvist, att det pågår en dialog mellan partierna om SJ:s framtid. Jag har ingen anledning att kritisera det – tvärtom. I denna dialog finns dock fortfarande väldigt många frågor som är väsentliga för SJ:s framtid men som är obesvarade.

Det socialdemokratiska partiet har ju som regeringsparti ett särskilt stort ansvar för att så snabbt som möjligt ta oss ur den här SJ-krisen. Ni socialdemokrater bär ett tungt ansvar för att SJ på nytt skall bli ett välskött och bra fungerande företag. Som jag ser det är det därför mycket oroande att företaget under en längre tid har varit mer eller mindre ledningslöst. Min fråga blir därför: När kan vi räkna med att SJ skall få sina chefsposter tillsatta? Det är ju en nödvändig förutsättning för att företaget skall kunna fortsätta att fungera på ett bra sätt.

När det gäller frågan om Öresundsbron kan Birger Rosqvist inte komma ifrån att man utan nya utredningar kan komma fram till ett ställningstagande om vad en vägbro skulle innebära för t. ex. miljön. Frågan uppstår då: Är taktiken den att Anna Lindh och andra miljövännen på den socialdemokratiska partikongressen skall bli överkörda i brofrågan, men först efter nästa val? Om vi inte får något besked om var ni står i fråga om vägbroproblematiken, förstår jag att taktiken går ut på att lugna ner miljövännerna till efter valet. Jag tror inte att den taktiken kommer att hålla.

Anf. 86 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga några ord om Öresundsbron och förbindelserna nere vid Öresund. Det finns motioner i trafikutskottet. De behandlades i utskottet i går, och de kommer att bli föremål för behandling här i kammaren den 10 november. Då får vi väl ta denna debatt.

Gösta Andersson ställde också en annan fråga som gällde SJ. Gösta

Andersson sade att SJ var ledningslöst. Ja, det är väl inte kontaktledningarna på SJ det gäller, utan tydligen den administrativa ledningen. Enligt de uppgifter jag har inhämtat är det numera tydligen så att det är styrelsen i dessa verkföretag som själv skall lägga fram förslag beträffande sina chefer. Den nya SJ-styrelsen tillträdde den 1 oktober. Den har nu haft tre veckor på sig. Den nytillträdde styrelsen arbetar med förslag på ny verkställande direktör eller generaldirektör för SJ. Förslaget lär inte vara särskilt långt borta. Jag tycker ändå inte att förskjutningen på detta område har varit så svår att man kan rikta någon skarp kritik mot den.

Herr talman! Jag har vidare förstått att man på flera håll är beredd att medverka till åtgärder för att rädda svensk sjöfart. Det tycker jag är mycket bra. Det kom fram vid en konferens i föregående vecka där samtliga riksdagspartier var representerade. Men det är som sagt också dags att få klarhet på andra punkter.

Jag ställde en fråga till Gösta Andersson, som tidigare kom med våldsam kritik. Är ni beredda att medverka till en finansiering av en järnvägspolitik med vägtrafikmodell för järnvägen och investeringar i infrastruktur som påtagligt skulle hjälpa oss att få en bättre järnvägsservice? Är ni beredda att medverka till att resurser tas fram för ett ökat vägunderhåll och vägbyggnad? Det var något som Gösta Andersson ville ha mera av. Men man får ingenting gratis.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att när det gäller den trafikpolitik som jag förhoppningsvis skall vara med och besluta om tidigt nästa år, står vi inför fem stora viktiga uppgifter. Det handlar om att genom omedelbara, långsiktiga åtgärder kraftigt begränsa trafikens miljöpåverkan. Vi skulle då kunna bryta den negativa trenden som går mot flera döda och skadade i trafiken. Det gäller också att utveckla infrastrukturen för 2000-talets behov inom transportsektorn. Vi skall kunna höja effektiviteten såväl inom transportsystemet som helhet som inom de olika trafikgrenarna. Vi skall kunna säkerställa en tillfredsställande trafikförsörjning i alla delar av landet.

Jag ser med stora förhoppningar fram emot att vi inom några månader skall kunna fatta beslut av den karaktären.

Anf. 87 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag fick inte något svar av Birger Rosqvist på min fråga: Var den uppgiften riktig som Birgitta Dahl lämnade, att regeringen har aviserat att det skall satsas 22 miljarder kronor på den svenska järnvägen? Annars är det rätt viktigt att rätta till uppgiften.

Jag och några till från riksdagen var hos SJ-anställda, anslutna till Statsanställdas förbund, för en utfrågning och en debatt i går kväll. De SJ-anställda hade mycket bra material att komma med. De förmedlade också frågor, och jag skall försöka hinna föredra en.

Men först vill jag saxa en del uppgifter ur en skrift som de anställda har gett ut. Den heter Trafikpolitik för framtiden. Jag uppmanar gärna dem som inte har läst den att skaffa den och läsa den noga. Man gör en jämförelse mellan Sverige och andra västeuropeiska länder.

I Västtyskland går statsjärnvägarna med en förlust på 5 miljarder D-mark. Ändå säger man nu att bl. a. miljö- och energiskäl motiverar kraftfulla

nyinvesteringar för en konkurrenskraftigare järnvägstrafik. Man skall satsa 125 miljarder.

I Spanien har regeringen beslutat att under de närmast kommande åren investera motsvarande 170 miljarder kronor på en modernisering av järnvägen.

Det tredje exemplet är från Italien. Där har regeringen fattat beslut om en omfattande infrastrukturplan. Man skall satsa 950 miljarder under de närmaste tre åren.

Jag tycker att Sverige borde börja jämföra sig med de här länderna, som är ganska progressiva när det gäller järnvägen.

Till sist frågan från de SJ-anställda: Hur ser socialdemokraterna på uppdelningen av infrastrukturen mellan SJ och banverket? Är det Birger Rosqvists uppfattning att banverket bara skall äga linjerna samt huvudspåren på stationerna, medan affärs-SJ skall äga sido- och stickspåren på stationerna?

Tycker Birger Rosqvist att det skall finnas två parallella organisationer för spår-, signal- och kontaktledningsunderhåll – en inom banverket och en inom SJ? Vad blir merkostnaden för den dubblingen? Är det inte bäst att lägga all infrastruktur på ett ställe?

Detta kan låta väldigt specialiserat, men jag vet att det är ganska avgörande frågor för dem inom SJ på litet lägre nivåer som nu diskuterar vad som skall hända i framtiden med infrastrukturen.

Anf. 88 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse den antydning som Birger Rosqvist gjorde om att SJ kommer att få en ny ledning inom den närmaste tiden.

Birger Rosqvist efterlyser vårt intresse av att delta i finansieringen av de investeringsobjekt som måste genomföras för att skapa ett effektivt och bra järnvägsföretag. Det är självklart att vi känner ansvar för finansieringsdelen av investeringarna, under förutsättning att villkoren är sådana att vi kan acceptera dem. Det är inte möjligt för centern att ställa sig bakom ett finansieringsalternativ som innebär att man helt enkelt skjuter över ansvaret på landsting och kommuner när det gäller nedläggning av ett antal järnvägslinjer. Om det blir det slutliga förslaget, då har vi naturligtvis inte några som helst möjligheter att stödja finansieringen av ett sådant alternativ.

Birger Rosqvist efterlyser också ökade resurser till väginvesteringarna. Han undrar om vi vill ställa upp. Av den frågeställningen drar jag slutsatsen att de vägplaner som nu är ute på remiss i olika delar av landet och som innebär i snitt ungefär en 50-procentig nedskärning under de kommande tio åren, är regeringen nu i färd med att justera uppåt, så att vi inte får dessa dramatiska nedskärningar. Om man är inne på den linjen, är vi från centerns sida beredda att ställa upp finansieringsmässigt även på vägområdet.

Anf. 89 BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag har haft tillfälle att ta del av de investeringskrav som ställts från de olika verken, bl. a. SJ. De gäller tiden fram till år 2000, alltså tolv år framåt. Vägverket äskar 67 miljarder kronor, SJ 20–22 miljarder

kronor, flyget 5 miljarder, och sedan finns det en del annat. I runda tal krävs 100 miljarder kronor i investeringar under en tolvårsperiod. Jag vill inte vara pessimist, men jag tror ändå att det blir svårt att klara detta belopp på tolv år. Det skall finansieras, och det gäller i så fall att det finns fler som är positiva till att skriva ut räkningarna. Jag tror att det totalt sett är väl mycket – vi får nog acceptera prutningar.

I vad gäller väganslagen är det så att vi väntar en trafikpolitisk proposition. Jag har redan tidigare sagt att jag önskar att den snart skall komma. Vid de överläggningar som har förekommit och där man haft möjlighet att vara med – det är tillfredsställande att man varit med från övriga partier – har det angivits vissa omfördelningar och viss annan modell för tilldelande av väganslag ute i regionerna och länen. Jag tror att en del av den misströstan som i dag lägrar sig i en del länsstyrelser när man fastställer vägplanerna skall kunna skingras åtminstone till en del inom en inte alltför avlägsen framtid. Jag är optimist på den punkten.

Viola Claesson efterlyste svar på en del frågor som gällde SJ och annat. Jag är inte beredd att svara på de frågorna, men jag vill säga till Viola Claesson, som har ett sådant intresse av detta, att det var synd att hon hoppade av järnvägsgruppen. Annars hade hon kunnat ställa frågorna där och kunnat få de svar hon efterlyser här. Där hade hon kunnat få bättre genomarbetade svar än vad jag har möjlighet att lämna här på stående fot.

Anf. 90 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Sveriges riksdag har i dag tagit ett stort steg framåt på jämställdhetens väg. Den ekonomiska debatten fördes här i dag av kvinnor. Ekonomin har på grund av tradition och fördomar alltid förbehållits männen. Centerpartiet, folkpartiet och moderaterna stod för denna innovation i dag. Den visar kvinnors kunnande även i ekonomiska frågor, och jag hoppas att den skall få genomslagskraft och efterföljd på andra och fler områden i samhällslivet. Också i skattefrågorna var det kvinnliga inslaget stort i dag.

Annars förefaller det tämligen dystert på jämställdhetsfronten. Jag är dess värre mitt eget kvinno- och jämställdhetsblock här i den allmänpolitiska debatten.

Jag upplever att vi är inne i en fas av trötthet – det är inte uppgivenhet, möjligen och förhoppningsvis är det en andhämtning.

Betänkandet "Varannan damernas" måste leda till nytt avstamp för jämställdheten. Jag har studerat remissvaren – där finns på sina håll en förstockad inställning. Mossigast av alla är arbetsmarknadsstyrelsen, som vill väcka frågan om inte jämn könsfördelning kan anses uppnådd när fördelningen mellan könen är 40–60 %. 40 % är alltså kvinnorepresentationen – inte mansrepresentationen om nu någon trodde det.

Centerpartiet har sedan länge haft den högsta kvinnliga representationen i riksdagen. När vi nu 1987 har 41 % så skulle det innebära att vi centerkvinnor skulle vara nöjda. Det är naturligtvis en absurd tanke. Arbetsdomstolen har avgivit ett utomordentligt bra yttrande beslutat av Olof Bergqvist, vår nye chefs-*JO* Claes Eklundh och Ove Sköllerholm. Det sammanfaller med min syn. I yttrandet står det:

"I betänkandet dokumenteras områden av central betydelse inom vilka

det råder en i längden oacceptabel brist på jämställdhet mellan könen. De med lågmäld ironi redovisade orsakerna till kvinnornas underrepresentation i bl. a. olika offentliga organ måste sägas vara besvärande för de samhällsorgan och organisationer m. fl. som under avsevärd tid haft problemet för ögonen och möjlighet att göra något åt det. Om den bristande jämställdheten inom aktuella områden tillåts bestå kan effekterna bli betänkliga. Sakligt är det en svaghet att ett av könen är i så avsevärd grad underrepresenterat i olika beslutande organ. Besluten blir uppenbarligen grundade på ett underlag – i vid mening – som kan sägas vara mer begränsat än det borde vara. Detta kan leda till att de beslutande organens kompetens och trovärdighet ifrågasätts. Arbetsdomstolen har för egen del viss erfarenhet av detta från sin dömande verksamhet i mål om tillämpning av jämställdhetslagen.

En för någon längre tid fortsatt underrepresentation för kvinnorna i olika offentliga organ m. m. påverkar, som framhålls i betänkandet, naturligtvis också menligt tilltron till deklARATIONER om en strävan efter full jämställdhet mellan könen på alla områden där detta över huvud taget är möjligt.”

De beslutande organens kompetens och trovärdighet ifrågasätts. I detta ligger en stor fara, som inte många har insett. Själv ser jag alltid först efter vilka som har fattat beslut i olika frågor. Är det bara män bakom beslutet, blir beslutet genast mindre intressant och inger inget förtroende – det är grundat på ett begränsat underlag och en begränsad erfarenhet. Jag har slutat att delta i konferenser där endast män föreläser.

Inte minst männen borde inse faran med beslutande organs bristande trovärdighet och hur denna negativa utveckling kan accelerera.

Det är dags för hårdare tag. Det är hög tid att Sverige lever upp till den nivå som övriga nordiska länder redan har. Det behövs enligt min personliga mening lagstiftning för att åstadkomma en bättre könsfördelning i offentliga styrelser och nämnder.

Det är också viktigt att statens företrädare inte utses enbart bland högre befattningshavare. Det finns många kvinnor och män på lägre nivåer, vars sakkunskaper bättre borde tas till vara och som har mer kunskaper och erfarenheter att bidra med än många högre tjänstemän.

Kvinnors begränsade inflytande inte minst inom arbetslivet innebär att kvinnors arbetsmiljöer ofta uppvisar stora brister.

Frågan om bildskärmsarbetet har länge diskuterats. Det är framför allt kvinnorna som sitter vid bildskärmarna. Strålskador har rapporterats – men t. ex. datadelegationens rapport om bildskärmsterminaler kom till slutsatsen att röntgenstrålningen är obetydlig och att ytterligare strålning inte förekommer.

Det har gjorts nya rön om kromosomförändringar i fosterceller som har lett till ett omtänkande.

Sverige testar nu bildskärmar ur arbetsmiljösynpunkt. Men resultaten är hemliga – det är kanske bra för tillverkarna men inte bra för kvinnorna som arbetar vid skärmarna.

Detta problem måste lösas. Resultaten måste komma kvinnorna till del. Forskningen måste fortsätta inte minst på den biologiska sidan men också inkludera de nya bildskärmarna. Man har trott eller hoppats att bildskärmar som bygger på flytande kristaller skulle lösa problemen med hälsorisker

eftersom de är strålningsfria. Men så är inte fallet. Elektronik finns kvar.

Till sist, herr talman, några ord om de tysta kvinnorna i vårt land. Ja, de är inte bara tysta, de är t. o. m. osynliga. Vi vet att de finns, vi ser spåren av dem. De städar lokaler och arbetsrum. När vi kommer till vårt arbete på morgonen är allt rent och snyggt, morgon efter morgon. Det sker nu inte av sig självt.

Jag tänker på lokalvårdarna – 90 % av dem är kvinnor. Många av dem lider av förslitningsskador och belastningsskador.

För några år sedan kom en alarmerande rapport från arbetarskyddsstyrelsen. Det gällde en undersökning i ett län om arbetssituationen för kvinnor som arbetade i storkök inom skolförvaltningen. Det visade sig att hjälpmedel i form av rullvagnar och lyftapparater saknades. Kvinnorna fick själva lyfta tunga kantiner och mjölkförpackningar.

Arbetslivscentrum har genomfört en tre år lång forskning om vårdbiträden. De har ett tungt arbete – det känner vi alla till. Vårdbiträdena inom hemtjänsten blir färre medan pensionärerna blir fler vilket också skapar svårigheter.

Många vårdbiträden orkar inte med heltidsarbete – de får förslitningar i rygg och skuldror och axlar. Detta är en fruktansvärd grymhet mot kvinnor. Många är ensamstående med barn och behöver en heltidsinkomst. Men deras arbete är så hårt och ger dem sådana skador att de inte orkar arbeta heltid. Detta är alltså sanningen i Sverige i dag.

De tysta kvinnorna i vårt land är tysta i mer än en bemärkelse. Ofta handlar det om äldre kvinnor som inte är vana vid att kräva något för egen del. De är så glada över att de har fått ett jobb att de finner sig i att arbeta i en obekvämlig miljö. Ofta handlar det om invandrarkvinnor som arbetar i industrin. Det är alltid de svagare som utnyttjas.

Arbetsmiljöforskningen måste gå vidare. Men det behövs också – som centern har begärt – en kartläggning av kvinnors arbetsmiljö inom olika tunga yrken. Detta skulle bl. a. innebära bättre förutsättningar att ta fram nya redskap och hjälpmedel så att kvinnors hälsosituation förbättrades och hälsoriskerna minskades.

Många gånger handlar det också om en förbättrad arbetsorganisation. Ett arbete som ger belastningsskador borde uppblandas med andra arbetsmoment. Det monotona arbetet ger skador. Vi måste acceptera att den mänskliga kroppen har sina begränsningar. Kroppen klarar inte ensidigt arbete. Det leder till den situation vi har i dag, där arbetssjukdomarna och arbetsolycksfallen ökar. I synnerhet belastningsskadorna ökar kraftigt. Vi får i vårt samhälle inte utnyttja människor på det sätt som nu sker.

Det behövs krafttag för att förbättra arbetsmiljön.

Anf. 91 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Folkpartiledaren Bengt Westerberg gjorde tidigare i dag ett märkligt angrepp på mig och i själva verket också på de socialdemokratiska representanterna i invandrarverkets styrelse. Westerberg sade: "Bakom invandrarverkets petita står bl. a. den socialdemokratiska representanten Hans Göran Franck. Den enda reservanten är Karl-Erik Strömberg, folkpartiet. Jag hoppas att regeringen i budgetpropositionen kommer att gå på Karl-Erik Strömbergs linje och säga nej till Hans Göran Franck."

Vad är det då Karl-Erik Strömberg säger i sin reservation? Jo, så här: "Under de senaste åren har flyktinginvandringen till Sverige varit större än det antal flyktingar som Sveriges kommuner tillsammans har kunnat ta emot. På sikt kan denna utveckling inte fortsätta. Kommunerna måste därför ytterligare öka sitt mottagande."

Denna reservation står inte på något sätt i strid med den hållning som vi i invandrarverkets styrelse har intagit. De största ansträngningar görs nu för att öka det kommunala flyktingmottagandet. När Karl-Erik Strömberg i sin reservation säger att kommunerna måste ytterligare öka sitt mottagande är vi alltså ense.

Men vad är det då som regeringen skall säga ja till i Karl-Erik Strömbergs linje? Det är faktiskt ingenting, eftersom Karl-Erik Strömberg inte föreslår en enda krona utöver det som styrelsen i övrigt har föreslagit. Egentligen är det alltså ett slag i luften som Karl-Erik Strömberg har gjort.

Däremot förhåller det sig på det sättet att situationen då det gäller det kommunala flyktingmottagandet ytterligare har försämrats efter det att invandrarverket tog ställning till sin petita. För närvarande väntar närmare 8 000 flyktingar på att komma ifrån flyktingförläggningar ut i kommuner. Det är alltså en ytterst angelägen uppgift att nu ytterligare öka ansträngningarna för att övertyga kommuner om att de måste ta emot flyktingar. Det är inte bara så att fler kommuner skall ta emot flyktingar, utan framför allt gäller det att de kommuner som redan har tagit emot flyktingar skall ta emot än fler.

Det finns tre kommuner som helt vägrar ta emot flyktingar. Det är inte bara den välkända kommunen Sjöbo utan också Borgholm och Torsås. Dessa kommuner har de borgerliga partierna långt större möjligheter att övertala än vad vi socialdemokrater har, eftersom de är borgerligt styrda.

Det är inte fråga om att göra något avsteg från en generös och human flyktingpolitik – den skall vi slå vakt om. Att man föreslagit vad flyktingkommissarien har gått i bräsch för, nämligen att motverka missbruk av asylrätten, innebär inte något avsteg från en generös och human flyktingpolitik. Det ligger i flyktingarnas intresse att motverka sådant missbruk, och kan detta ske genom en förbättrad kontroll och genom att man försöker motverka att folk kastar bort sina pass för att kringgå bestämmelserna, står detta också i överensstämmelse med flyktingkommissariens rekommendationer.

Det finns en fråga som är av särskilt stor betydelse, och det är bostadsfrågan. Det är nu mycket angeläget att öka möjligheterna för kommunerna att lösa bostadsfrågan för att de skall kunna ta emot fler flyktingar. På denna punkt är det också så att staten bidrar till kostnaderna för att kommunerna skall kunna klara av den situation som råder. Den måste tills vidare lösas genom att man ordnar genomgångsbostäder. Självfallet är en ökad bostadsproduktion den viktigaste lösningen på sikt, men invandrarverket kräver nu ytterligare 200 milj. kr. för att man skall kunna ordna genomgångsbostäder. Därtill kommer att vissa förändringar i bestämmelserna skall öka kommunernas möjligheter att lösa denna fråga.

För några dagar sedan skrev en Stockholmstidning, Svenska Dagbladet, att riksdagsmän återtar krav om skärpt lag om rasism. Tidningen syftade på

en fempartimotion, som går ut på att man skulle kriminalisera medlemskap och medverkan i rasistiska organisationer och kriminalisera bildandet av nya sådana organisationer.

Något återtagande av detta krav har inte förekommit. Däremot finns det anledning att hälsa med tillfredsställelse att regeringen har tillkallat en parlamentarisk kommission för att föreslå ytterligare insatser mot rasism och främlingsfientlighet. Till kommissionen hör en särskild expertgrupp, ledd av diskrimineringsombudsmannen. I kommissionens uppdrag ingår särskilt att pröva om aktuell lagstiftning och dess tillämpning kan bli effektivare när det gäller att motverka rasism och främlingsfientlighet.

Som ett resultat av kommissionens arbete kan det inom kort bli aktuellt för riksdagen att ta ställning till frågan om inskränkningar i de rasistiska organisationernas verksamhet och att samtidigt ta ställning till det förslag som vi har lagt fram. Vi kommer givetvis att återkomma med vårt förslag, men vi hoppas att kommissionen kommer att lägga fram ett förslag av detta slag eller liknande.

Det finns också anledning att fästa kommissionens uppmärksamhet på att det finns bestämmelser i brottsbalken om olaga diskriminering. Bestämmelserna gäller däremot inte förhållanden på den privata arbetsmarknaden, t. ex. om en arbetsgivare diskriminerar en färgad eller annan invandrare när han anställer personal eller i sin behandling av anställda, men det finns regler som gör att stat, kommuner och landsting som arbetsgivare inte får diskriminera någon som t. ex. söker anställning. Enligt min mening är dessa bestämmelser på arbetsmarknaden bristfälliga och borde reformeras, så att diskriminering blir förbjuden i lag på hela arbetsmarknaden – med en möjlighet att döma ut skadestånd alternativt andra sanktioner.

Då det gäller att beivra rasism och invandrarfientlighet är det av särskild stor betydelse att slå vakt om våra invandrarorganisationer. Det nya systemet för stöd till invandrarorganisationernas centrala verksamhet har nu fungerat under ett budgetår. En negativ konsekvens av den nya ordningen är att organisationer som uppfyller kraven för stöd ändå kan få avslag på sina ansökningar på grund av medelsbrist. Därför är det angeläget att det nu anvisas erforderliga medel för att detta organisationsstöd skall kunna verka fullt ut.

Det är också viktigt att påpeka att invandrarna har en samarbetsorganisation, SIOS. Den har inte kunnat få det stöd den behöver på grund av ofullkomligheter i bestämmelserna. Det finns därför all anledning att skapa möjligheter att ge ett årligt stöd även till denna samarbetsorganisation. Det är tillsammans med invandrarna och deras organisationer som vi kan göra mycket starka och verksamma insatser mot rasism och invandrarfientlighet.

Kammaren beslöt att den allmänpolitiska debatten skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 21 oktober

1987/88:64 av *Elver Jonsson* (fp) till socialministern om åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen:

Bruk och missbruk av alkohol och andra droger betecknas som vårt största medicinska och sociala problem. Där finns en bred uppslutning från vetenskapligt håll om sambandet mellan ett lands totalkonsumtion och graden av missbruk, skador och för tidig död.

Denna ökade insikt låg också bakom riksdagens beslut 1977 då målet för den svenska alkoholpolitiken lades fast: att minska den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och komma till rätta med missbruk och skador. Detta mål stod i bjärt kontrast till den slappa och föga socialt inriktade alkoholpolitiken under 1950- och 1960-talen. Det var då som de symtomteoretiska resonemangen gjorde sig breda. 1977 års alkoholpolitiska beslut kompletterat med några delbeslut har visat sig vara verkningsfulla. En klar nedgång har kunnat registreras den senaste tioårsperioden. Tyvärr har den gynnsamma nedåtgående trenden "planat ut" och korta perioder rent av pekat uppåt. Samtidigt har Världshälsoorganisationen (WHO) uttalat att ett mål för medlemsländernas alkoholpolitik är att minska alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000. I det perspektivet är det negativa trendbrottet i vårt land oroande. Utöver den av Systembolaget försålda alkoholen finns en stor konsumtion av bl. a. hembränd sprit och s. k. snabbvinstillverkade drycker i kombination med en ökad taxfreehandel i samband med utrikestrafik.

Vid vårens sista frågestund gav socialministern mig beskedet att man noggrant följer utvecklingen. I regeringsförklaringen från den 6 oktober togs flertalet aktuella och viktiga politiska frågor upp. Överraskande nog förbigick regeringen hela frågan om alkoholproblemet med tystnad.

Jag vill med anledning därav till socialministern ställa följande frågor:

1. Vilka iakttagelser har regeringen gjort under sommarmånaderna beträffande alkoholkonsumtion och alkoholproblem och avser regeringen vidta åtgärder i anledning av dessa iakttagelser?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i avsikt att uppfylla riksdagens och Världshälsoorganisationens (WHO) mål om en kraftig minskning av den totala alkoholkonsumtionen?

1987/88:65 av *Hans Pettersson* i Helsingborg (s) till kommunikationsministern om Öresundsdelegationens förslag:

De svenska och danska Öresundsdelegationernas senaste förslag om kombinerad järnvägs- och bilbro mellan Malmö och Köpenhamn har mottagits med blandade känslor. Många mycket framstående experter inom olika områden riktar stark kritik mot det sätt på vilket broförespråkarna förgyller förslaget och kräver en mer djupgående analys av påverkan på vår

miljö samt behovet av ett sådant mastodontbygge. De arbetsmarknads-politiska konsekvenserna, inte bara för dem som i dag arbetar på färjorna, utan också hur de som jobbar i väst- och ostkusthamnarna samt kustsjöfarten kommer att beröras av bygget, måste noggrant övervägas.

Jag instämmer i dessa synpunkter. Anledningen till att jag nu interpellerar kommunikationsministern är emellertid den beskrivning som förslaget ges i de båda delegationernas sammandrag betitlat "Öresundsbron". I de diskussioner jag deltagit sedan förslaget presenterades, har jag kunnat konstatera att många intresserade hänvisar till fördelarna för bron och nackdelarna för nuvarande transportsystem, som sammandraget visar. Man reagerar också mot påståendet att vattenförsörjningen till Östersjön inte berörs samt att miljöpåverkan av den ökande biltrafiken är marginell.

Det påstås i sammandraget: "Med en förbindelse över Öresund och en dansk bro över Stora Bält minskas transporttiden för tåg gods från Sverige till kontinenten med närmare 50 %. Kvalitetshöjningen beror på att tågen kommer att gå direkt över bron utan omrangering vid på- och avlastning på färjorna."

Vet inte utredarna att vi har en ny färjelinje Helsingborg-Köpenhamn (Dan Link), som efter vagnarnas rangering i Helsingborg tar ombord hela tågsättet på en båt och att det tar endast 1 timme och 10 minuter till Köpenhamn?

Utredarna vet att tågen även i fortsättningen skall rangeras i Helsingborg. Vad som inte framgår av utredningen är att vägen som nämns blir 20 landmil längre. Är det troligt att näringslivet betalar de extra kostnader som den längre transportvägen innebär eller kommer man även i fortsättningen att välja färjorna Rödby-Puttgarden?

Bildmaterialet i sammanfattningen är också missvisande. Den färja (M/S Malmöhus) och färjeklaffen som visas har inte varit i bruk på många år. Gör detta i vilseledande syfte?

Bilden som visar "Köer vid färjeläget i Helsingborg" är ett annat sätt att förvanska sanningen. Långtradarna som står uppställda på den sidan av tullstationen som bilden visar håller på att tullbehandlas, annars hade de varit framme vid påkörningsrampen. Det trettiotal personbilar som bilden visar är bara en fjärdedel av det antal som varje färja tar åt gången. Det går under högsäsong fyra färjor i timmen från SFL och fyra från DSB:s terminal. Vad tjänar denna illustration för syfte?

Vad beträffar vattenförsörjningen till Östersjön, verkar det sagolikt att denna endast sker genom Drogden som ansvarig utredare påstår. Likaså att Drogden skall muddras till 10 m segelfritt djup. Vet man om, att botten där består av kompakt kalksten och sådan muddrar man inte upp utan att först spränga? Är det troligt att man får tillstånd att spränga i en av Europas bästa reproduktionsplatser för flera fiskarter? 10 m fritt segeldjup, skall det vara i hela Drogden eller endast i tunnelläget?

Under rubriken "Öresundsbron och miljön" konstaterar utredarna: "Problemen med den hårt drabbade miljön i Skåne kan bara lösas med generella åtgärder på regional, nationell och internationell nivå."

I dag går de 1,5 miljoner personbilarna, 259 000 långtradarna, turistbussar och andra fordon den ca 5 mil långa vägen mellan den punkt på E 4-an väster

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Meddelande om frågor

om Köpenhamn, som brotrafiken skall anslutas till, och Helsingör, alltså i Danmark. Om bilbron byggs kommer enligt utredarna cirka hälften av dessa fordon att köra ca 3 mil från E 4-an i Danmark till Limhamn samt ca 7 mil genom den hårt drabbade skånska naturen. Och hur blir det om broivrnarnas prognos slår in, att 800 000 tunga lastbilar och 4,4 miljoner personbilar skall trafikera bron år 2010? Se s. 68 och 74 och tabellerna 6.4 och 6.7 i rapporten "Öresundsförbindelsen". Är detta verkligen en marginell påverkan?

Jag vill mot bakgrund av vad nu här anförts fråga kommunikationsministern vad han har för kommentarer till de många frågorna som Öresundsdelegationens förslag ger anledning till.

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 oktober

1987/88:79 av *Ing-Marie Hansson* (s) till utbildningsministern om skolledningen inom vuxenutbildningen:

Vuxenutbildning som ingår i gymnasieenhet skall ledas av en särskild studierektor. Omfattningen av landstingens komvux-utbildning medför ofta statliga resurser till endast en (1) studierektorstjänst. Utbildningar inom flera yrkesspecifika områden – t. ex. vård, jordbruk och skogsbruk – medför att utbildningarna ofta förläggs till flera primärkommunala gymnasieenheter på olika orter – för t. ex. Gävleborgs län vid åtta olika skolenheter.

Skolledningen bör finnas så nära verksamheten som möjligt. En central studierektor med hög undervisningsskyldighet kommer att fungera dåligt under dessa förutsättningar.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga utbildningsministern:

Är statsrådet beredd medverka till att landstingen får rätt att fördela skolledningsresursen som uppdrag till de berörda primärkommunala komvux-enheterna dit undervisningen förlagts?

1987/88:80 av *Bruno Poromaa* (s) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i östra Norrbotten:

Den synnerligen allvarliga situationen i norra delen av östra Norrbotten inger en stor oro inför framtiden. Åldersstrukturen med den tilltagande uttunnningen på ungdomssidan till följd av den ansträngda arbetsmarknaden, då i stort sett varannan i arbetsför ålder står utanför den ordinarie arbetsmarknaden, ställer krav på kraftfulla insatser.

Genom det s. k. Östra Norrbotten-projektet har många vällovliga initiativ tagits för att stärka sysselsättningen. Effekterna av dessa insatser har dock ännu ej visat sig i de nordligaste delarna som exempelvis Muonionalusta församling inom Pajala kommun och Karesuando församling inom Kiruna kommun.

Samhall Formels Karesuandoverkstad är denna regions största arbetsgivare med ett trettiotal anställda. Extra insatser bör vidtas för att möjliggöra att än fler skulle kunna beredas sysselsättning inom denna verksamhet.

Prot. 1987/88:11
21 oktober 1987

Meddelande om frågor

Mot bakgrund härav vill jag fråga om statsrådet är beredd att vidta åtgärder för att verksamheten inom Samhall Formels Karesuandoverkstad blir bas för en bredare verksamhet inom andra områden och att en generösare tillämpning av de nuvarande reglerna skulle kunna åstadkommas för att än fler skulle kunna beredas arbete inom detta område.

13 § Kammaren åtskildes kl. 22.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Olof Marcusson

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 21 oktober

Talmannen 3, 4, 5
Andre vice talmannen 90
Tredje vice talmannen 80
Andersson, Gösta (c) 158, 164, 166
Bergdahl, Hugo (fp) 141
Bildt, Carl (m) 6, 41, 49
Bjelle, Britta (fp) 94, 100, 102
Björnemalm, Maud (s) 139
Bolander, Gunhild (c) 148
Carlsson, Ingvar, statsminister 33, 47, 55
Carlsson, Sivert (c) 128
Claesson, Viola (vpk) 160, 163, 165
Clarkson, Rolf (m) 153
Ericson, Björn (s) 151
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 74, 82, 88
Finnkvist, Bo (s) 109, 111, 112
Franck, Hans Göran (s) 169
Godin, Sigge (fp) 116
Grahn, Olle (fp) 156
Holmkvist, Erik (m) 134, 145, 146
Hovhammar, Erik (m) 125
Högmark, Anders G (m) 112
Hörnlund, Börje (c) 119
Johansson, Anita (s) 96, 101, 102
Johansson, Olof (c) 20, 44, 52
Jonäng, Gunnel (c) 167
Karlsson, Rinaldo (s) 132
Lantz, Inga (vpk) 106, 110, 111
Lestander, Paul (vpk) 121, 145, 146
Lundgren, Bo (m) 91, 99, 101
Marklund, Leif (s) 143, 146, 147
Örring, Ulla (fp) 136
Pettersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 67, 72, 73, 81, 86
Rosqvist, Birger (s) 162, 164, 166
Sundström, Sten-Ove (s) 123
Svensson, Alf (c) 103
Svensson, Olle (s) 3
Thurdin, Görel (c) 64, 80, 85
Troedsson, Ingegerd, förste vice talman (m) 57, 72, 73, 79, 85
Werner, Lars (vpk) 27, 46, 54
Westerberg, Bengt (fp) 13, 42, 50
Wibble, Anne (fp) 60, 81, 87